

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ АГРАРНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ ТА ТЕХНІКИ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ
ТА УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

*Історико-бібліографічна серія
«Аграрна наука України
в особах, документах, бібліографії»*

Книга 120

**НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ
В УСРР (1920–1930)**

Збірник документів і матеріалів

**Частина 2
(1926–1930)**

Вінниця – 2021

Рекомендовано до друку
Вченою радою Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН
30 вересня 2021 р. (протокол № 10)

Укладачі:

**В. А. ВЕРГУНОВ, Н. Б. ЩЕБЕТЮК, Н. П. КОВАЛЕНКО, В. І. КУЧЕР,
С. М. ЖИВОРА, О. О. ВІСИН, Н. В. МАКОВСЬКА, О. В. КОРЗУН, Д. Ю. КОРЗУН**

Науковий редактор

доктор сільськогосподарських наук, доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник сільського господарства України, академік НААН,
директор ННСГБ НААН **В. А. ВЕРГУНОВ**

Рецензенти:

А. П. Коцур, доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка);

О. І. Уткін, доктор історичних наук, професор (Інститут історії аграрної науки, освіти та
техніки ННСГБ НААН);

М. А. Журба, доктор історичних наук, професор (Інститут історичної освіти Національного
педагогічного університету імені М. П. Драгоманова).

**Науково-організаційне забезпечення розвитку сільськогосподарської галузі в
УСРР (1920–1930)** : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та
техніки, ЦДАВО України ; уклад. : **В. А. Вергунов, Н. Б. Щебетюк, Н. П. Коваленко, В. І. Кучер,
С. М. Живора, О. О. Вісин, Н. В. Маковська, О. В. Корзун, Д. Ю. Корзун** ; наук. ред.
В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. – Ч. 2 : (1926–1930). – 426 с. – **(Історико-
бібліографічна серія “Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії”**. Кн. 120).

У виданні наведено архівні документи і матеріали, а також передруки, що відтворюють історію
ведення сільського господарства УСРР з позиції його науково-організаційного забезпечення у період
1926–1930 рр. У хронологічній послідовності представлено результати наукових досліджень, які
здійснювали сільськогосподарські дослідні станції у різних ґрунтово-кліматичних умовах України.
Побудова галузевого дослідництва за територіальним принципом забезпечувала розвиток стратегічних
сільськогосподарських галузей – агрономії і тваринництва. Політичні та економічні процеси внесли
суттєві корективи щодо форм структурування галузевої науки, тому цей період виявився генеруючим
у розбудові вітчизняного сільського господарства.

Збірник розрахований на науковців, дослідників історії науки, викладачів, докторантів
аспірантів і студентів закладів вищої освіти I–IV рівнів акредитації, всіх, хто цікавиться історією
аграрної науки, освіти та техніки в Україні.

© Національна академія аграрних наук України,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека,
Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки,
Центральний державний архів вищих органів влади
та управління України, 2021

ВСТУПНЕ СЛОВО

Винайдення ефективних форм господарювання на землі для подальшого розвитку вітчизняного аграрного сектору, особливо за рахунок його достойного наукового забезпечення з врахуванням національних традицій і ментальності, актуалізує питання всебічного вивчення історичного досвіду організації та діяльності науково-дослідних установ, функціонування їхніх координуючих центрів, системи державного регулювання тощо. Пізнання минулого, як це не дивно, необхідне також для пошуку інноваційних перспектив у діяльності академічної галузевої науки в сучасному суспільстві. При цьому варте уваги дослідження не тільки позитивних явищ. Знання негативних прикладів, тенденцій, процесів у минулому дасть змогу уникнути помилок у теперішній розбудові системи ведення галузевого дослідницького процесу, а також її структуруванні, насамперед у часи утвердження в нашій державі різних форм власності на землю.

Пропонований увазі читачів збірник документів і матеріалів продовжує започатковані у 2006 р. ННСГБ НААН видання в історико-бібліографічній серії ННСГБ НААН «Аграрна наука в особах, документах, бібліографії», що вже налічує понад 120 книг. До їх підготовки долучалися не лише науковці ННСГБ НААН, а й мережі наукових установ НААН та освітніх закладів Міністерства аграрної політики та продовольства України. У процесі їх формування використовували загальнонаукову методологію (історичний, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний (пізнавальний), моделювання та інші методи, а також аналіз і синтез; системний аналіз та ін.

Наукове видання підготовлене у межах виконання НТП НААН 41. «Використання потенціалу аграрної науки для інноваційного розвитку галузей агропромислового виробництва України» («ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК») і завдання 41.03.00.01.Ф «Дослідження історії становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.) як моделі організації науки» (номер державної реєстрації 0121U100600). За своєю сутністю воно носить інноваційний характер, особливо з огляду на факт введення до наукового обігу низки систематизованих для потреб галузі

маловідомих архівних документів і найбільш значущих матеріалів з періодичних видань, які віднесені до категорії бібліографічної рідкості.

Результати ґрунтовних досліджень окремих процесів організації системи наукового супроводу ведення аграрної галузі країни спричиняють переосмислення й порівняння історичного досвіду з сучасними реформуваннями. Знаковими у цьому відношенні стали 20–30-і роки минулого століття, яким присвячена запропонована, насамперед історикам галузевої науки, друга частина підготовленого збірника документів і матеріалів (1926–1930). Цей період характеризується переходом від НЕПу до колективного господарювання на землі з метою так званої соціалістичної індустріалізації. Урядом ставилися завдання якнайшвидшого вирішення проблем кризового стану тогочасного вітчизняного народного господарства. Відповідно пошук нових шляхів застосування наукового потенціалу в розв’язанні нагальних завдань аграрного сектору економіки, насамперед щодо максимального збільшення загальної прибутковості виробництва, відбувався за допомогою перебудови існуючої й формування нової системи галузевого дослідництва, навіть з сучасними інноваційними підходами. У діяльності тодішньої системи організації сільськогосподарської дослідної справи основна роль – як у питаннях теорії, методології так і практики, належала сільськогосподарським дослідним станціям. Головними з них стали крайові станції за різними напрямками досліджень. Для наукового забезпечення окремих територій у певних галузях господарювання діяли районні сільськогосподарські дослідні станції, а з визначених тематик ще й мережа колективних дослідів. З метою поглибленого вивчення окремих галузей сільського господарства на крайових сільськогосподарських дослідних станціях намагалися створити повноцінні спеціалізовані наукові відділи. На той час вважалося, що кращу результативність та впровадження у виробництво забезпечить універсальна дослідна станція, а не окремі спеціалізовані науково-дослідні інститути.

За результатами тривалих дискусій на різноманітних зібраннях і сторінках галузевої періодики щодо питання про доцільність існування крайових сільськогосподарських дослідних станцій, наприкінці 1928 року дійшли висновку про державну потребу організації спеціальних науково-дослідних

інститутів, а саме: угноєнь, ґрунтознавства, тваринництва, економіки, меліорації, механізації сільського господарства, цукрової промисловості, сільськогосподарської метеорології, генетики і селекції, прикладної ботаніки, садівництва і городництва та ін.

Як довів час, ідея об'єднання науково-дослідних робіт у всеукраїнському масштабі порівняно з крайовим їх виконанням була більш життєвою і продуктивнішою. Крайові сільськогосподарські дослідні станції за тривалий період свого функціонування, на жаль, так і не змогли визначити пріоритети наукового обслуговування краю, тому й не виконали взятих на себе функцій. Очевидною стала необхідність поглибленого та системного вивчення питань наукового забезпечення сільського господарства УСРР шляхом організації спеціальних інститутів всеукраїнського масштабу, які зможуть ефективно вести роботу, спираючись на опрацьовані комплексні програми районних сільськогосподарських дослідних станцій. Організація спеціальних науково-дослідних інститутів, що розпочалася наприкінці 20-х рр. ХХ ст., сприяла перегляду й подальшій перебудові всієї системи організації сільськогосподарської дослідної справи в республіці та переведенню її на академічну основу.

Проведене дослідження слугує удосконаленню методологічних засад і теоретичного змісту вивчення процесу поступального розвитку галузевого експериментаторства, що має право стати затребуваним в умовах теперішньої децентралізації з урахуванням різнобічних особливостей складного історичного періоду країни (20-х років ХХ ст.); розширено джерельну базу проблеми (до наукового обігу введено понад 100 одиниць раніше не залучених матеріалів і документів).

**Директор
ННСГБ НААН,
академік НААН**

В.А. Вергунов

ВІД УКЛАДАЧІВ

Запропоноване науково-документальне видання є продовженням збірки документів і матеріалів, присвяченої історії ведення сільського господарства УСРР з позиції його науково-організаційного забезпечення у 1920-1925 рр.¹ Виявлені в архівосховищах та у опублікованих джерелах документальні свідчення, дають підстави вважати, що стан наукового забезпечення розвитку сільського господарства України у 1926–1930 рр. набув нових обрисів унаслідок змін у суспільно-політичному житті СРСР.

Відомо, що друга половина 1920-х років позначилася тим, що очільники радянської держави взяли курс на поступове згортання нової економічної політики (непу), проголошеного більшовицькою партією у 1921 р. Наступ на приватну власність в особі так званих непманів, сільських господарів розпочався після проголошення XIV з'їздом ВКП(б) (грудень 1925 р.) курсу на індустріалізацію СРСР. Однак, у документах з'їзду ще не було вирішеного питання щодо коштів для здійснення індустріалізації. У квітні 1926 р. зібрався пленум ЦК ВКП(б), який розглянув проблему джерел фінансування індустріалізації, у тому числі й механізації сільського господарства. Єдине можливе рішення, яке забезпечувало в умовах сталінської диктатури форсовану індустріалізацію СРСР, пов'язувалося з реорганізацією сільського господарства.

З другої половини 1920-х років більшовицькою партією почалася реалізація планів капітального промислового будівництва. Це викликало підвищений попит держави на сільськогосподарську продукцію. Через відсутність достатньої кількості грошової маси, працівникам новобудов держава виплачувала заробітну плату продовольством. Щоб розплатитися за імпортоване для новобудов промислове устаткування, необхідно було заробляти валюту шляхом продажу за кордон зерна. Як з'ясувалося, зростання попиту держави на хліб випереджувало можливості селянського виробництва.

Політику щодо фінансування індустріалізації за рахунок сільськогосподарських ресурсів визначив XV з'їзд ВКП(б), що відбувся в грудні 1927 р. У рішеннях з'їзду йшлося про необхідність максимальної заготівлі хліба за рахунок так званих «куркулів», які фактично складали прошарок працьовитих,

¹ Науково-організаційне забезпечення розвитку сільськогосподарської галузі в УСРР (1920–1930) : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ЦДАВО України ; уклад. : В. А. Вергунов, Н. Б. Щебетюк, Н. П. Коваленко, В. І. Кучер, С. М. Живора, А. С. Зотова, Н. В. Маковська, О. В. Корзун, Д. Ю. Корзун ; наук. ред. В. А. Вергунов. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. Ч. 1 : (1920–1925). 312 с. – (Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»). Кн. 120).

підприємливих, а отже й заможних селян, основних виробників сільськогосподарської продукції. Фактично, не лише вказана категорія сільської громади, але й усе селянство, саботувало здачу хліба державі за не вигідними цінами, що не покривали витрат на виробництво зерна, продукції тваринництва. У 1927–1928 господарському році з хлібозаготівлею виникли ускладнення, в яких сталінський тоталітарний режим звинуватив заможних селян - «куркулів», зарахувавши їх до «ворогів народу». На них обрушилися жакливі репресії, що коштували українському селянству величезних жертв.

У цьому контексті варто зазначити, що характер господарювання в українському селі суттєво впливав на завдання, що ставилися державою перед сільськогосподарською дослідною справою.

До певної міри визначальним у питанні реорганізації сільськогосподарської науки став 1926 р. Вже 28 січня відбувся пленум Укрголовнауки, учасники якого визнали відсутність загального плану та напрямів у науковій сільськогосподарській роботі, а також зав'язків між окремими відомствами й установами, що займалися науково-дослідною роботою в галузі сільського господарства. Було констатовано, що подібне становище гальмуватиме розвиток сільськогосподарської науки, якщо терміново не буде розроблено єдиного державного плану з визначенням певних наукових завдань, що відповідали б вимогам розвитку сільськогосподарського виробництва.

На пленумі Укрголовнауки, що мав місце 23 лютого 1926 р., Колегією НКЗС за доповіддю Президії Сільськогосподарського наукового комітету (СГНКУ) було прийнято низку важливих рішень щодо унормування сільськогосподарської наукової діяльності в системі Наркомату землеробства в цілому та СГНКУ, як основного виконавця прийнятих рішень. Зокрема, наголошувалося, що до справи організації та розвитку сільськогосподарської науки, необхідно залучити та ефективно використати наукові сили і матеріальні ресурси всіх відомств, організацій та установ, зацікавлених у розвитку сільського господарства, підвищенні його продуктивності. Визначаючи, що СГНКУ, як науковий центр НКЗС, повинен очолити й здійснити основну роботу щодо організації сільськогосподарської науки, вважали за необхідне виконати низку заходів по лінії НКЗС з метою забезпечення плановості ефективності науково-дослідної справи. Вказувалося, що Сільськогосподарський науковий комітет повинен стати основним осередком супроводження науково-практичної та науково-організаційної сільськогосподарської роботи. Він також мав стати науковим і науково-громадським центром, об'єднувати й використовувати в інтересах розвитку сільського господарства всі відповідні наукові сили України.

Важливим було рішення щодо визнання правового статусу СГНКУ згідно із визначеними завданнями у межах НКЗС та серед інших наукових установ України. На СГНКУ покладалось завдання щодо невідкладного відновлення й налагодження наукової та практичної роботи в галузі економіки сільського господарства через його економічну секцію, акцентуючи увагу на винятковій ролі і значенні дослідження економіки сільського господарства країни.

Вагомим кроком щодо подальшого розвитку науково-дослідної роботи з метою забезпечення успішного сільськогосподарського виробництва став пленум СГНКУ, що відбувся 20–21 березня 1926 р. Цілком очевидно, що рішення пленуму спрямовувалися на вирішення нагальних завдань щодо актуалізації розвитку сільськогосподарської науки. Пленум обрав новий склад президії СГНКУ, яка опрацювала завдання щодо активізації його діяльності, структури, налагодження співпраці з оперативними сільськогосподарськими органами. Було розроблено «Положення про сільськогосподарський науковий комітет України», яке після затвердження його колегією НКЗС подавалося на розгляд і затвердження Радою Народних Комісарів (РНК) УСРР.

Згідно «Положення», СГНКУ визнавався центральною сільськогосподарською науковою установою країни у складі НКЗС УСРР.

Були визначені завдання Комітету: здійснити в загальнореспубліканському масштабі планування діяльності всіх галузей сільського господарства відповідно до природних і суспільних умов; вирішувати основні та чергові наукові сільськогосподарські проблеми в межах НКЗС УСРР всього народного господарства республіки; об'єднувати, погоджувати і направляти всю наукову сільськогосподарську роботу по лінії НКЗС, надавати допомогу іншим установам, організаціям у науковій, навчальній та дослідній справі.

Важливо зазначити, що в середині 1920-х років у науковому середовищі вчених-аграріїв розпочалися дискусії щодо ролі й місця науково-дослідної справи у піднесенні продуктивності сільського господарства. На наш погляд, у зазначеному контексті цілком актуальним є визначення відомого дослідника Е. Заславського щодо завдань дослідної справи. Він писав: «досвідна справа – це один із способів агропомоги, що вона, значить, не може будувати своєї наукової роботи поза найсильнішим та невинним зв'язком із загальноагрономічною організацією поза безпосереднім зв'язком з сільським господарством, і що вона не лише передає придатні й можливі в місцевім сільським господарстві технічні способи, але бере найактивнішу участь в організації цього сільського господарства. Ось які риси сільськогосподарської дослідної справи ми вважаємо за її відмінні риси. Сільськогосподарська дослідна

справа – це один з розділів агропомоги. Його завдання – розробляти науковими методами практичні потреби сільського господарства й вишукувати раціональні технічні способи і вести його, як у спосіб спільної агрономічної організації роботи, так і в спосіб безпосереднього впливу на господарство»².

Е. Заславський вважав, що в основу організації сільськогосподарської дослідної справи необхідно покласти природно-історичні райони та порайонне обслуговування сільського господарства. Групи районів, що мають більше спільних рис необхідно об'єднати в краї. Власне, вчений пропонував виокремити чотири краї, що відрізняються один від одного своїми кліматичними, природно-історичними, економічними особливостями: Лівобережний Лісостеп, Правобережний Лісостеп, Полісся й Степ. За крайової організації сільськогосподарської дослідної справи, кожна районна дослідна станція обслуговуватиме свій район, а також і цілий край, у той же час, єдина крайова організація обслуговує кожен район. Працівники крайових дослідних станцій мають виконати роботу щодо об'єднання дослідних установ та налагодити науково-дослідну роботу. Програма діяльності дослідної установи повинна складатись в залежності від особливостей кожного краю, але передусім від району, виходячи з потреб сільського господарства. Важливою умовою діяльності дослідних установ має бути тісний, повсякчасний зв'язок з агрономічною організацією, що надавало б дослідникам можливість орієнтуватися в мінливих сільськогосподарських обставинах.

У контексті вимог уряду щодо зростання продуктивності сільського господарства, виробництва максимальної кількості хліба, продукції галузей рослинництва і тваринництва, важливою була доповідь заступника завідувача дослідним відділом НКЗС УСРР Д. Домрачова на засіданні Всеукраїнського бюро з дослідної справи щодо утворення низки науково-дослідних інститутів. Проблема індустріалізації, механізації промисловості, усупільнення сільського господарства, зрошення посушливого Степу та підвищення урожайності вимагали, на думку Д. Домрачова, об'єднання всіх наукових сил у методологічному відношенні, поглиблення науково-дослідної роботи, окреслення спеціалізації (фізіологія, генетика та селекція сільськогосподарських рослин, особливо хлібних і технічних культур, широкого застосування мінеральних добрив, механізація сільськогосподарського виробництва тощо). Таким чином, зазначені обставини й вимоги життя поставили перед НКЗС УСРР завдання щодо необхідності утворення низки науково-дослідних інститутів.

² Заславський Е. Як уявляємо ми собі основні риси організації сільськогосподарської дослідної справи на Україні. *Український агроном*. 1926. № 6–7. С. 45–51.

Д. Домрачов у своїй доповіді обґрунтував важливість утворення Українського інституту економіки і організації сільського господарства, Українського генетично-селекційного інституту, Українського інституту ґрунтознавства та Українського інституту угноєнь.

На наш погляд, заслугоує на увагу питання щодо визначення Д. Домрачовим об'єктів досліджень для науково-дослідних інститутів та дослідних станцій. Їх завдання полягало в тому, щоб дослідити різні засоби поліпшення і піднесення сільського господарства краю у різних його галузях з боку впливу певного засобу на ті чинники, що мають особливе значення (при різних природних, економічних і сільськогосподарських умовах). У цілому, як вважав Д. Домрачов, для підвищення продуктивності сільського господарства, необхідно досліджувати низку проблем, що пов'язані з реорганізацією сільського господарства з метою його індустріалізації та усупільнення. Для цього необхідно з'ясувати шляхи розвитку сільського господарства, структуру соціально-економічних взаємовідносин, дослідити завдання підвищення урожайності і прибутковості сільського господарства, що відповідають інтересам раціонального планування народного господарства у цілому.

Висуваючи завдання щодо реорганізації сільського господарства з метою задоволення запитів на виробництво продуктів харчування, особливо хліба, партійно-урядові очільники вимагали від Наркомату землеробства, його науково-дослідних структур, прискорених темпів щодо наукового забезпечення сільськогосподарського виробництва. Цілком очевидно, що значення сільськогосподарської дослідної справи незмірно підвищувалися. Аграрій-дослідники у свою чергу, прагнули відповідати своїми науковими пошуками на вимоги держави.

Певною мірою відповіддю на вимоги партійно-державних органів щодо підвищення продуктивності сільського господарства та ролі науково-дослідних станцій у реалізації цього завдання, були обґрунтовані висновки вчених. Відомий вчений-аграрій С. Кулжинський писав, що накреслений урядовими органами «план розвитку сільського господарства і кошти, що їх відпускають на цей розвиток такі, що не дають можливостей йому зрушити вперед тим темпом, про який говорилося на Всесоюзному з'їзді рад»³. Проаналізувавши стан сільськогосподарського виробництва, декларативні заяви партійно-радянських владних структур, С. Кулжинський обґрунтовано висловив чинники, що заважали пришвидшенню темпів наукового забезпечення розвитку сільського

³ Кулжинський С. Про темп розвитку сільського господарства та с.-г. дослідну справу на Україні. *Український агроном*. 1927. № 12. С. 5.

господарства. Цілком очевидно, що майбутні дослідники цієї проблеми повинні звернути найпильнішу увагу щодо теоретичних і практичних напрацювань С. Кулжинського, який довгий час працював завідувачем Носівської дослідної станції. Результати досліджень останньої, широко впроваджувалися в селянських господарствах краю, що сприяло підвищенню продуктивності в різних напрямках галузей рослинництва і тваринництва. С. Кулжинський зауважував, що сільськогосподарські дослідні станції дуже зацікавлені в тому, щоб результати їх досліджень якнайшвидше та найширше впроваджувалися у практику ведення селянських господарств. Тому, природньо, що дослідні станції повинні стати центрами, що вирішують проблеми підвищення продуктивності, як окремих господарств, так і сільськогосподарського виробництва у цілому.

С. Кулжинський вважав, що однією з причин повільної реалізації результатів досліджень науковців-аграріїв була недостатня увага держави до відділів пристосування, які віднедавна почали організовуватись на дослідних станціях. Ці відділи були обладнані дуже бідно і через брак фінансування вони здебільшого займалися лише пропагандою результатів дослідних станцій. Зауважимо, що стосовно функціональності відділів пристосування в контексті підвищення продуктивності сільського господарства писав О. Степаненко⁴. Він стверджував, що відділи пристосування виступають організаційними посередниками між дослідними станціями й агрономічними організаціями. На його думку, дослідні станції мають здійснювати переважно науково-дослідну роботу, а агрономічні організації повинні вести активну «операційну роботу», виконувати практичні завдання організаційно-технічного та економічного характеру. І цю роботу вони мають виконувати через відділи пристосування.

О. Степаненко надав схему роботи відділів пристосування, в якій було виокремлено три напрями їх діяльності. Зокрема, вони мали систематизувати матеріали, що характеризують райони діяльності дослідних станцій. Показати операційну працю відділу пристосування дослідної станції, що полягала в інформуванні агрономічної організації про результати роботи станції та координації їх діяльності. Третій напрям відображав науково-дослідну діяльність відділу пристосування дослідної станції, що полягала в перевірці придатності результатів роботи станції в умовах селянського господарства. Розширення повномасштабної діяльності відділів пристосування відповідало вимогам щодо пришвидшення темпів розвитку селянського господарства та пов'язане з цим збільшення вимог сільського населення до дослідних станцій,

⁴ Степаненко О. Зв'язок агронома з дослідною справою та праця відділів пристосування. *Український агроном*. 1926. № 2. С. 30–34.

які мали позитивно вплинути на підвищення їх продуктивності, як і всього сільського господарства в цілому.

Відомо, що реалізація планів індустріалізації СРСР, визначена партійними рішеннями, вимагала величезних коштів, зокрема валюти, забезпечення промислових центрів, міст продуктами харчування у великих обсягах. Тобто побудова «фундаменту» соціалістичної економіки країни вимагала максимального використання продуктивних сил України, особливо у сільському господарстві. Економічний сектор, що існував в системі НКЗС УСРР не задовольняв вимог щодо економічного обслуговування сільського господарства за нових колективних форм його введення. Перед дослідниками урядом було поставлено завдання щодо вивчення й обслуговування нового типу великого механізованого та спеціалізованого господарства, з його індустріальними установами як технічного, так і організаційно-економічного характеру.

З огляду на ці запити Наркомземом УСРР було прийнято рішення щодо організації Інституту сільськогосподарської економіки і організації сільського господарства. На нього покладалося завдання у цілому досліджувати шляхи розвитку продуктивних сил сільського господарства, вивчати соціально-економічні взаємовідносини у сільськогосподарській галузі, визначати найбільш раціональні організаційно-виробничі типи сільськогосподарських підприємств. Насамперед, Інститут мав займатись дослідженням тих переваг, що були притаманні усупільненим формам виробництва, визначати процеси нарощення «соціалістичних елементів» у сільському господарстві України.

Документальні матеріали щодо утворення й подальшого функціонування Інституту, вміщені у запропонованій збірці, дають цілком переконливу уяву дослідникам про шляхи реалізації завдань, що покладалися на вчених важливої науково-дослідної установи системи Народного Комісаріату Земельних Справ УСРР. У «Положенні про Інститут економіки та організації сільського господарства при НКЗС УСРР» ретельно виписані права, обов'язки, завдання, шляхи вирішення назрілих проблем в економіці сільського господарства. Важливими пунктами цього документу є декларування відряджень працівників інституту за кордон, а також отримання з-за кордону спеціального обладнання й літератури. Однак з розгортанням в СРСР так званої шпигуноманії, плани щодо відрядження вчених за кордон залишилися лише декларацією, самі науковці боялися бути звинуваченими у шпигунстві на користь зарубіжних країн, що широко практикували репресивні органи.

Загалом, учені-аграрії намагалися визначити завдання, цілі, мету, напрями щодо розширення досліджень з тим, щоб задовольнити потреби держави у

продуктах сільськогосподарського виробництва. На нараді в Наркомземі УСРР 15–16 листопада 1927 р. за участі науковців, розглядався перспективний план діяльності дослідного відділу НКЗС. В основу побудови мережі дослідних установ пропонувалось покласти обласний принцип обслуговування сільськогосподарської дослідної справи, з урахуванням природно-історичних умов. При цьому програми досліджень дослідних станцій важливо було складати, враховуючи запити і потреби місцевих селянських господарств.

Учасники наради з метою узгодження перспективного плану науково-дослідної роботи для забезпечення розвитку сільського господарства, ухвалили рішення щодо підготовки і проведення обласних нарад із дослідної справи. На цих нарадах обговорювалися назрілі питання щодо змісту дослідної роботи в галузі економіки, рослинництва, тваринництва, застосування агрохімії, метеорології, меліорації. У цілому, важливо було напрацювати проблеми методики дослідної справи у кожній галузі сільськогосподарського виробництва. Також йшлося про гостру потребу забезпечення селянських господарств сортовим насінням зернових, городніх, баштанних, технічних культур. Відповідно, ухвалено рішення про клопотання перед урядовими структурами щодо утворення Всеукраїнського наукового центру генетики і селекції сільськогосподарських рослин. Було заявлено, що за результатами обласних нарад з проблем сільськогосподарської дослідної справи, доцільно провести всеукраїнську нараду за участі представників дослідних установ України. Крім того, заздалегідь визначалися доповідачі на цій нараді з різних напрямів наукового дослідництва, надавалася особлива увага проблемі методології досліджень тощо.

У процесі підготовки запропонованої документальної збірки укладачі виявили в архівних сховищах, у видрукованих джерелах чимало свідчень, які на перший погляд, не несуть надважливих суттєвих змістовних навантажень. Чимало з них стосуються окремих проблем розвитку сільського господарства, підвищення його продуктивності, перспектив щодо наукового забезпечення сільськогосподарського виробництва тощо. Однак в сукупності вони відображають реальний стан аграрної галузі української республіки, надають дослідникам дійсне уявлення про особливості реформування сільського господарства з одночасним пошуком оптимальних організаційних форм його наукового обслуговування у 1926–1930 рр.

* * *

Наукове видання є другою частиною збірки «Науково-організаційне забезпечення розвитку сільськогосподарської галузі в УСРР (1920–1930)» і

висвітлює мовою першоджерел особливості науково-організаційного супроводу ведення аграрної галузі в українській республіці впродовж 1926–1930 рр. Збірник містить вступне слово, звернення від укладачів і розділ архівних документів та передруків. У згаданому розділі в хронологічному порядку наведено матеріали, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАНУ, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН. До збірника увійшли передруки з таких періодичних видань: «Вісник сільськогосподарської науки», «За врожай», «Сільськогосподарська дослідна справа», «Степове господарство», «Український агроном», «Радянський селянин» та «Збір законів і розпоряджень Робітничо-селянського уряду України». Допоміжний науково-довідковий апарат видання представлений у вигляді «Переліку позначень і скорочень».

При підготовці збірника враховано неприпустимість втручання в лексичну, словотвірну, фонетичну і граматичну підсистеми мови, а також неприйнятність сплутування власне правопису з суто мовними формами. Пунктуацію теж залишено відповідно до оригіналів документів. Описки виправлено без застережень. Примітки ділового характеру опущено. У правочинних документах надано дату їх підписання та затвердження, в авторських документах – дату написання. Кожний документ має пошукові дані (легенду), в яких вказано номери фондів, описів, справ, аркушів, зазначено дату документа.

Збірник документів і матеріалів розрахований на науковців, істориків науки й техніки, аспірантів, викладачів та студентів, усіх, хто цікавиться історією становлення та розвитку сільськогосподарської науки і дослідної справи в Україні. Матеріали досліджень можуть бути використані при вивченні сільськогосподарських навчальних дисциплін, окремих тем курсів і спецкурсів «Історія України», «Сільське господарство», «Історія аграрної науки» та ін.

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ТА ПЕРЕДРУКИ

1926 р.

№ 1

ЗВ'ЯЗОК АГРОНОМА З ДОСЛІДНОЮ СПРАВОЮ ТА ПРАЦЯ ВІДДІЛІВ ПРИСТОСУВАННЯ

Лютий 1926 р.

Питання про зв'язок агронома з досвідною справою можна та й треба розглядати з кількох боків, а саме: 1) з погляду загального, шорокого, з погляду, так-би мовити, взаємовідносин радянської громадської агрономії в цілому з досвідною справою; 2) з погляду вужчого, практичного – в яких формах можна ув'язати агрономічні організації з досвідними станціями та 3) ще вужче – з погляду зв'язку агрономічної організації з відділами пристосування досвідних станцій.

Для нас важно не лише встановити загальну мету й завдання роботи досвідних станцій та агроперсоналу, але й виявити умови, що за них такого зв'язку можна досягти і фактично й досягається. В наш час ці питання набирають особливо напруженого характеру, що цілком відповідає невідкладності завдання – підняти продукцію селянського господарства. Через те тепер так уперто й шукають організаційних форм ув'язки праці досвідних установ та агрономії; ці шукання в ближчий час повинні набрати твердих і певних форм, поруч з реорганізацією селянського господарства – кооперуванням його та землевпорядженням.

Тепер організаційний посередник по-між досвідними станціями та агрономічною організацією – то є відділи пристосування. Їх ще не цілком зформовано, хоч в основних рисах їхню працю та завдання на ближчий час і визначено. Є й практичні наслідки їхньої роботи за останні роки. Лише після революції, коли визначено було шляхи розвитку селянського господарства, як основної бази господарського розвитку країни, було практично поставлено й позитивно вирішено питання що до організації відділів пристосування.

1920 року на першому Всеукраїнському агрономічному з'їзді, після

докладу проф. Маньковського: «Досвідна справа та громадська агрономія», було ухвалено резолюцію, де зазначалось, що досвідна справа має не лише розробляти раціональні способи місцевого рільництва, але й мусить провадити «активну роботу що до вдосконалення та розвитку загально - агрономічної роботи». 1922 року на з'їзді робітників агрономії, с.-г. кооперації та земробітників С. Дувін та Б. Москвичов у своїх доповідях знову висунули положення, що потрібно встановити в тих чи інших фермах тісний зв'язок з агрономією так земорганів, як і кооперативною.

Кінець-кінцем, 1924 року на Всеукраїнській агрономічній нараді, в зв'язку з доповідями П. Найдина та С. Кулжинського про завдання відділів пристосування, було ухвалено постанову, де ці завдання й методи роботи було найбільше оформлено й систематизовано. Щоб запровадити до селянського господарства досягнення досвідних станцій, перед відділами пристосування накреслювалось такі шляхи їхньої праці: 1) вплив на селянську масу, що господарює, через агрономічний персонал; 2) безпосередній вплив на населення; 3) перевірка висновків досвідних станцій в умовах селянського господарства, і 4) перевірка методів агрономічної роботи серед населення. Розроблення першого й третього з цих завдань висовувалось на перший план, а що до інших двох напрямків роботи, то рекомендувалося розробляти їх лише в міру можливосте. Нижче ми деталізуємо цю роботу, розглядаючи схему праці відділів пристосування.

За цими постановами, що мають уже практичний характер, криється певна незгода між працівниками досвідних станцій та земорганів що до низки деяких спірних питань, зв'язаних з роботою відділів пристосування. Це зв'язано також і з тим, що на досвідних станціях ще не закінчено організації окремих відділів, як-от, приміром, економічних відділів, та що завдання краєвих і районних досвідстанцій ще не зовсім розмежовані, хоч деякі кроки в тім напрямкові й зроблені на всеукраїнській нараді в досвідній справі, що відбулася в лютому 1925 року, за докладом Б.М. Рожественського та інших. Нарада 1924 року розробила ще декілька першочергових заходів з боку НКЗС та Всеукр. Бюра Дісвідної Справи.

Отже, 1924 року вперше були покладено основи систематичної роботи відділів пристосування та вперше було дано реальні підсумки що до спільної діяльності агрономічної організації та досвідних станцій. Але в цілій низці окремих моментів ще нема остаточних вирішень, а через те агрономічним організаціям треба остаточно з'ясувати ці справи на ближчій агронараді. Це треба з'ясувати обов'язково до того часу, коли землевпорядження та

кооперування селянства охопить всю основну масу селянських господарств і тим самим створяться основні економічні передумови, щоб запровадити в селянське господарство досягнення досвідних станцій. Звідси виникає конечна потреба якнайскорше налагодити та розвинути діяльність відділів економіки при досвідних станціях. Лише ці відділи й можуть належно обґрунтувати питання: чи можна застосовувати технічні способи, що їх виробили досвідні станції, в умовах селянського господарства. Це надало-б також діяльності відділів пристосування більшої певности.

Ми не будемо спинятися на технічних деталях правильної роботи відділів пристосування в загальній системі апарату досвідних станцій, а підкреслимо лише деякі моменти в справі розмежування роботи досвідних станцій та агрономічного персоналу земорганів. Якщо досвідні установи провадять переважно науково-дослідчу роботу, то агрономічні організації ведуть активну операційну роботу, виконуючи практичні завдання організаційно-технічного та економічного характеру. Передбачається при цьому, що науково-технічні й науково-економічні положення, що їх застосовується в практичній роботі, тут зарані відомі й наперед дані. На коли-ж цього нема або це не для всіх районів справедливо, тоді агрономічна організація змушена вести й науково - дослідчу роботу в силу необхідности: це можна помічати скрізь відносно вивчення економіки селянською господарства. Але це зовсім не означає, що воно завжди так і мусить бути, коли ми. не станемо заплющувати очей перед тою величезною операційною роботою, що насовується прискореним темпом. Безперечно, по цій межі відбувається розподіл праці по-між досвідними установами та агрономічними організаціями, що звязуються в своїй праці через відділи пристосування.

В останній час виникло нове питання що до роботи відділів пристосування, а саме: як відіб'ється на їхній роботі районування досвідних станцій, вилучення сітки краєвих досвідних станцій та, сітки районних, що мають обслуговуватися першими? Оскільки фактичного розмежування праці краєвих та районних досвідних станцій ще не зроблено та оскільки координування їхньої роботи ще не пішло далі погодження програм, остільки ще не відбулося й розмежування по цій лінії роботи відділів пристосування. А треба мати на увазі, що головні відділи досвідних станцій, а саме: ріль-ництва, скотарства та економіки сільського господарства, – будуть існувати і на районних досвідних станціях: на них то, головним чином, і має орієнтуватися робота відділів пристосування. Отже, практична робота відділів пристосування, в межах головних трьох відділів досвідних станцій, може відрізнитися для краєвих та районних станцій лише

тим, що: 1) територія їхнього обслуговування буде не однакова, та 2) будуть так само не однакові й деталі різних технічних засобів, що їх буде рекомендуватися, та методи поширення цих засобів, в зв'язку з природними, економічними та соціальними особливостями районів, що ними обслуговуються.

Що-ж до питань, охоплених лише краєвими станціями, то їхні відділи пристосування будуть обслуговувати весь край, але маючи на увазі тільки безпосередній зв'язок з відділами пристосування районних досвідних станцій, а не агрономічну організацію району даної станції.

Щоб систематизувати напрямки роботи відділів пристосування досвідних станцій, а значить – і визначити зв'язок агрономічної організації з досвідними станціями, треба дати схему роботи відділів пристосування. У схемі, що її ми нижче наводимо, перший розділ являв собою схему Л. Легкого⁵), а другий та третій розділи дають перегруповання та систематизацію даних за постановами агронарад, що відбулися в Харкові 1924 року та за статистичними матеріалами що-до роботи відділів пристосування, оголошеними в періодичній пресі та в звідомленнях станцій. Ми вважаємо за доцільне подати отаку об'єднану схему:

Схема роботи відділів пристосування

Розділ I

Систематизація матеріалів, що характеризують район діяльності досвідних станцій

1. Характеристика району.

А. Природньо-історична характеристика: а) ґрунтів, б) поверхневої геології та географії району, в) клімату, г) рослинності, д) тваринного світу.

Б. Економічна характеристика району: а) загальна економічна характеристика району та с.-г. підрайонів, б) характеристика господарчих одиниць за різними економічними ознаками.

2. Характеристика діяльності досвідної станції.

А. Наукова робота досвідної станції: а) завдання станції, б) програма праці її відділів, в) наслідки роботи відділів, а зокрема рільничого відділу, зоотехнічного, економіки селянського господарства та всіх інших відділів.

Б. Характеристика організації досв. станції.

Розділ II

Операційна праця відділу пристосування досвідної станції

1. Інформування агрономічної організації про наслідки робіт досвідної

⁵Легкий Л. «О «смычке» с.-х. науки с практическим хозяйством» (Вип. № 14, Радомиської с.-г. досв. станції, 1924 р.), наводимо в скороченому вигляді.

станції та координування їхньої праці: а) спільні наради при досвідних станціях; б) організація районової с.-г. ради при досвідній станції, в) участь представників досвід, станції в агронарадах при земорганах та при інших організаціях і установах, що обслуговують сільське господарство; г) командировки агроробітників на досвідні станції для ознайомлення з їх роботою; г) участь в організації повторних курсів для агрономів; д) постачання агрономічної організації звідомленнями та іншими «трусами» й виданнями досвідних станцій; е) постачання агрономічної організації навчально-допоміжною підручною літера-турою, відповідно до умов району, що обслуговується; праця агрономічного персоналу земельних органів за вказівками та керовництвом досвідної станції; ж) організація колективних демонстративно-показових досвідів-серед селянських господарств.

2. Інформування селянства про наслідки робіт досвідної станції та координування робіт досвідної станції з роботою с.-г. економічних і культурних організацій с е р е д селянства: а) організація колективних демонстративно - показових досвідів; б) розповсюд-ження популярної літератури, що її видає станція в звязку з своєю роботою; в) кореспондентський звязок з с.-г. економічними та культурними організаціями села, а також і з поодинокими селянськими господарствами; г) екскурсії; виставки спеціальні та спільні, консультація, лекції, агродиспути, агроп'еси, агросуди, агрокіно й т. и.; г) селянські конференції в справах сільського господарства, при досвідній станції; д) доповіді й повідомлення на конференціях та з'їздах в адміні-страційних центрах; е) участь у тих сільських кооперативних організаціях, що підлягають вказівкам та контролю досвідної станції в спеціальних питаннях; е) організація с.- г. гуртків, клубів та інших культурних осередків.

Розділ III

Науково-дослідна робота відділу пристосування досвідної станції

1. Перевірка придатности висновків досвідної станції в умовах селянського господарства: а) організація колективних демонстративно-показових пробних досвідів, з обліком результативности окремих способів та їх комплексів, що рекомендує досв. станція; б) участь у розробленні питань, звязаних з практичним здійсненням громадської сівозміни при землевпорядженні, з метою перевірити методи економічних розрахунків, що їх розробляє економічний відділ досвідної станції; в) участь у розробленні організаційних планів у колективах, селах та поодиноких селянських господарствах, з метою комплексного застосування

способів, що їх виробила досв. станція для різних галузей сільського господарства.

2. Перевірка методів агрономічної роботи серед населення: а) перевірка методів агророботи, через відповідну організацію її в зразковому агрорайоні; такий агрорайон організується в найближчому адміністративному районі, під керівництвом досв. станції, з відповідним обліком результативності методів роботи; б) перевірка методів агророботи в процесі операційної діяльності відділу пристосування; в) перевірка методів роботи через відповідні доручення персоналові земорганів та інших установ, що зв'язані з досвідною станцією.

З цієї схеми видно, що робота відділів пристосування досвідних станцій є дуже складна й різноманітна. Отже, треба дуже обережно підходити до оцінки роботи цих відділів, бо, звичайно, ті кошти, що бувають у їхньому розпорядженні, аж ніяк не дозволяють розгорнути роботу в повній мірі. Але нагадаємо знов прискорений темп розвитку селянського господарства та зв'язане з цим збільшення вимог населення до досвідних станцій, що неминуче мусять призвести так до зміни розміру асигнувань на роботу відділів пристосування, як і до поширення самої роботи. Досвідні станції та громадська агрономія мусять прикласти всі зусилля, щоб прискорити створення тих сприятливих умов, що давали б можливість практично розгорнути роботу відділів пристосування та надати їй систематичного, закінченого характеру.

О. Степаненко

Передрук з видання: Український агроном. 1926. № 2. С. 30–34.

№ 2

З ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО НАУКОВОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

Лютий 1926 р.

В минулому 1924–25 опер. році С.-Г. Науковий Комітет, після його переїзду з Києва, вперше провадив свою наукову роботу в умовах постійного співробітництва з НКЗС. Початок року, поруч з черговою роботою, було присвячено переорганізації комітету, в наслідок якої було складено нове

положення про комітет, як науково – практичну установу НКЗС, секції якої щільно ув'язані з відповідними відділами наркомату.

За цим новим положенням при комітеті мала об'єднуватися й концентруватися вся науково – дослідча робота НКЗС, що її до того в значній мірі провадили окремі операційні частини.

На шляху до опанування всією науковою роботою НКЗС в минулому, як і в наступному році комітетові доводилося переборювати чимало труднощів, що пояснюються довгим перебуванням комітету в Києві, його переїздом до Харкова, що обезсилив його на тих наукових робітників, які залишилися у Києві, кількома переорганізаціями, що їх зазнав комітет у Харкові і, нарешті, невдало складеним положенням про комітет, як почасти і тим, що частина харківських наукових робітників і деяких робітників відділів НКЗС не зрозуміли в цілому потреб і завдань комітету.

Ще відділи НКЗС за звичкою, незалежно від комітету, продовжували в значній мірі самостійно провадити відповідальні наукові й науково-дослідчі роботи, не віддаючи своїх планів у науковій частині на розгляд, а тим більше на методологічне керування комітетові. Кошторис комітету, що й так малий, часто й густо скорочується і частина з коштів його інколи витрачається без відому комітету на інші не комітетські потреби.

Проте, комітетові за минулий рік пощастило в частині організаційній – поширити свої функції й помітно підняти свій авторитет, а в частині науковій – провести ряд до ... значних робіт, що своїми наслідками давали значні вкладки в українську с.-госп. науку.

В галузі природнього районування України, завдяки інтенсивній праці підсекції ґрунтознавства й ботаніки, встановлено головні природні райони України за комплексною метою і складено відповідні карти. Проведено й закінчено детальне обслідування ґрунтів наших досвідних с.-г. станцій, що дає підставу для постановки точних експериментів і досліджень. Обслідувано ґрунти Асканії-Нова й Алешківських пісків, розпочато вивчення недосліджених ще ґрунтів Донбасу, добуто й встановлено зовсім нові для науки дані про походження й природу ґрунтів Донбасу. В інтересах меліораційних заходів на півдні України та культури лісу і болот на Харківщині, було проведено широке ботанічне обслідування.

В інтересах лісового господарства й з'окрема, щоб з'ясувати підстави й передумови для лісової культури, розпочалося ботанічне й гео-ботанічне обслідування лісів. Для вивчення культурної флори України й зокрема наших хлібних, для використання природніх, не досліджених ще, багатств місцевих

культурних рослин, ботанічна секція розпочала досліджувати в різних природних умовах – Степу, Лісостепу і Полісся – хлібні зразки, що їх зібрали через Хлібну Інспекцію з усієї України. Ця робота є початком для дальших широких робіт на Україні в галузі застосованої ботаніки.

В галузі метеорологічній інтенсивно продовжувалося дальшу роботу що до планів організації метеорологічної служби на Україні й з'окрема що до поширення метеорологічних пунктів, наукового вивчення метеорологічних чинників та що до організації метеорологічних видань. Досвідною секцією проведено величезну роботу в справі розв'язання основних питань що до організації сітки досвідних установ, певного погодження й плановости в їх діяльності та розмежування роботи досвідних установ НКЗС і Цукротреста. Розпочато організовану постановку колективних дослідів, що мають в дальшому широко охопити селянські господарства в різних природньо-економічних умовах.

В галузі садівництва й городництва, як ще дуже мало дослідженої й вивченої, підсекція спецкультур розпочала велике планове обслідування цієї галузі на Україні. Вже проведено й закінчено обслідування стану городництва на Лівобережжі й Правобережжі. Лишається ще Степ. Поруч із цим обслідувано культуру винограду на Алешківських пісках.

Розвиток машинізації в сільському господарстві й з'окрема тракторизації примусив нашу підсекцію с.-г. машинознавства найбільшу увагу віддавати на вивчення й випробування тракторів та головних с.-г. машин післяреволюційного виробу. Для постановки стаціонарних дослідів у цьому напрямку, підсекція провела досить значну організаційну роботу що до відновлення Якимівської машинової досвідної станції.

Секція с.-г. освіти провела велику попередню роботу що до ув'язки НКО з НКЗС по лінії с.-г. освіти. Закінчила роботу по з'ясуванню потреб на кваліфіковані сили в сільському господарстві України. Інтенсивно провадила рецензійну роботу, в наслідок чого видавництва в Харкові не видають жадної с.-г. популярної та популярно-наукової книжки без попередньої оцінки в секції с.-г. освіти.

Провадиться складання с.-г. термінологічних словників. Загальний с.-г. словник має незабаром закінчитися. Виготовлено до видання бібліографічний збірник дореволюційної с.-г. літератури, що його складено акад. П. Тутковським. Кінчається складання с.-г. бібліографічного збірника за 1925 рік. Налагоджено через сітку кореспондентів тісний зв'язок з периферією і втягнуто до участі в колективній науковій роботі біля 1970 кореспондентів, з проміж них 900 селян-

хліборобів. Налагоджено звязок з 160 науковими закордонними установами. Одержано від них в обмін біля 900 назв закордонної літератури.

В УКРНАУЦІ

Комісія преміювання наукових праць при Укрнауці оголосила прийом наукових праць для преміювання 1926 року. Автори та від їхнього імені установи можуть подавати на премії науково-дослідчі, науково-навчальні та науково-популярні праці, друковані чи рукописні, укр. та іншими мовами.

Можуть подавати праці ті автори, що живуть на території УРСР і за кордоном в етнографічних межах укр. населення, а також на теми, що торкаються України, від авторів, які працюють по - за межами України. Друковані праці надсилають в 3-х примірн., рукописні в 2-х переписані на машинці (рукописи, як загальне правило, – під девизом, а прізвище в глухих конвертах).

Надсилаються праці, що вийшли з друку з 1/І 1925 р., рукописи, що написані до 1/ІІІ 1926 р. Премії присуджуються за оригінальність, новизну матеріалів, ударність, практичну корисність, ясність та приступність викладу. Розмір нормальних премій від 250 крб. до 1000 крб. Прийом праць закінчується остаточно 1-го березня 1926 р. Праці слати на адресу: Харків, Наркомосвіти, вул. Артема 29, Укрнаука.

Випробування й стандартизація с.-г. машин. На роботи в справі стандартизації і випробування с.-г. машин існує спеціальне відчислення від продажної ціни машини. Цей фонд від початку 25 року досяг уже майже 300 тис. крб. Сама робота по випробовуванню й стандартизації машин до цього часу скупчувалася в Москві, а українські наукові сили відігравали в цій справі невелику роль.

Щоб наблизити роботу до центрів с.-г. промисловости, а також використати українські наукові сили, Київська і Харківська науково-дослідчі катедри с.-г. механіки за участю Головнауки склали угоду з Укртрестсельмашем, за якою більша частина робіт по випробовуванню с.-г. машин, що виробляються на Україні, переходить до механічних і металографічних лабораторій цих інститутів.

Передрук з видання: Український агроном. 1926. № 2. С. 68–69.

РЕЗОЛЮЦІЯ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ НАРАДИ З ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ
(20–24 січня 1926 р.) ЗА ДОПОВІДДЮ Б.М. РОЖЕСТВЕНСЬКОГО
«ПРО НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ХАРКІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ»

18 березня 1926 р.

1. Основной задачей Опытных учреждений является использование науки в целях местного практического хозяйства путём научной разработки оснований и приёмов для улучшения местного сельского хозяйства и передачи их хозяйствующему населению.

2. Рассматривая с такой точки зрения главнейшие моменты этого основного задания настоящее положение сельско-хозяйственной опытной работы надо признать недостаточно хорошо обстоящим:

Прделанная работа опытных учреждений дает ряд ценных самых по себе технических приёмов, однако недостаточно интенсивно проникающих в крестьянское хозяйство. Причина этого главным образом заключается в условиях лежащих вне влияния Станции - в общем культурном и экономическом положении крестьянства.

С другой стороны и причиной недостаточного усвоения выводов станций является недостаточная увязка программ опытных станций с реальными нуждами местного хозяйства в настоящий момент в силу недостаточной изученности экономических условий и организации крестьянского хозяйства.

3. Научная разработка на самых опытных учреждениях идёт недостаточно планомерно и согласовано как между отдельными Станциями Области так и между различными отделами Станции.

4. Опытные учреждения с одной стороны нередко выполняют научные работы не входящие непосредственно в нормальную сферу их деятельности, а с другой Не используют в полной мере работы иных сельско-хозяйственных исследовательских учреждений.

5. Всё это заставляет нас стремиться к изменению в известной степени хода работ опытных учреждений и дать им другое направление в целях большого соответствия выше наложенным основным заданиям.

Для большего усваивания выработанных и вырабатываемых опытными учреждениями результатов необходимо:

6. А/ Возможно широко развить работы по изучению экономии и организации крестьянского хозяйства.

В/ Обратить большее внимание на учет действительных [...] местного сельского хозяйства. Для этого:

І. При составлении программы работ

а/ использовать в полной мере работу всякого рода плановых органов по обслуживанию местного сельского хозяйства.

б/ использовать знакомство с местным сельским хозяйством и его нуждами разного рода органов обслуживанию местного сельского хозяйства /агроном, инструктор, кооператор, и проч./ путем [...]са, устройства совещаний для обсуждения программ и т.д.,

в/ путем непосредственного изучения хозяйств и их нужд,

г/ путем опроса самих хозяев.

При изучении должно быть обращено внимание на разнообразии хозяйственных нужд по отдельным группам хозяйств и на изучение не только нужд хозяйств вообще, но особенно их организационных минимумов.

ІІ. Уже полученные результаты должны быть тщательно оценены в организационном и экономическом отношении применительно к нуждам разных групп местных хозяйств.

7. Для большей планомерности и согласованности работ Опытных учреждений области и отдельных Отделов крупных станций между собой необходимо: 1/ произвести критическую сводку данных по области, 2/ составить перспективный план работ области и обсудить его на совещании органов, 3/ применительно к этому плану и организовать и вести работу на отдельных опытных учреждениях.

8. Для разгрузки опытных учреждений от неподлежащей им, по существу их основных заданий, научной работы в области разрешения ряда общих вопросов сельского хозяйства и соприкасающихся с ними вопросов чистых наук считать необходимым устройство/при оп. станциях/ исследовательских кафедр по изучению общих вопросов сельского хозяйства и направления их деятельности по общему плану с работами опытных учреждений в целях скорейшего разрешения вопросов местного сельского хозяйства.

9. Учитывая возможность быстрого темпа развития сельского хозяйства Украины вероятность в силу этого столь же быстрого использования хозяйствами настоящих достижений опытных станций, надлежит уже в

настоящее время искать новые пути в деле улучшения местного сельского хозяйства, которые дали-бы возможность дальнейшего продвижения вперед уже на базе достигнутых улучшений.

10. Для получения в возможно скором времени результатов непосредственно приложимых в разнообразных условиях местных хозяйств и для разгрузки работ постоянных опытных учреждений, считать необходимым возможно шире втянуть в опытную работу, как само местное население / коллективные опыты/ так и органы его обслуживающие / сельско-хозяйственные школы, агробазы, хозяйства/.

11. Необходимо возможно широко развить работы по применению.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 6, спр. 291, арк. 11–12. Машинопис.

№ 4

РЕЗОЛЮЦІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ НАРАДИ З ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ (20–24 січня 1926 р.) ЗА ДОПОВІДЦЮ П.Г. НАЙДИНА «ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ КОЛЕКТИВНИХ ДОСЛІДІВ ЗА ДАНИМИ 1925 РОКУ»

18 березня 1926 р.

1. Совещание констатирует, что 1925 г. для опытных станций Харьковской Области, должен быть отмечен, как начальный этап широкого развития сети коллективных опытов, охватившей свыше 1500 участков и свыше 1000 хозяйств-опытников в различных районах области.

2. Широкая сеть коллективных опытов должна быть признана необходимейшим и конечным звеном во всей системе опытно-исследовательской работы. Имея своей конечной целью определение приложимости и рентабельности в конкретных хозяйственных условиях, коллективные опыты с одной стороны проверяют уже имеющиеся выводы опытных станций в различных естественно-исторических и хозяйственных условиях, с другой стороны, дополняют работу опытных станций в решении тех

вопросов, кои на опытных станциях не изучаются. Преследуя цели исследовательские, коллективные опыты в то же время являются и демонстративными и должны рассматриваться как могучее средство продвижения основных выводов опытных станций в массу крестьянского хозяйства.

С этой точки зрения сеть коллективных опытов должна состоять в ведении Отделов Применения, проводящих всю оперативную работу. Идеологическое руководство и разработка методики должна лежать на соответствующем Отделе.

3. В коллективные опыты должны быть втянуты в первую очередь широкие массы крестьянских хозяйств и коллективы.

4. Коллективные опыты должны сопровождаться более или менее детальным описанием участка, а также желательно и краткое описание всего хозяйства.

5. Для согласования программы, схем, методики и разработки материалов по коллективным опытам необходимо создать бюро из представителей отделов Применения всех станций и представительств заинтересованных Отделов, которое должно собираться не менее 2-х раз в году / в Январе, Феврале и летом до учета/. Созывы бюро должны происходить поочередно на всех станциях. Организация этих созывов возлагается на Отдел Применения Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции.

6. Для обслуживания сети коллективных опытов должен быть создан специальной персонал при опытных станциях. Одновременно должны быть приложены все усилия к постепенному вовлечению и самих крестьян-опытников наиболее передовых из них к самообслуживанию в целях загрузки специального персонала по коллективным опытам и имея в виду самое широкое и массовое распространение коллективных опытов среди крестьянства.

Для более полной увязки с общественной агрохимии считать необходимым в штатах ОЗУ иметь особого специалиста по коллективным опытам.

Вся работа по постановке коллективных опытов должно быть вообще согласована с Окружными земельными управлениями.

7. Признать крайне желательным вовлечение в общую сеть коллективных опытов все учреждения которые по собственной инициативе, ставят те или иные опыты /школы, кооперация, Сахаротресты и т.д./ В первую очередь необходимо согласование с кооперацией для чего поручить Отделу Применения Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции войти в соглашение с Сільським Господарем, в целях согласования коллективных опытов, какие ставят отдельные кооперативные союзы.

8. В виду важности и необходимости согласования вопросов методики, поручить разработку их на ближайшем совещании бюро, которое созвать не позже 10-го Февраля.

9. Признать, что отпускаемые средства на коллективные опыты не соответствует стихийно создававшемуся, благодаря огромному интересу к ним населения, размаху работы, что может повлечь за собой срыв известной части ея, а посему считать необходимым обратить внимание НКЗ на крайнюю незначительность, отпускаемых на коллективные опыты средств и необходимости срочно изыскать дополнительные ассигнования на коллективные опыты.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 6, спр. 291, арк. 25–26. Машинопис.

№ 5

РЕЗОЛЮЦІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ НАРАДИ З ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ (20–24 січня 1926 р.) ЩОДО НАПРЯМУ РОБОТИ ВІДДІЛІВ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСЛІДНИХ СТАНЦІЙ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

18 березня 1926 р.

Заслушав доклад Заведывающего Отделом Применения Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции об увязке работ Отделов Применения Опытных Станций с земельными органами и с.-х. кооперацией, также доклады всех Станций Харьковской Области об общем направлении работ Отделов Применения, Областное Совещание опытников Харьковской Области находит:

1/ В области правомерной пропаганды достижений Опытных Станций Отделы Применения должны бы еще более с'узить непосредственную работу по применению среди населения до возможного минимума, обратив главное внимание на организацию увязки с агроперсоналом земельных учреждений, сельско-хозяйственной кооперации и с.-х. школ, а также других учреждений, имеющих касательство к сельскому хозяйству.

2/ В области непосредственного изучения сельского хозяйства, как среды, где проводится работа по применению – Отделы Применения должны обращать свое внимание, как на выяснение условий применимости тех или иных выводов Опытных Станций, так и на непосредственное изучение техники и экономики селянского хозяйства.

Не ограничиваясь непосредственным изучением Отдел Применения Областной Станции в полном контакте с Экономическим Отделом должен направить свои силы на привлечение внимания районной и кооперативной агрономии на изучение и описание районов в целях выявления организационно-производственных минимумов селянском хозяйстве. Анализ такого изучения дает возможность Опытным Станциям внести те или иные коррективы в свои рабочие программы, а также дает основание поставить для изучения ряд новых злободневных вопросов.

3/ Отношение и роль Отделов Применения на Опытных станциях, имеющих ряд Отделов, сводится к полной увязке в работе и в совместной проработки планов применения по данному отделу. На тех Опытных Станциях, где широко развита работа какого либо Отдела, Отдел Применения должен пополняться соответствующим специалистом. Для Полтавской Опытной Станции специалистом - зоотехником и для Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции специалистом - экономистом.

4/ Четвертым разделом работ Отделов Применения в особенности более крупных Станций является изучение методики агропопаганды. В данных конкретных условиях эта работа поручается Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции.

5/ В целях выявления результатов опытных работ Области необходимо создание при Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции центрального музея, где были представлены в плакатной, диаграммной и др. формах важнейшие достижения и характерны особенности всех Опытных Станций.

6/ В согласии с постановлением прошлого Областного Совещания Бюллетень Харьковской Областной С.-Х. Опытной Станции должен быть органом Областной Организации. Все работники Опытных Станций принимают в ней участие, как своими статьями, так и содействуя его распространению среди агроперсонала, с.-х. кооперации, земельных работников и передового селянства. В целях расширения издания Бюллетеня, как информационного органа Областной организации, необходимо обратиться в НКЗ с ходатайством об отпуске необходимых на это сумм.

Редакционная коллегия составляется из Заведывающих Отделами Применения Државской, Сумской, Полтавской, Красноградской, Харьковской – 2 чел. Опытных станций и представителя Харьковского Областного Бюро. В деле издательского согласования все функции возлагаются на Отд. Применения Харьковской Обл. Опытн. Станции. Что касается направлений издания «Полтавского селянина» и «Бюллетеня», то они остаются прежними.

[...]

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 6, спр. 291, арк.27–27зв. Машинопис.

№ 6

РОБОТА ДОСЛІДНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ГУРТКІВ (За матеріалами обстеження с/секції КПОР)

Червень 1926 р.

Матеріал вивчення стану та роботи с.-г. гуртків Ржищівського району на Київщині – Стайківського, Тулинецького, Щучинського та Янівського дає таку картину:

I. Усі ці гуртки організувалися 1–30/XII – 25 року і з того часу регулярно переводять роботу.

Членів по окремих гуртках для роботи цілком досить. Серед них дуже мало жінок, – лише 30%. Віком члени гуртків підходять дуже гарно (до 18 рок. – 7,4%, від 18 до 23 рок. – 43,2%, і над 23 рок. – 49,4%). Що до членів гуртків партійців, то їх ми маємо всього 1,5%, в цих селах взагалі мало партійців, та й ті працюють роботою. Комсомольці становлять 39% усіх членів.

Наймитчани до роботи в гуртках пристають мало; найбільше наймитів має Стайківський гурток, бо це село надзвичайно бідне.

Середняцькі шари населення цілком усвідомили користь від гуртка, і працює там їх 24,6%.

II. Добір керівників теж досить вдалий – переважно з статечних селян.

III. Теоретичну роботу провадили гуртки за загальним планом праці, що

виробив агросекретаріят. Кожний гурток вивчав те, що найперше стояло до розв'язання в цьому селі в галузі сільського господарства.

До місцевих умов та потреб найкраще пристосований Стайківський гурток. Тут провадилися розмови навіть на тему: «Стан сільського господарства у Ржишівському районі, зокрема в селі, і його потреби». Інші гуртки переводили розмови про природознавство; це теж дало певну користь.

Гуртки на працю збиралися досить регулярно. Відсоток одвідування по окремих гуртках різний, – це залежить від різних місцевих умов. Пересічний відсоток одвідування праці – 66%.

Допоміжним матеріалом для теоретичної роботи – книжками – гуртки забезпечені на 75%. З нового року передбачається поповнити гуртки літературою.

IV. Хиби в практичній роботі є такі: а) не переводиться дослідни-цької роботи, б) не ведеться обліку практично-дослідницької роботи. По виправленні цих двох хиб, безумовно, підвищуватиметься й цікавість, і охота гуртян до практично - дослідницької роботи. Практичну роботу переводиться здебільшого на землі, що виділяли школи, сільради, і тільки деякі (Тулинецький) ведуть практичну роботу на землі членів гуртків.

V. Є й позитивні наслідки роботи гуртків. Члени гуртків починають господарювати культурно. Деякі члени вираховують орієнтовну кількість кормових одиниць, очищають та протруюють засівматеріал, обприскують садки, сіють культурні трави, кращі сорти вівса, гороху, огірків, тютюну, динь, кавунів то-що.

Цим самим, окремими розмовами, а іноді й агровиставами (Тулинецький гурток) та консультаціями (що-правда, в формі індивідуальних розмов із селянами) гуртки проробили досить велику роботу.

VI. Провід у всій роботі гуртків з наукового боку покладено було на агронома - консультанта, що відвідував гуртки досить регулярно. Відвідуючи гуртки, агроном врядував розмови, а іноді лекції.

Акордний момент роботи гуртків – це сільські, а потім і районні виставки сільського господарства до дня врожаю.

Гуртки збирають бур'яни, шкідників, зразки засівного насіння, тощо. Окружне управління селянськими будинками дало цим гурткам досить пробірок, картону та паперу.

Як ставиться до роботи гуртків селянство, можна бачити з оцих-о двох витягів із анкет обслідування.

В анкеті Стайківського гуртка зазначено: «Спочатку доросле селянство

було загалом пасивне. В звязку-ж із переведенням роботи на практичні рейки з боку селян було виявлено зацікавленість конкретною роботою гуртка (протруйний пункт, обприскування садків то-що)».

І дуже характерну (для села) відповідь дає Янівський гурток, кажучи, що селянство, приглядаючись до роботи гуртка, висловлюється: «побачимо».

Ці дві характеристики ставлення селян до роботи гуртків свідчать про те, що інтерес серед селян до цієї роботи є, але цей інтерес зможе перетворитися на діло після відповідної наочної роботи гуртків.

Сільсько-господарський гурток В/Прицківської хати-читальні

Сільсько-господарський гурток при В/Прицківській хаті-читальні Ржищівського району, на Київщ., заклався 16/ХІІ – 25 року. Зараз у ньому 35 чоловіка....[...].

Члени сільсько-господарського гуртка на своїх організаційних зборах постановили внести по 3 крб. на організацію практичних робіт та на інші різні видатки. Керує гуртком один із членів гуртка тов. Бабельченко, Андрій, селянин 27 років, кандидат партії. Для переведення інструктивно-консультаційної роботи до гуртка прикріплено агронома (з економії), який відвідує гурток та направляє його роботу.

З часу існування до березня місяця цього року гурток збирався на працю 13 разів; працювали за програмою, що надрукована в збірнику «Сельбудинок», ч. I (вид. Київське). На засіданні гуртка бували селяни й нечлени гуртка, пересічно 7 чоловіка.

З весною гурток одразу перейшов до практичних робіт, а саме:

а) Цілим гуртком заорендували в економії цукроварні плодовий садок. Умова передбачає приведення садка в «культурний» вигляд, догляд за вказівками агронома то - що, при чому землю, що під садом, теж слід обробляти культурно. За це гурток має (при врожаї) половину всього збору як садовини, так і городини. В разі недороду на користь гуртка поступає вся садовина й городина. За весну гурток цілком виконав усі пункти умови. Це початок колективної роботи гуртка, такої корисної й потрібної як з політичного погляду, так і з погляду популяризації колективного культурного господарювання.

б) Силами гуртка в саду переведено: обкопку дерева, обчистку, часткову порізку крони, розчищено доріжки, підрізано живу загородь, обприскано дерева то-що. Землю під садом засаджено картоплею, огірками, тютюном, цибулею, гарбузами, динями, кавунами. Усе насіння на посів та посадку – сортове.

в) Крім цього, місцева школа із свого земфонду виділила для гуртка півдесятини землі для практичних робіт. Гурток засіяв ділянку землі сортовим вівсом

(„гігант“), якого не культивували в районі до цього часу. Висіяно 1½ пуда насіння сівалкою. Один із членів гуртка, щоб довести селянству шкоду від засіву землі неочищеним зерном, посіяв 10 фунт, посліду. Посіяно півпуда сибірського проса без угноєння й поруч просте селянське з угноєнням землі. Два члени гуртка дістали по 3 фунт. клеверу та люцерни, щоб посіяти на своїй землі (цих трав, як і інших сортів насіння, про які згадувано вище, в селянських господарствах ніколи не сіяно).

г) 60% усіх членів гуртка протруювали своє насіння. Усі потрібні задля цього реактиви і приладдя (обприскувач) відпустив секретаріат.

Протруювано зерно й нечленів гуртка, але дуже мало: селяни просто боялися протруювати насіння.

г) Разом із цим, за 10 крб., що їх дало район, земельне управління, куплено кнурця, годувати якого доручено одному із членів гуртка. Кнурця годується за певними нормами, що їх визначив агроном. Передбачається організувати злучний пункт.

На початку роботи гуртка селяни ставились до нього й його роботи з недовір'ям, посміхаючись, і, тільки побачивши, що гурток взявся за практичну роботу та й ще культурно за допомогою агронома обробляє землю, змінили погляд. Авторитет гуртка в цілому та й окремих членів почав рости. Були випадки, коли селяни приходили до членів гуртка поради питати.

М.К.

Передрук з видання : Селянський будинок. 1926. № 6. С. 57–60.

№ 7

НАЙБЛИЖЧІ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДНИХ СТАНЦІЙ З ВИВЧЕННЯ АГРОЗЕМЛЕВПОРЯДНИХ ПИТАНЬ

Червень-Липень 1926 р.

Історія агроземлевпорядження, точніше – ув'язка агрономії і землевпорядження з метою використати момент землевпорядження селянських господарств для реконструкції селянського сільського господарства, – в нас, на Україні, пройшла в загальних рисах уже два періоди й підходить тепер,

безперечно, до третього періоду.

У перший період бачимо, як ідеологія агроземлевпорядження повільно охоплює радянську суспільність (1921–23 р. р.). А далі, протягом другого періоду відбуваються масові спроби перевести ідеологію агроземлевпорядження в життя. За цей період (1923–25 р. р.) розроблено були принципи й напрямки агроземлевпорядження, що позначились в пропаганді принципів будови громадських сівозмін та їх порайонних схем, збудованих па статисти-стичних даних ЦСУ. Коли перший період можна назвати ідеологічним періодом, то другий треба назвати періодом порайонного шаблонування агроземлевпорядження.

Тепер землевпорядження переживає кризу. Багато шаблонів показали себе не життєвими через брак розробленої методики агроземлевпорядження й неможливості керуватися лише одними принципами агроземлевпорядження, які давали вказівки лише про те, що треба робити і в якому напрямкові, але не про те, як-же все це потрібно збудувати й визначити. Кожна криза викликає протилежні тенденції, що з нею змагаються. В даному разі (хто був на агронарадах лісостепу, степу й полісся та на інших нарадах, де порушувались ці питання, той погодиться з цим) пробудилася тенденція, що вимагає по суті поворотницького руху до голого межування, «землевпорядження» в вузькому розумінні, без глибокого агрономічного обґрунтування землевпорядних робіт у кожному селі чи в групі їх. Ця тенденція вимагає цілковитого нейтралітету що до господарчого ладу селянського господарства, залишаючи останнє в порядкуватися «за волею стихії». Прогресивну роль грає тенденція, що б'є на поглиблення агроземлевпорядження, що вимагає кожного разу економічної аналізи сільського господарства села в виробничому й соціальному розрізі, з тим, щоб забезпечити не тільки ліквідацію землевпорядних хиб, але й перебудувати устрій сільського господарства, забезпечивши йому можливість земельного кооперування й технічного поступу. Ця тенденція протиставить «нейтралітетові» й «шаблонові» – «активність в реорганізації сільського господарства» й методу, ключ до вирішення організаційно – економічних завдань. Середину, яка ще вірить шаблонам, засуджено на неплідність в галузі агроземлевпорядження.

Зрозуміло, що в наших умовах поступова тенденція починає швидко займати пануюче положення в агроземлевпорядженні й тому третій період його розвитку треба назвати періодом розвитку методології агро землевпорядження. Цей період є найбільше відповідальний і він найбільше обіцяє, бо розроблення методології рідати агроземлевпорядні завдання та перевіряти її на практиці вимагає глибокого вивчення й розуміння економіки, організації і техніки

масового селянського господарства, а також уміння синтезувати ці моменти внутрішнього ладу сільського господарства з його умовами, тенденціями розвитку і з відповідними їм системами землекористування. Тому зрозуміла та мобілізація організаторських науково – економічних сил в особі цілих організацій і окремих осіб, яка тепер підготовлюється і яку, по суті, вже оголошено шляхом прямої вимоги до с.-г. досвідних станцій – вивчити питання економіки агроземлевпорядження. Це вже не тільки сигнал, але й наказ.

Ми знаємо, що при відсутності достатніх коштів і при відсутності виразної централізації керівництва справою вивчення економіки агроземлевпорядження, робота в справі його вивчення розпорозиться й програмово й організаційно поміж, так би мовити: 1) земельно-агрономічною лінією, 2) земельно-землевпорядною, 3) сільсько-господарчою досвідною і, може бути, 4) шкільно-академічною, – лініями, що зв'язані з землевпорядженням.

Не передрішаючи тут справи, де-ж ліпше було-б зосереджувати роботу що до вивчення питань економіки агроземлевпорядження (це окрема справа, що вимагає окремої трактовки), все-ж укажемо, що не даремно першу вимогу з боку агро-земельної лінії було скеровано до с.-г. досвідних станцій, їх відділів економіки й застосування, бо: 1) с.-г. досвідні станції уявляють собою цілу мережу установ, що охоплюють всі с.-г. райони країни, 2) вони-ж повинні утворити, пристосовуючись до місцевих умов і загальних принципів земельного кооперування, нові прогресивні типи організації та техніки масового сільського господарства, яким повинні відповідати прогресивні-ж системи або типи землекористування селянського господарства й 3) вони будуть завжди ближче до мас селянських господарств і до агро-номічних та землевпорядних організацій, ніж, приміром, Центральна Землевпорядна Досвідна Станція, що її проектують деякі особи, напр., проф. Сташевський, бо завдання останньої могли -б вирішуватись просто сіткою відповідних катедр при с.- г. і землевпорядних вищих наукових закладах. Виходячи зі всього, що сказано, ясно, що с.-г. досвідні станції повинні будуть негайно-ж почати розробляти питання програми й організації вивчення економіки агроземлевпорядження. Для того, щоб цю програму збудувати правильно, треба досвідним станціям зв'язатися з земельною агрономією й по цій лінії, зважаючи на її вимоги. З цих же міркувань нижче пропонується проект програми вивчення питань економіки агроземлевпорядження с.-г. досвідними станціями.

Спершу-ж відзначимо, що найголовніші моменти програми полягають: 1) в аналізі фактичного ладу с. г. різних соціальних груп селянських господарств у різних його реальних еволюційних типах та їх варіаціях, бо пересічних

статистичних даних самих по собі цілком не досить для цього; 2) в аналізі ув'язки різних форм внутрішнього ладу сільського господарства з відповідними типами або системами землекористування та їх варіаціями в зв'язку з їх еволюцією, 3) у вивченні природних виробничих ландшафтів, що наперед визначають в значній мірі цю ув'язку в тинах розпланування земельних вжитків та їх експлоатаційних участків, 4) у проектуванні форм і обсягу можливого масового втілення в селянське господарство комплексів прогресивно технічних прийомів сільського господарства, що їх вироблено досвідною станцією відповідно з місцевими умовами та з певною стадією еволюції селянського сільського господарства й 5) в розробленні й перевірці методики агрономічного обґрунтування землевпорядження в цілому і в окремих його моментах.

Ми пропонуємо таку програму вивчення економіки агроземлевпорядження с.-г. досвідними станціями, їх відділами економіки та застосування:

Розділ I. Вивчення й аналізи фактичного внутрішнього ладу сільського господарства мас селянських господарств у виробничому й соціальному розрізі, в зв'язку з існуючими системами землекористування.

1. Виявлення й аналізи пануючих і другорядних в с.-г. районі (та його під-районах) фактично існуючих (а- не «середнє – статистичних») систем господарства, систем рільництва, систем окремих галузей землеробства (рільництва, луківництва, садівництва, хмільярства, виноградництва, коноплярства та ін., поскільки їх можна буде виділити, як галузі землеробства), систем скотарства й систем окремих га-лузей скотарства (великого рогатого скотарства, свинарства, вівчарства, конярства й т. ін.). Класифікування існуючих систем господарства та його галузей в с.-г. районі в зв'язку з його умовами.

2. Виявлення й аналіз існуючих різних форм організації сільського господарства й форм організації окремих його галузей в межах одних і тих-же і в межах різних систем господарства й окремих його галузей.

Класифікування існуючих форм організації господарства і його галузей в с.- г. районі в зв'язку з його умовами.

3. Виявлення й аналіза превалюючих і другорядних систем техніки окремих галузей господарства в зв'язку з наявними системами й формами організації селянського сільського господарства та його галузей. Класифікація існуючих: 1) технічних систем рільництва (сполучення систем обробітку й угноювання ґрунтів, чергування культур і поліпшення самих культур); 2) технічних систем окремих галузей скотарства (сполучення систем попасу, підкорму й годівлі худоби, а також догляду за нею); 3) технічних систем інших галузей господарства. Типові сполучення техніки, організації та систем

господарства і його галузей в зв'язку з природними, економічними й соціальними умовами с.-г. району.

4. Встановлення й аналіза умов продукційної рівноваги, або, навпаки, продукційних криз для різних соціальних груп господарства при різних фактично існуючих типових сполученнях техніки, організації і систем сільського господарства та його галузей в с.-г. районі. Характер і глибина кризи, або характер і ступінь сталості продукційної рівноваги при різних типах внутрішнього ладу сільського господарства. Встановлення й аналіза організаційних і технічних продукційних мінімумів господарства та його галузей, що заважають вижити кризу господарства й відновити на новій прогресивній базі рівновагу потреб господарств та продукції при різних типах внутрішнього ладу господарства.

5. Встановлення й аналіза прогресивних і регресивних зрушень в господарствах, в їх стремлінні вижити кризу при різних типах внутрішнього ладу сільського господарства, в зв'язку з аналізою еволюції і тенденцій подальшого розвитку сільського господарства та його галузей при даних природних, економічних і соціальних умовах с.- г. району.

6. Встановлення й аналіза взаємозв'язку поміж різними формами організації сільського господарства та його галузей, їх системами й технікою, з одного боку, і з системами (способами) землекористування, з другого. Порівняння типів внутрішнього ладу сільського господарства з типами систем землекористування, як вони склалися в натурі та в їх еволюції.

– Класифікація систем землекористування.

– Встановлення прогресивних типів землекористування, що відповідають прогресивним типам внутрішнього ладу сільського господарства. Типи фактичного розпланування земельних вжитків та їх експлуатаційних участків для селищ при різних типах внутрішнього ладу сільського господарства й при різній природній, економічній та соціальній обстановці.

– Встановлення природних продукційних ландшафтів і нормальних для них типів розпланування земель в зв'язку з економічними умовами району, села і в зв'язку з наявними формами й порядками земле-користування.

7. Проектування форм і обсягу комплексів прогресивних технічних прийомів сільського господарства, які вироблено досвідними станціями й які можна вкорінити в масове селянське господарство при різних типах його внутрішнього ладу й на різних стадіях їх еволюції при різних системах землекористування.

Розділ II. Розроблення й перевірка методики вивчення й аналізу організації селянського господарства, його ладу й систем землекористування, а також

методики будови організаційно-продукційного плану для села чи групи сіл, що переводять землевпорядження.

8. Вибіркова перевірка в натурі й аналізи результатів агроземлевпорядження, що переводилось в «період шаблонуних схем» за спеціальними анкетами й землевпорядними статистичними картками.

9. Досвідне проектування організаційно-продукційного плану («землевпорядного проекту») села, що переводить землевпорядження, за методами агрономічного обґрунтування землевпорядження.

10. Розроблення методики обліку вжитків і оцінки землі при складанні землевпорядного проекту та експлоатації земельних вжитків і їх експлоатаційних участків, в зв'язку з умовами природнього ландшафту й умовами, що їх утворено системою, формою й порядком землевпорядження при наявній економічній обстановці.

11. Розроблення й перевірка форм агроекономічних висновків, анкет обслідування господарств, форм землевпорядних обліково-статистичних карток, допоміжних бланків і т. ин.

12. Розроблення питань організації землевпорядної статистики й землевпорядного районування за ув'язкою з с.-г. районуванням.

13. Розроблення питань організації агрообслуговування землевпорядження й розробки агроземлевпорядних планів у районах та округах.

Оце така програма в самій загальній формуліровці, що може бути використана для початку роботи в справі вивчення агроземлевпорядження.

О. Степаненко, м. Житомир

Передрук з видання: Український агроном. 1926. № 6–7. С. 37–40.

№ 8

ЯК УЯВЛЯЄМО МИ СОБИ ОСНОВНІ РИСИ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ НА УКРАЇНІ

Червень-Липень 1926 р.

Коли берешся до дискусії, то треба потурбуватися за дві справи: по-перше,

треба об'єктивно означити позицію противної сторони, а по-друге, точно виявити й свою. Тов. Яната не зробив ні того, ні другого (див. № 4 «Українського Агронома» за квітень ц. р.). Що до першої обов'язкової умови, то тов. Яната в основу своїх міркувань поклав цілком недоречний матеріал – мою записку про часткову реорганізацію С.-Г. Наукового Комітету НКЗС. Зауваживши, що цієї записки трохи замало для дискусії, він, проте, вважав за можливе використати її для розмов цілком не на ту тему, що ради неї писалося цю записку. І що особливо характерно, так це те, що чого в записці не хватало для обґрунтування моєї позиції в справі організації досвідної справи, все те т. Яната додав від себе. Коли хочеш справді розібратися в складній та великій справі, то так робити не годиться. Що до другої обов'язкової умови, то протягом цілої своєї статті тов. Яната навіть і не спробував був обґрунтувати, як-же він уявляє найліпшу організацію досвідної справи. Та й сама організація репрезентована в статті лише думкою про потребу в «спеціалізації» досвідних станцій. Це дуже зле, що т. Яната не дав своєї схеми, тоді було-б легше обговорювати цю справу, а читачам легше було-б розібратися в дискусії.

Отже, річ не в тім, що я до краю заплутався й нівечу досвідну справу. Є воно трошки складніше, товаришу Янато. Річ у тім, що форми організації досвідної справи, які ми нині намагаємося здійснити, є ліпші з погляду більшості досвідників. Річ у тім, що ваша ідея спеціалізації, яку ви так вперто проводите, мало не на всіх наших з'їздах та нарадах прихильників собі не знайшла. Річ у тім, нарешті, що хоч і великий інтерес виявлено вами до долі досвідної справи, а проте, ви не потурбувалися ближче ознайомитись з характером нової організації досвідної справи й живете старими про неї думками.

Помилкове ваше твердження, що «всі перспективи сільського господарства» в моїм розумінні «зв'язані лише з досвідною справою». В своїй записці за справу організації с.-г. науки взагалі я а-ні слова не казав, а говорив лише за с.-г. досвідну справу. Наведена вами моя фраза сама нічого не говорить і ви це дуже добре знаєте. В цім ви могли переконатися двічі. По-перше, в комісії, виділеній Президією СГНКУ, щоб розглянути тези Укрнауки про організацію с.-г. науки на Україні (під головуванням А. Н. Соколовського) і по-друге, на самім пленумі (останнім) Укрнауки, де я мав змогу зачитати тези на цю тему від секції досвідної справи. Тим більше помилкове й те твердження, що в моїм уявленні «керівники досвідної справи повинні керувати і всією с.-г. наукою». Де це написано, або де я про це казав? Ніде. Це т. Яната робить «логічний» висновок. На прикладі поданої мною реорганізації Наукового Комітету цікаво простежити механіку цього висновку. Міркування тут основуються на таких твердженнях:

1) секції Наукового Комітету провадять наукову роботу в галузі сільського господарства взагалі; 2) ряд секцій Заславський хотів об'єднати в одну досвідну; 3) отже, Заславський хотів над цілою сільсько-господарською наукою поставити досвідників.

Т. Яната ніяк не хоче погодитись з фактом, що старого Наукового Комітету немає, що завдання його тепер розуміють інакше і що в цій новій розумінні Науковий Комітет не є осередок сільсько-господарської науки взагалі. Його завдання є вужчі. Через це мою думку навіть в тій формі, що в ній подав цю думку т. Яната, ані в яким разі не можна тлумачити так широко. Організація Наукового Комітету це одне, а організація с.-г. науки на Україні – це щось інше. Але й пропозицію мою подано помилково. Мова була про те, щоб упорядкувати с.-г. досвідну справу передусім у системі Наркомзему. Доводилося, що роботи поодиноких секцій комітету в галузі досвідної справи треба об'єднати, і я дійсно пропонував тісно з'єднати ті секції, що в їхній роботі найбільше місце належить досвідній справі. Не про те я думав і казав, щоб звести секції ні на що, а подавав форму ув'язки. Адже, коли мені зазначили, що подана мною форма має деякі незручності, то не хто-ж, як я порадив організувати постійну комісію в с.-г. досвідній справі. І комісію цю створено. Я зупиняюся лише на цій основній твердженні т. Янати, що з'умовило «фетишизм» і всі інші гріхи. Але це основне твердження, дарма, що основне, є помилкове, а всі важкі висновки з нього, з фетишизмом на чолі, просто т. Яната вигадав.

Ще одне помилкове твердження т. Янати говорить за те, що я начеб-то дуже задоволений з сучасного стану с.-г. досвідної справи («все гаразд»). Ні, це зовсім не так. Багато й дуже багато ще є такого, чого не має наша с.-г. досвідна справа. Але я гадаю, що передусім треба створити таку форму організації досвідної справи, що дозволила-б поволі покінчити з деякими недобрими традиціями та налагодити роботу, що відповідала-б у нашій розумінні основним завданням досвідної справи. А організаційна робота лише починається. Коли в записці я писав: «За об'єкт свого вивчення с.-г. досвідна справа має селянське господарство», то мав на меті підкреслити основний напрям роботи с.-г. досвідних закладів (не селянські господарства нині є лише радгоспи). Тов. Яната воліє розуміти це, як твердження, що досвідні заклади вже цілковито охопили селянське господарство. Ніде, ніколи, я цього не казав. В цій і полягає суть справи, що нас цікавить. Створити, організацію с.-г. досвідної справи з тим, щоб за її допомогою як найповніше охопити селянське господарство (в першу чергу) – ось завдання, що за нього маємо говорити.

Але не треба, по-перше, стверджувати, що до революції досвідні заклики служили «переважно інтересам великого приватного господарства». Це є помилкове узагальнення, засноване на незнайомстві з роботою наших досвідних закладів. Почитайте, т. Янато, програми Харківської, Червоноградської, Сватівської, Носівської, Сумської, Драбівської та інших наших досвідних станцій. Такого загального висновку не можна робити, дарма, що до революції були такі великі організації, що обслуговували інтереси великого землевласника, як «Сеть Общества Сахарозаводчиков». Не ця «сеть» і не деякі інші станції означували загальний характер досвідної роботи на Україні.

Не досить добре цю роботу робили? Не досить близько зуміли підійти досвідні установи до селянського господарства? Правда! Це й нас турбує, але, і це по-друге, не треба взагалі відкидати того, що останніми роками де-що робиться і де-що зроблено (і не трохи). Я охоче відповідаю на статтю т. Янати, маючи притім на увазі широкі кола не досить поінформованих читачів, і спробую коротко накреслити, як я уявляю найліпші форми організації с.-г. досвідної справи. Я гадаю, що зроблю добре, коли замість «я» вживатиму «ми», бо ця організація продумувалась не лише мною, а її обстоює значна група досвідників, однакової зі мною думки.

Відмінні ознаки сільсько-господарської досвідної справи. Правильно намітити основи організації с.-г. досвідної справи можна лише тоді, коли добре накреслено її завдання та методи, за якими вирішати ці завдання. Коли-б ми означили завдання с.-г. досвідної справи, як вивчення питань сільського господарства з метою піднести його продукційність, то цим ми, мабуть, нічого не сказали, бо під таке означення підходять усі роди наукового досліджування в галузі сільського господарства, в тім числі й науково-дослідна робота с.-г. станцій. Прийнявши таке означення, ми втратили-б уявлення про с.-г. досвідну справу, як про щось своєрідне й відмінне в галузі сільського господарства. Але на таким розумінні завдання с.-г. досвідної справи якраз і стоїть де-хто з товаришів, і це, звичайно, й породжує помилкові, на наш погляд, організаційні висновки.

Ми розглядаємо с.-г. досвідну справу, як один з розділів загальної системи агропомоги (Наркомзема, с.-г. кооперації, трестів). Цим відразу означається відмінне становище с.-г. досвідних закладів у ряді інших дослідних закладів. Поняття «с.-г. наука» і «с.-г. досвідна справа» не є тотожні. Наукове досліджування становить лише частину – хай найбільшу – с.-г. досвідної справи. Як один з розділів загальної системи агропомоги, с.-г. досвідна справа бере на себе розробку науковими методами практичних потреб сільського господарства

та відшукує раціональні способи для всіх галузей с.-г. виробництва, щоб як найдоцільніше організувати це останнє. Ми відкидаємо уявлення про досвідні станції, як наукові заклади, що стоять осторонь від оперативної роботи й лише «ув'язуються» з нею. Ми уявляємо собі роботу досвідних закладів, як щільно переплетену з роботою агрономічних організацій; ми уявляємо собі активну участь досвідних закладів цим шляхом у реалізації набутого ними знання й ми вважаємо цю роботу, що безпосередньо організує, за обов'язкову, відмінну рису досвідних станцій. Ми вважаємо також, що поза цим органічним зв'язком з агрономічною організацією та безпосередньо з господарством досвідні заклади ніколи не досягнуть свого завдання, бо ніколи не зможуть навчитися чутливо ставитися до потреб сільсько-господарської дійсності, не зможуть навчитися бути практичними закладами.

Для досвідного закладу цілком неприпустима річ відірватися від с.-г. дійсності та взятися до наукової роботи взагалі. Що саме, які теми розробляти, яку розробляти тепер, а яку згодом, за певним порядком, все це для досвідних закладів треба твердо усталити й обмежити. Все це обумовлюється сучасним станом сільського господарства та можливими перспективами його розвитку. На цим самим місці нам звичайно кажуть : «Ви глушите ініціативу дослідувача». Це звичайно не так. Справа тут не в тім, що ми глушимо ініціативу, а в нерозумінні суті с.-г. досвідної справи. Ми не можемо закладати досвідні заклади на образ та подобу завідувачів і спеціалістів. І не пробуючи відкидати величезного значіння в нашій справі особи організатора ми, проте, гадаємо, що кінець-кінцем дійдемо загального розуміння й то без шкоди і для ініціативи і для суті роботи.

Коли ми в фразі «розробка практичних питань» логічний наголос робимо на слові «практичний», то нам кажуть: «Ви принижете вагу досвідних закладів, як закладів наукових». І це не так. Не в приниженні річ, а в правильній орієнтовці роботи. На нашу думку, всіляка робота досвідного закладу має собі початок від точно сформульованого питання практичного сільського господарства. Якщо потрібна буде практична відповідь на практичний запит, то дослідувач на досвіднім закладі може йти дуже далеко, поглиблюючи аналітичне досліджування. Але весь час він не губить зв'язку з практичним завданням.

«Підкреслюючи практицизм досвідних закладів, твердо ув'язуючи їхні завдання з сільсько-господарською дійсністю, ви цим самим відбираєте дослідувачам право іти далеко, попереду цієї дійсності; ви обмежуєте можливості, що їх використала-б вільна, нічим не зв'язана творчість», – говорять нам ще й так.

Ми гадаємо, що коли мова заходить за вільну творчість, то в нас тут є ще

багато фарисейства, а коли хочете, то й демагогії. Що є «вільна творчість?» Її часто протиставляють спробам внести плановість в дослідну роботу, а в нашій досвідній справі протиставляють прагненню досягнути такого становища, за якого господарський процес з'умовлював - би наукову роботу досвідних станцій. Тут змішують два поняття. Коли під вільною творчістю розуміти думку дослідувача, яка цілком вільно розвивається, то звичайно, можливість вільної творчості ми вважаємо за обов'язкову умову всілякої дослідної роботи. Але ми повстаємо проти права наукових робітників на досвідних станціях, підчас складання програми своїх робіт, керуватися переважно «нахилами» то-що. Теми робіт і напрям їхній треба взяти правильно, а це «правильно» буде тоді, коли й теми й напрям виходитимуть з околишньої с.-г. дійсності, і, звичайно, така постановка справи ні в якій мірі не перешкоджає ні вільній творчості ні «зазіранню наперед». Не в цім тут річ, а в тім, що ще живі деякі недобрі традиції минулих років, коли справу планування народного господарства не ставили так широко й коли не було таких можливостей те планування здійснити.

Отже, ми вважаємо, що досвідна справа – це є один зі способів агропомоги, що вона, значить, не може будувати свої наукові роботи поза найщільнішим та невинним звязком з загальноагрономічною організацією, поза безпосереднім звязком з сільським господарством, і що вона не лише передає придатні й можливі в місцевім сільським господарстві технічні способи, але бере найактивнішу участь в організації цього сіль-ського господарства. Ось які риси с.-г. досвідної справи ми вважаємо за її відмінні риси. Сільсько-господарська досідна справа – це є один з розділів агропомоги. Його завдання – розробляти науковими методами практичні потреби сільського господарства й вишукувати раціональні технічні способи вести всі цього останнього, як у спосіб спільної з агрономічною організацією роботи, так і в спосіб безпосереднього впливу на господарство.

Як-же ми уявляємо собі стан с.-г. досвідних станцій в системі науково-досвідних закладів (зокрема і передусім у галузі сільського господарства)? Ми гадаємо, що треба, поклавши в основу найдоцільніший розподіл робіт, здійснити загальний план організації с.-г. науки в країні. За найдоцільніший розподіл ми вважаємо той, що при ньому беруть до уваги особливості та можливості окремих родів досвідних закладів. Ми скажемо за це докладніше, розглянувши загальні основи організації с.-г. досвідної справи.

Загальні основи організації с.-г. досвідної справи.

I. Зовнішня форма. С.-г. досвідна справа ще не підійшла тісно до здійснення тих завдань, що за них сказано вище. Багато на те є причин і

історичних, і інших всіляких, і за одним заходом всього не переробиш. Але думка про те, що свою роботу треба робити инакше, є вже в багатьох робітників, є вже й досягнення.

Коли хочеш надати будь-якій справі належного напряму, то спершу треба дати тверду організаційну форму, що забезпечила-б цей напрям. З умов, що означають відмінні риси взагалі й передусім техніки тої або иншої організації сільсько-господарчого виробництва, величезний вплив мають умови природньо-історичні. Не в усіх галузях сільського господарства це нині досить очевидно (через недостатню проробку с.-г. досвідною справою) і не в усіх галузях цей вплив відбивається в рівній мірі, або инакше сказати: однакова зміна комплексу природньо-історичних умов не в усіх галузях сільського господарства дає в однаковій мірі значні зміни в його організації.

Зупинимося на тій галузі, що є основна й найкраще пророблена нашими досвідними закладами, галузі, що до неї передусім можна прикласти подане нами твердження, – на рільництві. Подамо кілька прикладів тому, як природньо-історичні умови впливають на ефект деяких способів: 1) чисті ранні пари, що дають позитивний ефект у межах лісової смуги України, на пісках полісся дають ефект негативний; 2) зелене угноєння, що на пісках полісся є основний захід у рільництві, на ґрунтах лісостепу дає ефект негативний; 3) рання зяблева оранка, даючи в лісостепу ефект позитивний, на крайнім півдні та на південнім сході ефекту не дає; 4) з мінеральних угноєнь для чорноземлі лівобережжя за основні вважаються фосфорнокислі, для суглинків право-бережжя азотисті; 5) з довгорічних трав на правобережжі перше місце належить конюшині, на лівобережжі люцерні та еспарцету.

Цей реєстр можна було б вдєсятеро збільшити. Досить нагадати, як чутливо реагують на життєві умови сорти культурних рослин, як з цих самих причин міняється відносна врожайність польових культур і т. ин. Не треба гадати, що такі протилежні результати від вживання однакового способу маємо лише через те, що взято надто різні умови, як лісостеп і полісся, або лісостеп і степ. Можна подати приклади розходження й між сусідніми станціями. Пригадаймо, що угноєння, яке в районі Харківської досвідної станції вважають за основний захід у рільництві, в районі Сватівської станції стоїть лише на третім місці. Конюшиновий пар, що йому на Сумській станції належить одне з перших місць, Харківська станція забракувала. А засновані на крайнім півдні Маріупільська станція та Херсонська! Перша, що багатьома рисами нагадує лісостепові станції, й друга, заснована в найпосушливішому районі України.

Для нас ясно, що вивчення сільського господарства України взагалі бути

не може, що треба вивчати місцеве сільське господарство, треба вивчати господарства районів, виділивши ті райони на основі даних природньо-історичного досліджу й подбавши за те, щоб райони такі були більше-менше одноманітні в середині себе. Це й є основний принцип тої форми організації с.-г. досвідної справи, що ми її обстоюємо. Вперше цей принцип подав року 1908 В. В. Вінер і на нашу думку, він не застарів, як це гадає т. Яната, а навпаки, виправдав себе. Але майже за 20 років ми багато де-чому навчилися й нині, не кидаючи старої та доброї форми, даємо інший зміст, що більше відповідає нашим уявленням про досвідну справу.

Отже, за основу організації с.-г. досвідної справи ми вважаємо виділ природньо-історичних районів та порайонове обслуговування сільського господарства. Групи районів, що мають більше спільних рис, ми об'єднуємо в краї. Для чого властиво райони треба об'єднувати в краї? Ми обстоюємо потребу краєвих об'єднань з багатьох міркувань. Ось найголовніші з них.

1. Досвід минулих років досить наочно довів, що ані чим не зв'язані між собою досвідні заклади дали значно менше від того, що могли-б дати. Ряд традиційних питань ставлено на кожній станції, а ряд серйозних питань не вивчав ніхто. Та й традиційні питання ставлено так, що як спадщина від того часу, нам дісталася лише сила матеріялу, що його а-ніяк не зведеш до купи. І це в той час, коли правильно скерована, широко переведена реєстрація фактів (навіть лише реєстрація, але в різних умовах), дає змогу робити узагальнення, а узагальнення дозволяють дійти закономірності. Що досвідні заклади потребують об'єднання та погодження в роботі, це нині розуміють всі. Ми не кажемо, що накреслені нами краї це є щось непорушне на вічні віки. Можливо, що в результаті дальших дослідів ми робитимемо й дальші поправки. Це є звичайна історія, а нині ми гадаємо, що більше-менше правильно виділили 4 краї, що виразно різняться один від одного: лівобережний лісостеп, правобережний лісостеп, полісся й степ. Що ми не дуже помилились, видно з того, що на такому поділі, з достатньою для нас точністю, зходяться й дані природньо-історичного та економічного районування України. Таке об'єднання досвідних закладів конче треба здійснити й передусім у красивім масштабі. Але чому не можна об'єднати всі 30-40 досвідних закладів у центрі? Не можна тому, що ми хочемо не формального об'єднання, а органічного, по суті, об'єднання в процесі роботи. Безнадійна то річ гадати, що в данім місті можна об'єднати цілком різні завданнями та характером досвідні заклади, зв'язані з місцевим господарством. Коли-б ми до цього взялися, то нам довелось-б мати в центрі стільки столів і стільки спеціалістів, скільки виділено країв. Але й в цім разі нічого-б доброго не

вийшло, бо ми гадаємо, що об'єднувати можуть лише досить авторитетні досвідні станції, що розгорнули широку роботу. Трохи далі ми скажемо, чому саме досвідні станції.

Ми вже казали за те, що не всі галузі сільського господарства в однаковій мірі потребують порайонового вивчення. В усякому разі для деяких галузей є дані й ці дані говорять за те, що їхні райони є ширші за рільничі, тоб-то, що результати вивчення поодиноких питань цих галузей в одному з районів можна поширити на достатніх для перших часів підставах і на інші райони. Так стоїть справа зі скотарством, городництвом, садівництвом. Звідси виходить, що немає потреби на районній станції братися до вивчення чисто усіх галузей господарства. Далі, навіть у межах рільництва, немає потреби повторювати деякі теми на всіх районних станціях. Можна й потрібно в цій справі перевести певну спеціалізацію досвідних станцій.

Отже, мова йде про взаємне обслуговування районів, а значить і про об'єднання. Відома річ, що об'єднання, яке переводиться з цією метою, повинно здійснитись насамперед у межах більше-менше однорідних країв. Ось через що ми й говоримо про краєві організації с.-г. досвідної справи, де кожна районна станція обслуговує і свій район, і цілий край, і де єдина краєва організація обслуговує кожен район. Що створити краєві організації необхідно, на цьому погодились усі учасники останнього всеукраїнського з'їзду (за винятком, якщо не помиляюся, самого т. Янати). Об'єднання досвідних закладів та організацію загальної досвідної роботи в краях ми передаємо нашим краєвим с.-г. досвідним станціям, що виконують ці завдання за допомогою краєвих нарад та краєвих рад у сільсько-господарській досвідній справі.

Загальне керівництво й об'єднання по лінії с.-г. досвідної роботи лежить на Науковім Комітеті Наркомзему. В записці про реорганізацію Наукового Комітету я писав: «Видима річ, що подане загальне твердження про ув'язку різних галузей с.-г. досвідної справи має проходити червоною ниткою через усю систему організації досвідної справи й, звичайно, його треба додержуватися і в структурі тих установ, що вивершують досвідну справу. І тут треба підкреслити, що за основне завдання Комітету ми вважаємо розробку наукових основ до практичної діяльності Наркомзему та його місцевих органів, с.-г. кооперації та інших організацій, для чого треба об'єднувати та використовувати в цім напрямі с.-г. досвідні та інші досвідні заклади, а рівно й поодиноких робітників. З другого боку, на Науковий Комітет покладається обов'язок порушувати перед досвідними установами ті завдання, що їх потребують оперативні плани наркомату.

Але в цій статті ми не маємо наміру докладно обговорювати завдання та конструкцію Наукового Комітету Наркомзему й гадаємо, що ця справа варта спеціального обговорення. Як дорадчі органи, що об'єднують дослідників і пророблюють основні організаційні та наукові питання с.-г. досвідної справи на Україні, при науковім Комітеті працюють: Всеукраїнський З'їзд у с.-г. досвідній справі та з'їзди, що обговорюють поодинокі галузі досвідної справи, а в час між з'їздами створена ними Всеукраїнська Рада в с.-г. досвідній справі. Голову постійної комісії в с.-г. досвідній справі при Науковім Комітеті обірає Всеукраїнська Рада в досвідній справі: цей голова є zarazом і голова Ради.

Отже, – децентралізація. Чи значить це, як каже т. Яната, що Наркомзем «відмовився від безпосереднього керівництва досвідною справою»? Звичайно, не значить. Це просто демагогія та до того ще й злого гатунку.

Наркомзем став на непевний шлях? Ми терпеливо слухали вас на з'їздах, у Науковім Комітеті. Ви не дали закінченої своєї схеми, але цілковито виявили нерозуміння суті с.-г. досвідної справи, а в вашій ідеї централізації досвідної справи ви нікого не переконали.

Е. Заславський

(Кінець буде)

Передрук з видання: Український агроном. 1926. № 6–7. С. 45–51

№ 9

ЯК УЯВЛЯЄМО МИ СОБІ ОСНОВНІ РИСИ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ НА УКРАЇНІ

Серпень-Вересень 1926 р.

II. Характер роботи сільсько-господарських досвідних закладів.

Зі сказаного ясно, що ми будемо міцні, єдині краєві організації в досвідній справі. Ми говоримо за краєву програму обслуговування сільського господарства краю та про розподіл роботи між досвідними станціями певного краю²⁾.

²⁾ Положення про досвідну справу передбачає організацію так званих краєвих Комітетів Сприяння; до складу цих комітетів увіходять представники округових земельних управлінь, професійних, кооперативних да ин. організацій тих округ, що об'єднані в краї. Ці комітети

За основну методу обслуговування селянського господарства ми вважаємо методу комплексну. В своїй записці, що за неї говорив т. Яната, я підкреслив, що складний організм селянського господарства, де поодинокі галузі щільно сплетені одна з одною, ми не можемо безкарно розчленити та самостійно вивчати рільництво, скотарство то-що. Робивши так, ми передусім, не зуміємо здійснити першої обов'язкової умови правильно налагодженої справи – правильно накреслити та точно сформулювати свої завдання.

Досвідник має брати селянське господарство, як щось ціле й поодинокі його галузі вивчати з погляду загальної організації господарства. Відома річ, що це викликає потребу найщільнішої ув'язки роботи в різних галузях сільського господарства. Мова тут не лише за програмовий бік роботи; сама робота ув'язується тоді, коли однакове питання вивчає і рільник, і скотар, і фітопатолог, і селекціонер. Ось в чім полягає один з основних елементів ідеї краєвих досвідних станцій. Пізніше, коли ми підійшли до організації досвідної справи в краях, ми виходили з того самого прагнення: виділити ряд завдань, характерних для краю, і об'єднати на тих завданнях роботу досвідних станцій, створити краєві організації в досвідній справі. Є ще, на мій погляд, одна важлива обставина, що говорить за потребу об'єднати різні напрями в досвідній справі. Річ у тім, що науково-дослідна робота в окремих краях іноді хоч і виразно різнилася об'єктами й методами досліджування, в той-же час об'єднується наявністю загальних положень, що творять загальну основу наукового дослідження. В цім напрямі конче треба, щоб молоді галузі с.-г. досвідної справи розвивалися в найтіснішій звязку з галузями, що мають більший теоретичний і практичний досвід. Дуже характерно й те, що останніми часами керовники меліоративної досвідної справи теж переконалися, що їм потрібна тісна ув'язка з нашими рільничими станціями.

Нині нас не задовольнила-б, приміром, така тема на зоотехнічній досвідній станції: «можлива максимальна молочна продукція певної худоби», як не задовольнила-б у рільництві тема про сівозміну лише з погляду можливого максимального використання площі. Ми твердо кажемо, що в розробці таких питань треба орієнтуватись відповідно до обліку реальних можливостей (організаційних та інших) місцевого господарства – нині і в найближчі часи. Це значить, що не можна правильно скласти програму робіт у галузі скотарства, не мавши досить виразного уявлення про сучасну організацію рільництва, про можливі шляхи його розвитку та можливі поліпшення. Це значить, що не можна

мають розглядати плани роботи в звязку з обслуговуванням сільського господарства краю та вишукувати способи до того, щоб зміцнити та розвивати краєві організації.

накреслювати систему рільництва, засновану на витратах праці, гною та іншого, в розмірах, що не під силу господарству, і т. д., і т. д. Ми навмисне, для того, щоб нас легше було зрозуміти, подали такі елементарні приклади. Звичайно, надійде час, коли наше господарство буде в силі підняти й трьох-сотпудові врожаї й тисячевідерні удої і до цього треба готуватися і треба приготуватися. Але питань є багато й потрібна тверда послідовність в їхній постановці та розробці. А перш за все – облік сільсько-господарської дійсности. Без цього досвідні заклади ніколи себе не виправдають, як один з розділів агропомоги, і можуть перетворитися в більше-менше невдалі «наукові заклади», відірвані й від науки й від практичного життя.

Отже, нас турбує можливість шкідливих «ухилів» при обслуговуванні поодиноких галузей сільського господарства району (або районів). Додамо до цього, що ряд питань повніше й виразніше можна буде розв'язати лише в процесі спільної роботи (засіяні пари, сіяні випаси, то-що). Ось через що ми так твердо повстаємо проти ідеї «спеціалізації» досвідних станцій, ось через що ми обстоюємо найтісніше об'єднання робіт при обслуговуванні основних галузей сільського господарства, і передусім рільництва та скотарства логії та агрохемії і говорити довго нема чого. Це є допоміжні відділи й їхнє існування, як самостійних станцій в системі с.-г. досвідної справи, було-б лише непорозумінням.

III. Про зв'язок досвідних закладів з сільсько-господарським життям краю. Характер і обсяг роботи досвідного закладу накреслено програмовими завданнями. Програма досвідного закладу залежить від особливостей краю і передусім району, що вивчаються, точніше, залежить від практичних потреб сільського господарства району та краю. Ось через що роботу районного досвідного закладу треба починати з аналізу природньо-історичних умов та сільського господарства району. Аналіз ця потрібна для того, щоб зрозуміти сучасну організацію сільського господарства району й намітити можливі шляхи його розвитку. В результаті такого вивчення району досвідна станція виділяє так звані організаційні мінімуми. Лише після цього складають робочу програму, що має розробити систему способів з тим, щоб за їх допомогою усунути ті мінімуми, або зменшити їхню вагу, залежно від того, в якій мірі вживання поліпшених технічних способів може стимулювати потрібну переорганізацію господарства. Властиво кажучи, на одній станції не може бути кількох програм і коли це все-таки може трапитись, то пояснення цьому треба шукати в недостатній розробці методи вивчення селянського господарства, що залишає багато місця для суб'єктивних підходів дослідувача. На цих самих підвалинах у нашій уявленні

будується й краєва програма, що передбачає розподіл завдань між поодинокими досвідними станціями та дає суцільну й витриману систему обслуговування краю.

Але це лише один бік справи. Правильно складена програма ще не може запевнювати в тім, що добуті результати можна прикласти в господарстві. А ми вже підкреслювали, що за одну з характерніших рис с.-г. досвідної справи треба вважати її обов'язок виробляти не способи взагалі, а саме такі способи, що їх можна вживати в місцевім сільськім господарстві. Отже, розробивши будь-який спосіб, або систему способів, досвідна станція не може вважати свою роботу за закінчену. Вона має впевнитися в тім, що в умовах місцевого господарства ці способи можна при-стосувати. Ми вважаємо, що розв'язати це питання на досвідних станціях не можна, як-би близько ці станції не підходили до «типових» умов сільського господарства району. Досвідні станції дають загальну характеристику способу та його пересічний технічний ефект, і лише в районі ми здибаємо силу ухилів і вправо і вліво від пересічної характеристики, що її дає досвідна станція. Крім того, на досвідних станціях ніколи не можна створити тої суми організаційно-господарських умов, яка в конкретнім селянськім господарстві визначить економічний ефект даного способу й тим самим дасть остаточну відповідь що до можливості вживати цей спосіб.

Таку оцінку можна проробити лише в реальних умовах господарства й тому втягання господарства в експериментальну перевірку результатів своєї роботи – це є обов'язкова частина роботи досвідних закладів, її вивершення. Ця частина набула собі назву колективних вних демонстративно-перевірочних, масових то-що дослідів. Колективні досліди завсіди розуміли, як одну з дільниць с.-г. досвідної роботи. Розгорнувшись в досить широкім масштабі ще до війни 1914 року, вони завмерли з року 1915. Тепер знайшовши на селі підготовлений ґрунт, вони за останні два роки легко обігнали довійськові масштаби й нині цілком штучно затримуються дуже тісними матеріальними можливостями наших досвідних станцій. Правильно заведений облік – хай примітивна – аналіза господарства, що взялося до спроб, дадуть увесь матеріал, що його досі не хватало для того, щоб остаточо сказати, в якій мірі можна вживати вироблені способи. Цей розділ роботи досвідних станцій (року 1926 в селянських господарствах закладено до 1500 спроб) т. Яната «проморгав».

Потреба організаційно-господарської орієнтації в умовах місцевого сільського господарства, все зростаючи, викликала до життя окремі відділи економіки при досвідних станціях, і ми вважаємо, що краєва організація конче повинна мати бодай один відділ економіки. Завдання відділів економіки, коротко

кажучи, полягають в тім, щоби вивчати техніку сільського господарства, як фактора його організації, щоби з'ясувати причини, які перешкоджають господарству засвоювати поліпшені способи, розроблені досвідними станціями, та правильно з'орієнтувати програмові питання, що стоять на черзі перед станціями з того погляду, чи відповідають ці питання потребам місцевого сільського господарства. Нарешті, тісний та повсякчасний зв'язок з агрономічною організацією надасть досвідним закладам здібність швидко з'орієнтуватися в мінливих с.-г. обставинах. Ми вже підкреслювали, що оперативна робота зем-органів та агрономічної організації й робота с.-г. досвідних станцій є спільна робота, що організує місцеве сільське господарство. Без тісної ув'язки в роботі агрономічної організації і досвідні заклади ніколи не досягнуть своїх завдань. Такий зв'язок здійснюється на агроконференціях – в округах, на досвідних станціях – через входження представників агрономічної організації до краєвих органів, що відають досвідною справою, через командировки агрономів на досвідні станції, притягнення до роботи з колективними спробами то-що.

Так уявляємо ми систему, що дає змогу справжнього обліку сільськогосподарського життя краю, а значить, і правильної постановки с.-г. досвідної справи. Ця система потребує доброго об'єднання всіх частин краю організації. Вернімося тепер до того, як саме це об'єднання треба здійснити.

IV. Краєві досвідні станції. Перш-за-все – об'єднання та організацію роботи в краю повинен переводити постійно діючий орган. Цього потребує сама суть та складність справи. Ми рішуче відкидаємо спроби звести таке об'єднання на дві-три сесії Краєвої Ради протягом року. Подавати таку форму «об'єднання» – це значить або не розуміти складності завдань та відповідальності, що лежить на краєвих організаціях, або не вірити в них і – свідомо чи не свідомо зривати краєву роботу. Але такий стан нас, однак, не дуже дивує. Ми ще не навчилися робити колективно й ще, мабуть, довго доведеться мати справу з поодинокими виявами «самостійної» політики. Далі, організацію та об'єднання роботи можуть переводити лише ті робітники, що працюють в галузі с.-г. досвідної справи. Ті, що відірвались від безпосередньої досвідної роботи, не стикаються з дня в день з живою дійсністю, не йдуть вперед – вони ніколи цього завдання не виконають. Це стара істина й навряд, щоб відчувалася потреба в спеціальних доказах.

Далі, такий орган, що постійно діє, має бути досить компетентний в усіх найголовніших галузях усієї досвідної справи, тоб-то, – це має бути колектив наукових робітників. Нарешті, члени цього колективу повинні бути в постійних взаєминах один з одним, а їхня безпосередня спеціальна робота має давати

підвалини до правильного розуміння суті та метод роботи районних досвідних станцій. Ось через що об'єднання й організацію досвідної справи в краю ми покладаємо на Краєві с.-г. досвідні станції. Цю роль організатора й треба вважати за відмінну ознаку Краєвих станцій. Через це ми й хочемо, щоб вони були міцніші та авторитетніші. Але в нашій уявленні Краєві станції не є дослідні інститути. Хоч би як глибоко та широко охоплювали вони місцеве сільсько-господарство, проте, в своїй основі вони залишаються все-ж сільсько-господарськими досвідними станціями. Узагальнюючи результати роботи районних станцій, експериментально розробляючи краєві питання, Краєві станції одночасно мають провадити й звичайну районну роботу, мати в краю свій район. Це потрібно не тільки, або не стільки, з міркувань практичних (щоб поруч з краєвою не закладати ще одну станцію), а й з міркувань посутніх: лише за таких умов краєва станція не відірветься від краєвої мережі та від краю й буде їй близька і духом своїм і завданнями, а лише в цьому разі вона зможе добре виконати свої завдання.

Тут до речі буде сказати дві слова за ті гріхи, що в них обвинувачують Краєві організації. Найефектніше обвинувачення буде таке: краєвим станціям, мовляв, дають право розвиватися, заводити відділи то-що, а районним не дають. Районові станції глушать. Вище ми спробували бути коротко розказати, чому саме вважаємо за потрібне розвивати та зміцнювати Краєві досвідні станції. Що ж до іншого ... важко це деяким товаришам зрозуміти, але зрозуміти треба. Ми хочемо в краях створити колективну роботу й ми це серйозно хочемо зробити. За такої колективної роботи немає жодної потреби заводити в краю при кожній районній станції обов'язково десять відділів – це є зла, шкідлива традиція – хоч би там що, конче поширити свою станцію¹⁾). Вважайте край за свій край і вважайте себе за члена колективу досвідників краю. Ніхто в краях утиску не зазнає. Ці скарги – це здебільшого своєрідна форма опору спробам налагодити колективну роботу. Але на цю тему можна було-б сказати багато. Покладаючи таку велику відповідальність на наші краєві станції, «положення про с.-г. досвідну справу» передбачає й достатню змогу для колективу робітників досвідних закладів краю створити в достатній мірі авторитетний колектив на краєвій станції. Директора й завідувачів відділами Краєвої станції затверджує Наркомзем на подання Краєвих нарад та Рад.

Про зв'язок сільсько-господарських досвідних станцій з іншими

¹⁾ Цілковитою помилкою буде тлумачити наше уявлення про районні станції так наче ми хочемо скорочувати роботу, відмовляємо районним станціям у праві відкривати відділи то-що. Річ не в цьому, а в тому, що, на нашу тверду думку, розв'язуючи кожен організаційну справу, конче треба виходити не з інтересів будь-якої станції, а з інтересів краю.

досвідними установами. Накресливши завдання та загальний характер роботи сільсько-господарських досвідних закладів, ми можемо тепер обговорити їхній зв'язок з іншими дослідними установами. Вище ми зазначили, що вивчення та обслуговування сільського господарства ми уявляємо собі, як добре сплановану спільну роботу всіх родів і типів дослідних закладів, що роблять в галузі сільського господарства. Що до цього, то тут ми а-ні в чім не розходимося з думкою про «комплекс», що за нього згадав у своїй статті тов. Яната. Але треба й цьому уявленню про спланованість у спільній роботі надати виразності. А саме, ми говорили, що за такої спланованості треба як найпильніше рахуватися з особливостями різного роду с.-г. закладів.

Схему дослідної роботи досвідних станцій коротко можна подати так: констатування й точна формулювання практичного питання, його проробка – практична відповідь з тим, що її можна прикласти до місцевого господарства. Середня частина цієї схеми має в собі так звану аналітичну частину роботи с.-г. досвідних станцій, тоб-то розчленоване вивчення поодиноких факторів, що складають частини того або іншого явища, що вивчається; за мету собі це вивчення має зрозуміти особливості цього явища, а далі, на основі такого зрозуміння, об'єднати вивчені фактори в систему, що в найліпший спосіб розв'язує певне завдання. В нашій уявленні досвідні заклади, властиво кажучи, мають прагнути до того, щоб цю середню частину схеми пройти якомога швидче. Цього потребують практичні завдання, що стоять перед ними. Коли ми на хвилю уявимо, що всі фактори, які визначають с.-г. явища, є досить вивчені, то тоді середню частину схеми можна було-б звести на мінімум і досвідним станціям лишилася-б досить поважна синтетична робота, а саме: вони повинні були-б вишукувати найліпші комбінації вивчених факторів і час, між тим, коли запит поставлено і коли відповідь дано, з великою користю для сільського господарства сильно поменшав-би. Наша сільсько-господарська наука ще є молода й тому тільки-що подана можливість є ще на довгий час фантастична; нею ми хочемо лише підкреслити, яку саме особливість с.-г. досвідних закладів треба мати на увазі, коли мова йде проте, щоб спланувати с.-г. науку в країні.

Поставивши для себе певне завдання й вживаючи аналітичних способів, досвідна станція природньо й неминуче від питань місцевого, районного значіння, переходить до питань загальніших і не рідко впирається в недосить, або не під потрібним кутом зору, розроблені проблеми основних природньо-історичних, або економічних дисциплін. З другого боку, ми вважаємо, що науково-дослідні катедри, центральні дослідні інститути то-що, так само повинні мати добру ув'язку з нашим сільським господарством – почасти цілим об'ємом

свої роботи (науково-дослідні заклади сільського господарства), почасти деякими своїми розділами. Але ми не кажемо, щоб науково-дослідні заклади Наркомосвіти бралися виробляти практичні способи, що їх можна прикласти в місцевім сільськiм господарстві, й гадаємо, що вони мають братися до загальних проблем сільського господарства, що їх можна прикласти до сільського господарства України взагалі.

Ми гадаємо, що в тім разі, коли науково-дослідні заклади Наркомосвіти братимуться шукати способів, що їх практично можна вживати в місцевім сільськiм господарстві, то від цього буде шкода основній їхній роботі – вивченню загальних питань сільського господарства. І навпаки, як що с.-г. дослідні заклади будуть, чи то примушені обставинами, чи то через персональні симпатії своїх керовників, занадто дбати (перегинати палицю) за вивчення загальних проблем сільського господарства, то від цього буде шкода їхній основній роботі, схарактеризованій вище.

Природня то річ, що такий розподіл роботи вимагає попереду загального плану робіт у галузі сільського господарства, де основні проблеми було - б порозбивано на поодинокі завдання, а завдання розподілено між дослідними закладами всіх родів, вважаючи на відмінні риси цих закладів. Так само зрозуміло, що мова тут йде не так за план на певний рік, як за добре обмислений план на багато років уперед. Адже досвідні установи, здибаючися в своїй роботі з деякими питаннями характеру загального, повинні одержувати (розробка) братимуться не лише своїми силами, а використовуватимуть при тім і готовий матеріал наукової роботи дослідних закладів Наркомосвіти. За правильної постановки справи досвідні установи можуть проходити цю середню частину схеми досить швидко, а робота в цілому від того стане куди продуктивніша. В той-же час, віддаючи увагу, на перший погляд, може абстрактним питанням, заклади Наркомосвіти в умовах такої планової ув'язки ніколи не втрачатимуть звязку з с.-г. дійсністю. Ми гадаємо, що деякі дослідні заклади Наркомосвіти, як-от науково-дослідні катедри, повинні будуть при цьому надати своїм програмам деяких особливих рис, вважаючи на характер краю, де заклади провадять свою роботу¹).

Для нас ясно, що не можна точно відмежувати дослідні завдання досвідних закладів від завдань науково-дослідних кафедр, або дослідних інститутів. Ясно, що в окремих випадках досвідні заклади повинні будуть братися до

¹) Не треба нами сказане розуміти так, наче ми хочемо програми дослідних закладів Наркомосвіти в галузі сільського господарства цілком підкорити вимогам с.-г. досвідної справи.

поглибленого вивчення деяких загальних (позарайонових питань), бо цього можуть потребувати практичні завдання. Ясно, що с.-г. інститути в окремих випадках братимуться до завдань районного характеру (приміром, коли інститут є в районі, що його не обслуговують досвідні заклади). Але це нас не лякає й ми гадаємо, що головне – це поширити правильне уявлення про завдання різних дослідних закладів та твердо накреслити в зв'язку з цим певну організаційну лінію. Ми не маємо наміру тут говорити широко про практичний план ув'язки, але зв'язок між досвідними станціями та науково-дослідними катедрами або центральними дослідними інститутами ми собі уявляємо, як легко здійсниму річ. Цілком просто справа зі зв'язком вирішуватиметься в тих випадках, коли науково-дослідні катедри буде організовано при досвідних закладах.

Щодо с.-г. технікумів та с.-г. профшкіл, то краєві організації в досвідній справі мають їх втягти в роботу, щоб вони обслуговували край, і роботу цю треба налагодити так, щоб вона була серйозна й потрібна для краю. На цю тему дуже добре говорив на Катери-нославській краєвій нараді в досвідній справі завідувач Ерастівського с.-г. технікума, тов. Іванов. Характер ув'язки с.-г. досвідних закладів з дослідними закладами Наркомосвіти не мусить мати в собі нічого, що говорило-б за підлягання одної сторони другій. Тут треба говорити за роботу, що гармонійно розвивалася-б з тим, щоб робота одної установи природньо доповнювала роботу другої. Спільні з'їзди, наради в поодиноких справах, безпосередній зв'язок закладів одного з одним, ось способи цієї спільної роботи.

Ще одне зауваження що до організації центральних дослідних інститутів, яке виходить з нашого уявлення про те, як треба переводити обслуговування сільського господарства. В нас нині в великій моді закладати центральні дослідні інститути і, на жаль, це іноді роблять не тому, що об'єктивно треба мати саме центральний інститут, а тому, що гроші дають саме під таку форму дослідної роботи. Ми гадаємо, що центральні дослідні інститути потрібні, але потрібні для вивчення питань, що мають позарайоновий характер, тоб-то таких, що їхнє розв'язання не залежить або залежить в дуже малій мірі від особливостей того або іншого району. Ми розуміємо, що має бути Інститут Генетики, розуміємо, що добра то річ і Інститут Біології Рослин і т. д. Але ніж не можемо втямити, що має робити Центральний Інститут Рільництва, або в справі селекційній і вже ніяк не можемо второпати, що має робити Центральний Інститут Бурякосіяння. Мимохіть спадає на думку, що заснування таких інститутів, як Інститут Бурякосіяння – це є результат, з одного боку, урядового патріотизму, а з другого – невіри в те, що не менше продуктивну глибоку проробку питань культури

цукрового буряка можна налагодити в спосіб колективної роботи ряду досвідних закладів та науково-дослідних кафедр.

Ось, в загальних рисах, основні моменти організації с.-г. досвідної справи, як ми собі уявляємо. Ми не говорили за деталі й не зупинялися докладніше, ніж у цій разі треба, на такій справі, як організація с.-г. науки на Україні. Нам треба було тепер підкреслити лише найдоцільніший, на нашу думку, характер організації с.-г. досвідної справи.

Е. Заславський

Передрук з видання: Український агроном. 1926. № 8–9. С. 39–46.

№ 10

ОСНОВНІ СПРАВИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ НА УКРАЇНІ

Вересень 1926 р.

Перша справа, що повинна цікавити кожного селянина, це – справа про те, якими шляхами піде в нас розвиток сільського господарства.

Ворожі радянській владі сили штовхатимуть сільське господарство на шлях збагачення одних і закабалення інших.

Зовсім про інше дбають більшовики. Вони, разом із усіма свідомими селянами й робітниками, намагатимуться розвиток сільського господарства скерувати так, щоб кінець кінцем не було дармоїдів, не було рабів, а всі-б працювали й усі-б були багаті.

Ми нині переживаємо такий час, коли йде боротьба, як кажуть, економічного порядку.

З одного боку всі, хто хоче жити за чужий кошт, намагаються всякими правдами й неаравдами нажити собі більше капіталів, захопити більше ринків для збуту перекуплених товарів, а іноді намагаються організувати й приватне виробництво різних товарів, потрібних селові.

З другого боку, робітничче-селянська держава намагається в свою чергу більше виробити на держав-них фабриках потрібних селянству товарів, що були-б дешевші й кращі за товари приватних торговців і цим не давали приватньому

ка-піталові закабалити робітничу й селянську бідноту.

Крім того, щоб пособити трудящим подужати приватний капітал, держава в усі способи допомагає добровільним об'єднанням трудящих у різні кооперативи й колективні господарства, а також організує спеціальну допомогу неспроможній бідняцько-середняцькій масі селянства.

Кожному зрозуміло, що сільське господарство тоді розвиватиметься соціалістичним шляхом, коли державна промисловість буде міцна настільки, щоб без усякого приватного капіталу цілком забезпечити село потрібними товарами, коли на ринкові пануватиме державний і кооперативний капітал, коли селяни всіляко підтримуватимуть державний капітал своїми власними коштами, коли держава за допомогою їхніх внесків зможе широко організувати кредитову допомогу селянам, що мають у ній потребу.

Треба, щоб поруч із розвитком нашої промисловости йшов швидкою ходою вперед і розвиток нашої сільського господарства.

Нам треба добиватися, щоб сільське господарство давало стільки продуктів, що їх вистачало-б для хліборобової родини, як й для худоби, що є в господарстві, а також вистачало й для збуту на ринок. Инакше кажучи, треба, щоб наше сільське господарство зробилося товаровим.

Як можемо ми добитися цього?

Кожному зрозуміло, що для того, щоб збільшити прибуток від свого господарства, селянинові передовсім треба мати землю й працювати на ній і щоб земля ця була в більш-менш довгочасному користуванні того, хто на ній працює. Без сталого землекористування не буде в селянина охоти вкладати в землю свою працю, везти на поле гній, засівати його багатолітніми травами й цінними культурами.

Саме через це VIII Всеукраїн-ський З'їзд Рад і ціла низка партійних нарад твердо й виразно намітили потребу в як-найрішучіший спосіб боротися з тією частиною селянства, що з тих чи інших міркувань галасує про переділи. Закон твердо постановив, що за кожним двором закріплюється фактичне безспірне землекористування й що всі суперечки, що виникають на місцях у цій справі, треба розв'язувати тільки судовим порядком через судово-земельні комісії.

Для чого так рішуче ставиться справу про сталість землекористування та про припинення всяких переділів?

По-перше, для того, щоб збільшити товаровість сільського господарства, а, по-друге, щоб зміцнити союз незаможника й середняка проти куркуля, що оживає в умовах нової економічної політики.

Куркуль, звичайно, тягне сільське господарство на капіталістичний шлях;

він хоче більше мати, менше працювати. Отже, куркуль – ворог соціалізму й подужати його ми зможемо тільки тоді, коли не-заможники й середняки зуміють як слід розвинути своє господарство. Ось через що політика радянської влади дбає за те, щоб через с.-г. кредит і кооперацію допомогти неспроможному стати на ноги й утворити сприятливі умови для його землекористування.

Землевпорядження, що його ми проводимо, утворює такі умови для незаможника та середняка, ліквідуючи черезнив'я, далекоземелля, багатонив'я.

Та проте, це ще не все. Селянинові треба ще розв'язати питання, яку саме форму землекористування вибрати, проводячи землевпорядження.

Партія й радянська влада агітували й агітуватимуть за товариські форми землекористування (артіль, товариство для спільного обробітку землі то-що), за громадський сівозмін. Якщо в нас на Україні поде-куди й трапляється община, де, хоч і рідко, а роблять переділи, то цю форму землекористування треба кинути, бо вона не дає тієї певности, що без неї не можна як слід господарювати.

Отже, в справі землевпорядження найголовнішим, про що треба нам дбати, є боротьба за сталість землекористування, за вигідніші товариські форми його й за громадський сівозмін.

Але самого землевпорядження мало. Треба ще мати машини й господарське знаряддя й до того такі, що як-найкраще й найдешевше допоможуть селянству обробити землю. Такими машинами є машини великі, а з них на перше місце виходить трактор.

Трактор робить революцію в селянському господарстві. Це так і є, бо трактор допомагає об'єднанню селянського господарства. А ні для кого-ж-бо не секрет, що велике господарство вигідніше за дрібне, бо в ньому можна й велику машину використати, й сівозмін гарний завести, й фахівця мати то-що. Хай спробує селянська шкапа помірятися в роботі з трактором. Певна річ, що трактор зробить більше, краще й дешевше.

Звичайно, купувати трактора чи іншу яку дорогу машину для одного невеликого господарства не вигідно та й не зможе воно витратити на нього відразу великі гроші. Ось через що треба організовувати тракторні кооперативні товариства, ось через що їх всіляко підтримує держава. Так само треба робити, купуючи й великі с.-г. машини. Купувати й використовувати їх слід також через машинові товариства.

Оце-бо й буде крок у бік соціалізму в сільському господарстві. Адже кооперація ні в якій мірі не женеться за тим, щоб забагатіти, визискуючи інших, навчаючися на них то-що. Через кооперацію зросте вся маса селянських господарств, а не окремі господарі. Не дарма й тов. Ленін так багато писав нам

про кооперацію, що веде до комунізму.

Щоб збільшити товаровість селянського господарства, селянам треба засівати такі культури, що мають найбільшу риночну цінність, і завести такі порядки в господарюванні, що ведуть до більших урожаїв і т.д. Инакше кажучи, селянське господарство треба інтенсифікувати.

В нас землезабезпеченість селянського вору навіть після поділу поміщицьких господарств є невелика. От через що голівне завдання нашої с.-г. політики, це - мати з десятини землі як-найбільший прибуток. Ніяке переселення, крім інтенсифікації сільського господарства (коли розвинеться продукційне скотарство, поширяться культури, що потребують багато робочих рук, тощо) не полегшить нинішньої земельної перенаселености на селі.

От через це уряд і віддає багато уваги розвитку промисловости, що перероблює продукти сільського господарства (цукроварні, винокурні, беконні фабрики тощо), контрактації (тобто заздалегідній закупці майбутнього врожаю) цінних інтенсивних культур, кредитуванню плантаторів буряку тощо. Всі ці економічні заходи Уряд переводить у життя в міру сил і можливостей на всі сто відсотків.

Агрономи, що працюють на агро-участках, на досвідних станціях, у с.-г. кооперації - всі вони закликані до того, щоб в усі способи допомогти селянству мати як-найбільший прибуток від свого господарства. Досвідні станції вивчають нові прийоми в сільському господарстві й ознайомлюють селян із своїми висновками й досягненнями. Агрономи влаштовують с.-г. виставки, лекції, беруть участь у організації с.-г. гуртків. С.-г. видавництва друкують гарні книжки про сільське господарство. Загалом, робиться все, щоб розбуркати селянство, заохотити його господарювати по новому, по врожайному.

Отже виходить, що найближчі завдання нашої с.-г. політики такі: землевпорядження з усуненням хиб старого селянського землекористування, заохочування до нових форм землекористування, до товариських і до громадських сівозмінів, тракторизація й індустріалізація сільського господарства (розвиток промисловости, що переробляє с.-г. продукти), с.-г. кооперування сільського населення, агрикультурне піднесення селянського господарства й інтенсифікація його.

В. Румянців.

Передрук з видання : Радянський селянин. 1926. № 9. С. 1–3.

ГОТУЙТЕСЯ ДО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИСТАВОК

Листопад 1926 р.

Мало в кожному районі щороку бувають с.-г. виставки. Так, 1924 року на Україні відбулося 270 виставок, що їх відвідали біля 265.000 душ. 1925 року відбулося вже 416 виставок з 910.000 відвідувачів, тобто мало не мільйон.

На організацію виставок витрачається багацько народніх коштів і сил агрономічних робітників. Для чого-саме усе це робиться?

Робиться це для того, щоб кожний хлібороб міг побачити й довідатися, які поліпшення завели інші хлібороби в своїх господарствах, повчитися, як можна й як треба ці поліпшення заводити. На всіх 416 виставках 1925 року були виставлені й показані сила зразків урожаю, поліпшеної худоби то-що. Всіх речей було виставлено понад 150.000.

Хто саме виставляв їх?

Виставляли зразки своїх урожаїв, поліпшеної худоби й інші досягнення в господарстві 43.000 селян-господарів, 3.000 колективів, 2.900 с.-г. кооперативів і понад 10.000 радгоспів, агробаз, досвідних станцій і різних державних установ. Значить, на с.-г. виставки збиралося все краще, що було і в окремих господарів і в селянських об'єднань і в державних установ. Повчитися є чого.

За виставлені експонати 1925 року видали 24.648 нагород, так грошима, як і натурою, та похвальними листами.

Похвальні листи видавалося переважно державним установам, а селянським господарствам видавалося головним чином грошові та натуральні нагороди. Нагороди видавалося для того, щоб відзначити кращих господарів, захопити їх і далі поліпшувати свої господарства.

Так от, значить, у с.-г. виставках, що будуть організовані цього 1926 р., кожний господар може взяти участь показати поліпшення й досягнення в своєму господарстві й побачити досягнення інших.

Треба пам'ятати, що виставка не розвага й не забавка. Виставка дуже важлива для селянського господарства справа, бо через виставки поширюються знання, як поліпшувати господарство. На виставку треба йти не розважатися, а вчитися. Всяка справа дає гарні наслідки тільки тоді, коли до неї гаразд підготуватися й гаразд за неї взятися. Так само і з виставками.

До виставки треба підготуватися загодя.

Тепер поговоримо, як же саме підготуватися до виставки кожному окремому господареві.

Передовсім треба довідатися в Районовому Земельному Відділі або в агронома, де, коли й які мають відбутися виставки. По багатьох округах уже об'явлено про організацію виставок. Знаючи це все, можна й треба лагодитися до виставки.

Брати участь у виставці може кожний окремий господар, ціла земельна громада, с.-г. кооператив, колектив, с.-г. гурток, комітет взаємодопомоги то-що.

Далі треба призначити, що саме повезти на виставку. Можна повезти зразки врожаю – снопики та зерно, садовину, городину, продукти бжільництва, виноград, вино. Можна повести корову, телицю, бузівка, вівці, свині то-що.

Звичайно, везти слід те, що є краще, прибутковіше, ніж у інших господарствах. Так то, коли господар знає, що він добився більшого прибутку, що такого прибутку його сусіди не мають, от оце й треба показати на виставці.

Але мало показати снопик урожаю з зерном у торбинці. Треба ще описати, скільки засівалося, де бралоя насіння, як оброблялося ґрунт, скільки зібрано врожаю. Такі відомості потрібні для того, щоб кожний, хто оглядатиме снопик і зерно, знав, при яких умовах їх добуто, як господар добився такого врожаю.

Це саме треба сказати й за виноград, городину, садовину то-що.

Коли господар хоче вести на виставку корову, то треба дати відомості про те, звідки взяв господар цю свою корову, де купив, або чи вихолав у господарстві, як її доглядається, чим і як годується й скільки молока вона дає. Краще за все дати щоденні записи згодованих кормів і одержаних удоїв.

Так от, коли господар знає, що саме повезе на виставку, треба подати про це заяву до агронома й краще порадитися з ним, як підготуватися до виставки.

Треба тільки пам'ятати, що везти на виставку випадково великий кавун, випадково гарну грушу чи інше яке диво – не треба. Такі дивниці нічого не навчають. Адже сам господар не знає, через що вони такі вдалися. На виставку треба везти те, що свідчить про поліпшення господарства через гарний обробіток землі, кращий догляд худоби то що.

Можна показати на виставці й ціле господарство якогось окремого господаря, показати, як його організовано. Для цього разом із зразками врожаю та худобою треба подати на виставку опис господарства й записи за рік про зроблені роботи та всі витрати й прибутки грошей, кормів, різних продуктів, матеріалів і реманенту. З такого опису видно буде, як провадилося господарство й який одержано прибуток.

Такі записи треба вести кожному культурному господареві. В агронома можна розпитатися, як саме їх вести й як підраховувати наслідки на кінці року.

Коли в виставці бере участь ціла земельна громада, то вона може показати, як проведено землевпорядження, який заведено сівозмін і чи збільшилися від цього прибутки окремих господарів, як земельна громада боролася зі шкідниками, як бореться з бур'янами, як поліпшує худобу то-що.

Ті земельні громади, що завели громадський сівозмін, організували виселки, гуртом борються з шкідниками та бур'янами, завели односортові засіви, не пускають паганих бугаїв у череду, – повинні брати участь у с.-г. виставках і показати свої досягнення.

Так само повинні показати свою роботу й с.-г. кооперативи, наприклад – маслоробні артілі, скотарські об'єднання, бурякові товариства, товариства насінників, машинові й тракторні товариства. Всі вони повинні показати на виставці користь від об'єднання в кооперативи.

Однаковісінько й комуни, артілі, т-ва для спільного обробітку землі, повинні взяти участь у виставках і, не гаючися, вже тепер братися готуватися до них. Знову нагадуємо, що, готуючися до виставки, дуже корисно порадитися з агрономом. Але, крім тих виставок, що їх організують земельні відділи, можна й треба організувати свої виставки. Це має особливу вагу тоді, коли Земвідділ у даному районі виставки не організує.

Так улаштувати виставку повинен, передовсім, кожний с.-г. гурток, щоб показати, як господарює кожний окремий член гуртка, щоб на цій виставці вони могли повчитися один у одного.

Так само й бурякові та насіннікові товариства, т-ва скотарів і інші кооперативи можуть улаштувати свої виставки, щоб оглянути свої досягнення, відзначити тих членів кооперативу, що ведуть перед у справі поліпшення господарства, щоб на їхньому прикладі кожний господар і цілий кооператив міг повчитися збільшувати свої прибутки.

С.-г. виставка, це дуже важлива для селян справа. Це – школа, де один селянин передає знання іншому. Влаштовуйте с.-г. виставки! Лагодьтеся до участі в них!

І. К.

Передрук з видання: Радянський селянин. 1926. № 11–12. С. 8–9.

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО ЗВІТУ СУМСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ЗА 1925/26 ОПЕРАЦІЙНИЙ РІК**

Листопад 1926 р.

Рахівництво в закінченому виді по двойній системі, як на Досвідній станції так і в підсобному Г-ві «Шпилівка» введено цього року вперше, а так не маючи за собою не досвіду ні історії не могло стати цілком твердою ногою і завоювати собі належне місце в життя Досвідної станції. Відціля можливі неточності в деяких місцях особливо обліку робіт, і можливі не досить значні віднесення до того або іншого рахунку, а потім перелічувані.

Бухгалтерія Досвідних станцій має свої особливості обліку які з першого року трудно уловить. На території Сумської Досвідної станції при садибі рахується землі польові 107,8 гект. з яких 54 гект. зайнято виключно під ділянками і витрати на них як і прибутки провадились по рах. Досвідних Справ Відділ Рільництва, а остання площа є суцільні засіви, з де якими досвідами, а також містами й ділянками, витрати по цій площі як і прибутки провадились по рах. Господарства; це діління є цілком іскуствене т.я. протягом дня робоча сила часто роздрібноється між цими двома видами риллі які не завше можно було відріжнить, а тому за точність розподілу робочої сили між одною культурою одного й другого поля ручатись трудно. Ми гадаємо, що коли Наркомземсправ не матиме ні чого проти то надалі доцільніше й зручніше лічить його як одне поле і провадити весь облік його з рахунку Досвідних Справ. Шпилівське Господарство в цьому відношенні зовсім відокремлене. Щодо окремих рахунків Досвідної станції й Шпилівського Г-ва то слід зауважити:

1/ Рахунок результату

Результат 1925/26 року по Досвідній станції уявляє з себе прибуток в сумі 8147 карб. 19 коп. з яких більш як половина, а саме 4999 карб. 60 к. полягає на врожай 1925 року, що зібрано було після 1-го жовтня 1925 року а баланс на 1-е жовтня не ввійшла остання частина припадає на 1925/26 рік включаючи сюди як досвідні так і господарчі міроприємства /Без Шпилівського Г-ва/.

По Шпилівському Г-ву окремо є результати позитивного 7040 кр. 50 коп., як видно з відчиту 167 кр. 14 к. теж є врожай 1925 року.

2) Садівництво-Городництво.

Сумська Досвідна станція співробітникам під городи земельної площі не одведе, а для зручності як співробітників так і Г-ва має невеликий город поруч, а також невеликим фруктовим садом для обслуговування потреб співробітників станції у овочах. Промислового значіння а ні вимог не має. Цей рахунок дав збитку 482 кр. 46 коп. коли відкинути частину загальних витрат, то галузь ця збутку май-же не дала, коли прийнять на увагу, те що робітники списані на город-сад стежили ще за належним становищем [...ативного] саду і вигонка россади редиски у парниках для поля, що відняло робочої сили приблизно на 100 карб то ця галузь є цілком життєвн.

Що торкається саду Шпилівського Г-ва, то прибуток від нього є скоріше випадковий прибуток ніж передбачений тому що він дуже запущений, не огорожений і нормальної експлоатації його поки що зробити не можна.

3. Луківництво.

Луки у Сумської Досвідної станції мається 35 гектарів в Урочище Ставище «Пруток» за 14 верст від території станції.

Через те, що землеустрій ще не пройшов сталою площею не було до цього часу не одведено і вона що року пересовувалась, цього року припала дуже кепська частина. Поліпшення його по причині вище згадані можливості не має.

4) Рахунок утримання великої рогатої худоби.

Цей рахунок дав збитку 1239 карб. 06 коп. коли відкинути частину ваги цих витрат та амортизацію і тоді ще буде збитку 261 карб. Але цей збиток надалі можна буде усунути шляхом більш раціональної годівлі. Щодо загальних витрат, то це є великий тягар для рогатої худоби, в чим утримання її зовсім не повинно, т.я. вимагає мінімум накладних витрат; як же додати сюди одержуваний гній для Досвідного поля в якості і кількості своїй цілком відповідаючий вимогам Досвідної діяльності станції, на галузь необхідно Досвідної станції: 1/ як поставщик потрібного гною для досвідів і 2/ ви користування різних сурогатів сільського г-ва.

5) Свинарство.

Рахунок свинарства дав збитку 1146 карб. 31 коп. коли відкинуть частину загальних витрат та амортизацію будівель то збитку залишається 487 карб. 22 коп. тут слід зауважити що приріст свиней зараховано з розрахунку 27 коп. на кіло живої ваги коли рахувать по 49 коп. що ближче було до нормальної базарної оцінки то цим самим підвищиться прибуток на 279 і решту ж збитку коло 200 карб. в майбутньому можна усунути.

Що торкається до загальних витрат як по саду-городу так і по утриманню рогатого скоту й свиней то такі слід не нараховувать а коли нараховувать в

мінімальній кількості т. як ці всі галузі в кінцевому рахунку є обслуговуючі частини утримання Наукового Відділу, рогата худоба і свині постачання гною і продуктів співробітникам а також і сад-город постачає овочі співробітникам того ж наукового відділу та більш, що торгового центру по близу не має і Досвідній станції ту чи іншу участь в постачанні співробітникам продуктів доводиться брати на себе.

Рахунок Досвідних Справ.

Що до Досвідної справи то тут слід відмітити про розмір діяльності і досягнення за минулий 1925/26 рік.

Лабораторія працювала не повною загрузкою, головні роботи це аналіз насіння на схожість 1107 зразків випробування штучних гної і інші аналізи. Вегетаційний будиночок працював на 180 посудів.

Обробка ділянок в кількості 1600 по них одержані врожаї з уходом [.....] данні врожаїв оброблені згідно програму станції.

Відділ Пристосування працював в такому напрямку приймання екскурсій, участь в виставках і Агронарада, читання лекцій, друкування статтів та брошур, керування роботою прикомандірованих агрономів і обслідування селянського бурякозасівання.

Колективні Досвіди.

Зкладено в селянських господарствах Сумської Округи 122 досвіди ці всі досвіди учені і матеріали по них розроблена.

Селекція та сортоспроба.

Програма виконана цілком по завданням С.Н.У. Цукротресту і Сортосітки.

Що до статистики робочої сили то її ми не можемо дати тому що інструкції не передбачалось і взагалі невідомо було по якій формі доведеться надсилати відчит і рахівництво не було пристосовано до того що мати такі відомости. Виборочним же способом дати ці відомости при обмеженому штату конт. персоналу нема можливости. Надалі теж станція висловлює побажання щоб статистичні відомости надавать т.як це буде відривать частину коштів станції які й без того дуже обмежені.

Директор

[Підпис]

Бухгальтер

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 7, спр. 273, арк. 15–15зв. Машинопис.

РОБОТА ІІІ СЕСІЇ ВУЦВК В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ТА ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Грудень 1926 р.

Третя Сесія ВУЦВК проробила надзвичайно велику роботу в галузі сільського та лісового господарства.

Перш за все Сесія розглянула й проробила декрета про єдиний сіль.-гос. податок, пристосувавши його до українських умов життя. При обміркованні проекту цього декрету звернуто увагу на правильний розподіл податку, щоб уникнути торічних помилок.

Сесія надовго зупинилася на правильній організації районних і сільських комісій у справах оподаткування. Особливо відзначено неодмінну потребу участі в цій великій справі місцевих органів влади, а не так, як було раніш, коли фінінспектор самостійно розв'язував усі ці питання.

Цього року головну відповідальність за правильне переведення сільгос. податку, покладено на сільради й райвиконкоми.

Дальшим моментом у роботі Сесії була вимога планомірного й правильного виконання сіль.-госп. податку, щоб усунути всякі перебої в виконанні податку та налагодити розвиток податкової дисципліни так, щоб не тільки не зростає, а, навпаки, за всяку ціну меншав апарат Наркомфіну й інших уста-нов. Своєчасне виконання сіль.-госп. податку дасть змогу швидче відрахувати 200 мільйонів карб., що спричиниться до жвавішої роботи райвиконкомів і сільрад у їхній господарській та культурній діяльності.

Велику роботу проробила Сесія в справі про землевпорядкування.

Великі дискусії на Сесії викликали всі пропозиції Наркомзему, як відносно землевпорядження, так і відносно передачі лісів селянству.

Головні вимоги, що їх ставить селянство, це швидче закінчити землевпорядження. Зокрема конче потрібно звернути увагу на це питання на Правобережжі, де в наслідок малоземелля гостро повстає потреба розселити селянство. Треба знайти такі форми землевпорядження, що забезпечували-б якнайсталіший стан і розвиток сільського господарства.

Питання про те, як кінець-кінцем правильно сполучити землевпорядження й землекористування в ланцюгу колективних, громадських і кооперативних господарств, мабуть, ставитиметься ще не раз, доки в передових селянських

елементів воно набере форм інтенсивного господарювання, щоб ці форми розвивалися в бік поширення колективізації. Само собою розуміється, що тільки в такій площині ми можемо прискорити розв'язання не тільки земельного питання в сільським господарстві. В такій важливій справі, звичайно, на допомогу повинні прийти кредит, кооперація та державний торг.

Відносно кредиту, держава всіма способами намагається допомогти головнішим галузям розвитку сільського господарства, зокрема галузі машинізації. З організацією й розвитком кредиту зв'язана й тракторизація нашого сільського господарства. Бідняк не може купити складних машин або трактора, але кожний колектив, що прагне як слід вести своє господарство, повинен знайти для себе можливість користуватися кредитом, як головним соціалістичним рушійом у справі поліпшення господарства бідноти.

Уряд асигнував певний основний фонд на потреби кредиту та виявив також ініціативу в цій галузі, а далі зміцнення кредитів залежить від зросту самого сільського господарства та вкладання коштів селянства в цей кредит. Отже, коли наше селянство зацікавлене сталістю свого господарства, коли середняк і бідняк хочуть, щоб їхнє господарство зростало й розвивалося, то вони повинні виконати свій громадянський обов'язок, б-ручи участь своїми вкладами в системі сіль.-госп. кредиту, щоб його оборотами можна було допомагати загальному розвитку всього сільського господарства. Рівняючи до минулого року ми маємо вже досить приступний кредит для бідняків і середняків від 10 і до 6%. За наших умов такий кредит може вже значно підтримати селянське господарство.

Що до кооперації, то, вважаючи цю організацію за один із шляхів самодіяльності й початків соціалізму, в підсиленні її погрібно згодитися з тим, що сказала член ВУЦВК тов. Котик (жінка): «Нам треба закріпити наші кооперативи, бо ми знаємо, що через кооперацію, особливо на селі, ми тільки й можемо піднести своє сільське господарство і виконати заповіт тов. Леніна».

Кооперативна дисципліна в виконанні заповітів тов. Леніна є найбільш життєве завдання й вимагає поголовного вступу до кооперації всього сільського та робітничого населення нашої країни.

В робітничо-селянській країні треба більше організованосте, а це передовсім можливо в кооперації. Коли ми зуміємо опанувати торг і кредит, щоб приватний підприємець не міг ніяк пролізти до нашої кредитової, виробничої та торговельної установи, то ми цим самим досягнемо багату. Коли-ж населення байдуже ставитиметься до кооперації, то кредитом більше зможе користуватися приватний підприємець, а Наркомторг не зможе налагодити справи боротьби за зниження роздрібних цін і правильний розподіл товарів.

Питання про передання лісу селянству було одним із найцікавіших моментів у роботі Сесії та уряду. Понад мільйон десятин лісу передано селянству, що, рівняючи до передвоєнного часу, має тепер більше, ніж на $\frac{2}{3}$ більшу площу лісу. Проте, як питання про саме передання лісів, так і про дальше використання лісів надто важко було розв'язати Вартість лісів, переданих селянству по всій Україні, визначено в сумі біля 150 мільйонів карб.

В цій справі ми спостерігаємо ще, поперше, невміння збоку селянства перейти до громадського користування лісами. По-друге, треба мати на увазі, що лісів на Україні мало, а потреба в лісі надто велика. По-третє, за роки революції чимало лісів вирубано. По-четверте, цей стан вимагає, щоб дуже обережно та ощадно ставитися до решти лісу та правильно його використовувати. По-п'яте, потрібно що сили і рішуче боротися проти вирубання та крадіжки лісів, бо при дальшій нищенні лісу нам загрожує зміна клімату в бік більшої сухости й менш сприятливі умови для ведення сільського господарства, як от висихання річок, нищення річних багатств і т. д.

Далі конче потрібно налагодити правильно лісове господарство і виявити в цій галузі найбільше громадськості, а може, навіть, поставити собі за мету встановити певну повинноту у цій справі з боку населення.

Крім величезної роботи, проробленої на самій Сесії, остання утворила комісії, щоб у них практично розглянути та проробити всі пропозиції. Комісії зробили важливі додатки, щоб громадська ініціатива під керівництвом центру могла їх практично правильно переводити в життя на місцях.

Сесія віддала багато уваги й цукровій промисловості. Загальний розвиток індустріалізації країни, зв'язаний передовсім з розвитком у нас цукрової промисловості, що станними часами в багатьох місцях є головним моментом у розвитку селянського господарства. Надалі розвиток буряківництва здебільшого залежатиме від правильного сполучення роботи цукроварень з інтересами сільського населення. Треба пам'ятати, що цукрова промисловість є найвитідніша й найпопит-ніша і через те зі зростом сільського населення, як у нас на Україні, так і в інших краях Союзу, в залежності від потреб, а головне від здешевлення та організації буряківництва й цукроварства, цю галузь промисловості можна поширювати і в інших районах.

Найбільшу перевагу під цим поглядом має Україна, бо вона має сприятливіший клімат для буряківництва, і коли ми налагодимо правильніші взаємовідносини між цукровою промисловістю та селянським господарством, що постачає буряки, то перевага буде на нашій боці. Отже спеціальна буряківнича кооперація повинна мати особливу вагу для сільського господарства.

В місяцях розвитку цукрової промисловости землевпорядження треба якнайшвидче закінчити. Члени ВУЦВК та Виконавчі комітети від нині, щоб успішно перевести індустріалізацію країни, повинні всіма способами сприяти цій роботі і тим прискорити ту справу, що дає се-лянству великий заробіток і заці-кавлення його в розвиткові цукрової промисловости.

Наприкінці можна сказати, що Сесія в державнім будівництві безперечно посунулась далеко вперед у розвязавні поставлених перед нею головніших загальних господарських культурних і побутових завдань. У той самий час Сесія чим раз більше висуває нові здатніші, ділові сили, працездатних членів ВУЦВК, що на місяцях, вкупі з широкими трудящими масами, переводитимуть постанови III Сесії в життя.

Г. Петровський

Передрук з видання : Радянський селянин. 1926. № 13–14. С. 3–5.

№ 14

РЕЗОЛЮЦІЯ КИЇВСЬКОГО КРАЙОВОГО З'ЇЗДУ З СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ ЗА ДОПОВІДДЮ О. ФІЛПОВСЬКОГО ПРО СТАН ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ КРАЮ

1926 р.

Заслухавши доповідь тов. ФИЛИПОВСЬКОГО та співповіді всіх Завідуючих районними досвідними Станціями, що характеризують становище Станцій що до умов організації наукової роботи, заслухавши надалі наслідки самої наукової роботи, як за минулий рік, так зведення робіт за попередні роки. З'їзд вважає необхідним одмітити:

1. Нові принципи керовництва адміністративно-господарчою та науковою сторонами діяльності досвідних установ, що їх встановлено Всеукраїнським З'їздом в досвідній справі, вже провадяться в життя як в Центрі, так і по Київському Краю вже утворено Краєву Наукову Раду та Краєве Бюро й вже вони почали виконувати покладені на них обов'язки але Всеукраїнський З'їзд в с. г. досвідній справі скликався лише 1 раз й досі ще немає вироблених твердих положень з приводу зазначеного, що їх було-б стверджено Колегією НКЗС.

Тому необхідно прискорити розробку та відповідне ствердження нових принципів керівництва роботою досвідних установ, а також вирішення питання про асигнування кредитів на роботу нових органів.

2. Що до фінансування досвідних установ взагалі, а Київського краю зокрема слід підкреслити, що відчитного року трапився рішучий зворот до кращого, як в формі збільшення асигнувань НКЗ за параграфами кошторису, так і в формі відкриття НКЗС цільових кредитів різним Станціям, а також спеціальних кредитів на розвиток роботи по селекції та по сорторозмноженню через В.Т.Н. Ці асигнування дали змогу де-котрим Станціям, значно поширити організацію умов для наукової роботи в формі різних будівель, встаткування то що й всім Станціям провадження самої наукової роботи.

Але слід відмітити, що зазначені асигнування не в однаковій мірі були поширені на всі Станції й ще де-котрі з них і досі знаходяться в важких умовах, особливо Чемер та Макіївка.

Слід відзначити ненормальний стан речей, коли керовники досвідних установ для забезпечення провадження наукової та господарчої діяльності Станцій повинні провадити неналежну їм роботу відшукуючи та одержуючи вексельні кредити для поточних потреб Станцій. Тому слід стати на шлях такого забезпечення Станції коштами, що воно-б розвантажувало-б наукових робітників від завдань не прямого науково-дослідчого характеру.

4. Констатуючи, що асигнування на прийдешній рік свідчать про покращення надалі становища досвідних установ що до зросту кредитів на операційні витрати та на встаткування Станцій, що ці кредити хоч і не дають змоги цілком правильно та повно поставити роботи наукового дослідження, але все-таки дозволили-б прийдешнього року посунутися ще далі на шляху як умов організації наукової роботи, так і провадження цієї самої роботи, як би не повставала гостра кризи, що її утворили занадто обмежені штати Станції та низька виплатка праці наукового та технічного персоналу Станцій.

Слід рішуче настоювати на негайнім поширенні штатів в досвідних установ, що їх було встановлено ще 1922 року та що було розраховано на умови тимчасової консервації досвідних установ після імперіялістичної та громадянської війн та важкого ти 1921 року, бо недостача штатів має своїм наслідком те, що для забезпечення правильності наукової роботи значна частина коштів, що їх призначено для самої постановки наукових досліджень, обертається на виплату науковому персоналові, що тим самим скорочує обсяг наукової роботи та глибину її постановки.

З'їзд лічить своїм обов'язком підкреслити, що поширення штатів не є замахом обтяжити обмежені кошти Республіки марними витратами, а є необхідна умова відповідності кількості наукових робітників, обсягові та якості роботи та складання зведення робіт, як необхідної умови їх практичного використання.

Треба звернути серйозну увагу на занадто низьку виплатку науковим робітникам, що її не усунуто й новою сіткою, де крім того є великі дефекти що до непропорційного розподілу наукового та технічного персоналу на розряди.

Виплата науковим робітникам продовжує залишатися нижчою [...] звичайний робітникам-фахівцям Цукротресту, кооперації з [...], де стан фахівців земробітників до початку нового [...] року був не краще стану фахівців-дослідників.

Тому необхідно невідкладно підвищити оклади наукових робітників до норм не менше за норми виплатки звичайних фахівців інших установ, не дивлячися навіть на те, що кваліфікація значної частини [...]вих та технічних робітників досвідних установ значно вище за кваліфікацією звичайних фахівців та технічного апарату інших с.г. установ. Зволікання цієї важливої справи може мати своїм наслідком у відповідних установ старого кваліфіковано-наукового апарату й можливість запросити новий.

6. Оцінюючи переведену наукову роботу в цілому, необхідно до відчитного року в зв'язку з зазначеним покращенням стану [...] установ помічається й значне підвищення кількості та якості [...] роботи, що свідчить про коштовні практичні досягнення та [...] наукового дослідження. по різних галузях наукового досліджування його зв'язано з сільським господарством, але разом з цим не [...] підкреслити, що по низці Відділів досвідних Станцій й навіть [...] Станціях помічається відсутність певного проробленого та [...]женого поперед місцевими нарадами за участю представників земельних органів, а потім і самим Краєвим З'їздом в с. г. досвідній справі програму робіт по плану переведення їх в життя, тому необхідно пропонувати Станціям терміново перевести роботу по розробці програм наукового досліджування, провести їх через низку місцевих нарад, подати на затвердження на Краєвий З'їзд в с. г. досвідній справі, Краєвому-ж Бюрові доручити перевести зазначене в життя.

7. Констатуючи велику заборгованість з боку досвідних Станцій В.Т.Н. необхідно клопотатись перед НКЗС про ліквідацію ним заборгованості, бо виникла вона через занадто обмежене кредитування досвідних установ до 1923 року, а ліквідація її досвідними установами в значній мірі загальмує темп їх роботи.

8. Необхідно також перевести видання зведених робіт Станцій по всіх галузях їх досліджувань, для чого й зобов'язати Станції встановити точні ставки; звернути увагу місцевих організацій на [...] і забезпечити Станції коштами для видання зазначених робіт і [...] НКЗС нагадати місцевим земорганам про необхідність зазначених зобов'язань.

9. Необхідно звернути увагу НКЗС на значніші асигнування [...], що знаходяться по районах дефіцитних Округ і/тому не можуть одержати дотації з місцевого бюджету.

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 6, спр. 291, арк. 32–32зв. Машинопис.

№ 15

ДОПОВІДЬ Д. ДОМРАЧОВА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ У СИСТЕМІ НКЗС УСРР, ЇХ РОЛЬ, ЗАВДАННЯ ТА ЗВ'ЯЗОК З ДОСЛІДНИМИ УСТАНОВАМИ

1926 р.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.

С.Г. наука по багатьох галузях с.г. знання досягла вже значного досягнення своєї роботи, але зараз своєчасно об'єднати цю наукову роботу по де-яких галузях так в методологічному відношенні, як і з організаційного боку в напрямку об'єднання наукових сил і контакту в роботі різних установ. Треба також надати обслідуванням по місцях планово-організаційного начала, особливо зараз, коли на порядок денний висувається низка дуже складних проблем в інтересах загально-державного планування /проблема індустріалізації і машинізації, проблема еволюції сільського господарства взагалі, проблема врожайности, проблема усуспільнення сільського господарства, проблема великого господарства, проблема Дніпрельстану і в зв'язку з цим зрошення південного посушливого степу і т. інш./ По де-яких галузях життя вимагає поглибити наукову роботу, спеціалізувавши її /фізіологія, генетика і селекція с.г.

рослин, особливо хлібних і нових технічних рослин; ґрунтознавство, машинознавство і машино [...] базування; широкого вживання мінеральних угноєнь, низка знань з зоотехнії тощо/. Необхідно звернути увагу на підготовку кадрів молодих наукових робітників, досить спеціалізованих по де-яких галузях; сучасне становище в цьому небезпечно.

Ці обставини і вимоги життя поставили перед НКЗС питання про необхідність і своєчасність утворення де-яких Науково-дослідчих інститутів. Ці інститути мають на меті поширити і поглибити наукові дослідження по своїй спеціальності. Робота Інститутів має провадитись у повному контакті зі сіткою досвідних установ, і ці Інститути НКЗС разом з досвідними установами будуть в єдиній сітці науково-дослідчих установ НКЗС, що забезпечує взаємний контакт, [...] на роботу і спільність в роботі, а також дає можливість запобігти паралелізму в роботі, що в свою чергу забезпечується взаємною участю Інститутів і досвідчих установ в Радах установ і в Нарадах, зорганізуємих періодично цими установами.

З 1928-29 бюдж. року за відповідними підставами НКЗС вважає за доцільне утворити 4 Науково-Дослідчих Інститута, а саме:

1. Беручи на увагу, те, що для розвитку сільського господарства взагалі для здійснення плану заходів що до підвищення продукційности сільського господарства потрібно зараз вивчити цілу низку проблем, що зв'язані з реорганізацією сільського господарства в бік його індустріалізації та усуспільнення, для чого потрібно знати шляхи розвитку сільського господарства, структуру соціально-економічних взаємовідносин, характер і розмір зростання соціалістичних елементів в сільському господарстві, намітити шляхи дійсно раціонального розвитку сільського господарства поруч з розвитком промисловости в загальних інтересах раціонального планування народного господарства, – НКЗС вважає за необхідне утворити Український Інститут Економіки та організації сільського господарства.

2. Зважаючи на те, що в справі підвищення врожайности і прибутковости сільського господарства і в еволюції сільського господарства взагалі має роль великого чинника сорт с.г. рослин, а також набуває великого економічного інтересу всебічне значення і поширення нових технічних с.г. рослин, НКЗС рішуче підкреслює необхідність підсилити і поглибити селекцію хлібних і нових технічних рослин, а також сортовипробування і насінництво, а для цього вважає за доцільне утворити Український Генетично-Селекційний Інститут.

3. Надаючи великої уваги всебічному вивченню ґрунтів України, особливо в зв'язку з проблемою індустріалізації і з проблемою зрошення південного степу,

а також беручи на увагу необхідність поглибити агрохімічні дослідження, особливо з боку поширення вживання мінеральних угноєнь і постановки спеціальних нових розвідок по цій справі, НКЗС вважає за доцільне утворити:

1. Український Інститут Ґрунтознавства /спільно з НКОсвіти /та
2. Український Інститут Угноєнь.

II. Н.Д. ІНСТИТУТИ Й ДОСВІДНІ УСТАНОВИ.

Різниця між Інститутом і Досвідними станціями виявляється із розподілу процесу наукового дослідження, а саме:

1. Розподіл процесу наукового дослідження за організаційною ознакою такий: є власно наукове дослідження /розвідки/ і є досвідне наукове дослідження. Перше належить Н.Д. Інститутам, а друге – досвідним установам.

2. Розподіл процесу наукового дослідження за функціонально-методологічною ознакою. Ознаки Н.Д. Інституту: досліджується відповідна частина наукового знання, як наукова дисципліна /напр. економіка, ґрунтознавство, селекція с.г. рослин, меліорація тощо/, територія – необмежена, метод індуктивний. Ознака Досвідної установи: досліджується відповідно галузь сільського господарства /напр. рільництво, скотарство, плідівництво тощо/, або комплекс їх, територія – обмежена метод дедуктивний.

3. Розподіл процесу наукового дослідження за темовою ознакою: а/ питання загальнодержавні – це виконують Н.Д. Інститути центрального значіння, б/ питання місцеві – це виконує система досвідних установ.

III. СІТКА УСТАНОВ С.Г. НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ ЇХ.

1. Сітка установ наукового с.г. дослідження.

а/ Науково-дослідчі Інститути центрального значіння.

б/ Краєві с.г. станції.

в/ Районові рільничі досвідні станції зі сіткою колективних досвідів.

г/ спеціальні досвідні установи і станції зі своєю сіткою колективних досвідів /зоотехнічні, плідівничі, меліораційні та інші/

2. Завдання загальні Н.Д. Інститутів і Досвідних Станцій.

А. ЗАГАЛЬНІ ЗАВДАННЯ Н.Д. ІНСТИТУТІВ:

а/ Всебічне вивчення даної галузі наукового знання.

б/ Розробка відповідних проблем в інтересах загально-державного планування народного господарства.

в/ Переведення експедицій і їх обслідувань, що потрібні в зв'язку з завданнями по п.п. 1 і 2-му.

г/ Розробка методології вивчення по даній галузі наукового знання.

д/ Об'єднання наукової роботи і наукових сил по своїй спеціальності.

е/ Аналіза, синтез і відповідні висновки з роботи різних установ по своїй галузі.

є/ Розробка і видання методологічних підручників, poradників, бібліографічних оглядів, рефератів з наукових робіт за-кордону і по СРСР.

ж/ Розробка і введення наукових матеріалів по різних проблемах з своєї спеціальності на підставі даних своєї роботи і роботи різних наукових установ за кордону і СРСР.

з/ Підготовка кадру молодих наукових робітників з своєї спеціальності.

Б. ЗАГАЛЬНІ ЗАВДАННЯ С.Г. ДОСВІДНИХ УСТАНОВ:

а/ Вивчати різні засоби поліпшення і піднесення сільського господарства краю по різних галузях його з боку впливу даного засобу на ті чинники, що мають особливе значіння /при різних природніх, економічних і с.г. умовах/

б/ Встановивши належну техніку засоба, а також напрямок і порай онову ступень впливу його, розробляти питання що до цього засоба з точки погляду керування при місцевих умовах даним чинником, до якого стосується цей засіб.

в/ Розробляти і вивчати системи або низку систем засобів, а також систем і порядку господарювання взагалі, що впливаючи на відому комбінацію чинників, веде при відомих умовах даної місцевості до найвищого технічного ефекту і економічної рентабельності.

ПРИМІТКА 1: Завдання спеціалізованих досвідних установ відповідно спеціальності їх.

ПРИМІТКА 2: Кожна досвідна станція є науково-дослідча установа досвідного ухилу, а тому не можна казати що краєві досвідні станції ведуть вивчання аналітичним методом, а районові – спостережним, бо і районові досвідні станції для свого району обслуговування повинні не тільки реєструвати явища, але і досліджувати їх, аналізувати їх, і давати відповідні висновки, а тому всі станції цілком слід належним чином устаткувати за для дійової науково-дослідчої роботи /персоналом, приладдям, будовами то-що/.

3. Краєва Досвідна Організація /краєва с.г. досвідна станція – районові рільничі – спеціальні досвідні станції/ є місцевий Інститут Досвідної Агрономії.

ПРИМІТКА: Треба вважати, що по досвідній Агрономії, бо кожний досвід належить до даного місця, можуть бути тільки місцеві Інститути досвідної Агрономії ц.т. краєві досвідні організації. Організація Центрального Інституту досвідної Агрономії – справа недоцільна, бо це буде одірваний від місць комплекс Н.Д. Інститутів, де ці Інститути будуть давити один одного.

4. Кожна краєва с.г. досвідна станція є центр місцевого Інститута досвідної агрономії, краєвої досвідної роботи. Краєва досвідна станція на краєвих досвідних нарадах встановлює програми і плани робіт всіх станцій краю, вона виробляє методи досвідного дослідження, аналізує с.г. явища і чинники стосовно до тих чи інших природних і економічно-господарських умов краю, синтезує явища і дає відповідні висновки на підставі роботи своїх і досвідних станцій краю, розробляє с.г. районування краю, розробляє і вивчає загальні системи реорганізації сільського господарства краю за обліком взаємин всіх галузей господарства /сумісне з усіма станціями краю/, керує сіткою колективних досвідів свого краю, здійснює зв'язок з усіма науково-дослідними установами краю /н.д. катедри ВУЗів, досвідні установи різних відомств та інш./ і з центральними Науково-Дослідними Інститутами, контактує і погоджує з ними по суміжних лініях роботи.

З досвідними станціями свого краю краєва станція додержує найтісніший зв'язок, здійснюючи єдиний загальний програм краєвого досвідного дослідження, для чого повині бути чергові краєві наради, краєва Рада, а також взаємні відвідування станцій керівниками відділів їх і видання періодичного часопису краю по досвідній справі.

IV. НАУКОВО-ДОСЛІДЧІ ІНСТИТУТИ, ЩО ПРИЗНАЧАЮТЬСЯ ДО ВІДКРИТТЯ З 1928-29 БЮДЖ.РОКУ.

Утворюються НКЗС слідуєчі Науково-дослідчі Ін-ти центрального значіння. 1. Український Інститут Економіки та організації сільського господарства /Харків/ 2. Український Генетично-Селекційний Інститут /Одеса/ 3. Український Інститут Грунтознавства /спільно з НКОС у Харкові/ 4. Український Інститут Угноєнь /Київ/.

ВРНГ за участю НКЗС і НКО утворює Інститут машинобудівництва та машинознавства. В положеннях про ці Інститути дано повну характеристику мати кожного, завдань, засобів здійснення завдань, права, структура і зв'язок з досвідними та іншими науковими установами.

З 1929-30 року намічено утворити ще такі Інститути:

Український Зоотехнічний Інститут.
Український Інститут с.г. меліорації.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 9, спр. 560, арк. 35–37. Машинопис.

№ 16

КОЛЕКТИВНІ ДОСЛІДИ НА СЕЛЯНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

1926 р.

Що таке колективні досліді?

Коли селянин захоче знати, яку користь у його господарстві дає якийсь новий, цікавий сорт рослини, наприклад, пшениці, вівса або картоплі, то він, звичайно, добуває насіння цієї рослини й робить спробу на невеличкому клаптику свого поля або городу.

Це й є звичайна справа чи дослід, як кажуть агрономи.

Якщо такі досліді зробити одночасно в багатьох селянських чи інших господарствах, то такі масові досліді зватимуться колективними. Ці колективні досліді роблять одночасно в де-кільках адміністративних районах або-ж на всій Україні. Досліді, звичайно, роблять за єдиним планом та за єдиною метою й технікою.

Ми тут говоритимемо про ті колективні досліді, що їх роблять з початку 1925 року всі досвідні станції України за допомогою районних агрономів.

Для чого роблять колективні досліді.

За весь час свого існування Досвідні Станції винайшли цілу низку практичних способів, що ними можна значно збільшити прибуток сільського господарства.

Щоб просунути ці способи в життя, треба, звичайно, ознайомити з ними селян і визнати в місцевих умовах селянського господарства, які з багатьох способів будуть найкращі, щоб ними можна було збільшити та поліпшити прибуток селянського господарства.

Це й є головні завдання колективних дослідів.

Які способи знайшли Досвідні Станції, щоб піднести прибутковість селянського господарства?

З багатьох винаходів, що їх можна використати в селянських

господарствах, в першу чергу агрономи зауважили нижчезазначені чотири способи, що з ними роблять досліди по всій Україні.

1. Зайняті й чисті пари, що за довголітніми даними Дослідних Станцій значно збільшують загальний здобуток звичайного селянського сівозміну. Наприклад, за даними Херсонської Дослідної Станції, в степу, де за браком дощів найбільше значення мають рані чисті пари, маємо такі врожаї зерна оз. пшениці:

На толочному пару 49 пуд. з десятини.

На ран. чистому 104 пуд. з десятини.

За даними Уманської Досвідної Станції, в лісостепу, де велике значіння мають трави, висіяні на толоці, маємо такий загальний здобуток з десят. в карбованцях:

Від толочного пару 195 карб.

Від чистого пару 222 карб.

Від віко-вівсяного пару 286 карб.

Ще кращі наслідки дають еспарцет, люцерна й конюшина.

Залежно від району, в зайнятих парах сіють конюшину, люцерну, еспарцет, віко- овсяну мішанку, картоплю, ячмінь, гарбуз, кукурудзу тощо.

2. Штучне угноєння, що за даними Досвідних Станцій значно збільшує врожаї хлібів, цукрового буряка та інших культур і може замінювати гній, тим паче, що гною в більшості селянських господарств не стає.

Наприклад, досліди на селянських землях на Київщині виявили, що штучне вгноєння, що його вносили під оз. жито, дало такі прибавки зерна на десятину (пересічно з багатьох дослідів):

Суперфосфат 21 пуд.

Чилійська салітра 16 пуд.

Суперфосфат та салітра 40 пуд.

Колективні досліди роблять в залежності від ґрунту з таким угноєнням: суперфосфатом, чилійською салітрою, калійною сіллю, сірчано-кислим амонієм тощо.

3. Лубин на зелене вгноєння, що дуже збільшує врожаї оз. жита та картоплі на легких піскуватих ґрунтах, особливо районах, багатих на дощі. Наприклад, у Полесі (за даними Радомиської Досвідної Станції) лубин дає такі прибавки врожаю на десятину:

Оз. жита 30–40 пуд.

Картоплі до 300–400 пуд.

На колективних дослідах вживають або лубин, що його сіють на толоці і

за-орюють на зелене вгноєння, або борошно з лубиногового зерна, вносячи й заорюючи його па толоці, так як і гній.

4. Сортовипробування озимої та ярої пшениці, ячменю, вівса, кукурудзи, кар-топлі, сонячнику тощо. З різних сортів вибирають для дослідів ті, що виявили себе найкращими на полях досвідних установ.

Зазначені способи є найкращі і ними можна поліпшити селянське господарство.

Як просунути винаходи досвідних установ у селянське господарство?

Є різні шляхи, що тамі можна ознайомити селян із винаходами досвідних установ, наприклад: показові поля, екскурсії на Досв. Станції, с.-г. курси, лекції то-що. Але найкращим і найкоротчим шляхом будуть колективні досліди на селянських землях.

Колективні досліди, що їх робитимуть самі селяни, не тільки теоретично ознайомлять селян із різними способами поліпшення господарства, а й навчать їх, як вжити ці способи в селянському господарстві. Крім того, селянин навчиться сам робити досліди, на свої власні очі побачить наслідки цієї роботи й буде певний, що винаходи агрономічної науки не вигадка агрономів, а дуже корисні способи для поліпшення селянського господарства й взагалі селянського життя.

Для чого саме селянинові треба знати, як робити досліди?

Поліпшити сільське господарство можна лише тоді, коли кожний селянин вживатиме всі ті корисні для його господарства винаходи, що їх має агрономічна наука. Тут треба зауважити, що раніше вказані винаходи (пари, угноєння тощо) в майбутньому будуть безперестанно змінюватись на нові, ще кращі способи поліпшення сільського господарства, що їх здобуватиме агрономічна наука, й кожне господарство повинно буде вживати їх, щоб збільшувати свої здобутки.

Так, звичайно, було й раніш. Наприклад, коли з'явився плуг, то всі хлібороби почали кидати сохи й добувати для свого господарства плуги, а тепер трак-тор починає витісняти старого плуга.

Всі нові винаходи можна просунути в господарство лише шляхом дослідів у самому господарстві й селянинові до-ведеться кожний раз навчатися, як робити той чи шший дослід. Одже й ви-ходить, що селяни повинні докладно ознайомитися з методою та технікою, як робити досліди. Коли селянин опанує методою та технікою дослідів, тоді він сам вимагатиме від досвідних чи інших наукових установ різних засобів для поліпшення свого господарства.

Раніше досвідні установи повинні були держати багато техніків і притягати всіх місцевих агрономів, щоб робити на селянських землях досліди. Така

постано-ва роботи давала, за витратою значних коштів, дуже малі наслідки, бо утримання значного числа техніків, що безпосередньо робили дослідження, вимагало великих коштів. А коли техніків було замало, то робилося дуже мало дослідів, а тому й наслідки колективних дослідів на селянських землях були слабо обґрунтовані. Далі багато дослідів гинуло, бо селяни самі не робили їх, а через те були мало зацікавлені в них.

Колективні дослідження дають певні наслідки лише тоді, коли їх буде зроблено достатньо багато в кожному окремому районі, а для цього треба, щоб селяни, за вказівками агрономів, самі робили дослідження в своїх господарствах.

Одже й виходить, що лише за допомогою самих селян можна поліпшити селянське господарство.

Як робити дослідження на селянських землях і звідки одержувати різні матеріали для них про це поговоримо іншим разом.

Д. Привалів

Передрук з видання : Радянський селянин. 1926. № 18. С. 9–11.

№ 17

ОДВІДУЙТЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ МУЗЕЇ

1926 р.

Кожний дбайливий господар підраховує оце тепер наслідки своєї важкої роботи цілого року. Вивчає помилки, розробляє план та вишукує способи поліпшення господарства на майбутній рік.

Черговим завданням на зимовий час стає поповнення хліборобських знань та вивчення причин поспіху кращих, передових господарів.

Прагненню селянства до кращих способів господарювання широко йде назустріч Радянська Влада. Для цього восени та взимку впорядковується різні с.-г. курси, виставки, зимові селянські школи, переводиться скрізь «свято вражаю» то що. Розпочинають жвавішу роботу с.-г. гуртки.

Установами, що повинні об'єднувати й всебічно допомогати роботі місцевих осередків, є с.-г. музеї - Центральний у Харкові й краєвий у Одесі та Києві.

Всеукраїнський с.-г. музей.

Завданням Всеукр. с.-г. музею є вивчення хиб і досягнень нашої с.-г. роботи, пояснення заходів Радвледи, скерованих до перебудови сільського господарства, та поширення с.-г. знань. Музей зібрав і виготовував велику силу наочного приладдя - діяграм, плакатів, зразків с.-г. рослин, колекцій тощо. Велике число їх розташовано в великих, світлих кімнатах трьохповерхового будинку № 10 на вул. Енгельса, в м. Харкові.

У *Відділі рільництва* по кожному краю окремо (степ, лісотеп і полісся) наочним приладдям показано, де й скільки розводиться різних с.-г. рослин їхні сорти, вражайність, вироби з них та яку користь вони можуть дати селянському господарству. Ознайомившись з ним, селянин краще розбереться, в який спосіб найдоцільніше йому організувати своє рільництво в зв'язку з природними та економічними умовами своєї місцевості.

Великою колекцією зразків садовини, городини та спеціальних культур, таблицями, плакатами *Відділ садівництва та городництва* подає відомості про стан цих галузів господарства, та заходи, що вживається для поширення і поліпшення їх.

У *Відділі захисту с.-г. рослин* виявлено, яку величезну шкоду роблять нам бур'яни, різні шкідники та хвороби с.-г. рослин, як вони розвиваються й розповсюджуються, чим шкодять, як із ними боротися.

Матеріали про наслідки роботи Досвід-них станцій зібрано в *досвідному Відділі* Музею. Ознайомившись із ним, селянин може довідатися, в яких поиродних умо-вах господарюють по різних місцевостях України, як радять Досвідні Станції обробляти й угноювати землю, чергувати хліба, які сорти хлібів засівати то що. Щоб показати це, подається різні зразки ґрунтів, угноєнь, сортів хлібів, зразки сівозмінів і сила таблиць та діяграм з ви-сновками та порадами Досвідних Станцій України.

Але ніяке поліпшення техніки не дасть бажаних наслідків, доки селянство не зрозуміє величезної ваги кооперуван-ня, не почне будувати своє господарство на нових підвалинах об'єднання праці й капіталів.

Огляд *Відділу колективізації* знайомить зі станом с.-г. т-в, артілей і комун, з їхніми досягненнями та хибамі в роботі. На підставі цифрового матеріалу видно, як ростуть і міцніють колективні госпо-дарства.

Крім поліпшення свого культурно-господарчого становища и допомоги околиць-ньому селянству, колективи є тими осередками, де часто зароджується здійснення великої ідеї Володимира Ілліча про електрифікацію країни. Яку роботу проведено і провадиться в цьому напрямку, можна ознайомитись у *Відділі*

електрифікації. Тут показано велику модель електрифікованого села з гідроустановкою, що від неї селянство має енергію для освітлення, для млинів, водогону, майстерень, молочарень, молотарок то-що.

В *Відділі землеустрою* скупчено матеріали про стан землевпорядкування та переселення, а також придатність окремих форм землекористування.

Знецінення зернових продуктів примушує що далі то все більшу увагу зосереджувати на скотарстві. В *Відділі скотарства* з'ясовано, як відбувався процес збільшення кількості й поліпшення якості різної худоби через організацію і поширення роботи племенінних розплідників і державних стаєнь, через реєстрацію заводчиків то-що.

Молочарську справу освітлюється низкою таблиць і діаграм про правильну годівлю і догляд молочних корів, а також подається багато приладдя, потрібного для переробки та перевозки молошних продуктів то-що.

Про стан і кращі способи ведіння дрібних галузів скотарства, як от птахівництво, бджільництво - матеріали зібрано в відповідних відділах. Є можливість докладно ознайомитися з роботою інкубатора, приладдя, що виводить курчата без квочки; в *Відділі шовківництва* ознайомитися з розведенням шовкунів, із станом і значінням цієї галузи господарства.

Зріст населення призводить у деяких місцевостях до великої земельної тісноти. Це примушує братися за використання невдобних земель, що займають досить значну площу. Як це робиться, можна ознайомитись у *Відділі поліпшення землі, або меліорації*. Як стоїть справа з забезпеченістю луками, їхньою врожайністю та різними заходами для поліпшення їх, видно в *Відділі луківництва*. В *Лісовому відділі* можна ознайомитись із забезпеченістю лісом населення, характером лісів, використанням їх і з заходами для поліпшення лісового господарства.

За весь час існування Музею (1925–1926 р) його відвідало більше 65.000 душ. Що дня Музей пересічно відвідує 150 душ. Усім одвідувачам дається пояснення та поради, а окремим екскурсіям читається лекції про різні справи сільського господарства. В Музеї є аудиторія на 200 душ, екран, чарівний лихтар, налагоджено продаж с.-г. книжок, видачу в тимчасове користування, для читання лекцій, діаграм, плакатів, діяпозитивів, дається поради, як організувати с.-г. гуртки та музеї.

Минулого року Музей брав участь експонатами в дрібно-районових с.-г. виставках, для чого виготовлено декілька наборів наочного приладдя. Всі вони будуть використані для цієї мети на протязі виставочного сезону біжучого року. Нині провадиться підготовку до праці в зимовий час, налагоджується

кореспондентську мережу для зв'язку з місцями й обслуговування порадами селян у листовній формі то-що.

В коротенькій статті нема можливості описати весь Музей. *Отже треба, щоб у вільний осінній і зимовий час найширші кола селян, і взагалі всіх, хто цікавиться станом і розвитком сільського господарства, відвідали Музей.*

С. Тропко

Передрук з видання : Радянський селянин. 1926. № 19. С. 3–4.

№ 18

ХЕРСОНСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ

1926 р.

В степу, не далеко від м. Херсона, знаходиться с.-г. Досвідна Станція. *Ця станція вивчає сільське господарство Херсонщини та Миколаївщини й відшукує найкращі способи господарювання.*

Станція існує 37 років і за цей час дала селянству багато важливих порад і вказівок. Виконавши ці вказівки, се-лянство матиме можливість не тільки боротися з посухою, а ще і збільшити удвічі, втричі врожаї зі своїх нив. В сучасний момент станція в своїй діяльності вивчає ще новіші способи землеробства й незабаром селянство Херсонщини й Миколаївщини одержить нові вказівки й поради.

Нині має такі відділи: досвідний лан, агрохімічна лабораторія, вегетаційний будинок, відділ зрошення з гидромеліоративним участком і досвідним городом, метеорологічна станція й відділ пристосування. Відділ лановодства має за мету вивчати способи боротьби з посухою та відновлення й підтримування дорідности ґрунту, вивчає кормову справу в умовах нашого степу, просапні технічні культури й баштанництво. На досвідному лану закладені дослідні з озимими й ярими хлібами, вивчається обробіток ґрунту, способи засівів і догляд за ними, виявляються найкращі сорти цих культур, виявляється вплив однієї культури, як попередника, на наступну культуру. Докладні висновки цих дослідів кожний селянин зуміє дістати в свого районного агронома.

Вегетаційний будинок вивчає особливості кожної рослини окремо. Напр.,

уже виявлено, що кукурудзі треба 248 пудів води, щоб дати 1 пуд сухих речовин (корні, стебло то-що), люцерні – 800 пудів, оз. пшениці – 504 пуда, просові – 240 пудів. Вегетаційний відділ вивчає також якість ґрунту, вплив на врожайність різних способів обробітку й різних угноєнь.

Хемічна лабораторія робить аналізи ґрунту, після різних способів обробітку й під різними культурами, визначає вплив на ґрунт зрошення (засолення, вищолочування живних речовин то-що). Метеорологічна станція робить спостереження над усіма явищами природи та над вогкістю ґрунту після різних способів обробітку. Основні завдання відділу поливних культур: знайти й перевірити найпростіші й найвигідніші способи зрошення, час зрошення, число поливок, а також визначити, скільки води треба на зрошення тієї чи іншої культури. Основні завдання відділу пристосування: широке розповсюдження здобутків робіт Досвідної Станції серед селянства, виявлення життєвих питань місцевого господарства, розробіток найкращих способів розповсюдження висновків Досвідної Станції.

Відділ бере участь у с.-г. курсах, виставках, агросудах, святах тощо, допомагає в роботі с.-г. гуртків, бере участь, читаючи доклади, в селянських агроконференціях провадить колективні досліді й вивчення в селянських умовах різних сортів озимої та ярової пшениці, кукурудзи, кормових трав і мінеральних угноєнь, постачає населенню чистосортове насіння. Кожний селянин повинен пам'ятати, що с.-г. Досвідна Станція є його установа, до він може одержати відповіді на різні запитання. Селяни, вчітесь у Досвідної Станції та в ваших агрономів, як правильно господарювати.

Н. Косовський

Передрук з видання : Радянський селянин. 1926. № 19. С. 12.

1927 р.

№ 19

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ ПО ВОПРОСАМ
АГРОМЕТЕОРОЛОГИИ НА ОБЛАСТНЫХ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОПЫТНЫХ СТАНЦИЯХ УКРАИНЫ И
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИХ В БУДУЩЕМ**

Січень 1927 р.

На первом Всеукраинском геофизическом съезде, состоявшемся в апреле 1925 г. в Киеве, был затронут вопрос о необходимости объединения и планирования исследовательских работ, производимых по вопросам агрометеорологии на оп. станциях Украины, в частности на станциях областного значения, имеющих Отделы Метеорологии. В частном совещании при Укрмете, созданном по инициативе Секции Оп. Дела НКЗ и Укрмета, на котором принимало участие большинство заведывающих Отделами Метеорологии областных опытных станций, было вынесено пожелание, чтобы вопросы о планировании деятельности Отделов Метеорологии были поставлены на особом совещании и чтобы материалы к этому совещанию были подготовлены путем специального обследования работ, как Отделов Метеорологии областных станций, так и станций районного значения, производивших исследовательские работы в области агрометеорологии. В том же Киевском совещании было высказано пожелание, чтобы в состав комиссии, которая будет производить обследование, помимо агрометеоролога, вошел и опытник-полевод.

На Всеукраинском Совете по с.-х. Опытному Делу 25–27 июня 1925 г., по докладу Секции с.-х. оп. дела, такое обследование было одобрено и состав комиссии был утвержден в числе двух лиц: специалиста при Секции с.-х. Опытного Дела Н. М. Добровольского и Зав. Отделом Метеорологии Одесской обл. с.-х. Оп. Станции Н. К. Сафотерова.

Комиссия признала необходимым, прежде чем приступить к обследованию работ на местах, предложить всем оп. станциям, которые она должна была посетить, подготовить ряд материалов, предусмотренных вопросами особой разработанной для этого программы.

Настоящий очерк является сводкою, как материалов, переданных комиссии и составленных на основании вопросов анкеты, так и собранных ею при об'езде станций.

Обследованию были подвергнуты, при двухкратном выезде комиссии от 30/VII по 13/VIII и с 23/IX по 6/X 1925 г., работы Отделов Метеорологии областных станций – Киевской, Харьковской, Екатеринославской и Одесской, а также Отдел Метеорологии Полтавской Станции и Под/отдел метеорологии Млеевской садово-огородной. Попутно комиссия ознакомилась на местах с состоянием и работами мет. станций на районных оп. станциях Украины: Носовской, Сумской и Херсонской. Впоследствии в ее распоряжение поступили материалы анкет, присланные со станций Драбовской, Аджамской и Мариупольской.

В задачи комиссии входило, прежде всего, выяснить современное положение Отделов Метеорологии в составе областных станций, ознакомиться с их персоналом и оборудованием и собрать данные о программах работ Отделов, а также о материалах, накопленных ими за предшествующие годы работ. Последнее задание распространялось и на те районные станции, которые в своей предшествующей деятельности уделяли внимание вопросам агрометеорологии.

I.

Отделы Метеорологии оп. станций Украины по времени своего образования являются молодыми учреждениями: дата организации наиболее старого Отдела Харьковской Обл. Станции относится к 1912 г. Следующий отдел был открыт на Полтавской Станции в 1913 г., затем на Екатеринославской – в 1915 г. Все остальные Отделы по времени своего образования относятся уже к периоду послереволюционному: Киевский открыт в 1921, Млеевский в 1922 и Одесский в 1923 г. Но если считать, что открывшийся в 1921 г. Киевский Отдел приступил к организации станции и производству полевых наблюдений только с 1923 г., то три последние Отдела могут быть признаны организованными одновременно и переживающими лишь начальную стадию своего развития. Что касается Отделов Метеорологии Харьковской и Полтавской Оп. Станций, то первый вел исследовательскую работу только до 1917 г., когда его полевой участок был закрыт по той причине, что «прилегающий к участку парк заросся и возведенные по-стройки стали задерживать массы снега на участке, оказывая влияние на влажность почвы, вследствие чего участок потерял типичность и работы на нем были прекращены», а с 1924 г. был закрыт и самый Отдел, в виду того, что его работы носили характер «чисто метеорологических работ, а не с.-

х. метеорологии». Отдел же Полтавской Станции закрылся сам собою, с оставлением станции заведывающим В.Е. Дебагори-Мокриевичем в 1922 г. Таким образом, в качестве Отдела Метеорологии только Отдел Екатеринославской Станции работает в преемственной связи с перво-начальной своею программю, но и то далеко не в полном объеме.

Но если организованные в качестве исследовательских институтов по вопросам агрометеорологии Отделы Оп. Станций Украины не развернули своих работ в полном объеме и не успели накопить научных материалов, то необходимо признать, что эти материалы имеются в большом количестве и высокого научного значения в архивах т.е.х же станций, накопленные лишь работниками других специальностей с.-х. опытной работы. К ним необходимо отнести многие исследования известных в истории опытного дела Украины полеводов, которые, работая в условиях засушливого юга, волею природы должны были начинать свою работу с вопросов агрометеорологии. Такими богатыми материалами располагают станции – Полтавская, Херсонская и Одесская, насчитывающие: первая 40 лет наблюдений мет. станции, вторая – 28 и третья – 30 лет. К сожалению, в наблюдениях мет. станции Одесской Оп. Станции имеется досадный перерыв в работе с октября 1918 по октябрь 1919 г., когда Станция была повреждена взрывами расположенных вблизи ее снарядных мастерских и складов артиллерийского имущества. О материалах наблюдений этих станций за прежние годы будет сказано дальше.

Следуя порядку вопросов предложенной станциям анкеты, коснемся *персонального состава*, обслуживающего перечисленные выше Мет. Отделы и станции.

Несмотря на то, что по отношению к оп. организациям НКЗ существуют точно разработанные штаты и тарифные ставки, обследование показало, что, как по составу персонала Отделов Метеорологии обл. оп. станций, так и по размерам содержания их сотрудников, никакого однообразия не замечается. Все зависит от «индивидуального» подхода к делу и, отчасти, говорит за разнородность взглядов на характер построения работы в областном масштабе самой областной станции.

Зав. Отделами по всем станциям являются лица с высшим спец. образованием и, для большинства, с большим стажем, за исключением Харьковской Станции, где нет зав. Отделом, должность которого замещена специалистом с высшим с.-х. образованием и 10-тилетним агрономическим стажем. Оклад содержания для всех зав. Отделами одинаков и выражается (ко времени обследования) в сумме 80 руб. Специалист Харьковской Станции получает 70

руб. Наиболее богатым по численности личного состава является Отдел Киевской Станции, имеющий, помимо зав. Отделом, специ-алиста (окл. 59 р.), трех постоянных техников (с окладами 39, 36 и 30 руб.), наблюдателя (окл. 45 р.); стаж последнего с 1925 года. В со-ставе Екатеринославской Станции, кроме зав. Отделом, имеется наблюда-тель (окл. 36 р.) с средним образованием и без спец. стажа, и техник (окл. 36 р.); имеется служащий (окл. 21 р. 50 коп.) и на летнее время приглашаются 2 временных сотрудника. Одесский Отдел, помимо зав. От-делом, состоит из наблюдателя (окл. 34 руб.) с средним общ. образованием и 12-тилет. стажем, двух техников (окл. 30 руб.) с высшим с.-х. образованием и служащего. На Млеевской Станции имеется наблюдатель (окл. 45 р.), радиотелеграфист, он же счетчик (окл. 24 руб.) и практикант (окл. 15 руб.). Харьковская Станция, в лице своего специалиста, совмещает весь персонал Отдела. Что касается прочих обследованных Станций, то они имеют по одному наблюдателю, труд которого оплачивается: на Полтавской Станции 38-ю руб. (с низш. с.-х. обр. и 20-тилет. стажем), на Носовской 38 р. 50 к. (с низ. с.-х. обр. и 12-тилет. стажем), на Херсонской 42 р. (с сред. с.-х. обр. и 16-тилет. стаж.), на Сумской 28 р. 50 к. (с низш. с.-х. обр. и 18-тилет. стаж.), на Драбовской 28 р. 50 к. (с сред. обр., стаж 3 года) и Мариупольской 37 р. 72 коп. (сред. образ. и стаж 2 года).

Последние сведения мы приводим для показательного вывода: в то время, как на мет. станциях Областных Отделов работают лица без спе-циального образования и без стажа, районные станции располагают высококвалифицированными работниками, труд которых оплачивается часто выше, чем наблюдателя областной станции, ведущего более сложную и ответственную работу. Надо думать, что и на других районных станциях имеются такие опытные наблюдатели, и для общей пользы дела, казалось бы, необходимо использовать их на более важной и ответственной работе. Но последнюю, т. е. работу наблюдателя мет. Отдела обл. станции, необ-ходимо обставить так, чтобы наблюдатель имел возможность не только принимать участие в исследовательской работе, вкладывая в нее свой ценный опыт, но и получать за свой труд повышенное вознаграждение, которое, вместе с привлечением его к более серьезной работе, создавало бы возможность старым опытным наблюдателям принимать подобные переводы, как должное внимание к их труду. В настоящее же время, при существующих расценках труда и при условиях обстановки жизни и работы на областных станциях, вблизи больших городов, от подобного перемещения откажется любой опытный наблюдатель, пустивший глубокие хозяйствен-ные корни на районной станции.

По оборудованию научными приборами своих мет. станций, а также и по обстановке кабинетов все Отделы Метеорологии более или менее равнозначны. На каждой станции имеется набор приборов, соответствующий обстановке станции 2-го разряда 1-го класса, т. е. имеются, кроме психрометрической установки, дождемеров и флюгера, еще ртутные баро-метры, эвапорометры, гелиографы и набор основных самопишущих приборов (термограф, гигрограф, барограф и омбро или плювиограф). Но также, как общее правило, замечается или полное, или частичное отсутствие почвенных термометров, установок весьма важных для агромет. станций. Как редкое исключение, только на Киевской и Полтавской станциях имеются актинометры (Михельсона); на большинстве станций имеются актиноскопы Араго-Деви.

Что касается приборов для вопросов исследовательской работы в условиях *полевой обстановки*, то ни одна станция не имеет их не только в достаточном количестве, но можно говорить о полном их отсутствии. Так, психрометры Асмана имеются только по одному экземпляру на станциях Киевской, Екатеринославской и Полтавской и по два экземпляра на Одесской и Млеевской. Ручные анемометры имеются в одном экземпляре на Киевской Станции, в двух на Одесской и в трех на Полтавской. Этими приборами исчерпывается весь ассортимент приборов, с которыми Отделы могут выйти на полевую работу. Никаких установок более сложного порядка, позволяющих вести экспериментальные работы над основными вопросами развития растений под воздействием элементов, погоды не имеется. О некоторых установках типа лизиметров и почвенных эвапорометров, которые или сохранились от прежних времен, или сконструированы в последнее время, будет сказано ниже.

В отношении *лабораторной обстановки* все Отделы также снабжены более или менее одинаково. К их услугам имеются: термостат с «примусом», набор буров для почвы и баночки для сушки проб почвы и растений, а также весы.

Достаточными для работ *помещениями*, и то в большей или меньшей степени, располагают Отделы Киевской и Екатеринославской Станций. Отделы Харьковской и Полтавской Станций, как будто, совсем не имеют собственных «углов». Отдел Одесской Станции водворен в одну комнату, где находятся приборы и где производится вся лабораторная работа. На Млеевской Станции под/Отд. занимает отдельный, но тесный домик, в котором также в одном помещении сосредоточена вся его работа.

Полевыми участками снабжены все Отделы, но с разным количеством земли в них. Киевская Станция располагает 1,5 дес., Екатеринославская

– 2 дес. 150 кв. саж., Полтавская 1 дес., Одесская 0,5 дес. и Млеевская 1000 кв. саж., в дополнение к которым может прирезать 800 кв. саженей. На районных станциях – Носовской, Аджамской, Сумской и Херсонской – наблюдательный участок сосредоточен в оградах возле психрометрических будок, с площадью полей, в севообороте равной 5-ти кв. саж. Дравовская мет. ст. имеет $\frac{1}{4}$ дес.; Харьковский Отдел землю не располагает, как и Мариупольская Станция. Столь различное количество земли, отведенное для нужд Отделов Матерологии, объясняется, повидимому, тем направлением в работе, который наметил каждый из них. В то время, как некоторые стали, вслед за своей организацией, на путь экспериментальной работы, другие находятся в стадии подготовки программы и потому в большом количестве земли особой нужды не имеют. Нужно надеяться, что когда явится для них потребность в получении увеличенных земельных участков, в снабжении их таковыми препятствий не встретится.

Отведенная для работ Мет. Отделов земля используется ими следующим образом. На участке Мет. Отдела Киевской Станции с 1923 года заложен севооборот: пар, озимь, пропашное и яровое. Наблюдения ведутся над культурами: оз. рожь и пшеница в трех сроках посева через 20 дней один после другого; сахарная свекла – два сорта: малосахаристая, но урожайная на массу, многосахаристая, но мало урожайная на массу; оба сорта имеют три срока посева через 15 дней один от другого; овес – шесть сроков посева, через 10 дней один от другого. С осени 1925 г. закладывается второй севооборот: 1) занятый пар-горох, 2) озимь – рожь, 3) картофель и 4) ячмень.

На участке Мет. Отдела Екатеринославской Станции ведутся следующие севообороты «1-й основной севооборот: черный пар, оз. пшеница, кукуруза и ячмень; 2-й севооборот с различным временем посева (5 сроков) яр. пшеницы на малых делянках; тыква; яр. пшеница; 3-й севооборот для выяснения: а) связи хода метеорологических элементов с ходом роста и урожайностью оз. пшеницы, мягкой и твердой яр. пшеницы⁶ при наиболее благоприятных условиях плодородия почвы, в особенности относительно запасов влаги в почве; б) для сравнения хода роста и урожайности мягкой и твердой яровой пшеницы, а также урожайности озимой и яровой пшеницы при одних и тех же условиях, в связи с условиями погоды и в) для выяснения хода накопления и расходования влаги в почве, в связи с метеорологическими условиями различных годов, на пару и

⁶ Содержание опыта передается в редакции Отдела. Само собою разумеется, в нем необходимо предполагать зависимость обратного порядка, т. е. связь хода роста и урожайности пшениц от хода метеорологических элементов.

озимом поле осно-вного четырехпольного севооборота и данного двухпольного такого вида: черный пар, оз. пшеница, яровая твердая и яровая мягкая пшеницы и 4-й – параллельно только что отмеченному севообороту ведется еще бессменная культура яр. пшеницы для выяснения хода роста и урожайности ее в связи с условиями погоды при наименее благоприятных условиях, в особенности в отношении накапливаемой в почве влаги ко времени посева».

На участке Отдела Метеорологии Одесской Станции заложен один основной севооборот: четырехполье – черный пар, озимь, пропашное, ярь. Все поля в двух повторениях, что требуется условиями рельефа участка. В испытание введены культуры озимой и яровой пшеницы и кукурузы. Роль данного участка и культур в севообороте – служить наблюдательным полем по учету влияния метеорологических факторов на накопление массы растения и урожая и для постановки методологических работ.

1000 кв. сажень, имеющихся в распоряжении Мет. Подотдела Млеевской Станции, включают в себе: 300 кв. саж. декоративных насаждений для фенологических наблюдений (декоративные кустарники до 30 пород), 300 кв. саж. занимает огородный пятипольный севооборот (капустное, тыквенное, корнеплодное, пасленовое, бобовое), остальная площадь (400 кв. саж.) занята опытами с изоляторами, с испарителями, участком для проб влажности почвы и пр.

На Харьковской Станции участка в распоряжении мет. станции не имеется.

Полтавский Отдел в настоящее время своего участка не использует и он находится в распоряжении Отдела Энтомологии.

Относительно пригодности отведенных для работы Мет. Отделов участков, в отношении их типичности и однородности рельефа и почвы, а также требуемой близости к установкам мет. приборов, в описаниях имеется мало сведений. Но по осмотру их можно дать общее заключение, что почти все участки имеют известные природные дефекты. Наиболее сильно они выражены на участке Киевской Станции, который, помимо неправильной своей формы, имеет ясно выраженный склон и признаки процессов смывания почвы. При отсутствии повторности заложенных опытов это не может не сказаться на точности результатов их. Большею выравненностью обладает участок Екатеринославской Станции, но падение склона наблюдается и у него, хотя в меньшей степени, чем на Киевской.

В отношении микрорельефа, как на Киевской, так и на Екатеринославской Станциях исследований не производилось. Участок Одесской Станции

также не лишен склона, выражающегося приблизительно падением в 0,005 и, кроме того, имеет довольно ясно выраженный микрорельеф, присущий всему земельному участку Оп. Станции. Для выявления влияния, как склона, на котором располагается участок, так и его микрорельефа, участок периодически подвергается нивелированию с нанесением на плане горизонталей через 5 см. Считаясь с различным увлажнением почвы в верхней и нижней частях склона участка, наложение севооборота проведено в двух повторениях.

Местоположение участка Подотдела Млеевской Станции непосредственно около забора двора, с растущими в нем деревьями, делает его для агрометеорологических наблюдений совершенно непригодным, почему требуется перенести его на новое место.

Как видно будет из дальнейшего, разработанных *программ работ*, намечаемых Отделами Метеорологии Обл. Оп. Станций, последними еще не выработано. О таковой упоминает лишь Отдел Киевской Станции, указывая в своих ответах по анкете, что программа Отдела составлена и будет представлена предстоящему Областному Съезду. Поэтому о том направлении, которое намечается в работах Отделов, возможно лишь судить по тем вопросам, которые уже затронуты современными их работами, а также по конкретизированным ими основным вопросам будущих программ. Этих вопросов мы коснемся в конце очерка, с тем, чтобы предварительно ознакомиться с методикой работ Отделов по изучению различных мет. элементов и с подходами к этому изучению, что даст возможность выявить и те направляющие мотивы, которыми, несомненно, каждый из Отделов будет руководиться при построении своей программы работ.

Вначале остановимся на некоторых *организационных* сторонах дела, а также на технической стороне деятельности Отделов, как организаций областного масштаба.

Здесь прежде всего необходимо коснуться вопроса, в какой степени областное строительство оп. дела отразилось на характере заданий в построении работ Отделов. Одним из вопросов предложенной им анкеты является следующий: *с какими другими Отделами Станции ближе всего согласована программа Отдела Метеорологии и в чем, в общих чертах, заключается это согласование?* Само собою разумеется, что поскольку Отделы еще не имеют разработанных программ, конкретных ответов по данному вопросу ожидать нельзя. Но все же возможно думать, что известные желаемые перспективы подобной взаимной связи работ у них должны быть осознаны. Приведем их подлинные ответы на этот вопрос.

Отдел Киевской Станции указывает, что с другими Отделами намечается

в работе связь с Отделом Полеводства, Прикладной Ботаники, Садоводства, Огородничества, Агрехимии. Согласование пока только намечается.

Харьковский Отдел. «Программа работ по с.-х. метеорологии согла-сована лишь с Отделом Полеводства. Согласование практически выражается в том, что фенологические наблюдения ведутся на делянках Полеводствен- ного Отдела; там же определяется влажность почвы».

Екатеринославский Отдел. «Программа Отдела с.-х. Метеорологии, если и имеет согласование с программами других Отделов, главным образом Полеводства и Селекции, изыскивающих наиболее благоприятные приемы культуры и сорта растений при наших особенно засушливых физико-географических условиях, то только в самых общих чертах, а именно, при выборе для наблюдений главнейших для Области культур и в более детальном изучении тех метеорологических элементов, которые, главным образом, обуславливают или сопутствуют засухе определенных периодов»

Одесский Отдел. «Согласования вопросов программы Отдела Метеорологии с программами других Отделов Станции не производилось. В данном случае необходимо признать, что вообще никакой общности в работах Отделов на Станции не замечается. Но условия работ, диктуемые особенностями расположения Станции в засушливом степном крае, сами собою сближают программные вопросы различных ее Отделов. Так, для работ Отдела Метеорологии по изучению расхода воды растениями в полевой обстановке предоставляется широкая возможность использовать опыты Отдела Полеводства по изучению влияния на урожай площади питания растений. Параллельно с начатыми Отделом Метеорологии опытами опреде-ления влажности почвы путем определения ее электропроводности, Отделом Агрехимии производятся работы по исследованию содержания в различные периоды в почве солей кальция и ее кислотности, каковые работы для вопроса, поставленного Отделом Метеорологии, явятся руководящими. Но такое сочетание интересов нужно признать за случайное».

Отдел Полтавской Станции. «Наиболее тесную связь Отдел с.-х. Метеорологии имел с Отделом Полеводства по изучению изменений, происходящих под влиянием элементов погоды в росте, развитии и строении с.-х. растений в различные периоды их жизни и с Отделом Агрехимии по изу-чению влияний элементов погоды на нитрификационные процессы в почве, а также на судьбу образовавшихся нитратов».

Под/Отдел Метеорологии *Млеевской* Станции отмечает, что «наиболее согласована его программа с Отделом Пловодства и Огородным Отделом. В

общих чертах согласование заключается в том, что при построении программ и при составлении годовых планов (на Совете Станции) наибольшее внимание уделяется вопросам, которые представляют наибольший интерес для указанных Отделов. Фенологические программы вырабатываются сов-местно с тем и другим Отделом. В программу Под/Отдела Метеорологии входит ведение всех метеорологических наблюдений в опытных садах и огородах».

Оставляя в стороне ответ Киевского Отдела, где, повидимому, связь его программы с программами прочих Отделов станции только намечается (несмотря на наличие уже разработанной программы), укажем, что в ответах других Отделов многое говорит за то, что большинством из них (на-деемся, по причинам объективного свойства) увязка программы, составляющая главный импульс организации областных станций, неясно понимается. Отдел Харьковской Станции (правда неразвернувший свои работы, но функционировавший ранее в течение 12 лет) определенно сознается, что он лишь допущен для работы на поля Отдела Полеводства и в этом видит увязку программ данных двух Отделов. На Екатеринославской и Млеевской Станциях эта согласованность рисуется в одобрении со стороны иных Отделов Станции, заинтересованных в работах Мет. Отдела, тех или иных его работ и избранных для них культур, тогда как, казалось бы, по сущности данного вопроса, решение последнего должно идти в обратном порядке. На Полтавской и Одесской Станциях можно уже видеть некоторые стороны, если не согласования программ Отделов, то, во всяком случае, общность в направлении исследовательской работы или известную обоюдную результативную заинтересованность.

Также пока слабо установлена рабочая связь между Отделами Метеорологии областных Станций и районными. И в этом случае, принимая во внимание еще неналаженность работы самих Отделов, полной увязки работ их с работами районных станций ожидать преждевременно. Но, все же, и здесь интересно было выяснить ту точку зрения на формы подобной увязки работ, которая должна иметь место при областном строительстве опытного дела, так, как представляют ее себе Отделы.

Отдел Харьковской Станции отмечает определенно, что между ним и районными станциями связи в работе нет никакой.

В программе работ Полтавской Станции, составленной для ее Мет. Отдела К.Л. Вербецким в 1914 г. и которая кладется в основание возоб-новляемой его работы, эта связь намечается в виде «объединения организации и программы систематических с.-х. метеорологических наблюдений при районных опытных

полях».

Екатеринославский Отдел сообщает, что «до настоящего времени связи Отдела с районными станциями не было, но Отделом уже решено приступить к организации с.-х. наблюдений с 1926 г. на районных оп. станциях (Пятихатка, Луганск и Мариуполь) по общей программе Отдела, хотя бы и в сокращенном масштабе».

Ответ Киевского Отдела гласит: «до настоящего времени никаких взаимоотношений между Отделом и районными станциями, ведущими общие метеорологические наблюдения, не было, т. к. общая метеорология объединяется Укрметом и его Отделами. Программу Отдела, о которой было сказано раньше, намечается полная связь и общая работа по с.-х. метеорологии и будет проводиться в жизнь после утверждения программы Отдела».

Одесский Отдел сообщает, что, «намечая основные черты областного строительства опытного дела в Причерноморской Области в 1923 г., зав. Отделом его была разработана схема построения областной работы, по которой районные станции в проведении своей научно-исследовательской работы являются как бы филиалами Областной Станции. Поэтому предпо-лагалось, что соответствующие Отделы последней будут руководящими центрами в областном масштабе охватываемой ими исследовательской работы. Отдел Метеорологии на основании этого положения, принятого в Областном Советании, проектировал свою работу также в предположении, что в постановку своих работ он вовлекает и районные станции, проводя на них поверочные испытания своих выводов и предполагая разработанную методику наблюдений. По данной схеме в 1925 г. им предложена районным станциям программная работа по исследованию водных свойств почвы, каковая частично и проведена на Вознесенской и Аджамской станциях, но, к сожалению, с известною долей сепаратизма, что уменьшает ценность добытых результатов. В известной степени этот се-паратизм явился следствием невозможности вести более детальное руко-водство предпринятыми работами со стороны Отдела, который, по суще-ству, кроме зав. Отделом не имеет квалифицированных работников в своем составе. Материалы, накопленные районными станциями по вопросам с.-х метеорологии, Отделом пока не затрагивались по той причине, что и ма-териалы своей Мет. станции за 30 лет он получает возможность разрабаты-вать только благодаря любезному ассигнованию на это дело директором Обл. станции средств, не располагая, кроме этих случайных выдач, никакими определенными кредитами».

Под/Отдел Метеорологии Млеевской Станции указывает, что его связь с

ближайшими мет. станциями заключается главным образом в том, что при обращениях к нему им даются инструкции и советы (Городищенская, Черкасская и Набутовская мет. станции). В последнем случае говорится уже не о связи опытно-исследовательского порядка.

Из приведенных сообщений Мет. Отделов видно, что ни один из них не мыслит своей работы без увязки с районными станциями. Но различность взглядов на характер этой увязки намечается уже с первых шагов исследовательской работы. В то время, как одни предвидят возможность и необходимость использовать их для организации сети мет. станций с.-х. типа, ведущих наблюдения по единой программе и с однообразной методикой наблюдений, другие находят возможным вовлекать их в программу своих исследовательских работ опытного порядка.

В предшествующих работах Мет. Отделов Областных Станций, в программе которых первым вопросом стояло исследование макро и микроклимата Области, а также установление границ естественно-исторических районов, всегда имелось стремление к организации *самостоятельных сетей мет. станций*. Поэтому и при обследовании работ Отделов Метеорологии в данное время, им был предложен вопрос, – имеется ли или имела ли в прошлое время в их ведении сеть мет. станций, о численности последних, а также о районе, ими охватываемом. Попутно запрашивалось, в какой мере Отделы обслуживают свои Области в отношении службы погоды.

Из полученных ответов выясняется, что самостоятельными мет. сетями в прежние годы располагали лишь Отделы – Харьковский и Екатеринославский. К первому с 1917 г. перешла в заведывание сеть Харьковского губ. земства, влившаяся с закрытием Отдела в общую сеть Укрмета. Вторым в 1916 г. была организована сеть из восьми станций II-го разряда и четырнадцати III-го. Сеть эта просуществовала всего один год. Судя по характеру ответов на данный вопрос, при современном положении метеорологической службы на Украине, в необходимости собственных мет. сетей Мет. Отделы надобности не видят, тем более, что Зав. Отделами трёх станций одновременно заведывают и Отделами Украинской мет. службы. В последнем случае отпадает также вопрос о ведении службы погоды, т. к. Зав. Отделами Укрмета всегда получают информации об ожидаемых переменах погоды. Из остальных Отделов обстановка для ведения службы по-годы наиболее благоприятна на Млеевской Станции, которая располагает даже самостоятельным радиоприемником для радиосводок. Но, поскольку в составе Мет. Под/отд. Станции имеется всего один специалист и при том не синоптик, едва ли на ней служба погоды может быть поставлена

удовлетворительно.

Как уже было сказано ранее, исследовательская работа в области вопросов агро метеорологии на оп. станциях Украины началась задолго до образования Мет. Отделов. За время их существования накоплен богатейший материал, ожидающий своей разработки. За время же существования Отделов Метеорологии, в силу его кратковременности, материалов собрано немного.

Полтавским Отделом за время его работы с 1913 по 1917 г. было издано три труда: 1) Проект программы работ по с.-х. метеорологии, составленный К. Л. Вербецким. 2) К методике производства наблюдений над густотою стояния и массой сухого вещества растений. Составил В.Е. Дебагори-Макривич и 3) К вопросу о производстве наблюдений над влажностью почвы. Его же.

До образования Отдела в предшествующей работе Станции вышли из печати: 1) Очерк климатических условий Полтавского опытного поля за 7 лет – 1886 по 1902. Составил К. Т. Барыбин. 2) Очерк климатических условий Полтавского опытного поля за 13 лет. Составил В.П. Власов (в трех томах, атласный формат, 695 стр.). 3) Итоги работ Полтавского опытного поля за 20 лет – с.-х. и метеорологические наблюдения на Полтавском оп. поле с 1886 по 1905 г. Составил В.А. Власов.

Из работ последнего времени имеются в рукописях (частью уже сданных в печать): 1) Краткий климатический очерк условий Полтавской Оп. Станции по 39-летним данным (с 1886 по 1924 г.) и 2) К вопросу о дисциплции воды в почве. Обе работы написаны М.М. Самбикиным.

Результаты своих наблюдений по годам Станция не издавала, хотя разработка материалов производилась ежегодно. При разработке придерживались декадных периодов, а также группируя материалы наблюдений по фазам вегетации. По сообщению Отдела неопубликование своевременно материалов работ по с.-х. метеорологии повлекло к накоплению большой залежи исследовательских материалов, что «при условии преемственности может создать такие условия, при которых разработка их будет невозможна».

По Харьковскому Отделу под титлом Отдела Полеводства изданы: 1) Значение осадков для урожая оз. хлебов. Н. Низенков и 2) Его-же. Урожай яр пшеницы и осадки. Готовых к печати трудов Отдел не имеет и материалы его не разрабатываются. Имеющиеся материалы по срокам наблюдений над влажностью почвы и приростом сухой массы растений допускают разработку по декадам.

Мет. Отдел Екатеринославской Станции издал в печати до 1917 г.:

1) Метеорологические наблюдения в 1915 г. 2) Физико-географический очерк района Екатеринославской Обл. с.-х. Станции. 3) Орографические районы и системы речных долин и балок Екатеринославской губернии. 4) Известия Мет. сети Екатеринославского губ. земства. Год 1, № 1 – 6 (январь-июль), 1916 г.

Мет. Отдел Одесской Станции опубликовал материалы своих наблюдений за первый год работ под названием «Метеорологический обзор вегетационного периода 1923–1924 г. Сост. Н.К. Софотеров. Имеет приготовленную к печати рукопись того же автора (переданную для издания Укрмету) «К методике наблюдений над влажностью почвы».

В предшествующей работе Одесского опытного поля в ежегодных отчетах с 1896 по 1912 г. помещались материалы наблюдений мет. станции и изданы специальные работы: 1) Почвенно-геологический буров системы В. Ротмистрова, 2) Передвижение воды в почве Одесского оп. поля и 3) Сущность засухи по данным Одесского оп. поля (в двух изданиях). Автор всех трудов В.Г. Ротмистров.

Форма опубликования метеорологических материалов за прежние годы была принята в виде полных наблюдений по месяцам и за некоторые годы имеются графики по пентадным сводкам. Многолетних сводок Станция не производила и эта работа производится в настоящее время. Разработка материалов ведется по пентадам.

Материалы наблюдений мет. станций при районных оп. станциях опубликовывались не везде.

По Херсонской Станции с 1904 г. по 1914 г. ежемесячные обзоры погоды помещались в «Записках Южно-русск. Об-ва Сельского Хозяйства», а после с 1922 г. те же обзоры, в сокращенном виде, помещались в местной газете. Кроме того с 1904 г. по 1916 г. ежемесячные средние цифровые данные печатались в «Сел.-Хоз. хронике Херсонского губ. земства». Сводки наблюдений, в виде месячных средних, имеются в отчетах Станции с 1911 по 1924 г.

Сумская Станция печатала свои материалы в трудах Метеорол. сети Харьковского губ. земства с 1914 г. по конец этих изданий и в материалах Главной Физической Обсерватории за время с 1914 г. по 1917.

Драбовская Станция в 1916 г. издала в своих трудах работу Д. Н. Понагайбо—О температуре почвы в блюдах.

Аджамская Станция опубликовывала свои наблюдения с 1913 по 1916 г. в своих отчетах; имеет печатный сводный отчет за 1915–1919 г.г. и отчет за 1920–1921 с.-х. год.

По Мариупольской Станции имеется готовый к печати труд «Метеоро-

логический очерк района Опытной Станции по данным наблюдений Мет. станции» за 1918–1923 г.

Давно работающие станции имеют, следовательно, в своих архивах богатый материал наблюдений по различным вопросам агрометеорологии. Его содержание до некоторой степени будет освещено далее, теперь же нужно отметить, что дальнейшее оставление его без разработки не только уменьшает ценность работ Оп. Станций, его собравших за время своего существования, но и лишает возможности дать прочное обоснование будущей работе Мет. Отделов. Последние, не имея возможности ориентироваться в основных формах воздействия условий погоды на рост и накопление вещества урожая культурными растениями, данные о чем безусловно могут быть почерпнуты из многолетней деятельности станций, вынуждены снова обращаться за ними к первоисточнику, т. е. к организации наблюдательных полей и закладки опытов, подобных, например, опытам о влиянии различных сроков посева. Между тем, если обратиться к материалам старейших станций, то в них можно найти всевозможные условия хода элементов погоды между сроком посева и урожаем, позволяющих разрешить этот вопрос, не прибегая к новым наблюдениям или, по крайней мере, могущих дать ориентировочное указание, в какую сторону необходимо направить внимание исследователя. Поэтому совершенно правы те Отделы, которые воздерживаются от составления программы своей работы впредь до окончания разработки накопленных за прежние годы результатов наблюдений. Но необходимо признать, что для некоторых станций эта работа является совершенно непосильной, а для других требующей, при их ограниченном персонале, очень долгого времени. К числу первых можно, например, отнести Херсонскую Оп. Станцию, располагающую большим материалом за 35 лет своей оп. работы; при наличии на Станции одного наблюдателя, мало подготовленного к анализу метеорологического материала, и при перегруженности прочих работников, – эта неотложная работа силами самой Станции не может быть выполнена совершенно. Материалы Полтавской и Одесской станций могут быть разработаны силами сотрудников их Мет. Отделов, но, принимая во внимание объем материала, подлежащего разработке, эта работа будет выполнена не скоро. А так как время ожидать не может, то необходимо найти средства для ее ускорения на последних и к возможности выполнения ее на первых. Средства эти, конечно, сводятся к ассигнованию соответствующих кредитов.

Вопрос о денежной стороне дела на страницах настоящего очерка будет затронут впоследствии, здесь же уместно коснуться его в связи с некоторыми

вопросами предложенной Отделам анкеты и их ответами по ним. Вопросы эти касались форм популяризации достижений, как метеорологии в ее целом, так и работ самого Отдела. Попутно запрашивалось, какими литературными материалами располагает каждый Отдел и какими он располагал (или располагала Станция) ранее.

По первому вопросу – о популяризации – ответы получены определенные и однородные, поскольку одинаковы и возможности в данном направлении. По всем Отделам, помимо изданий трудов, проведены многочисленные выступления с докладами на совещаниях, конференциях и с'ездах, проводились лекции на различных курсах, беседы с экскурсиями и т. д. Но также однообразны оказались ответы и по второму вопросу, заданному в полной связи с первым: какие научные периодические издания получают Отделом, а именно: – за отсутствием средств на их выписку, имеются только бесплатно рассылаемые издания Укрмета.

Само собою разумеется, отсутствие литературного материала ставит каждого работника в совершенно невозможное положение не только в вопросе популяризации тех достижений метеорологии, о которых он не слышит, но и вести свою исследовательскую работу, будучи отрезанным от течения научной мысли других родственных ему по специальности работников.

Этими вопросами заканчивается первая часть анкеты, имевшая целью осветить прошедшее и настоящее положение и обстановку работ Отделов Метеорологии.

II

Вторую частью затрагиваются уже вопросы *технической* порядка, должныствующие осветить до некоторой степени *методику наблюдений, задачи, преследуемые ими, и достижения*. Вступительным вопросом к этой, части анкеты был выставлен следующий: «Служат ли перечисленные ниже наблюдения (и фенологические) для решения *самостоятельно поставленных вопросов* или только для получения сведений, освещающих рост с.-х. растений в полевых опытах (Полеводственного, Селекционного и др. Отделов)». Кардинальность этого вопроса не требует об'яснений, а потому приведем в подлинном изложении полученные на него ответы.

Киевский Отдел. «Перечисленные ниже наблюдения, как метеорологические, так и фенологические, служат для решения самостоятельных вопросов, а для других Отделов представляется материал, какой им нужен».

Полтавский Отдел. «Метеорологические и фенологические наблюдения служат для решения самостоятельно поставленных вопросов и для вопросов,

освещающих рост и развитие с.-х. культур в полевых опытах». Об ожидаемых результатах Отдела знакомит прилагаемая докладная записка М. М. Самбикина: о порядке разработки материалов, накопленных Ме-теорологическим Отделом Полтавской с.-х. Оп. Станции за 1914–1924 г.⁷

Харьковский Отдел. «Метеорологические наблюдения и фенологические наблюдения Станции служили для установления взаимной связи между ростом и урожаем, с одной стороны, и между урожаем и погодой, с другой. Конечная цель этих наблюдений заключается в предвидении угрожающих явлений погоды для урожаев и организации мер борьбы с неблагоприятными условиями климата; освещение же роста с.-х. растений в полевых опытах – это была влостепенная задача метеорологических наблюдений».

Екатеринославский Отдел. «Все нижеперечисленные метеорологические и фито-фенологические наблюдения ведутся, прежде всего, для решения самостоятельно поставленных вопросов, а, кроме того, что касается основных метеорологических наблюдений, то и для использования их другими Отделами Обл. с.-х. Оп. Станции, равно как и для накопления общего климатологического материала».

Одесский Отдел. «Метеорологические наблюдения, производимые на подведомственной Отделу Мет. станции, а также и вне Станции по вопросам исследовательского порядка могут иметь всестороннее применение. Так, наблюдения, производимые в условиях установки приборов по общепринятой схеме для станций общегосударственной сети, представляют широкий климатологический интерес в том числе и для работ прочих Отделов Станции. То же заключение относится и к тем наблюдениям, которые, по месту своего производства, связаны с опытами иных Отделов Станции. К ним, например, относятся наблюдения над температурой воздуха в среде окружающей растения и над его влажностью, если эти наблюдения проводятся на полях того или иного Отдела, а также и наблюдения над влажностью почвы, определяемой под посевами последних. Но многие вопросы программы работы Отдела совершенно выходят за пределы этих текущих запросов прочих Отделов Станции и имеют более широкое значение. В том направлении программных работ Отдела, которые намечены основными вопросами программы, можно видеть, что Отдел ясно намечает то громадное влияние, которое оказывает характер культуры на ход элементов погоды в среде, ее окружающей. Прибавляя

⁷ Зав. Отделом М. М. Самбикин представляет в своей обширной записке указания на ряд существенных вопросов, разрешаемых самостоятельно на основании метеорологического материала, имеющегося в архиве Станции. Им указывается, что только за 11 последних лет в Отделе имеются материалы по 31 отдельному вопросу исследования.

к этому влияние микроклимата и микрорельефа, ясен вывод по предложенному вопросу, что освещение роста и урожая с.-х. растений возможно не на основании наблюдений, производимых издали, а непосредственно вблизи растений. Полеводам лучше всего известны факты, когда, при одинаковых условиях обстановки, в один и тот же год поля на Станции давали самые разнообразные урожаи. Исследовать главные причины этого разнообразия, кроющиеся в различном погодном режиме, образующемся вокруг растительных масс под их воздействием, является одной из существенных задач Отдела, разрешение которой даст руководящие указания и для работ прочих Отделов Станции. Кроме того Отдел имеет также свою область эксперимента, например, в области искусственного влияния на метеорологические условия, создающиеся в воздушной и почвенной среде, питающей растения, в сторону их большего благоприятствования накоплению вещества урожая».

Отдел *Млеевской* Станции ответа по данному вопросу не дал.

Несмотря на всю ясность предложенного вопроса, по своей сущности скрывавшего сомнения в целесообразности организации *самостоятельных* Отделов Метеорологии (правильнее агрометеорологии), некоторые Отделы отнеслись к нему исключительно с формальной стороны и дали лаконичский утвердительный ответ, не приводя никаких доводов в его защиту. Трудно решить, чем объясняется подобная лаконичность: тем ли, что в представлении этих Отделов настолько глубока неоспоримость самостоятельного значения в опытном деле метеорологических исследований, или некоторой неподготовленностью к защите своей позиции. Нам думается, что, несмотря на то, что этот лаконизм исходит от Отделов, уже вступивших на путь заложения специальных опытов, объяснение его кроется скорее в последнем. Поэтому, поскольку скептицизм в возможности разрешения хозяйственных проблем путем исследований вопросов урожая методами агрометеорологии исходит из среды опытников полеводов, на данном вопросе следует несколько остановиться. Что для обоснования полеводственных опытов и объяснений их результатов метеорология необходима, – в этом никогда и ни у одного из опытников полеводов сомнений не возникало. Там, где фактором, решающим судьбу урожая, являются одни погодные условия, мы слышим точное об этом заключение: «Никакие приемы культуры не обеспечивают почвенную воду на нашем юге ярового, все зависит от количества осенне-зимних осадков». «В наших южных губерниях высота урожая зависит исключительно от содержания воды в почве» (В.Г. Ротмистров – Отчет по Одесскому Оп. Полю за 1903 г. и его же «Сущность засухи»). И если мы посмотрим на всю многолетнюю работу

известных на юге опытников В.Г. Ротмистрова и Ф.Б. Яновчика, то по результатам их достижений ясно увидим, что основой для них были главным образом исследования агрометеорологического порядка, над влажностью почвы, испарением почвы и растений.

Но следует ли нам отойти от тех методов, которыми руководствовались эти исследователи для разрешения вопроса о методах борьбы с вредными явлениями климата, имеются ли иные методы и что они могут дать – вот, безусловно, те вопросы, которые могут быть предъявлены к агрометеорологии и ее представителям – Отделам Метеорологии Обл. с.-х. Оп. Станций.

Что касается первого, т. е. нужно ли искать *новых* методов разрешения вопроса о борьбе с вредными климатическими условиями, особенно спорить не приходится: те же названные выше исследователи должны были прийти к выводу, что, помимо недостатка влаги в почве, судьбу урожая часто решает и высокая температура воздуха. К изучению ее они стремились, но в этом случае полеводственный опыт помочь не мог и В.Г. Ротмистров, сколько ни искал ответа в наблюдениях с установкою сконструированной им «полевой будки», – этого фактора урожая исследовать не мог, также как и подойти правильно к изучению испаряемости. Само собою разумеется, что этих неудач ставить ему в упрек нельзя: работая в единственном числе, нельзя объять все стороны условий развития растительного организма. Но показательно то, что при первой возможности приобрести себе помощника, В. Г. Ротмистров поручает ему производство наблюдений над температурою в ближайших к почве слоях воздуха, которые и велись непрерывно в течение двух лет. Из этой справки видно, что и сами полеводы совершенно неуверены в целесообразности для учета метеорологических факторов, как создателей урожая, пользования методами исследования их, принятыми в *климато-логических* работах.

Второй вопрос, –имеются ли точно разработанные методы наблюдений над элементами погоды для с.-х. целей, пока, к сожалению, разрешается в отрицательном смысле. Одиночные эпизодические работы в данном направлении ведутся повсеместно, но признанных методов еще не имеется. И потому то перед Отделами Метеорологии первую задачу является выработка этих методов учета метеорологических явлений, совершающихся в тех слоях атмосферы и почвы, в которых развиваются вегетативные органы растительного организма и где, в проявлении этих метеорологических явлений, растительный организм выступает актуально. Подобная задача требует для своего разрешения не только полевых опытов, но и большой лабораторной работы, к которой неизбежно будут привлечены и иные Отделы станций. Но, вместе с тем, для

агрометеоролога есть уже и в настоящее время подготовленная почва для работ в области экспериментирования. В нее входят проблематично намеченные вопросы о ходе накопления и расходования влаги почвою и растением и культурные приемы борьбы с суховеями, при чем в первых вопросах на северных станциях большое внимание должно быть уделено выяснению активной и пассивной роли снежного покрова в обогащении почвы влагою.

Просматривая историю развития агрометеорологических исследований, можно видеть, что метеорологические наблюдения, производимые с климатологическими целями, давно уже перестали удовлетворять не только полевых-опытников, но и метеорологов, работающих в области агрометеорологии. Каким же вниманием в настоящее время пользуются в среде геофизиков вопросы агрометеорологии, говорит количество докладов, представленных по вопросам, с нею связанными, на состоявшемся 17–24 мая 1925 г. Всесоюзном Геофизическом Съезде в г. Москве. Из общей суммы докладов (исключая организационных) в числе 291, включенных в списки по шести его секциям, на долю агрометеорологии приходится 91 доклад или свыше 30%, при чем 47 докладов поступили в специальное совещание о засухе. Из распределения докладов по секциям можно составить представление о том, какими вопросами наиболее интересуются исследователи. По общим вопросам метеорологии из 32 докладов на долю агрометеорологии приходится 12, по температуре воздуха и почвы из 11-ти – 6, по влажности почвы и воздуха из 10-ти – 9 и, как это ни непонятно, по ветру и актино-метрии и атмосфер. оптике ни одного. Следует лишь оговориться, что при учете числа докладов по вопросам агрометеорологии, к таковым отнесены лишь те, которые указывали на определенную их связь с запросами сельского хозяйства. При последнем коррективе очень интересно то, что по серии докладов на темы «Облака и гидрометеоры» из 13 докладов агрометеорологического содержания было лишь 2. Все это говорит за новое направление, на которое выходит агрометеорология, отбрасывая искания в области взаимосвязи осадков и урожаев и обращая главное внимание на процессы накопления и сбережения влаги в почве, а также на изучение действия температурных условий на организм растения.

Как было выше отмечено, наиболее слабым местом в современном положении агрометеорологических исследований является отсутствие общепринятых методов изучения элементов погоды применительно к сфере обитания растительных организмов. Также указывалось, что южные опытники полеводы, сознававшие неудовлетворительность для этой цели наблюдений, производимых для климатологии, давно вступили на путь искания более

пригодных для этого методов. Поэтому возможно предположить, что работы в этой области, далеко не все известные, могли вестись на многих станциях Украины. Для их выявления вторая часть предложенной станциям анкет включала ряд вопросов по различным метеорологическим элементам, касаясь методики наблюдений, числа лет их производства и добытых результатов. К сводке собранного материала по ним мы и перейдем.

Наблюдения над *температурой воздуха* большинством станций проводились и проводятся в настоящее время исключительно в обычной установке приборов в метеорологической будке. Но попытки перенести их в среду, окружающую растения, имеют многолетнюю давность. На Одесской Станции, помимо нормальной установки термометров в будке Вильда, В. Г. Ротмистровым была сконструирована особая полевая будка на поверхности почвы. Мотивом к этому послужили для него те соображения, что «жизнь растений протекает в слое воздуха до 1–2 арш. над землею».

В первоначальном виде эта полевая будка представляла следующее сооружение: «оба северных столба «нормальной» (на высоте около 3-х аршин) будки были зашиты шелевкою и на получившейся стенке, на разной высоте, вбиты были два вертикальных ряда гвоздей. На этих гвоздях помещалась узкая, плоская цинковая клетка, с северной стороны открытая. Здесь, в этой клетке, установлены 4 термометра – максимальный, минимальный, сухой и смоченный. Шарик их первоначально устанавливались на высоте взошедших растений, 2–3 см. от поверхности почвы. По мере роста растений поднималась и цеплялась на гвоздики цинковая клетка с 4 термометрами».

Как видно из последующих описаний той же установки по отчету 1907 г., впоследствии она подверглась некоторому видоизменению. В этом описании говорится об устройстве навеса, с северной стороны которого прикреплялась эта полевая будка и, по сообщению старых служащих Станции, эта установка была уже не на столбах Вильдовской будки, а помещалась отдельно от нее. Эту установку В. Г. Ротмистров называет «полевой», придавая нормальной установке будки Вильда на высоте 3,3 метра название «придревесной», т. е. характеризующей метеорологические условия среды, окружающей древесные насаждения.

В отчете 1909 г. Ротмистровым дается следующая характеристика показаний этих двух установок. «Разница между показаниями температуры в нормальной и полевой клетках бывает иногда существенной: весной и осенью, в переходное время года, температура пригравяного слоя ниже, чем в придревесном, а летом и зимою наоборот—выше; вообще же температура

придревесного и притравяного слоев воздуха идет каждая своими особыми путями и разница в показаниях иногда доходит до $2,6^{\circ}$. Особенно сильно чувствуется необходимость показаний полевой клетки весной, когда бывают ночные заморозки. Нормальная клетка, как это было 9-го мая, показывает $0,0$, а полевая показывает $-1,3^{\circ}$ ».

К величайшему сожалению, ко времени организации Отдела эта установка не сохранилась, как не найдено и самой «полевой» клетки (украдена в 1918 г.). Поэтому Отдел лишен возможности произвести над нею наблюдения методологического порядка и выяснить ценность накопленного за время наблюдений по ней материала. В настоящее время Отдел продолжает сходные с описанными наблюдения над ходом температуры воздуха в ближайших к поверхности почвы слоях воздуха, но пользуется для этого установкою термометров в будке англо-русского типа, поставленной непосредственно на поверхности почвы, являющейся копией той, которая установлена на высоте 2 метров. Высота шариков термометров этой наземной будки остается все время постоянной, равной 25 см. При ограниченности своего рабочего аппарата, Отдел не имел возможности производить наблюдения по последней в течение всего года, и за отсутствием в первые годы работ служителя, который мог бы помогать при наблюдениях, отчищать от будки и вычищать из нее снег, освобождать будку от льда при гололедицах и т. д., на зиму эта будка снималась.

Сопоставление материалов наблюдений, как в той, так и в другой будке показывают, что температура воздуха, наблюдаемая хотя и в ближайших к поверхности земли слоях атмосферы, но на очищенном от растительного покрова небольшом участке земли, совершенно не соответствует тому термическому режиму, который устанавливается в среде окружающей растения какой либо культуры, под влиянием ее травостоя, как аккумулятивного слоя. Что касается различия в ходе температуры на высоте 2 метр. и 25 см. над поверхностью земли, то, действительно, это различие всегда наблюдается, но дает незначительные отклонения. Эта разность летом достигает наибольшего значения, весной и осенью наименьшего. Главное внимание Отдел обращает на сопоставление хода температуры в слоях 2 метра и 25 см. в дневные и ночные часы, пользуясь показаниями термо-графов, установленных в той и другой будке. Общая картина этого хода та, что днем температура выше вблизи поверхности почвы, ночью — наоборот, но вместе с тем в некоторые летние периоды, начиная с июня по август, в ночное время наблюдается перегретость приземных слоев воздуха, температура которых оказывается выше, чем на высоте 2-х метров.

Описанная выше установка полевой будки, повидимому, не смогла удовлетворить запросов В. Г. Ротмистрова и с 1904 г. на Станции начинают вестись наблюдения над температурой и влажностью воздуха по психрометру Асмана среди культур – озими, яри и над паром и залежью. Эти наблюдения имеются за 1904, 1905 и 1906 г. г. В описании методики наблюдений Ротмистров указывает, что «каждое наблюдение у него длилось 8 минут, при чем в течение этого времени делались для анализа 2–3 отчета и записывалось последнее показание. Воронки отверстий помещались на 2–3 см. над поверхностью почвы». Материалы этих исследований имеются в архиве Станции полностью, т. е. за каждое наблюдение в срочные часы, но неизвестно, в какой степени была обеспечена одновременность отсчетов, необходимая для сравнения данных наблюдений над различными культурами между собою (от того времени Отдел получил один психрометр Асмана).

Подобная же работа была организована Отделом, пользуясь присутствием на станции практиканта В.М. Возианова, в 1924 г., при чем психрометры Асмана ставились горизонтально с таким расчетом, чтобы шарики термометров были на уровне самого густого травостоя. Эта высота находилась путем специального исследования. Предварительная работа была проведена в 1923 г. Как в последней, так и в первой было установлено, что температурные условия, образующиеся в среде окружающей растения, в сильной степени зависят от рода культуры и состояния ее растительного покрова. Так, например, работах в 1923 г., когда наблюдения велись в течение отдельных дней, но с отсчетом температуры через каждый час, разности средних температур за наиболее жаркую часть дня видны из следующих данных наблюдений:

Наблюдения 27 июня через 1 час между 8 ч. 45 м. и 15 ч.

Средняя температура				
В среде окружающей растения:				
В будке Вильда	Суданская трава	Озим. пшеница	Ячмень	Над черным паром
21.1	27.3	27.9	27.4	27.7
Наблюдения 2-го июля между 8 ч. 55 м. и 14 ч.				
	Суданская трава	Кукуруза	Ячмень	Пар
23.4	25.4	25.8	27.2	26.7

В первом случае травостой оз. пшеницы, во втором – ячменя приобрели

уже в окраске желтизну, которая и создает повышенную температуру среды даже против черного пара. Более богатый материал имеется по работам в 1924 г., частью опубликованный в отчете Отдела за 1923-1924 г. (см. выше). Параллельно с производством этих наблюдений М. В. Возиановым, под руководством зав. Отделом, было поставлено несколько исследований методологического порядка над способом установки психрометров Асмана, из которых найдено, что влияние на показания прибора местоположения, в зависимости от удаления его установки от края поля, есть величина переменного порядка, зависящая от рода культуры (исследуемой и соседней со стороны направления ветра), от направления и силы ветра, а также от способа посева исследуемой культуры, густоты и окраски ее травостоя. Что касается способа постановки психрометра при наблюдениях, то, как в работах 1923, так и 1924 г., обнаружено, что наибольшая точность показаний его достигается при постановке прибора в горизонтальном положении, перпендикулярно к направлению ветра и с применением щитка, закрывающего вентилятор от действия последнего. При всех подобных исследованиях, производимых Отделом, увязка наблюдений в поле с наблюдениями в будке производилась путем параллельных контрольных наблюдений по Асману, устанавливаемого рядом с будкою.

В материалах наблюдений за прежние годы, помимо наблюдений температуры в «полевой» будке, на Одесской Станции имелась серия предельных термометров на различной высоте от поверхности земли, установленных на открытом воздухе (без защиты). Эти материалы имеются за 1913–1918 г. г. Несмотря на нерациональность подобных установок, эти наблюдения предполагается разработать, воспользовавшись, главным образом, сравнимостью таких данных, как, например, минимум температуры на разной высоте в ночные часы и абсолютный максимум за первую и вторую половину дня.

Наблюдения над температурой воздуха в среде, окружающей растения, производились также в течение 1913–1919 г. г. на Полтавской Станции. В этих наблюдениях, кроме исследования температуры среди отдельных культур, ставились наблюдения над изменением температуры в различных слоях воздуха, а именно на высоте 5 см. и у точки роста. Материалы эти разработке не подвергались.

Мет. Отдел *Екатеринославской* Станции вводит наблюдения над температурой воздуха в среде, окружающей растения, одним из вопросов своей программы, давая описание их постановки в следующем сообщении: «наблюдения над температурой среди растений производятся на специальных

опытно-наблюдательных мет. полях в 232 кв. сажени, располагая пункт наблюдений в центре поля. Выяснение влияния на показание термометра соседних культур не производилось. Термометры устанавливаются на высоте верхушек растений на основании таких соображений: верхушки растений или точки роста являются наиболее молодыми и чувствительными к условиям роста частями растений и после колошения, при цветении, наливе зерна и т. д. Здесь происходят главнейшие физиологические процессы, отражающиеся на будущем урожае, почему метеорологические условия роста этих частей, нам кажется, и необходимо прежде всего проследить. Увязка наблюдений среди растений с основной серией наблюдений (английская будка) производится путем параллельных наблюдений помощью психрометра Асмана среди растений и на мет. станции на высоте английской будки».

Признавая всю ценность подобных наблюдений, приходится однако отметить, что измеряя температуру у точки роста с помощью обыкновенного термометра, о чем, повидимому, здесь говорится, и при наличии на станции одного психрометра Асмана, подобный труд едва ли даст желаемые результаты. Поэтому желательно было бы предоставить станции необходимое количество психрометров Асмана для правильной организации этих работ.

Материалы подобных наблюдений (т. е. по термометрам открытой установки) за длительный ряд лет, с 1899 по 1919 г., имеются на Херсонской Станции. Но наблюдения над температурой среди культур проводились на ней «на особом участке, площадью 15 кв. саженой, разбитых на 3 поля (по 5 кв. саж.), где ведется трехпольный севооборот (пар, озимь, ярь). Термо-метры – максимальный и минимальный – устанавливались осенью и зимою на высоте 6 сантим, от земли; весною же и летом, по мере роста растений, они поднимались на особой рейке так, чтобы всегда были на один сантиметр выше растений». Особо важны были, говорит наблюдатель, показания весною минимального термометра, т. к. когда в будке и на поверхности почвы температура была близка к 0°, над растительною массою был заморозок. Здесь же в феврале 1911 г. на высоте 6 см. от земли отмечена самая низкая температура – 37,3°. Термометры устанавливались на железной подставке. Увязка наблюдений с показаниями в будке не производилась.

Однотипичные наблюдения производились также на Дравовской Станции среди культуры ржи в 1918 г. Термометры устанавливались на высоте колосьев.

Как видно из этих сообщений и приведенных выше данных о работах в том же направлении В. Г. Ротмистрова, эти исследования были проведены в то же время, в которое выступил с своими работами Г. Любославский. по тому же

самому вопросу и при том же методе наблюдений. Если сравнивать объем его материалов, приведенных в его труде («К вопросу о влиянии растительного покрова на температуру и влажность нижних слоев воздуха») с тем, который покоится в архивах наших станций, то приходится высказать глубокое сожаление, что эти работы в свое время не были опубликованы в надлежаще разработанном виде.

На всех прочих станциях температура воздуха, как в прежние годы, так и в настоящее время определяется только в установке основной серии приборов, т.е. в психрометрической будке. Подобные наблюдения проводились на станциях, давших о том сведения, следующее количество лет (по психрометру и термографу).

Н. Сафотеров

*Передрук з видання : Сельско-хозяйственное опытное дело. 1927. № 1 (9).
С. 56–87.*

№ 20

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРГОЛОВНАУКИ НКО ЩОДО ЗАКОРДОННИХ ВІДРЯДЖЕНЬ ФАХІВЦІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ

14 лютого 1927 р.

Завдання поліпшення й розвитку сільського господарства України викликають не тільки належної науково-дослідчої роботи в самій країні, але й вивчення досягнень за кордоном. Ці досягнення треба вивчити й в галузі науки й в галузі практики сільського господарства, зв'язавши їх з економікою країни.

З цією метою Наркомземсправ вважає дуже доцільним і необхідним командирувати в 1927 році за кордон слідуючих агрономів-досвідників: 1/ Сазанова В.І. – директора Полтавської с.г. досвідної станції, 2/ Гельмера О.Ф. – Завідувача Селекційним Відділом Харківської Краєвої С.Г. Досвідної Станції, 3/ Філіповського О.К. директора Київської Краєвої С.Г. Досвідної станції, 4/ Заславського Є.І. до цього моменту бувшого Головою Наукового Бюра й Всеукраїнської Ради по досвідній справі й зараз призначеного Завідувачем

Відділом Рільництва Київської Краєвої С.Г. Досвідної станції, 5/ Рюрикова Хв.О. – Завідуючого Відділом Скотарства Харківської Краєвої С.Г. Досвідної станції і 6/ Баумана А.А. – завідувача відділом селекції Дніпропетровської Краєвої С.Г. Досвідної станції.

1. САЗАНОВ Віктор Іванович – працює в галузі досвідної справи більш 25 років по спеціальності рільництва й вивчення с.г. культур в лісостеповій частині України. Працював на Іванівській с.г. досвідній станції, був Директором Сумської с.г. досвідної станції й зараз є директором Полтавської с.г. досвідної станції. Він має низку друкованих творів по науково-досвідчій роботі й являється авторитетом в галузі досвідного рільництва. НКЗС вважає за доцільне командувати В.І. Сазанова до Німеччини, Швеції та Данії строком на три місяці з метою вивчення питань рільництва: вивчення наукових досягнень спеціальних інститутів, досвідних станцій й сітки масових досвідів, вивчення досягнень практики сільського господарства, вивчення економічних обґрунтувань пристосування наукових досягнень у практиці сільського господарства й рух пристосування науково-досвідних досягнень у селянському господарстві, з вивчення відповідних агрономічних засобів.

2/ ГЕЛЬМЕР Оскар Францевич працює і галузі досвідної роботи більш 25 років. Гельмер О.Ф. перший розпочав на Україні селекцію цукрового буряку, паралельно вивчаючи селекцію озимих і ярових хлібів.

Він з'являється одним із авторитетним селекціонерів в СРСР.

В сортоіспиту в 1925-26 р. сорт цукрового буряку, якого випробували на Харківській краєвій с.г. досвідній станції, зайняв перше місце серед усіх 28 сортів СРСР і за кордону, що були в сортоіспитові, і тільки один сорт О.Ф. Гельмера складає першу групу цукрового буряку по урожайності коріння й цукру. Це показує наскільки О.Ф. Гельмер є велика [...] як науковий робітник, безумовно досконально знаючий селекційну роботу. Через те, що цукровий буряк є головна культура лісостепової України, досягнення по культурі його разом з'являються підставою для розвитку цукрової промисловости НКЗСправ вважає доцільним в інтересах [...] СРСР командувати О.Ф. Гельмера перш за все до Німеччини, відкіля прийшли взагалі всі добрі сорти цукрового буряку, наприклад сорт [Рабб...] й Гізеке. Також йому необхідно вивчити досягнення по селекції цукрового буряку й інших с.г. рослин в Швеції, Франції, Італії. Командувати О.Ф. Гельмера вважаємо строком на 4 місяців з метою вивчення новіших досягнень, а також і методики наукової дослідчої роботи в галузі селекції с.г. рослин і головним чином цукрового буряку.

3. ФІЛПОВСЬКИЙ Олександр Константинович – працює в галузі досвідної праці більш 20 років. Він був директором Уманської с.г. досвідної станції й зараз є директором Київської Краєвої с.г. досвідної станції. О.К. Філіповський заключає виключне злучення в своїй особі досвідника-рільника й економіста. Він з'являється автором творів по зведенню досягнень в галузі економіки й методики досвідної справи. Йому належить «Розвідка з організації сільського господарства» і підручник вищих шкіл «С.г. досвідна справа», а також низка інших друкарських творів.

О.К. Філіповський ж талановита людина, а злучення ним двох спеціальностей рільника-досвідника та економіста з'являється кориснішим з того погляду, що вивчення усіх наукових досягнень по науці він може розглядати й з боку економічного ефекту. НКЗС беручи на увагу необхідність механізації й інтенсифікації сільського господарства України, вважає доцільним і необхідним командирувати О.К. Філіповського до Америки / «С.А.С.Ш.» / строком на шість місяців. Питання що до командировки О.К. Філіповського в Америку НКЗС ставить такі: 1/ вивчення стану й досягнень в сільському господарстві Америки / «С.А.С.Ш.» / з боку його інтенсифікації в цілому й частково рільництва з боку його механізації та інтенсивування, 2/ вивчення економіки та організації сільського господарства в Америці по усіх головних галузях: рільництва, скотарства й спеціальних культур. Строк командировання лічимо не менш 6 місяців.

4. ЗАСЛАВСЬКИЙ Єміль Іосифович – працює в галузі досвідної справи з 1916 року. Він розпочав свою наукову роботу на Харківській Краєвій с.г. досвідній станції. До цього часу він був вибірним головою Наукового Бюра й Всеукраїнської Ради по досвідній справі при НКЗС, а зараз по власному почину знову йде на польову досвідну працю, як завідувач відділом рільництва Київської Краєвої С.Г. Досвідної Станції. Є.І. Заславський також редагує часопису НКЗС УССР «С.Х. Опытное дело». Він має низку наукових статтів і окремих друкованих творів. Сучасне становище досвідної справи УСРР вимагає безумовно тіснішого зв'язку з науково-досвідчою роботою відповідних установ за кордону й вивчення там новіших досягнень і методики досвідної справи, особливо в частині рільництва, в якій галузі наші досвідні станції вимагають нових вказівок в частині удосконалення методики й напрямку наукових дослідів для успішної роботи надалі.

З цього боку НКЗСправ дуже зацікавлений досягненнями в Німеччині та в Америці.

Вивчення науково-досвідчих досягнень в Німеччині НКЗСправ вважає доцільним доручити В.І. Сазанову /див. вище/, а Є.І. Заславського вважає необхідним командувати до Америки / «С.А.С.Ш.» / з метою вивчення методики досягнень й організації досвідної справи строком на шість місяців.

Є.І. Заславський досі керував Науковою Частиною работ с.г. досвідних установ УСРР і йому власно належить справа по вивченню цієї справи за кордоном.

5. РЮРИКОВ Хведер Александрович – працює в галузі досвідної справи 15 років, був на посаді завідувача відділом скотарства Дніпропетровської Краєвої С.Г. Досвідної станції, а зараз працює на посаді завідувача Харківської Краєвої С.Г. досвідної станції та Хв.Ол. Рюриков йде в галузі вивчення великої рогатої худоби, свинарства й птахівництва. Методологія наукової роботи в галузі скотарства ще мало розроблена, а тому конче потрібно вивчити її [...] в країнах, де дуже розвинена робота в галузі скотарства: Німеччина, Данія, Голандія. Хв.О. Рюриков певне знайомий з галузю на всіх її напрямках, повинен буде вивчити методологію в напряму науково-дослідчої роботи і досягнення по всіх розділах скотарства, особливо відносно крупної рогатої худоби та птахівництва. Строк командування вважаємо три місяці.

6. БАУМАН А.А. – один з авторитетних селекціонерів в СРСР, він працює на посаді завідувача відділом селекції Дніпропетровської Краєвої с.г. досвідної станції. Він одержав особисте закликання на V-й Інтернаціональний Конгрес по генетиці, який має бути в Берліні 11-18 березня ц.р. Надаючи велике значіння що до ознайомлення з постановкою та наслідками досліджень по генетиці с.г. рослин для розведення взагалі галузь селекції с.г. рослин, яка набирає за останній час великого значіння з метою поліпшення якості с.г. продукції. НКЗС вважає за доцільне обов'язково командувати А.А. Баумана на цей конгрес і дати йому командування до Німеччини для участі в конгресі та вивчення досягнень в галузі селекції [...] строком на 2 місяці.

Від усіх осіб, що зазначені в цьому запрошено анкети по зразку, якого дано Головнауковою. Анкети будуть надіслані додатково.

Заст. НАРКОМЗЕМСПРАВ
ЗАВСІЛЬГОСПВІДДІЛОМ

[*Без підпису*]
[*Без підпису*]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 9, спр. 560, арк. 61–62зв. Машинопис.

№ 21

**ЗВЕРНЕННЯ
БЮРО ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ ДО НКЗС УСРР**

27 квітня 1927 р.

Прикладаючи при цьому кошториси окремих відділів досвідної с.-г. станції при Кам'янець–Подільському Сільсько–Господарському Інституті в 1927–28 р., а також програми робіт, проситься не відмовити включити досвідну станцію в сітку досвідних установ НКЗС.

Ректор СГІ

[Підпис]

Зав. досвідною станцією

[Підпис]

Секретар

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.863, арк. 222. Машинопис.

№ 22

**ВИПИСКА З ОЦІНКИ ІСНУЮЧОЇ МЕРЕЖІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ УСРР**

10 травня 1927 р.

Харьковская Областная Опытная Станция, как областная расположена совершенно правильно у крупного культурного центра Харькова и в условиях достаточно характерных для области. Полтавская Опытная Станция является старейшею из станций и имеет сильно развитую опытную работу. Эти два обстоятельства приходится учитывать, оценивая ее соответствие требованиям начальной организации сети опытных учреждений. Она обслуживает суглинки Харьковской области, по животноводству развивает и расширяет работу по мелкому животноводству [...], свиноводству, птицеводству и др.

Существующая сеть районных опытных учреждений по полеводству отслеживает описанные районы недостаточно правильно: Хорошо обслужен лишь Сумской район и Харьковский–Сумскою Харьковскою опытными

станциями, и под'район, обозначенный на с. хоз районов И.П. Короткова, как П–с – Драбовскою станцею. [...] Полтавском III опытное учреждение / Полтавская станция/ расположена на нетипичной почве / лесные суглинки/; в обширном и в вытянутом с востока на запад районе VII опытные учреждения / [...] Опытная станция/ расположена в самом крайнем /западном/ углу его, а в районе Романико–Прилукском – районного опытного учреждения вовсе не имеется, за исключением Драбовской оп. ст., обслуживающей, как сказано выше, особый подрайон П–а района. Однако постепенность перехода естественно–исторических экономических особенностей сельского хозяйства некоторых к другим делает возможным в настоящее время обойтись без новых опытных станций во П–III районах.

[...]

10.05.1927 г.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.856, арк. 120–125. Машинопис.

№ 23

НАУКОВИЙ СЕМІНАР ГРОМАДСЬКОЇ АГРОНОМІЇ

Травень 1927 р.

Серед широких верств сучасних агроробітників нещодавно цілком неподільно панував той погляд на питання методики агропомоги, який не визнавав ніякої можливості їх раціоналізувати за допомогою наукової теорії. Вже в той час, коли над належним науковим розв'язанням питань техніки сільського господарства працювала безмежна низка досвідних установ, з боку найвідповідальніших керсвників оперативної агроорганізації нерідко можна було почути, що вони перекопані в тім, що для відшукування найкращих засобів агропомоги нічого не потрібно від агроробітника, крім талановитості, хисту, енергії, завзятості, настирливості та інших властивостей, які навіть неможливо реально визначити.

Ця романтична теорія досягнення успіху в агробітві, яка стільки-ж допомагала розуміти справу, як і колишня теорія Флогістона вияснявала процес

горіння, – тільки за останніх часів почала уступати своє місце новому справжньому науковому погляду. Науковий погляд на проблему методики, який визнає, що ця сфера життя в такій же мірі підлягає науковому дослідженню, як і кожне соціальне явище взагалі, не дивлячись на ще дуже короткий термін свого існування, вже збудував для себе досить міцну базу. Цілий ряд відділів пристосування досвідних станцій (Східньо-Степової, Носівської, а особливо Центральної Молдавської вже цілком практично підійшов до широкого наукового вивчення окремих питань агророботи. І треба визнати цілком одверто, що в справі будівництва нового етапу громадсько-агрономічної роботи, коли підводиться наукове обґрунтування, під лінію поведінки агроробітника, місця йдуть попереду центра, який не тільки не має жодних засобів для того, щоб стимулювати цей новий рух, але іноді навіть не може оцінити тієї великої праці, яку вже проробила наша наукова периферія.

Ненормальність цього становища очевидна. Трудно навіть перелічити, яка сила енергії та роботи гине марно, завдяки тому, що одні й ті-ж питання методики вивчення справи одночасно й рівнобіжно, до того-ж часто в зовсім кустарний спосіб, розробляється в багатьох місцях одразу. Не підлягає жодному сумніву те, що координувати всю дослідчу роботу в справі вивчення метод агропомоги є справа невідкладна й доконче потрібна, і щоб об'єднати та керувати дослідженнями місць, треба негайно організувати авторитетну установу, яка-б на початку намітила вірну лінію досліджень та яка-б мала змогу використати для цього найширший радянський та світовий досвід. Само собою зрозуміло, що відразу ніяка інституція здобути собі авторитету не зможе, що повинно пройти багато часу до тих пір, поки сама центральна дослідча установа викристалізує ті певні погляди на різні питання своєї дослідчої роботи, яких зараз ще ніде нема, а тому підстави, щоб прискорити організацію такої установи, стають ще більше обґрунтовані.

Якщо зробити спробу конкретизувати ідею утворення спеціальної центральної дослідчої установи, щоб налагодити вивчення методики агропомоги, то наша думка неодмінно повинна підійти до проекту утворити науково-дослідний семінар громадської агрономії. В той час, коли основи нової наукової громадсько-агрономічної теорії тільки починають будуватися, коли широкий, несистематизований досвід агророботи покоїться ще, головним чином, у пам'яті сучасних агроробітників, притягнути широкі кола агрономічного суспільства до виявлення головних ліній та освітлення дрібних, але надзвичайно важливих деталей агророботи, цілком потрібно.

Тому робота семінару повинна провадитися прилюдно й будуватися з

таким розрахунком, щоб дати можливість кожному, без усякого винятку, робітнику на полі агророботи та в близьких до неї галузях праці, внести свою долю досвіда в загальну справу утворення наукової теорії. Крім роботи вширочінь, семінар повинен дбати й про поглиблення розробки питань методології агропомоги. Щоб здійснити це завдання, при семінарі повинен утворюватись кадр нових спеціалістів, які мають намір цілком присвятити себе роботі в сфері методології агророботи і які повинні бути притягнені до постійної роботи в семінарі. Цей тип робітника семінару прийде з кол молодих агрономів, які ще тільки підходять до неодмінної в сучасних умовах стадії все більш та більш вузької спеціалізації.

Спільними зусиллями керівників семінару та широких верств громадсько-агрономічних діячів і повинні бути покладені перші каміння майбутньої наукової теорії окремих агрономічних заходів та всієї агродо-помоги взагалі. Шлях до цього йде через невинну систематизацію всієї радянської та світової літератури з методики агропомоги, через відшу-кання найкращих способів переводити найуважніші спостереження за роботою місць у царині агророботи по всій території України та на протязі значного часу, через систематизацію цих спостережень та, врешті, через організацію відповідних експериментів.

Цілком зрозуміло, що головну увагу семінару належить зосередити на розв'язанні питань загальної частини громадської агрономії, бо на перших кроках будівництва кожної наукової дисципліни найактуальніше значіння має належне розв'язання загальних проблем дослідчої методології цієї науки. Але ні в яким разі не будуть безнадійні сподіванки на скору участь семінару і в практичній роботі по складанню цідком придатної для сучасного вжитку теорії окремих агрономічних заходів. Ясно, що ці теорії не будуть і не можуть бути в швидкому часі зовсім витворені, але вони відзеркалять собою останні підсумки наших знань у цій галузі.

І. Доленко

Передрук з видання : Український агроном. 1927. № 5–6. С. 34–35.

МІСЦЕВІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ВИСТАВКИ, ЯК МЕТОД АГРОПРОПАГАНДИ ВИСНОВКІВ ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ

Травень 1927 р.

Масові методи агропропаганди в сучасний момент набувають особливої ваги та значіння. Пояснюється це тим, що потрібний темп розвитку сільського господарства вимагає, аби вся маса населення була втягнута в цей темп та відповідними змінами в своєму господарстві прямувала до поступового розвитку останнього.

Сільсько-господарські виставки і є одна з масових метод агропропаганди. Особливо-ж звертають на себе увагу дрібнорайонові сільсько-господарські виставки, що їх влаштовується в самому оточенні сільсько-господарської дійсності і які може бути одвідано значною масою населення того району (села), де виставку влаштовується.

Висновки с.-г. досвідних станцій, на яких базується цілу низку заходів у певному районі, майже завжди фігурують у вигляді експонатів на місцевих с.-г. виставках. Здебільшого, досвідні станції беруть безпосередню участь у цих виставках. Крім того, місцеві агроробітники сами змальовують висновки досвідних установ, особливо-ж ті висновки, що їх пропагандується в даному районі, та які, безумовно, являють життєвий інтерес для селянського господарства. Але слід відзначити, що як-би не було цікаво та логічно складено висновок, але залежно від того, як його змальовують, він не завжди буде зрозумілий масовому відвідувачеві виставки – селянину. Навіть більш розвинений передовий відвідувач і той не завжди сам зверне увагу на виставлене та не зрозуміє його. А це свідчитиме про те, що виставлений експонат не досягав своєї мети та був «мертвим капіталом» на виставці. Особливих пояснень для цього не потрібно, слід тільки сказати, що селянин, для якого ми виставляємо експонати, вимагає простих, наочних форм змальовувати явища, щоб вони яскраво врізувалися в його нескладне мислення.

Так само й культурніший відвідувач виставки вимагає, щоб форми малювання були, по можливості, простіші, відповідали логічному змісту експоната та мали певну агрономічну витриманість. Вивчаючи це питання в процесі своєї роботи, ми й маємо на меті розглянути його в двох напрямках: 1) форма та спосіб змальовувати висновки досвідної роботи; 2) характер набору

самих експонатів для місцевих с.-г. виставок.

Слід визнати, що найкращою формою виготовляти експонати будуть природні зразки, які можуть перекопати навіть скептичну людину, що мало вірить штучним зразкам. Але через те, що потрібно буває показувати для порівняння цілу низку окремих експонатів, а також через труднощі далеко перевозити природні зразки, немає змоги в широкій мірі користатися з природніх зразків окремих культур. Тому нам доводиться певний висновок змальовувати в вигляді плакату. Як на одну із бажаних форм виготовляти плакати, що мало пориває з природністю, вкажемо на натуральний плакат. Тут комбінується написи та цифри з природніми зразками. Ми в своїй роботі користалися, приміром, з такого плакату: «Як впливає різне угноіння на врожай цукрового буряка». Це ми показували в такий спосіб: на диктовому листі під певним заголовком та на відповідних місцях з проставленими цифрами, розміщали корені буряка в природньому вигляді. Ми спостерігали, що селянство, цікавлячись цим питанням, легко його розбирано.

Крім того, ми в своїх експонатах хвороби рослин виготовляли таким натуральним плакатом: засушені зразки пошкоджених рослин прикріплювалося на картонні картки, що на виставці їх розміщалося на таких-же фанерних листах, на яких було виготовлено інші плакати. На цих листах було зроблено відповідні написи та за певними нумерами намічено було місця для карток із зразками. Такий плакат справляв досить приємне вражіння. Так само нам довелося бачити, як Радомиська досвідна станція вживала такий плакат: ящик, на обох боках якого вміщалося плаката з натуральних зразків свіжого люпину. Певна річ, користатися з такого плакату можна лише тоді, коли є змога міняти на кожну виставку свіжі зразки. Крім того, трудність перевозити такий плакат примушує вживати інші форми плакату.

Існує ряд загальних вимог, що їх можна поставити перед кожним плакатом. Це будуть: правдивість плакату, ясність представленої теми, незагромадженість зайвими предметами, художнє виготовлення, чіткість написів та простий, що легко читається, шрифт. Дотримуючись цих вимог, можна досягти того, що виставлений для широкого огляду плакат на виставці буде зрозумілий масам відвідувачів та зробить на них належний вплив.

Широке поняття – плакат розгляньмо в таких стадіях: діаграма, картограма, картина (або плакат у вузькому розумінні слова), схема, таблиця.

Діаграму можна виготовляти різними способами. Самим звичайним, а разом з тим і найменш наочним способом виявляти залежності, є крива. Цей спосіб не може вважатись за популярний, бо вимагає звички та вміння

відриватись від дійсності й поглиблюватись у царину математичних уявлень. Доцільніше користатися з цієї форми ще в період вивчення певного явища, а не для демонстрації його. Тому діаграми з кривими навряд чи можна радити для дрібно-районових виставок.

Але, до речі, відзначимо, що форму кривої часто невміло вживають. Наприклад, показують врожаї за ряд років, скажімо, за 1915–22 р. р. При розгляді цієї кривої здається, що був якийсь середній врожай між 1915 та 1916 р. Крива повинна передавати безперестанно дієвий фактор, і зрозуміло, що нею досить зручно виявляти такі явища, як вогкість ґрунту, утворення нітратів, динаміку фосфорової кислоти то-що, і зовсім не годиться вживати криву для явищ, що не протікають без перериву.

Другою досить розповсюдженою формою виявляти стаціонарні явища є стовбики, кружки, кубики та інші фігури. Декільки слів скажемо про стовбики. Наприклад, нам треба показати врожаї за два роки по різних парах. Часто ці стовбики змальовують врожаєм одного року рядом з другим по даному парові. Незручність так розташовувати полягає в тому, що неможна порівнювати врожаї по окремих роках. Крім того, врожаї по парах затіняється врожаєм по роках. Тут можна комбінувати два стовбики: один вертикальний, другий горизонтальний, що торкається з першим своєю вузькою стороною. Крім того, цією методою можна виявляти два явища в одній формі. Висота стовбика показує одно, а ширина — друге явище, наприклад, вогкість ґрунту на різних парах і врожаєм озимини.

Вплив різних доз угноїння теж можна показувати стовбиками. Для цього врожаєм без угноїння фарбується в один колір і переноситься на всі стовбики (одним масштабом), а прибавка від угноїння збільшує висоту стовбика, – і додаткову висоту фарбується в інтенсивніший колір. Але слід визнати, що цей фігурний спосіб є теоретична, мало наочна, форма виготовляти діаграми.

З більшим інтересом для нашої мети слід змальовувати діаграми предметами, що беруть участь своїми розмірами в передачі певного явища. Цій формі в розумінні наочності слід віддати перевагу над усякими кривими та стовбиками. Селянська маса може мислити конкретно, обґрунтовано на певному факті, і, безумовно, абстрактні форми змальовувати певні явища залишаться для неї незрозумілі.

Але предметовою методою часто буває трудно виявити кількісний бік пропагованого явища. Наприклад, для того, аби показати, як що-року міняється наявність племінної худоби (віднесеної до певної одиниці порівняння), часто це роблять малюнком певної тварини різного розміру (росту). Але для того, щоб

увияти та підійти до кількісного зросту худоби, потрібно звертатись за допомогою до цифр, бо малюнок цього не дає, через те, що розмір тварини, аби зберігти свою правдивість, повинен збільшуватись у всіх напрямках, а це й закриває кількісний бік явища.

Доцільніше буде завжди комбінувати ці два моменти. Так, врожай зерна можна показувати в мішках, треба тільки дотримуватись масштабу. Незручно брати мішки неоднакової ваги, що знову вимагає звертатися до цифр. Врожай інших культур, залежно від різних умов, доволі зручно та наочно можна виявити цією метою: врожай буряка – в кучах коріння, врожай сіна – в копицях, врожай зерна – в мішках; грошова вартість певного прийому – в стовбиках карбов.; кількість зерна, що знищується шкідниками, хворобами, то-що, – різною довжиною товарових потягів. Так, наприклад, складено плаката Миронівської станції: «Що забирають зона та сажка в селян Миронівського району».

Значну кількість діаграм Миронівської досвідної станції, що призначені для районних с.-г. виставок, виготовлено за допомогою предметової методи, що вище ми на ній зупинялись. Слід зауважити, що такі доволі абстрактні поняття, як елементи погоди нашого району, ми виявляли такою наочною діаграмою, яка була цілком зрозуміла селянській масі, що відвідувала виставки. Так, кількість опадів за рік з розподілом їх по місяцях змальовувалось у вигляді окремих пробірок (скляних штанглясів), де певній кількості опадів відповідав визначений рівень води в пробірці. Кількість води в міліметрах з розрахунку на десятину показувалось великою діжкою, що вміщена в десятині, і де визначено кількість відер води на міліметри. Температуру по місяцях змальовувалось окремими градусниками й т. ін.

Ще декільки слів скажемо про натуральну діаграму. Організуючи с.-г. виставку в Люботині (Харківщина) 1924 року, значіння чистого й засіяного пару в звичайний та посушливий рік (дані Харківської станції) ми натуралізували в такий спосіб: на трьох полицках, що відповідали трьохпільній сівозміні та розташовувались одна нижче одної, ми відповідно показували врожай кожного клину; зерно – в невеличких мішечках, що були наповнені піском та складених колонкою, сіно – копицею (з сіяного пару), толоку й пар чистий – в ящику з дерниною та розпушеною землею.

Кількість врожаю кожної культури визначалось цифрою, що її на невеликій карточці прикріплювалось до натуральних зразків. Така натуральна діаграма була надзвичайно наочна й завжди приваблювала до себе увагу відвідувачів.

Картограми в нашій роботі, на районних с.-г. виставках, доводиться, дуже

мало вживати. Зустрічаються прості й досить складні форми їх. Ріжниця поміж ними полягає в тому, що виявляють вони одну, дві а то й більше ознак. Простою картограма буде тоді, коли відповідним фоном або малюнком визначається розповсюдження певного ґрунту, ботанічного роду й т. ін.

Складнішою картограма буде тоді, як визначати розповсюдження, приміром, сітки колективних досвідів, скажімо в районі діяльності станції, де кружками визначається пункти закладання досвідів, числом кружків – кількість закладених досвідів, кольор їх – з якою культурою закладено досвіди. Безумовно, нам доводилось зустрічати далеко більшу різноманітність картограм, але зупинятись на них не будемо й обмежимося двома наведеними прикладами.

Далі йде картинна форма відображати певні явища або залежності (плакат у вузькому розумінні). Суть цього способу полягає в тому, що він виявляє один, або декілька моментів, цілком природними малюнками, які повинні досягти своєї наочності та демонстративності. Найпростішою буде картина, коли вона своїм сюжетом має певне гасло, напр. – «Борітеся з бур'янами!», «Протравлюйте насіння!», – де в кількох малюнках пока-зується, як все це робити.

Можна змальовувати за допомогою картини ряд зв'язаних між собою моментів, наприклад, як поліпшити пізній пар, правильний обробіток під ярові культури й т. ін. Слід визнати, що виго-товляти такі плакати – справа надзвичайно складна, і з'єднати художність з агрономічною витриманістю не завше вдається. Так, часто на цих плакатах вміщається непотрібні речі, що затіняють зміст плакату, наприклад, плакати Київської краювої досвідної станції про сівозміни, де намальований на передньому фоні селянин затіняє врожайність сівозміни та його при-бутковість. Часто трапляється, що плакат є стислий в горизонтальному напрямкові, в наслідок чого маємо деякі нісенітниці, так, на полі маємо 5–7 борізів плуга, 8–10 рядків просапної культури, що дає неприємне вражіння вузькосмужності (ті-ж плакати Київської станції про сівозміни).

Дуже бажано вміщати на плакаті короткий стислий популярний висновок. Письменний відвідувач зможе одержане від самого плакату вражіння доповнювати та закріплювати за допомогою цього тексту. Деякі розділи роботи досвідної станції за допомогою тих форм, що вище ми їх наводили, буває трудно передати наочно й популярно, наприклад, селекційну роботу. Це можна зробити за допомогою схеми, де залежність між окремими моментами робіт зв'язано з основною ідеєю. Схема може бути виготовлена за допомогою графічної методи (кружки, квадрати), а також і наочними малюнками. Нас цікавить останній спосіб. Як на приклад схеми, можна вказати на схему селекції цукрового буряка на Миронівській досвідно-селекційній станції. Складні етапи робіт у галузі

селекції цукрового буряка протягом 12 років показано досить просто й наочно окремими моментами робіт, зв'язаних в одно ціле (індивідуальна метода добору). З боку наочности цю схему можна вдосконалити ще далі, ввівши на селекційні ділянки сам посів, сівалку й т. ін.

Нами виготовлено другу схему – схему роботи відділу пристосування Миронівської станції, з якої ясно видно цільову установку робіт відділу. Схема визначає місце відділу в організації самої станції, з одного боку, а з другого, вказує на форми та методи робіт відділу та на зв'язок останнього з сільсько-господарським населенням. Треба відзначити, що теорію схем взагалі, і, зокрема, наочно-популярних, мало розроблено, тому вдосконалювати їх є завдання дальшої роботи.

Нарешті, залишилось розглянути таблиці. Про форму виготовляти таблиці сказати можна мало. Потрібно тільки одно, щоб цифри та написи вживалося в більшому масштабі, бо дрібний шрифт перешкоджає користатися з таблиць. Крім того, треба прагнути до того, щоб таблиця не була занадто складна та довга, коли на ній багато цифр.

В популяризаторській роботі на виставках таблиця не може мати великого місця. Вона має значіння при першому етапові розробки наслідків дослідної роботи станції. Але спосіб виявляти цілий ряд економічних моментів за допомогою таблиці часто може мати місце й на виставках. Так, скажімо, витрати людської праці на кожну культуру, потреба в робочій худобі й т. ін.

Крім того, на виставках можна вживати з певним успіхом фотографічні знімки (особливо побільшені). Доцільне вживання з такою метою фотографічних знімків вимагає, щоб останні було підібрано за певною системою та порядком для повного виявлення пропагованого питання. В своїх експонатах ми комбінували плакат з фотографічним знімком, де ми на плакат наліплювали знімки. Це робило плакат більш наочним та наближало його до природности. Так, скажімо, плакат про пшеницю «Українку» доповнювалось знімком: 1) «Українка» в полі, 2) зразки упаковки насіння «Українки», 3) колосся «Українки».

Відповідні знімки вміщалося й на інші плакати. Цими зауваженнями, що зібрали ми в процесі зазнайомлення з цією роботою, і закінчимо наш коротенький огляд форм, як відображати висновки досвідної роботи. Звичайно, ці питання потрібно й далі розробляти та поглиблювати.

Тепер зупинимось на другій частині, а саме: на характері набору самих експонатів станції та на способі переводити самі виставки. Експонати станції повинні в цілому висвітлювати ряд питань, що є актуальні в тому районі, де

переводиться виставку, та бути розміщеними за певною системою, охоплюючи окремі питання, приміром, сівозміни, парі чисті й засіяні, угноїння, обробіток ґрунту, культури, що їх треба поширювати (цукровий буряк, кукурудза, трава – залежно від району), сорти хлібів, що їх необхідно розповсюджували в даній місцевості, то-що.

Ця витриманість програми дасть змогу експонатам станції' найти певне місце в потребах місцевого господарства та буде яскравіше підкреслювати корисність дослідчої роботи станції для господарства району (чи села). Безперечно, що експонати для кожної виставки в тій чи іншій частині повинні мінятися, доповнюватись відповідно специфічним вимогам того села, де переводиться виставку.

Доцільно, щоб питання з незакінчених тем роботи станції, а також методологічна частина, мали незначне місце в експонатах станції. Такий матеріал цікавий, взагалі, але на селянській виставці він буде затіняти головніше, на чому потрібно скупчувати увагу відвідувачів.

Бажано експонати досвідної станції вміщати серед загальної маси селянських експонатів, а не в окремій кімнаті або павільйоні. Це дасть змогу вигідніше порівнювати експонати, і через це висновки станції краще впливатимуть на селянство. Доцільно серед експонатів мати певні гасла для того, щоб відвідувач зміг краще запам'ятати основну ідею виставлених експонатів. Але слід оговоритись, що ці гасла повинні бути вміло складені, цеб-то бути зрозумілі, стислі й, по-можливості, ритмовані.

Хоч експонати станції повинні мати популярний легко зрозумілий зміст, але все-таки присутність при них постійного пояснювача – спеціаліста неодмінна тому, що в процесі зазнайомлення з експонатами у відвідувачів можуть виникнути ті чи інші запитання, що їх потрібно глибше роз'яснювати. На Миронівській районській виставці 1925 року Миронівська станція до своїх експонатів видавала друкований спеціальний пояснювач, де всі експонати йшли за певним номером, що відповідав виставленим експонатам. Такі книжечки видавалося всім, хто заходив оглядати експонати станції. Користуватись таким способом пояснювати експонати зміг лише розвинений, гарно освічений відвідувач, а селянській масі доводилось пояснювати живим словом. Крім того, підчас виставки можуть переводитись показові суди, лекції то-що, але слід оговоритись, що перегрузка такою роботою виставки немало шкодить успіхові перевести останню, тому що відхиляє увагу відвідувача од головних питань, і він не встигає використати та запам'ятати все найголовніше.

Додамо ще декільки технічних зауважень. Вже одно те, що майже кожна

досвідна станція бере участь у декількох районних виставках, вимагає, щоб експонати станції вміщалося в невеликій передвижці. З одного боку, ця передвижка повинна бути міцна, а з другого – легка. З'єднати ці дві вимоги не завжди вдається. Так, наша передвижка 1926 року була досить міцна, але не зовсім легка, вона вміщалась у 3 ящиках вагою до 10 пудів. Цю хибу надалі треба усунути. Виходячи з того положення, що виготовлений на папері плакат скоро псується, амортизується і через це мало придатний для роботи в нашій передвижці, ми всі плакати виготовляли не на папері, а на фанерних листах. Звичайний фанерний лист ми різали пополювині й виготовляли з нього два плакати, так що розмір нашого плакату був 97 см. X 73 см.

Нам відомий такого типу ще менший плакат Полтавської досвідної станції. Фанера, вкрита звичайними цинковими білилами, є гарний фон для малювання плакату. Набор таких плакатів досить зручно перевозити і скоро його розташовувати на виставці. Побувавши на десяти районних виставках, наші плакати майже цілком збереглися та придатні знову для вжитку. Безумовно, вдосконалення такого плакату в напрямку його зручності повинно продовжуватись і далі. Враховуючи всі зачеплені моменти, ми в значній мірі зможемо допомогти справі популяризації досвідними станціями своєї роботи на місцевих с.-г. виставках. Добутий в процесі робіт досвід окремих станцій дасть достатній матеріал для того, щоб висвітлити ряд питань методики виставочної роботи, які нашою статтею ще недосить розглянуто.

П. Кузьменко

Миронівська досвідно-селекційна станція.

Передрук з видання : Український агроном. 1927. № 5–6. С. 35–40.

№ 25

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ В ЗИМОВИХ СЕЛЯНСЬКИХ ШКОЛАХ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ГУРТКАХ

Травень 1927 р.

Справа організації літнього практичного навчання в зимових селянських

школах та с.-г. гуртках є найважливіший момент у житті цих організацій. В той же час це справа нелегка через відсутність досвіду в керівників цих організацій та переобтяженість селянства працею в своєму господарстві.

В цій статті коротко наводиться нарис, як організує літнє практичне навчання в зимових селянських школах та с.-г. гуртках підшефного району Майнівський с.-г. технікум, що на виставці с.-г. шкіл України в-осени 1926 р., підчас II Всеукр. конференції в справах с.-г. освіти одержав диплом I ступеня за агророботу серед селянства.

В наслідок 3-річного досвіду виявилось, що доцільно організувати навчання в с.-г. селянських організаціях можна лише цілком ув'язавши зимове навчання з літнім. Тому-то програму теоретичного навчання, що містить найважливіші для сільського господарства району питання, мусить бути скеровано на підготовку до літніх практичних занять, які, в свою чергу, демонструють або розв'язують питання зимової теоретичної програми.

У визначенні характеру та змісту літніх практичних занять велику роль відіграє потреба ув'язати роботу шкіл та гуртків із загально-агрономічними заходами; але неможна ігнорувати й самостійні шукання селянства, що прагне поліпшити своє господарство, і нарешті, треба використати літні практичні заняття, як методу практичної агропропаганди, як показові вчастки для всього селянства.

Всі ці завдання можливо розв'язати лише, надавши літнім практичним заняттям характеру колективних досвідів, зв'язавшись з відділом пристосування найближчої досвідної станції. Праця відділів пристосування досвідних станцій РСФРР показала, що селяни, раз заклавши в своєму господарстві досвіди, залишаються постійними співробітниками відділу пристосування досвідної станції. Ця праця підкреслює, як важливо втягнути учнів зимових шкіл та членів с.-г. гуртків до лав селян-досвідників, як важливо організувати сітку колективних досвідів.

Цим досягаємо як-найбільшого виявлення селянської активності та показовості нових засобів обробляти землю. Ці досвіди перевірять висновки досвідних станцій в конкретних умовах селянського господарства та стануть могутнім засобом піднесення техніки рільництва в селянському господарстві. Адже-ж селяни охоче заводять поліпшення, що їх радить агрономія, лише перевірені, практично пророблені у власному господарстві або в господарстві інших селян.

Проте, одних польових колективних досвідів мало. Школа та гурток ставлять своїм завданням не тільки піднести техніку рільництва, але й збільшити

прибутковість усіх галузей господарства, реорганізувати господарство в цілому. Щоб здійснити це завдання, потрібно, за активною участю самого селянства, вивчити селянське господарство, виявити, що перешкоджає підносити с.-г. рівень і на що треба звернути найбільшу увагу. Потрібно виявити найприбутковіші галузі й форми сільського господарства. Виявити це можливо лише, налагодивши обрахунок видатків та прибутків з кожної галузи господарства.

Отже, організувати бюджетові записи (рахівництво для всього господарства), та перевести обрахунок собівартости окремих галузей господарства й нових засобів доглядати за рослинами та худобою, – це, власне, і є друга форма літніх занять, а, почасти, й зимових вправ у селянських зимових школах та с.-г. гуртках.

Далі, неможна також не скористати тимчасових перерв у літніх польових роботах, а також і дні свят, коли потрібно влаштовувати екскурсії в культурні господарства району, на досвідні станції або в агрошколу.

Влітку-ж, слідкуючи як переводиться колективні досвіди та різні підрахунки, агроном – зав. школою, або керownik гуртка, повинен придивлятися до господарства окремих учнів шкіл або членів гуртків, допомагаючи їм своїми порадами та вказівками.

Нарешті, в-осени зимова селянська школа та с.-г. гуртки беруть участь у районній виставці, де демонструють свої досягнення : наслідки колективних досвідів та обрахунків з експонатами, діаграмами, фотографічними знімками й т. ін.

Експонати та діаграми після виставки може бути використано, як матеріал для організації с.-г. куточку при х.-ч. або сельбуді. Наслідки досвідів та обрахунки обговорюється колективно в школі та на гуртку, і ці наслідки стануть за матеріал для праці школи наступного року.

Як конкретний приклад, навожу програму літніх практичних вправ у селянських с.-г. організаціях підшефного Майнівського с.-г. технікуму району (Бобровицький район Ніженської округи).

І. Участь у постановці колективних досвідів, що їх організує Майнівський с.-г. технікум, у погодженні з Носівською досвідною станцією, на такі теми:

1. Порівняння різних засіяних парів: а) еспарцетовий, конюшиновий, травневий парі; б) конюшиновий, еспарцетовий, вико-вівсяний, картопляний та травневий парі; в) вико-вівсяний, картопляний і травневий парі.

2. Виявлення меж подвійного мінімумів районі технікума: а) озима пшениця без угноїння, б) угноєно 3 п. P₂O₅; в) озиму пшеницю угноєно 1 п. N, г)

угноєно 3 п. P_2O_5 + 1 пуд. N.

3. Спосіб вносити суперфосфат під цукровий буряк та як це впливає на врожайність буряка: а) без угноїння, угноєно суперфосфатом (2 п. P_2O_5), посів комбінованою сіялкою і в) угноєно (2 п. P_2O_5) руками врозкид весною та посіяно буряк звичайною сіялкою.

4. Вплив конюшини на підвищення впливу суперфосфату: а) травневий пар не угноєний, б) конюшиновий пар не угноєний, в) травневий пар угноєний суперфосфатом (3 п. P_2O_5), г) конюшиновий пар угноєний суперфосфатом (3 п. P_2O_5).

5. Сортови пробовування: вівса 4 гатунки, картоплі 4 гатунки, пшениці 4 гатунки, жита 3 гатунки.

6. Вплив на конюшинувесняного угноювання суперфосфатом („омолодження“ 3-х і 4-х річної конюшини): а) не угноєно, б) угноєно 3 п. P_2O_5 (весною врозкид).

7. Вплив обгортання на врожай картоплі: а) не обгортано, б) обгортано.

8. Закласти бюджетові записи в 5-ти селянських господарствах. Перевести обрахунок собівартости культур: тютюна, буряку, конюшини на насіння, кукурудзи, вівса, жита озимого та пшениці.

9. Перевести обрахунок собівартости вирощування молод-няка: лошат, телят та поросят. Виявити вигідність годувати за нормами й т. інш. (влаштув. екскурсії в господарство технікума).

Зимову-ж теоретичну програму збудовано так, що кожній темі літніх практичних занять відповідає певний розділ теоретичної програми, що її комплексовано біля теми майбутнього досвіду або обрахунку.

Підготовлене взимку й налагоджене в такий спосіб літнє практичне навчання надає всій роботі школи та гуртків дослідчо-виробничого характеру, просовує в товщу сільських господарств досягнення агрономічної науки та виявляє шляхи реорганізації селянського господарства.

А що-найголовніше, в такий спосіб серед селян виховуються лави свідомих, активних робітників, заохочених піднести своє власне і все народне господарство, без чого існування самих зимових шкіл та сільськогосподарських гуртків не має рації.

М. Гришко

Ст. Бобровиця, Майнів. с.-г. технікум.

Передрук з видання : Український агроном. 1927. № 5–6. С. 35–40.

**ЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ
НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ РІЛЬНИЦТВА
СТЕПОВОЇ СМУГИ УКРАЇНИ**

Липень 1927 р.

Життя рослини, як відомо, зумовлюється наявністю певного сполучення чотирьох факторів, з яких два енергетичні – світ і тепло і дваматеріальні – вогкість і поживні речовини. Перші два фактори людина не може міняти за своїм бажанням, а на стан двох інших факторів людина може впливати своїми агрикультурними способами доглядати за ґрунтом і рослинами. З двох останніх факторів найбільшій владі людини тепер підлягають поживні речовини. Ми можемо повертати ґрунтові поживні речовини, взяті з урожаєм, або робити в ньому корінні зміни і збільшувати родючість ґрунту, вносячи відповідні вґноїння. Але не володіючи в достатній мірі способами регулювати фактор вогкості, ми і в відношенні фактора поживних речовин найбільшого ефекту досягаємо лише в місцевостях нормального або достатнього звогчування ґрунту; в місцевостях недостатнього звогчування ґрунту виявляється, що нам важко регулювати родючість ґрунту, бо вґноїння, що їх вноситься нами в ґрунт, при недостатній вогкості в умовах степової смуги України не дають належного ефекту в розумінні підвищення врожаїв. Зазначене стверджується наведеною нижче таблицею врожаїв лісостепової смуги України і степових смуг УСРР та РСФРР (на досвідній станціях):

Врожаї оз. жита на досв. ст. у пуд. на дес.		Лісостеп України			Степ України		Степ РСФРР	
		Харків. кр. с.-г. досв. ст.	Сумська с.-г. досв. ст.	Полтав. с.-г. досв. ст.	Херсон. кр. с.-г. досв. ст.	Одеська кр. с.-г. досв. ст.	Донська с.-г. досв. ст.	Безен- чуцька с.-г. досв. ст.
По квітне- вому пару	} Вгноєно гноєм . Без уґно- їння . .	177	229	183	132	—	—	122
		124	178	163	144	—	—	112

Прибавка від гною в пуд.	+ 53	+ 51	+ 20	- 12	—	—	+ 10	
Вона-ж у відсотках . .	+ 30	+ 30	+ 12	- 9	—	—	+ 9	
По червневому пару	} Вгноєно гноєм . Без угноїння . .	154	150	135	—	95	81	—
		102	76	105	—	82	73	—
Прибавка від гною в пуд.	+ 52	+ 74	+30	—	—	+ 8	—	
Вона-ж у відсотках . .	+ 54	+ 60	+30	—	—	+ 11	—	

Як бачимо, гнояне вгноїння, збільшуючи врожаї в лісостеповій смузі, при достатній кількості вогкості, на 30 – 60%, в умовах степу при недостатній вогкості не дає майже ніякої користі. Це зумовлюється тим, що нехватка вогкості утрудняє біохімічні процеси в ґрунті; при розкладі й мінералізації органічних мас в умовах недостатнього звогчування в ґрунті не утворюється достатньої кількості легко засвоюваних рослиною розчинних у воді органічних (гумінових) і попельних сполучень, особливо нітратного, проте, як наявність (салітряного) азоту, що може утворюватись лише за достатньої кількості вогкості нітратного азоту з нормальної вогкості ґрунту, утворює сприятливі умови для впливу другої важливої речовини – фосфору.

Вода потрібна рослині, щоб рости й житись. Для розвитку тканин і пластичної речовини рослина витрачає, порівнюючи, невелику кількість води, найбільше води витрачається нею на випаровування, бо рослина може вбирати поживні речовини в вигляді слабких розчинів солей і, щоб одержати потрібний запас харчів, вона повинна перепустити через своє тіло дуже багато води. Вважається, що для вироблення 1 пуда сухої речовини врожаю рослини беруть з ґрунту й випаровують таку кількість пудів води:

Ячмінь	Овес	Яра пшениця	Оз. жито	Могар	Просо	Кукурудза
470	391	370	349	196	190	178

Отже, щоб випродувати 300 пуд. сухої речовини врожаю (зерна й солом), рослини повинні витратити в 300 раз більшу кількість води, що вираховується для окремих рослин від 50.000 до 140.000 пуд. води. Звідси стає зрозуміло загибель рослин у посуху. Коли 1920-21 с.-г. року на Херсонській дослідній станції за весь рік випало опадів у вигляді дощу і снігу 192 міліметри, цеб-то всього 128.160 пуд. на дес., а разом з тим температура ґрунту досягла в травні, червні й липні за деякі дні до 60°Ц при температурі повітря в 30° Ц і при

значному соняшному с'яйві, – то при суховіях і майже безхмарному небі видаток і без того малого запасу води з ґрунту був настільки великий, що ґрунт уже в червні в кореновому шарі зовсім не мав „корисної“, приступної для рослин, води, і рослини загнули.

Зі сказаного виходить, що в умовах степової смуги України фізіо-логічним мінімумом є вогкість, особливо в дуже посушливих місцевостях України, за які вважається ті, де випадає опадів за рік менше, як 300 мілі-метрів (менше 267.000 відер, або 200.250 пуд. води на десятину). Якщо провести лінію, примірно, через Куп'янку – Полтаву – Зінов'євське, то на південно- схід від цієї лінії під сухі роки за останні 50 років опадів було саме якраз менше 300 мм. на рік. З даних урожайности за останні 50 років (з 1875 р. до 1925 р.) ми мали на Україні 5 катастрофічно-неврожайних років: 1875, 1880, 1889, 1921, 1924, а недороди в степовій смузі періодичні й досить часті, повторюючись, примірно, через кожні 3-7 років, у наслідок малого або несприятливого для сільського господарства розподілу опадів за рік (переважно не вистачає весняних опадів). Закон незамінимости одних факторів іншими вимагає в умовах степової смуги України як-найсерйозніше ставитись до питання, як забезпечити рослини вогкістю.

Які-ж наші завдання й можливості в цьому напрямку? На наш погляд, наукове дослідження в галузі рільництва степової смуги повинно йти такими трьома напрямками:

1. Пристосування штучного зрошування. Ґрунти півдня степової смуги, що є, безумовно, досить багаті своїм хемічним складом, робляться родючими й без додаткового їх угноювання – від одного штучного зрошування їх. Наочно ілюструється це даними врожаїв із зрошуванням на Костичевській дослідній станції РСФРР (Нижне-Волзький край) і Херсонській досв. станції УСРР.

Врожаї оз. жита в пуд. на дес.	Зрошувалось	Не зрошувалось
	Перес. за 1917–1924 р.р.	Перес. за 1913–1924 р.р.
Без угноїння .	79,2	140,9
Угноєно гноєм (2400 пуд. на дес.) . .	79,0	147,0

Херсонська с.-г. дослідна станція мала 1925 р. врожай кукурудзи без зрошування до 73 пуд. на дес., а при зрошуванні – 282,4 пуда на десятину. Зрошуючи землю, можна одержати змогу завести в хліборобську практику нові для сільського господарства України культури, напр., високоцінні текстильні рослини (бавовник, кенаф) і поширити ареал (райони природнього

розповсюдження) таких цінних культур, як цукровий буряк, люцерна та інші ¹⁾).

Врожаї кукурудзи в пуд. на дес.	Пересічно за 11 років		За 1924 посушл. рік	
	Зрошувалось	Не зрошувалось	Зрошувалось	Не зрошувалось
Джигу . . .	195,0	32,1	333,3	24,0
„Король Пилип Білий“ . .	193,6	57,5	261,8	15,8
Броунконті	175,5	48,9	272,4	1,6
Мінезота № 23 .	179,4	71,8	256,4	45,8
Грушевська . . .	—	—	250,5	—
Айворі Кінг .	—	—	251,4	7,6

Однак, штучним зрошуванням можна лише частково вирішити питання про вогкість для рослин посушливого півдня України. Зрошуванням не можуть бути охоплені величезні простори південних степів України, цьому можуть перешкоджати умови рельєфу, крайня могутність гідроелектро-технічних споруджень, невідповідність населення, а особливо ґрунтові умови, хемічний склад ґрунтів ²⁾).

2. Вивчення впливу вогкості повітря на рослину і способи захистити рослину від впливу суховіїв та імлі. Це питання, важливе для всієї степової смуги України, напрошується саме собою, проте, науково-дослідною роботою його зачеплено ще дуже мало. Досить було 1926 р. трапитись 2-3 дням суховіїв, щоб у значній мірі понизити врожай, хоч у ґрувті було досить вогкості. Як видно з досліджень академіка Срезньовського (Укр. Акад. Наук) і В. Равича (Дніпропетровська кр. с.-г. досв. ст.), посуха зумовлюється не тільки малою кількістю атмосферних опадів або підвищеною температурою повітря, а головним чином дуже порушеними умовами випарувальних процесів, коли інтенсивність їх збільшується так у рослин, як і в ґрунті. При цьому згадані дослідники надають відносно більшої ваги, як ознаці посушливості, недостатньому насиченню водяною парою повітря, аніж кількості атмосферних опадів. Згубний вплив імлі також зводиться до впливу високої температури, звязаної з сухістю повітря.

¹⁾ Програмою Херсонської досв. ст. по відділу поливних культур намічено для досвідів такі рослини: бавовник, кенаф, ливовик (канатник), кунжут, коноплі, льон, цукровий і кормовий буряки, соняшник, рай-дерево, земляний орех, кукурудза, соргові, гарбузові, зернові стручкові, пшениця, ячмінь', овес, рапс, гірчиця, соя, просо, могар, суданська трава, картопля, люцерна та інші однорічні й багаторічні трави, а також городні й садові культури й виноградники.

²⁾ Див. мою статтю в ж. „Український Агроном“, № 4 за квітень 1927 року: „Проблема зрошування ґрунтів на півдні України“.

На питання про те, як впливає вогкість повітря на рослину, та на вивчення способів захищати її від суховіїв, безперечно, потрібно звернути серйозну і глибоку увагу. Можливо, що вивчаючи це питання, станемо перед потребою вивести посухотривалі раси рослин (про це скажемо далі), проте, ймовірно, що разом з цим доцільні будуть і такого порядку заходи, як споруджувати водозбори, обліснювати яри або перетворювати їх на водозбори, ширити групи лісових насаджень, захисні лісові смуги на полях і т. ін. Зокрема, лісові захисні смуги на полях, що захищають від суховіїв і допомагають снігонагромадженню, дають позитивні наслідки. Наведімо, приміром, дані Ком'яно-Степової с.-г. дослідної станції Воронізької губ.⁵⁾:

Врожаї в пудах на дес..	Оз. жито	Овес	Соняшник
	Перес. 1921-24 р.р.	За 1921-22 р.р.	За 1923 р.
У відкритому степу	53,1	86,0	30
Поміж лісовими смугами	85,8	114,5	110

Проект лабораторно-технічного спорудження, щоб переводити досвіди в питанні, як впливає вогкість повітря на рослину, опубліковано С. Цюрітіним (Дніпропетровська кр. с.-г. досв. ст. Проект апарату, що його пропонує С Цюрітін, дозволяє культивувати рослину за певної бажаної для дослідження вогкості й температури повітря і є придатний не тільки, щоб вивчати вплив вогкості повітря на рослину, а також і для завдань попереднього лабораторного випробовування поодиноких рослин і сортів їх на посухотривалість до польових випробовувань.

3. Пізнання посухотривалості рослин і способи виводити посухотривалі форми с.-г. рослин. Це завдання по суті свій є значно складніше, тому потрібно докладніше зупинитись на наукових досягненнях у цьому питанні.

Рослинності сухих степів надається, звичайно, назву ксерофітів (сухолобів). Як на певні властивості, що дозволяють цим рослинам заселяти пустелі, напівпустелі, степи, вказують здебільшого на ряд морфологічних і анатомічних пристосувань, напр.: у них скорочується листвяна поверхня, заміняється листя живцями або навіть сплюснутими й ребруватими білами, листвяну випарувальну поверхню захищається товстою кутикулою, волосинками, гілочками, вощеною паволокою й т. ін. Вважалось, що завдяки цим

⁵⁾Полеводство опытных учреждений РСФСР в 1924 г. в связи с данными за прежние годы. Москва. Изд. Новая Деревня, 1925 г.

приспосовуванням рослини менше витрачають води, що їх більше захищено від надмірного випаровування й т. ін. Виявляється, що це справедливо відносно таких рослин, як-от: кактуси, агави, алое, товстянки, а решта степових і пустельних рослинних груп також люблять не сухість, а воду, як і всі інші. Відносно випаровування вважалося, що кількість його в рослин залежить переважно від розміру клітинок рослини, і що дрібно-клітинкові форми більше посухотривалі, однак, і це не стверджується. Вважалося, що роллю регуляторів випаровування в рослині несуть, так звані „продихи“, розташовані на нижній поверхні листка, через які виходить водяна пара і, разом з тим, вбирається вуглеквас повітря. Вважалося, що ці „продихи“ відкриваються, коли рослина переповнена водою, і точно та своєчасно закриваються, коли приток води недостатній.

Новіші дані не дозволяють вважати „продихи“ за справжні регулятори парування. Спостереження проф. В. Заленського (Саратів) за 1920 і 1921 р.р. доводять, що підчас великої спеки апарат продихів (замикальні клітинки) не працює: продихи, дуже розтулившись, при $t\ 35^{\circ}\text{C}$ і при більшій спеці, не затуляються. Найсильніше і скоріше відбувається це у вівса, далі в пшениці ярої, гречки, ячменю, соняшнику, менше й повільніше розтуляються продихи в озимих хлібів і кукурудзи, а найменше й нескоро в проса. Загально поширений погляд, особливо на основі досліджень проф. В. Колкунова⁴), що величинь транспіраційного коефіцієнту характеризує ступінь посухо-тривалости, цеб-то, що чим менше вбирано рослиною води на одиницю її сухої річовини, — виявляється, за останніми даними проф. Н. Максимова, не зовсім точним. Через те, що транспірація води тісно звязана з асиміляцією вуглеця з атмосфери (апаратом для того і другого процесу є продихи), то виявилось, що при більше-менше постійних зовнішніх умовах величинь транспіраційного коефіцієнту для кожної рослини, незалежно від ступеню ксерофітності її будови, є досить постійна, причому спостерігалось й таке явище, що посухотривалі рослини випаровували води більше, аніж нестійкі проти посухи.

Продуктивність транспірації, за даними проф. Максимова, для різних рослин (ксерофітів і мезофітів) така:

⁴) Проф. В. Колкунов. К вопросу о выработке выносливых к засухам рас культурных растений. „Изв. Киевск. Политехнич. Ин-та“. 1905 г., кн. 4.

Досвід 1915 року	Транспір. Коефіцієнт.	Продуктив. транспірації	Досвід 1916 року	Транспір. Коефіцієнт.	Продуктив. транспірації
Zygophyllum Fabago (паролистник)	741	1,35	Artemisia Fasciculata (по лין).	800	1,25
Artemisia scoraria (полин)	705	1,42	Centaurea ovina (волошки)	767	1,35
Medicago sativa (люцерна)	664	1,51	Artemisia fragrans (полин)	747	1,34
Cirsium acarna (будяк)	574	1,74	Euphrasia vigrata (молочай)	696	1,44
Соняшник	569	1,76	Квасоля	538	1,86
Бавовник	462	2,16	Соняшник	481	2,08
Пшениця (v. lutescens)	435	2,30	Amaranthus retroflexus	345	2,90
Salsola kali (підпільник, колочка)	273	3,66	Kochia prostrate (кохія) . . .	331	3,02
Кукурудза бессарабська .	260	3,85	Panicum italicum (могар) . .	302	3,13

Як видно з таблиці, деякі з типових ксерофітів виявили себе за таких, що найменше продуктивно витрачають воду (полин, люцерна, волошка); з найбільшою продуктивністю із зазначених рослин виявились однолітники – кукурудза й могар.

Спостереження мандрівників доводять, що рослини пустель і напівпустель, навіть найтерпучіші, зупиняють свій розвиток підчас найбільшої спеки й посухи, відновляючи його лише після того, як осіннє зниження температури повітря й перші опади дадуть до цього змогу. Н. Максимів на підставі своїх досвідів зазначає, що сухолюбство ксерофітних рослин неможна розуміти буквально, адже-ж вогкість однаково потрібна кожній рослині, щоб вона могла рости й житись. Але ксерофіти одрізняються від звичайних рослин (мезофітів) своєю посухотривалістю. Цю властивість ксерофітів витримувати посуху довше мезофітів він пояснює тим, що ксерофіти здатні довше знаходитись у зів'ялому стані, цеб-то в стані, коли рослинні клітинки, втративши значну частину води, втрачають свій тургор, пружистість тканин, причому втрата тургора викликає дуже важливий наслідок — продихи закриваються цілком, від чого на багато разів скорочується швидкість втрати води. «Отже, – каже проф. Максимів, –

маючи на увазі, що зів'янення, і до того-ж затяжне, являє собою цілком неминучий стан для рослин посушливих місцевостей, ми повинні шукати в них тих особливостей, що допомагали-б їм переносити це зів'янення без шкоди або з найменшою шкодою на як-найбільшому протязі часу. Ці особливості можуть бути і зовнішніми, морфологічними або анатомічними, і внутрішніми, фізіологічними».

З особливостей зовнішнього характеру Н. Максимів зазначає: а) деревинність більшості ксерофітів, що паралізує шкідливий механічний наслідок втрати тургору; б) розвиток потовщеної кутикули, волосинок, вощаної павлоки, що може допомагати терпіти затяжну посуху, не переходячи за межі припустимого без шкоди висихання; в) нагромадження запасів води в надземних і підземних частинах рослини; г) деякі з цих рослин мають дуже розвинуту кореневу систему. Проте, за основні особливості ксе-рофітів, що допомагають їм витерплювати довге зів'янення, Н. Максимів вважає фізіологічні, цеб-то життєві властивості"клітинок і тканин рослини, а саме: а) підвищене осмотичне тиснення в клітинках ксерофітів, завдяки якому вони при в'яненні розвивають більшу вбиральну силу; б) висока концентрація клітинного соку, що полегчує ксерофітам вбирати воду з засолених ґрунтів, в) підвищена концентрація клітинного соку в ксерофітів може бути звязана з тим, що в їхніх клітинках збираються особливі захисні речовини, які охороняють плазму від шкідливого впливу посухи; г) продихи цих рослин при високій температурі й сухості повітря розкриваються повільніше.

Дуже цінні наслідки дослідів, щоб пізнати фізіологію посухотривалости рослин, повідомлено П. Савостіним у його працях 1922 року на Одеській красвій с.-г. досвідній станції, а саме ¹⁾:

Назва рослин. Симильна гігроскопічність ґрунту=3,73%	Вихідна кількість у динах у %%	Конечна кількість у динах у %%	Момент в'янення	Коефіцієнт в'янення	Момент смерти	Смерть вогкість у %%
Оз. пшениця „Земка“ (посухотрив.)	16,4	2,02±0,70	29/V	5,3	21/VI	<2,81
Оз. пшениця „Савдомирка“ (не дуже посухотр.)	1 6,03	3,68±0,32	24/V	7,0	27/VI	>3,88
Ячмінь 0021 (посухотр.) ..	15,96	3,17±0,12	17/V	5,1	—	<2,66

¹⁾ П. С. Савостин. К познанию физиологии засухоустойчивости. „Труды“ селекційного відділу Одеської кр. с.-г. досв. ст.: вип. XI, 1926 р.

Ячмінь 0011 (слабкої посухотрив.)	6,14	3,30±0,07	21/V	7,2	1/VII	<2,66
---	------	-----------	------	-----	-------	-------

Як бачимо, рослини слабкої посухотривалости в'янули при порівняно високій ґрунтовій вологості 7% – 7,2%, а рослини доброї посухотривалости в'янули при вологості нижчій – 5,1% – 5,3%. Надзвичайно цікаво, що „Земка“ при ґрунтовій вологості 2,81% (нижче максимальної гігроскопічності ґрунту, цеб-то, коли в ґрунті був лише „мертвий“ запас вологости, неприступний рослині²⁾), через день після звогчування почала відновляти тургор, а через 2-3 дні з'явився хлорофіл і через 5-6 днів рослини мали здоровий живий вигляд. Ячмінь 0010 був здатний ожитись при вологості 2,66%, але „Сандомирку“ вже при вологості 3,88% неможна було вернути до життя.

Наведені П. Савостіним досліди показують, що не тільки рослини дикої флори можуть витерплювати без шкоди велике висихання ґрунту, але й культурні рослини. П. Савостін приходить до такого висновку: «Межі вологости ґрунтів, при яких відбувається смерть, і які спускаються для посухотривалих рослин нижче максимальної гігроскопічності, показують, що коренева система рослини навіть за такого значного висихання ще не втрачає свої життєві властивості. Цю властивість безперечно зумовлюється своє-рідною будовою плазми, що не дозволяє їй звертатися при повному зневод-нюванні й через те, що ця властивість зв'язана зі спадковим складом рослини; з наведеного явища захованого життя, мені видається, безпосередньо виходить той наслідок, що причину посухотривалости треба шукати в фізіо-логічних властивостях плазми, в її липучості, коагуляційних властивостях».

Вивчення стану протоплазми й осмотичних властивостей клітинки рослини є, очевидно, найважливіше завдання в питаннях посухотривалости рослин. Вивчення осмосу клітинки треба розглядати, як вивчення процесів живлення, бо коли за цих процесів вбирається воду й водянні розчини зовні (ендосмоз) і виділяється їх на околу (екзосмоз), то це є основа живлення. Жива рослинна клітинка має властивість вбирати річовини зовні, але не в тих співвідношеннях, на які вона натрапляє в своєму оточенні й до якого вона ставиться далеко не байдуже, а з якісним та кількісним вибором.

Цей процес вбирання й нормальний хід його залежить від зовнішніх умов розвитку рослини. В даному разі з поміж фізичних чинників значно впливають

²⁾ А. Маслова (Харків, кр. с.-г. дов. ст.) зазначав, що, приміром, для орного шару Харків/ дов. станції мертвий запас вологости дорівнює ординарній максимальній гігроскопічності ґрунту. Див/ журнал „С.-Г. Досвідна Справа. № 2 (10) 1927 р. „Определение критической влажности в жизни растений на черноземе“.

світ і температура, бо під їхнім впливом міняється просякальність протоплазми, міняються дифузійні й осмотичні явища в ній. За певної, оптимальної для даного стану клітинки, сили світу просякальність протоплазми збільшується, а за меншої чи більшої інтенсивності світу просякальність плазматичного шару зменшується.

Особливе значіння має температура ³⁾. Вплив високих температур на живу протоплазму є шкідливий. Дослідами Г. Домрачова встановлено, що підвищення температури від 0° до 20° Ц повільно й нормально збільшує просякальність протоплазми, а при температурі вище 20° Ц помічається, що просякальність протоплазми одразу й дуже збільшується, при чому все-ж таки спостерігається, що вбирання нею поживних річовин певним чином регулюється. При температурі вище 35° Ц відбуваються процеси відмирання протоплазми, що втрачає при цьому нормальні осмотичні властивості свої і, головне, затримувальна властивість, цеб-то втрачаються біофізіологічні властивості протоплазми (вбирання річовин). При відмиранні протоплазми, коагуляції (звертанні) її складових білкових річовин, коли протоплазма при температурах, вищих за оптимальну, втрачає фізіологічні властивості, – настає процес фізичний, що супроводиться полегченою фільтрацією води, з одного боку, і виходом (екзосмосом) з клітинного соку розчинних річовин, з другого. При високих температурах річовини, що просякають у клітинку, збиратися не можуть, бо вони негайно-ж виходять назад через те, що протоплазма втратила здатність затримувати їх, цеб-то втрачається здатність житись і настає смерть організму.

Ото-ж на те, щоб вивчити ці питання, які для рільництва степової смуги України мають величезне значіння (застосувати штучне зрошення ґрунту, вивчити вплив вогкості й сухості повітря на рослину й вивести посухо-тривалі форми с.-г. рослин) ми й хотіли звернути увагу дослідних установ України, особливо відділів рільництва, селекції та фізіології с.-г. досвідних станцій степової смуги України.

Домрачов Д.

Передрук з видання : Український агроном. 1927. № 7–8. С. 9–15.

³ Г.В. Домрачев. Влияние температуры на проницаемость протоплазмы для воды и растворенных веществ. «Труды о-ва естествоиспытателей при Казанском университете». Т. XLIX. вип. 4, 1921 р.

ПЛЕМІННІ КНИГИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ І ЇХНЯ РОБОТА

Липень 1927 р.

Попит внутрішніх і закордонних ринків на молочні продукти, що зростає рік-у-рік у зв'язку зі збільшенням населення та збільшенням норми споживання молочних продуктів, утворює сприятливі економічні умови для розвитку молочарства. Це і призводить до того, що число корів по багатьох країнах, у тому числі й на Україні, безупинно збільшується.

За кордоном збільшується не саме тільки число корів, але й їхня продуктивність. Що ж до нас, то ми похвалитися дим ніяк не можемо. Та й справді бо: у нас ще й досі пересічна продуктивність корови становить пудів 65-70 молока, за рік, тим- часом, як по багатьох закордонних країнах вона вже вища за 200 пудів.

Та цього мало: за кордоном є корови, так звані рекордистки, що дають далеко більші удої. Нам ці удої можуть навіть здаватися за неймовірні. Так, наприклад, в Америці одна голандська корова дала за рік 1122 відра молока! Та й це ще не все: пізніші відомості говорять уже про удої світових рекордисток до 1400 відер.

Ідучи за прикладом закордонних господарів і користуючись із їхнього досвіду, нам так само треба братися до поліпшення нашої худоби та збільшення її продуктивності вже хоч через саме те, що збільшення удоїв корови здешевлює собівартість молока для господаря і робить молочарство вигіднішим.

Як знижує збільшення удоїв собівартість одного пуда молока для господарства.

Щоб показати це, наведемо ось оці дані одного з наших контрольних товариств:

Пересічний удій молока в пудах	Скільки коштує господареві пуд. молока
41	1 карб. 33 коп.
52	1 „ 1 „
67	— „ 80 „
102	— „ 49 „

Як видно з наведених даних, собівартість одного пуда молока для господарства, коли корова дає його на рік 102 пуди, зменшується мало не втричі проти того, коли корова дає 41 пуд. молока.

Більш-менш помітний прибуток дають корови з удоями, вищими за 100 пуд. на рік. Так, наприклад, за даними того ж таки контрольного т-ства, корова з удоєм в 102 пуди за рік і собівартістю молока в 49 коп. дає чистого прибутку від 10 до 52 карб.

В який же саме спосіб може наш селянин завести багато-молочні й прибуткові корови?

Способів, як досягти цього, є чи-мало. Худоба кращає, а, значить, збільшуються і удої корів у тому разі, коли її як слід годується, як слід утримується, доглядається то-що.

А коли худобу вже годується і доглядається як слід, то основним способом для дальшого збільшення продуктивності буде відбір із тієї худоби, що є в господарстві, тварин із найбільшою молочною продуктивністю і закріплення в їхніх дітях доброї вдачі батьків.

Але добирати так худобу можна тільки в тому разі, якщо ведеться облік - коли та з яким бугаєм злу-чено корову, ведеться облік продуктивності матерів і батьків, а згодом і самого приплоду, коли, скажемо, з теляти стане корова. Треба знати також стан здоров'я корови й бугая, бо на завод можна брати тільки цілком здорові тварини.

Організацію цієї, досить складної, роботи й провадять *племінні книги*.

Наші племінні книги провадять свою роботу передусім із селянською худобою.

Крім реєстрації племінних тварин, племінні книги організують: контрольну роботу для виявлення продуктивності племінної худоби, для організації правильної годівлі, добування кормів, покривну справу, збут племінної худоби то-що.

Беручи на увагу, що більшість нашого селянства мають дуже мало або й зовсім не мають знання і досвіду про племінне розведення худоби, племінні книги в основу своєї роботи кладуть облік продуктивності племінної худоби та заведення в практику селянського господарства правильної годівлі її, щоб виявити ті ознаки тварини, що за ними ведеться основний добір племінної худоби.

Через те, що найвищу продуктивність корови можуть показати тільки тоді, коли їх удосталь і правильно годувати, то племінні книги за основні свої завдання, крім вищезазначених, мають допомогу своїм учасникам у справі

належної організації кормових площ, щоб дати власникові племінної тварини можливість годувати її як слід.

Як провадять Племкниги свою роботу.

Свою організаційну роботу племінні книги провадять через комітети, що складаються з представників від Наркомзему, Окружних Земельних Відділів, Досвідних Станцій і кооперативних скотарських об'єднань-членів племінних книг.

Щоб керувати роботою на місцях, комітети племінних книг мають фахівців-інструкторів і інспекторів. Основну роботу: облік племінної худоби, ведення потрібних контрольних і заводських записів, добір корів до бугаїв тощо, провадять особливі робітники, що зветься контроль-асистенти, які живуть при самих скотарських товариствах. Цих контроль-асистентів утримують або самі товариства на свої кошти, або разом із комітетом племкниг.

Худобу в племінні книги записують спеціальні експертні комісії, що їх організують комітети плем-книг. Добираючи худобу для реєстрації в племкниги, експертні комісії беруть за основу саме ті ознаки, що про них говорилося вище, тобто дані про продуктивність, про походження, про стан здоров'я, а також про ступінь типовості тварини щодо своєї породи. Відомості про все це комісії беруть із контрольних і заводських записів, що їх ведуть товариства, а також із зовнішнього огляду тварини.

Що треба зробити, щоб стати учасником Племкниги.

Свою роботу племінні книги провадять тільки з худобою тих господарів, що розводять племінну худобу й організовані в скотарські кооперативні товариства. Кожне таке т-во, маючи бажання записати свою худобу в племінну книгу, повинні подати до комітету племкниги писану заяву за формою, заведеною комітетом. Одержавши заяву, комітет повідомляє т-во, коли саме буде переведено реєстрацію худоби.

Коли т-во буде записане до племкниги, воно стає учасником плем-книги й повинне заплатити вступний внесок по 50 коп. з кожної записаної голови худоби, а потім щороку платити членський внесок у такому самому розмірі.

Крім того воно зобов'язується дозволяти контролювання продуктивності корів у господарствах своїх членів, контролювання годівлі корів, зобов'язується припускати їх до бугаїв, записаних до племкниги, вести контрольні й заводські записи, а також і всю іншу роботу, що її вимагають завдання племінних книг для реєстрації худоби.

Взявши на увагу вищезазначені положення, Наркомзем насамперед і організував дві племінні книги, що зветься Державними племінними книгами.

Одна книга – червоної німецької худоби, а друга – біло-голової (колоністської). Крім того, є думка наприкінці цього року відкрити Державну племкнигу і для сірої української худоби.

Комітет Держдлемкниги червоної німецької худоби знаходиться в м. Одесі, а білоголової – в м. Києві. Район діяльності книги червоної німецької худоби поширюється на степову Україну, де цієї худоби є найбільше. Книга білоголової худоби обслуговує переважно округи Коростенську, Київську, Бердичівську й Житомирську.

За невеликий час, відколи провадять свою роботу племкниги, в книгу червоної німецької худоби записано біля 4000 голів із 57 кооперативних об'єднань, а в книгу білоголової худоби записано біля 800 голів.

Із даних про продуктивність червоно-німецьких корів, записаних у племкнигу за два минулі роки – видно, що удої цих корів за минулий рік збільшилися пересічно на 20 відер на корову. Беручи ціну відра молока в 75 коп., можна вважати, що в наслідок роботи племінної книги, господар зареєстрованої корови за один рік став мати від неї прибутку карбованців на 15 більше.

Витрати на племінну роботу не перевищують 8–10 карб. на голову, отже, і в цьому разі господареві залишається 57 карб. чистого прибутку.

Але ж бо цей прибуток є наслідком тільки одного року роботи. Надалі, коли мине більший час і робота провадитиметься безупинно, наслідки її будуть ще помітніші, бо удої корови-німкені можна збільшити не на 20 відер, а на 100 й більше. Вже й тепер у державних племінних господарствах є корови-німкені, що дають за рік біля 400 відер молока.

Слісєєв В.

Передрук з видання : Радянський селянин. 1927. № 7. С. 17–19.

№ 28

ЩО ЗРОБИЛИ Й РОБЛЯТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ДОСЛІДНІ СТАНЦІ УКРАЇНИ ДЛЯ СЕЛЯНСТВА

Серпень 1927 р.

На державні досвідні с.-г. установи покладені найважливіші й дуже

відповідальні завдання: знайти такі способи господарювання, що дозволили б навіть в умовах селянського господарства збільшити поліпшити і здешевити виробництво с.-г. продуктів. Завдання що до поліпшення якості с.-г. продукції та збільшення її – є основний напрям у роботі с.-г. досвідних станцій. І на державні контрольно-насіннєві станції покладено відповідальне завдання-контроль і певна перевірка засівного насіннєвого матеріалу, що йде на продаж.

Досвідні установи вже проробили велику науково-дослідну роботу, що цілком відповідає інтересам відбудування та розвитку сільського господарства. В галузі ріль-ництва знайдено шляхи до значного підвищення селянських урожаїв. Рільництво може давати зерна хлі-бів удвічі, а гуртового прибутку від рільництва втричі більше, якщо завести в сівозміні кормові рослини та просапні культури. В галузі селек-ції знайдено такі сорти с.-г. рослин (приспособовані до нашого клімату і ґрунтів), що порівнюються своєю врожайністю та якістю продукції з найкращими закордонними сортами. Так, наприклад, Одеська досвідна станція вивела сорт озимої пшениці «Кооператорка», що його визнано за найпридатніший для степової смуги; Миронівська станція вивела сорт озимої пшениці «Українка» що його визнано за найпридатніший для літлісостепу; Харківська станція вивела сорт озимої пшениці 0676, теж дуже добрий.

Сорти цукрового буряку, що їх вивели досвідні станції Цукротресту, відзначаються своєю урожайністю; сорт Харківської с.-г. досвідної станції у колективній сортоспробі 1925–26 року став на перше місце серед усіх сортів і один складає першу групу що до врожайности коріння і цукру. Цукру з нього виходить 55,4 центнерів на десятину (близько 380 пуд.).

Також цікаві сорти ярої пшениці та кукурудзи. Сорти кукурудзи «Мінезота 23» і «Стерлінг» дуже поширюються в селянському господарстві.

В 1925–26 р. сортами, що їх радять досвідні станції, було засіяно по селянських господарствах: озимої та ярої пшениці – 39.695 дес., кукурудзи – 19.397 дес. На 1926–27 р., за планом Наркомзему, ці чистосортів масиви по селянських госпо-дарствах мають бути поширені, а саме: сонячнику буде засіяно – 40.000 гектарів, кукурудзи – 90.000 гектарів, ярої пшениці – 16.000 гектарів і озимої пшениці – 195.000 гектарів. Ці односортові масиви були закладені по селянських господарствах тільки з 1925–26 року, а до того часу були тільки по радгоспах.

Що до скотарства досвідні стан-ції мають великі досягнення в галузі свинарства, особливо в годівлі свиней і у виробництві бекону; дослідями станцій визнано за доб-рий корм, крім ячменю, кукурудзу, буряк, баштанні рослини, через що відкриваються сприятливі умови для поширення просапних культур

у селянському господарстві та економії витрат на корма – з другого. Крім того, досвідні станції за час роботи в галузі сви-нарства дали для селянських господарств племінних кнурів по-над 2.000 (Полтавська – 1.200 штук, Носівська – 300, Харківська – 200, Дніпропетровська – 120, Мліївська – 140, Поліська – 60).

Щоб поширити в селянському господарстві поліпшені способи господарювання, організовано масові колективні досліді з зайнятими парами, гноєвим і штучним угноєнням, сортовипробуванням, культурою однолітніх і довголітніх рослин то-що. За 1925 і 1926 роки закладено досліді в 5.470 місцях, із них 4.923 досліді в селянських господарствах (90 відсот.) і 547 дослідів у радгоспах, с.-г. колективах, комунах і при школах (10 відсот.).

Масові колективні досліді є найкращий спосіб провести в селянське господарство важливі наукові винаходи, досконально вивчені досвідними станціями. Як наслідок цих масових дослідів є: поширення в селянському господарстві кормових бобових рослин (люцерна, еспарцет, вика по лісостепу, конюшина на Чернігівщині та Київщині, лубин і серадела на Поліссі), просапних культур (кукурудза, буряк), поліпшених сортів хлібів і угноєнь.

У справі постачання поліпшеного насіннєвого матеріялу досвідні станції дали 1925 року Всеукраїн-ському Товариству Насінництва сортового насіння 250.000 пудів озимих і ярих культур, а 1926 року 200.000 пудів (менше проти 1925 р. через неврожай ярих). Також відпущено селянам плодового матеріялу та різок хмелю (Центральний Мліївський розсадник відпустив 1.500.000 дичок і 45.000 сажанців, Волинський Хмільник – різок хмелю на 150 дес.).

Поширення серед селян с.-г. знаннів досвідні станції провадять ще й у такий спосіб: видання популярної літератури через видавництва, організація курсів, читань, с.-г. гуртків селянської молоді, екскурсії, участь на виставках, селянські конференції, агронаради, а також організація спеціальних с.-г. т-в. Так, наприклад, Носівська станція організувала 4 т-ва в справі свинарства й 8 т-в у справі насінництва, особливо в справі поширення конюшини.

1. Мають зв'язок із досвідними станціями близько 700 с.-г. гуртків.

2. Досвідні станції відвідали 430 екскурсій із 8.600 учасників (не рахуючи окремих відвідувань, що їх було значно більше).

3. Досвідні станції улаштували й узяли участь у 200 с.-г. виставках (із загального числа – 450 виставок).

4. Досвідні станції брали участь у влаштуванні 465 с.-г. курсів (із 2.329 по Україні).

5. Досвідні станції прочитали 9.490 лекцій по селах (з 47.757 по Україні).

6. Видруковано самими досвідними станціями та через видавництва

220 назв книжок, листівок, плакатів (близько 750.000 прим.), із них у справі рільництва – 130, скотарства – 40, садівництва та городництва – 20 і т. д.

З нових культур станції провадять досліди з кенафом, бавовником. Носівська станція з минулого року провадить досліди з буркуном. Взагалі весь напрям роботи досвідних станцій такий, щоб усі висновки провести в населення.

В.Р.

Передрук з видання : Радянський селянин. 1927. № 8. С. 5–6.

№ 29

ЗВЕРНЕННЯ НКЗС ДО РНК УСРР ЩОДО СКЛИКАННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАРАДИ З ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ

9 вересня 1927 р.

В цьому році планом міроприємства і кошторисом НКЗС передбачено було скликання Всеукраїнської Наради по досвідній справі. Скликати цю нараду конче потрібно. Останню Всеукраїнську нараду по дослідній праці було скликано 1925 р. Всеукраїнська Нарада по досвідній справі 1927 року має проробити основні проблеми досвідної роботи на Україні, обговоривши перспективний план науково-досвідної роботи на майбутнє п'ятиріччя. Треба перевірити основні позиції, напрямок та характер мережі с. г. досвідних установ, переглянути методику та програми досвідної роботи по рільництву, селекції, скотарству, с. г. метеорології, економічних дослідженнях.

Цю нараду НКЗС передбачав скликати у вересні ц. р., але беручи на увагу те, що декілька авторитетних спеціалістів досвідної справи зараз в закордонних наукових командировках /Директор Харківської Краєвої с. г. досв. ст. Рожественский, Директор Одеської Краєвої с. г. досв. ст. проф. Сапегін, Директор Полтавської Дослв. ст. Сазанов, Завідувач Селекційного Відділу Харьк. Досв. Ст. Гельмер/, Наркомземсправ вважає за доцільне скликати цю Нараду тільки в жовтні ц. р. не пізніше 25 числа, коли всі досвідники будуть на місцях. Крім того, НКЗС вважає за доцільне надати цій Нараді урочистості, бо ця Нарада буде на передодні свята 10-річчя Жовтневої Революції.

В зв'язку з зазначеним НКЗС просить дозволу скликати Всеукраїнську Наряду по досвідній справі 25 жовтня ц. р. та пролонгувати термін використання коштів в сумі 2,577 карбованців, які були призначені на цю Наряду по кошторису НКЗС 1926–27 р., до 1–го листопаду ц. р.

ЗАСТ. НАРКОМЗЕМСПРАВ

[Підпис]

ЗАВІДУВАЧ ДОСВІДНОГО ВІДДІЛУ

/РУМ'ЯНЦЕВ/

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр. 856, арк. 113. Машинопис.

№ 30

ЖУРНАЛ ЗАСІДАнь НАРАДИ ПРИ ДОСЛІДНОМУ ВІДДІЛІ НКЗС УСРР ВІД 15–16 ЛИСТОПАДА 1927 РОКУ

15–16 листопада 1927 р.

ПРИСУТСТВОВАЛИ: РЕЗНИКОВ, РУМ'ЯНЦЕВ, ПАНШИН, ДОМРАЧЕВ, САПЕГИН, РОЖЕСТВЕНСКИЙ, ОВСЯННИКОВ, ФИЛИПОВСКИЙ, ДУВИН, ФАВОРИН, ПЛАВИНСКИЙ, УМАН, ГОМОН, ДЖОВАНИ, КОРТАЦИ, ЮРОВСКИЙ, МАЛИЧ, СЕЛИЦКИЙ.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВОВАЛ – Т. РЕЗНИКОВ

СЕКРЕТАРСТВОВАЛ – Т. ДОМРАЧЕВ

1. Информационное сообщение о составе научных учреждений, входящих в 1927-1928 г. в ведение Опытного Отдела НКЗема. / Сообщение Д.В. ДОМРАЧЕВА/.

Имея ввиду предстоящее обсуждение перспективного плана по опытному делу, а также рассмотрение и обсуждение повестки Всеукраинского Совещания по опытному делу, докладчик сообщает к сведению присутствующих, что с 1927-28 г. в состав учреждений, подведомственных Опытному Отделу НКЗема кроме бывших до сего времени в ведении Отдела с.х. опытных станций, контрольно-семенных станций, сортосети и сети коллективных опытов вошли следующие учреждения: все государственные заповедники / Конча-Заспа, Аскания Нова / в части научной ее Зоотехническая и Фитотехническая станции/, Заповедник им.

Шевченко, Приморские заповедники, с.х. музеи, областные мелиоративные организации /ЮОМО и СОМО/ и мелиоративные опытные станции.

В основной сети с. х. опытных учреждений произошли такие изменения: опытная станция «Виль» и Кабанское опытное поле переведены с сметы госбюджета на сметы местного бюджета. Других изменений нет, однако, Совнаркомом поставлен вопрос о переводе второразрядных опытных учреждений на местный бюджет, что необходимо будет настоящему Советанию обсудить. В отношении новых учреждений, вступивших в ведение Опытного Отдела, необходимо обсудить вопрос об отнесении их к соответствующим областям.

Постановили: Принять сообщение к сведению, в возбужденные вопросы обсудить во время обмена мнениями по содержанию перспективного плана Опытного дела, что стоит следующим вопросом в порядке дня.

2. О перспективном плане по опытному делу Украины / Докладчик В.А. ПАНШИН/

1. В основу построения сети опытных учреждений ставится областной принцип.

2. Равно как признается смешанная система комплексов по ряду связанных отраслей /полеводство и все, что с ним + иногда животноводство/, с возможностью обособления менее связанных отраслей или культур/, плодоводство, огородничество, виноградарство, машиноиспытание, пчеловодство, лектравы, селекция сах. свеклы /в виде станций специального назначения/.

3. Обслуживание опытным делом сельского хозяйства должно быть порайонным, причем естественно-исторические условия определяют границы областей и количество районных единиц, а экономические условия – программы опытных станций. Станции специального назначения являются внерайонными.

4. Построение сети обосновывается не только существу, но и по должному, т.е. на основе определения путей, по которым должно развиваться сельское хозяйство. Сюда относятся: рост интенсивных трудоемких культур товарного типа и промышленного значения /технические, прядильные, сахароносные, масличные и т.д./ и развитие животноводства с повышением техники хозяйства и постепенным проведением механизации.

5. В области практического осуществления выдвигается положение: базируясь на существующих формах построения Опытного дела внести уточнения и согласование в деталях, а именно: урегулировать границы областей имея в виду новую схему районирования проф. Г.Г. Махова/, проверить сеть

станций, некоторые исключить, другие создать заново, принять во внимание сеть иных ведомств /согласование с Сахаротрестом, Махоротрестом, Масложирсиндикатом, Спиротрестом и др./.

6. Провести увязку опытных станций сверху – с научно-исследовательскими учреждениями по чистому и прикладному естествознанию, снизу – с селянством при помощи сети массовых опытов, являющихся одновременно и расширением станционной сети вглубь и во вне, если некоторые районы не достаточно обслужены /через опорные пункты/.

7. Программу станций мыслим себе, как основанную на реальных запросах и нуждах местного хозяйства, для чего подвергнуть систематическому разбору и критике всю структуру и программы существования станция, но исходя из специфических заданий, признаваемых за каждой областью и каждым районом. Этому большому разделу посвящена вторая часть перспективного плана, в которой указываются программные особенности и определенные вопросы той или другой области и станции, на основе естественно-исторических и с.х. признаков и особенностей.

Далее докладчик сообщает возражения, которые поступили от областных станций по перспективному плану /материалы в Опытному Отделе/

Прения по докладу.

РЕЗНИКОВ. Вопрос о районировании по естественно-историческим признакам спорной и недоказанной. Неясно изложен вопрос о комплексности работы станций. Недостаточно проработанные, по видимому, программные вопросы станций.

Пожелание: Вопросам программного значения необходимо уделить в перспективном плане преимущественное внимание перед принципиальными и организационными.

ФИЛИПОВСКИЙ. Районирование по естественно-историческими признаками основательно, но план НКЗ уделяет ему слишком большое внимание. Есть и непеременные факты в экономике страны, как непеременные факты ест. историч. значения. Основа Киевского края – есть животноводство, а не зерновые культуры. В основу должны быть положены:

1/ природно-историч. признаки.

2/ непеременные экономическ. признаки.

Дело не в районе, а в обслуживании с.х. комплекса на основе ест. истор. и экономич. признаков.

Комплексность исследования. Перспективный план комплексности исследования недостаточно выявлен, а местами разорван. Вопросы с.х. должны

разрабатываться совместно, напр. животноводство должно быть [.....] плодоводством: должен быть единый план научного исследования. Вопросы фитопатологии или энтомологии – д.б. изучаемы в общем комплексе всех действующих [.....] в области. Областной принцип д.б. сохранен и подчеркнут. Программные вопросы намечены по областям.

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. Важны и программы, но не менее важна система построения. Момент перспективы работы д.б. точно определен. При районировании – к вопросам экономическим следует отнестись более внимательно, как уже говорил А.К. Филиповский. В перспективном плане сказалось недостаточно яркое выражение комплексности исследования т. напр. выделено животноводство от полеводства. Углубленное аналитическое изучение – это в плане д.б. подчеркнуто; связь с научными учреждениями – также.

ДУВИН. Для системы построения опытного дела д.б. естественно-исторические признаки. А в вопросах программы – выступают экономические моменты, которые определяют содержание программы. Перспективы на основе учета экономических факторов недостаточно установлены.

ОВСЯННИКОВ. Недостаточно подчеркнут областной принцип обслуживания. При районировании в основе д.б. естественно-исторические признаки, но учитывать т экономические признаки при составлении программы. Неясна материальная база для работы в будущем. Есть гипертрофия опытного дела в сторону лесостепи – усилить внимание к опытному делу степной полосы. Областной принцип неизменный. Комплексность изучения д.б.: обязательный.

САПЕГИН. Если Вознесенскую станцию отнести к Днепропетровской области, то казалось бы Одеск. обл. не должна существовать, а должна существовать одна степная область. Мы постарались выяснить этот вопрос. В основе границ областей д.б. ест. историч. признаки. В программных вопросах д. имеет большое значение экономические признаки. Софотеров производ. изучение и обследование естест. истор. признаков области степной полосы, но определенных данных для установления твердых границ Одесской области не мог установить. Област. станция предпочитает геоботаническ. исслед. Пачосского, на основании каких-то границы б. Понтического моря могут быть приняты за границы Одесской области. Понтического моря могут быть приняты за границы Одесской области. В отношении отдельных станций можно сказать, что следует отнести: Адамку к Днепропетровской области, южную часть АМССР к Одес. обл., а северн. часть АМССР к Киевской области. Отдел областной станции, если какой-нибудь находится отдельно от территории

основной станции, может быть отдельной станции, т.к. бухгалтерией объединить этого нельзя и за шиворот тянуть не приходится.

РЕЗНИКОВ. Границы областей не могут определяться только ест. ист. признаками, но и экономическими т.к. ест. исторические признаки неясны и их следует дополнять экономическими факторами.

ВОПРОС О СПЕЦИАЛЬНЫХ СТАНЦИЯХ.

ФИЛИПОВСКИЙ. Ст. садового-огородные с общ. станциями связаны тесно, но напр. табачная, лекарственная не привязаны к одной области. Млиевская ст. может быть центральной, но должна входить в общую обл. систему. Станция ССУ – как все научно-иссл. с.х. учреждения д.б. подчинены НКЗему, но по принятии услов. м.б. отделены.

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. Спец. станции могут быть отделены – те, которые в общем комплексе не имеют тесной связи с главным звеном. Но в общем комплексе должна быть работа по сахарной свекле.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНОЕ СЛОВО ДОКЛАДЧИКА.

ПАНШИН. Составители плана не отказывались от экономических моментов при районировании. Конкретный материал был весь использован – литературный и материал, представлен областям. Сеть мы определяем ест. историч. признаками /первичные факторы: климат, почва/, но м.б. материал пока недостаточен. Растительный покров действительно является определяющим моментом при районировании. Требуется изучение. Границы областей – по ест. историч. признаку, по содержанию программы определяется не только ест. истор. признаками, но и экономическими факторами. Мы признаем комплексность изучения, но выделение специальных станций мы только допускаем и объединяем работу всех станций областным построением работы.

ПОСТАНОВИЛИ:

Авторам учесть все замечания, высказанные областями и внести соответствующие поправки. Иметь ввиду и [непроизв.....] никаких переворотов в системе построения опытного дела; областной принцип построения д.б. в силе, необходимо уточнить вопрос о комплексности работы, основы районирования и программные вопросы. Обдумать и составить проект [.....], обеспечивающего развитие опытного дела. В перспективном плане учесть необходимость более рационального обеспечения работы опытных учреждений по областям /обратить внимание на степную полосу и Полесье/.

ОБ ОБЛАСТНЫХ СОВЕЩАНИЯХ /ДОКЛАД Б.А. ПАНШИНА/

Областные совещания желательнее было бы устроить до Всеукр. Совещания. Областным совещаниям следовало бы, как год тому назад рекомендовал Совет по опытному делу, не заслушать отчеты район. станций, а обсуждать группы вопросов, выдвигаемые Обл. и район. станциями. Желательнее было бы сначала созвать Обл. Совещания, затем Всеукр. Совет по опытному делу, а затем уже Всеукр. Совещание по опытному делу.

ПОВЕСТКА ВСЕУКР. СОВЕЩАНИЯ ПО ОПЫТНОМУ ДЕЛУ /доклад Б.А. Паншина/ Докладывается повестка, которая была принята для Совещания и разослана всем станциям/.

ФИЛИПОВСКИЙ. Накопились вопросы содержания и методики опытной работы /полевого опыта, агрохимии, с.х. метеорологии, животноводства/ Вопросы селекции – отдельным Совещанием.

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. Направление работы и методика работы по гл. станции.

САПЕГИН. 7 лет мы говорили об организ. вопросах, а о науке не говорили. Надо придать научный характер Всеукраинскому Съезду.

ФИЛИПОВСКИЙ. В Обл. совещаниях мы ставили вопросы чисто научного характера. Но у нас нет договоренности по вопросам методологического характера, вот поэтому мы полагаем, что на Всеукр. Совещании необходимо поставить вопросы содержания и методики опытной работы. Научные вопросы желательнее было бы поставить на спец. совещаниях.

ОВСЯННИКОВ. Желательно поставить назревшие вопросы содержания опытной работы в области экономики, животноводства, применения с.х. метеорологии, агрохимии, мелиорации/ орошение и методика орошения/. Вопросы методики следует проработать на местах, а разрешить или в Совете по опытному делу или на спец. совещаниях. Необходимо поставить вопрос о семеноводстве. Вопрос о перспективном плане следует проработать на областных совещаниях и на Всеукр. Съезде можно было бы его не ставить.

ДУВИН. Желательные доклады по животноводству, агрохимии, полеводству, экономике, надо учесть, что методика опытного дела по животноводству не проработана, необходимо обсудить меры к развитию опытного дела по животноводству. Вопросы мелиорации мы считали поставить на спец. совещании.

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. Совещание следует использовать для обсуждения вопросов, которые связывают нас в одно целое. Специальные научные доклады следует поставить на отдельных совещаниях.

РЕЗНИКОВ. Высказывает необходимость твердо и отчетливо поставить опытную работу.

САПЕГИН и ОВСЯННИКОВ, ФИЛИПОВСКИЙ – высказываются в том смысле, что для подготовки работы надо людей, а людей на низкой оплате труда удержать нельзя.

ЮРОВСКИЙ. Съезды не удовлетворяют особенно громоздкостью вопросов и краткостью его по вопросам времени. Вопросы методики следовало бы выделить отдельно, особой группе специалистов.

РУМЯНЦЕВ. Цель съезда: ознакомление общественности с работой и достижениями опытных станций, направление работы, выбора совета.

УМАН. Вопросы методики оп. станций по животноводству непроработанны, непроработанны вопросы коллективных опытов по животноводству. Коли эти вопросы не ставить на Всеукраинском Совещании то поставить на отдельном совещании.

РЕЗЮМЕ И ПОСТАНОВЛЕНИЯ.

РЕЗНИКОВ. 1/ Перспективный план следует поставить особенно в связи с общим пятилетним перспективным планом развития сельского хозяйства на Украине.

Возражений нет.

2/ Следует поставить вопрос о задачах организации и методики опытной работы по животноводству, экономики, применению.

Возражений нет.

3/ Поставить вопросы агрохимии /большинство/.

4/ Поставить вопросы мелиорации /все за, кроме Полесья/

5/ Поставить вопросы с.х. метеорологии /большинство/

6/ методику полевого опыта снять /большинство/

По перспективному плану опыт. дела /докладчик Паншин Н.К./

По перспективному плану с.х. /докладчик Земплан НКЗ/

Экономике А.К. Филипповский.

Применение – Солдатов, Дений, Штандель.

/Оргбюро выбирает по представленным тезисам докладчика/

Животноводство – Задачи и направление работ – УМАН.

Мелиорация – А.П. Плавинский.

С.Х. метеорология Софотеров.

Агрохимия – Душечкин и Соколов
 /Оргбюро выбирает по представленным тезисам докладчика/
 Тезисы должны быть обстоятельными /подоб. рефератам/
 Тезисы должны быть представлены в Опытный Отдел к 15/ХІІ

СРОК ВСЕУКРАИНСКОГО СОВЕЩАНИЯ.

ФИЛИППОВСКИЙ – съезд надо после обл. совещаний т.е. не позднее 10/ІІ

Овсянников 1 половина февраля	}	<i>Голосованием принимается 2-я половина февраля 1928 г.</i>
Рожественский тоже		
Дувин 2-я половина февраля		

ПОВЕСТКА ОБЛАСТНЫХ СОВЕЩАНИЙ.

Не делать Обл. совещания отчетным, а ставить группы вопросов, наиболее важных для области. *Повестки послать в опытный отдел НКЗ.*

СОЗЫВ СОВЕТА ПО ОПЫТНОМУ ДЕЛУ.

Созвать Всеукраинское Совещание после областных совещаний в первой половине февраля. Привлечь на съезд молодых работников опытного дела.

Все областные совещания должны пройти в январе.

Совет созвать за 2 дня до съезда. Вопросы: 1/ Перспективный план /ПАНШИН/ и 2/ методика полевого опыта /Докл. Рожественский и Филипповский/.

ОБ УВЯЗУК РАБОТЫ МЕЛИОРАТИВНЫХ СТАНЦИЙ С РАБОТОЮ С.Х. ОПЫТНЫХ СТАНЦИЙ.

Докл. А.П. ПЛАВИНСКОГО.

Направление работ мелиорации.

1/ Мелиорация земель в смысле коренных улучшений земли, окультуривание негодных земель. 2. Использование мелиорированных земель. Особенности работ: увеличенный размер делянок, значительное число повторений, разнообразие окультуривания земельных территорий. Кто может взять на себя руководство научной работой мелиоративных станций и мелиор. исследованиям? Обл. с.х. оп. ст. не имея спец. Мелиор. Отдела, безусловно не смогут взять на себя руководство. КОМО проведена большая работа по водоснабжению. Обследованы все колодцы и установлен уровень грунтовых вод, теперь на очередь определить статику подземных вод.

Существуют 2 мелиорат. обл. организации. Северная в Киеве и Южная в Одессе. Но эти организации не охватили своим руководством работы мелиоративных организаций. Это объясняется тем, что Мелиозем стремился руководить станциями сам, в силу этого станции оторвались от мелиорации и – разброд в работе. Методика работы не установлена, в особенности по опытам с орошением. Необходимо, чтобы мелиоративные опытные станции подлежали руководству Обл. Мелиор. организаций. Работа большинства станций выходит из пределов какой либо одной области, большинство из них всеукраинского значения /Алешковская, Рудня-Радовельська, Казаровичская, Сагайдакская, Мелозагоровский розсадник корм. трав и т.д. /

Программы следовало бы рассматривать в Обл. Мелиор. орг. и утверждаться Всеукр. Советом по опытному делу. В областные Советы следует включить представителей мелиоративных станций. Претендуют на ведение мелиор. учреждениями Главнаука, Спец. Ин-ты. Работники мелиор. опытных станций недостаточно подготовлены к общему их коллективом программы не рассматривались.

ДУВИН. Особенности опытной работы не отличаются от общей опытной работы. Интересы и задачи развития с. х. области одинаково важны для с. х. опытной и мелиоративной организации. Мелиорат. станции могут быть вполне привязаны к определенной области по местонахождению станций, другие области могут пользоваться выводами общим порядком. Мелиор. станции должны входить в обл. систему наравне со всеми опытными станциями, причем программы утверждаются Областным Советом.

ФИЛИППОВСКИЙ. Программные вопросы обычно проходят на местах и апробируются сначала местными агрономическими организациями. Ненормально, что программы не обсуждались коллективом научных работников мелиоративных станций. Работу мелиор. станций надо поставить в тесную связь с общей с. х. опытной работой. Общее руководство мелиор. опытными станциями должно принадлежать Областным с. х. опытным станциям. Проще можно было бы сделать так, что при опытном Отделе имеются 2 инженера, которые ведут организацию инженерных работ и исследований, а опытные мелиоративные станции должны входить в общую систему опытных станций.

КОРТАЦЦИ. Отличия мелиор. оп. с. х. станций значительны, обусловленные регулированием влажности по желанию. К с. х. работе присоединяется инженерная техника. Для руководства д. б. сильные мелиорат. обл. организации.

ОВСЯННИКОВ. Обл. мелиор. ор. присоединить к опыт. ст. в качестве отделов.

САПЕГИН. Надо осторожно подходить. В мелиорации много инженерного дела. Согласование работы в Областном Совете.

ДОМРАЧЕЕВ. Высказывается в том смысле, что ЮОМО и СОМО д. б. сохранены, как специальные мелиоративные научно-исследовательские учреждения. Мелиор. станции должны входить в областную сеть опытных станций. Программы мелиор. станций обсуждаются в областных совещаниях.

ПЛАВИНСКИЙ. Организация центр. аппарата вместо ЮОМО и СОМО не целесообразно. ЮОМО и СОМО нецелесообразно отрывать от опытных мелиор. станций. Присоединение ЮОМО и СОМО в качестве отделов обл. оп. ст. не целесообразно т.к. каждый из них охватывают не одну область. Опытный Отдел должен быть усилен в смысле аппарата.

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. Вносит предложение в письменной форме, которое принимается за основу и после обмена мнениями в соответствующей редакции принимается.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПО ДОКЛАДУ А.П. ПЛАВИНСКОГО

1. Мелиоративные опытные станции входят в областные опытные организации по месту их нахождения.

На общих основаниях, но с обязательным выделением своего представителя в Областной Научный Совет.

2. Вопросы, разрабатываемые на мелиоративных станциях, затрагивающие интересы /или вопросы/ с. хозяйства других областей / куда территориально не входят данные мелиоративные станции / должны быть обсуждаемы также и на совещаниях по опытному делу этих областей.

3. ЮОМО и СОМО ведают инженерной стороной работы опытно-мелиоративных станций, составляют совместно с ними программы работ станций, которые вслед затем вносятся на утверждение соответствующих опытных станций.

4. Обследования мелиоративного характера согласуются ОМО с соответствующими областными организациями..

5. Иметь в составе Опытного Отдела ответственное лицо, исключительно посвященное руководству опытно-мелиоратив. организации в случае загрузки работой – ответственное пополнение.

6. ЮОМО и СОМО ведут работу научно-исследовательскую.

ЮОМО и СОМО являются для своих областей центральной организацией научно-исследовательской работы и областными научно-инженерными советами для руководимых им станций.

ДОКЛАД В.Г. БАТЫРЕНКО

Функция сортосети: получив сорта, дать оценку с точки зрения экологической пластичности, т.е. определить их районы. Есть точка зрения констатировать факты без анализа, но это ненормально. Попытки углубленного изучения не увенчались успехом. В проведении изучения этих вопросов через опытные станции, пришлось убедиться, что опытные станции перегружены своими заданиями. Вопросы методологического порядка не могли продвигаться ввиду отсутствия лаборатории. Обследования сортового состава картофеля и подсолнечника, две работы, которые проведены вне непосредственных задач. Но вообще для исследовательской работы нет обстановки. Было бы целесообразно слияние сортосети с центр. контр. сем. станц. и контр. химич. лабораторией в Институт сортоведения и семеноведения. Оглашается постановление совещания при ВУОС`е:

1. Признать целесообразным, необходимым и своевременным создание центрального учреждения в задачи которого входила бы разработка и разрешение практических вопросов сортоведения и семеноведения методами научного исследования.

2. Программа и объем работ этого учреждения должны определяться целевыми установками хозяйственно-практического порядка.

3. Создание такого учреждения путем слияния Украинской Сортосети, Центральной Контрольной Семенной Станции, Химической Лаборатории НКЗ и организующейся мукольно-хлебопекарной Лаборатории – признать вполне целесообразным.

4. Просить НКЗ образовать по соглашению с Правлением ВУОС`а специальную комиссию для более детально разработки заданий объема работ и организационных форм проектируемого центра сортоведения и семеноведения.

Просить Б.Н. Рожественского принять ближайшее участие в продвижении этого вопроса.

5. Ввиду того, что формальная невыясненность взаимоотношений НКЗ и ВУОС`а в отношении дальнейшей судьбы Сортосети отрицательно сказывается на работах последней, просить Правление ВУОС`а ускорить продвижение вопроса об организации центра сортоведения и семеноведения.

РЕЗНИКОВ. Постановка вопроса, как сформулировано в постановлении Совещания, слишком широка и неясна. По этой формулировке этот Институт может организовывать и селекционные станции.

Целесообразно м.б. было бы организовать Генетический Институт. Задачей Института, о котором говорит докладчик может быть, кроме проведения сортоиспытания, исследования в области методики сортоиспытания и методики оценки сортов.

ФИЛИППОВСКИЙ. Желателен Ин-т Генетики и селекции. Надо не создавать суррогатов, а институт с определенными целями и функциями.

САПЕГИН. Потребность в Институте Генетики и Селекции необходима, но пока Селекц. Ин-т будет в Сахаротресте, до тех пор Ин-та Генетики и селекции не будет. Так кустарничать в селекционном деле, как подчас мы работаем, сейчас нельзя. Дело не в количестве, а качестве. Необходимо углубить селекционную работу, для этого необходимо Украинский Генетический институт.

ДУВИН и оставить сортосеть в ВУОС нецелесообразно. Укр. Генетический Ин-т необходим.

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. В совещании при ВУОС'а говорилось об Институте семеноведения и сортоведения. Сортоводство в задачу этого Ин-та не входило. Речь шла в том Совещании не об Ин-те Генетики, а только об объединении работы семеноведения и сортоведения. Ин-т Генетики необходим, но это осуществление м.б. не скоро, а Ин-т о котором говорит т. Батыренко, может быть организован сейчас.

ФИЛИПОВСКИЙ. В Сахаротресте стоит вопрос об Ин-те Генетики и селекции не только сахарной свеклы, но всех растений. Ин-т Селекции будет при Ин-те сахарной промышленности. Целесообразнее объединить усилия и средства и создать Укр. Ин-т Генетики и селекции для работы над всеми с.х. растениями.

ПАНШИН. Высказывается в том смысле, что необходимо уточнить полномочия будущего Ин-та, так как упоминалось 3 наименования Ин-т приклад. Ботаники, Ин-т Генетики, Ин-т Селекции.

БАТЫРЕНКО. Мы неизбежно придем к созданию Ин-та Генетики. Ин-т сортоведения и семеноведения может быть частью будущего Ин-та. Если об Генетическом Ин-те будет решено положительно, то организационные формы сортосети так и надо открыть в перспективах будущего Ин-та Генетики. На сегодняшний день, до создания Ин-та Генетики было бы целесообразно

соединение сортосети с Центр. Контр. Сем. Ст., что было бы звеном будущего Ин-та Генетики.

ПОСТАНОВИЛИ:

Исходя из необходимости углубления селекционной работы, считать своевременным и необходимым организовать Всеукраинский Научный центр Генетики и селекции с.х. растений, причем вместо намеченного Ин-та селекции сах. свеклы, считать целесообразным создание единого Ин-та Генетики и Селекции. Просить проф. А.А. САПЕГИНА разработать доклад НКЗема для представления коллегии НКЗема. Доклад прослушать в Всеукр. Совете по Отделу. Признать возможным Сортосеть органически увязать с Контр. Сем. Станц. и Контр. Хим. Лаборатор., ставя общую задачу Сортосети: испытание сортов, изучение «Методики сортоиспытания и методики оценки сортов». Опытному Отделу сформулировать точно задачи сортосети и формы организационной увязки Сортосети с Центр. Контр. Сем. Станцией и Химич. Лабораторией.

ВОПРОС О ПЕРЕВОДЕ НЕКОТОРЫХ ОПЫТНЫХ СТАНЦИЙ НА МЕСТНЫЙ БЮДЖЕТ

/Докл. т. Домрачев/

ДОМРАЧЕВ докладывает о состоявшемся постановлении по этому вопросу Совнаркомом УССР.

РЕЗНИКОВ. Разность бюджета не может влиять на методологию работы опытных станций. Важный момент в том, что ни одна опытная станция не укладывается в рамки администр. района.

РУМЯНЦЕВ. От местного бюджета отказываться не следует и при возможной передаче на местный бюджет опытных станций надо иметь ввиду обязательное [.....] на совместном финансировании с государств. и местн. бюджетов.

ФИЛИПОВСКИЙ. Принципиально возражать нельзя, но вопрос в содержании. Следует списаться с соответствующим Окрисполкомами о том могут ли они принять на свой бюджет содержание станций в той или другой сумме [.....], какую станции имели по НКЗ.

Просить Директорам дать сведения какие они считают самими второразрядными и могут быть переданы на местный бюджет. Затем списаться с округами и составить экспертную группу.

О ЖУРНАЛЕ «ОПЫТНОЕ ДЕЛО». /Запрос Директоров Станций/.

Информация М.З. Резникова. Предполагается слить два журнала «Вісник С.Г. Науки» и «Опытное Дело». Состав редакции не утвержден, возможно, что журнал будет на 2-х языках /укр. и русском/.

Установили: Признать необходимым, чтобы периодический научный орган опытных учреждений существовал, язык д.б. русский в целях возможности обмена мнениями с учеными Союза ССР.

ОБ ОТНЕСЕНИИ ЗАПОВЕД. /МЕЛИОРАТ. СТ. И МУЗЕЕВ к СООТВЕТСТВУЮЩИМИ ОБЛАСТЯМ /Докл. Домрачов/

Принципиально считать, что заповедники д.б. подведомственны НКПросу, но Аскания Нова должна быть оставлена за НКЗемом, как имеющая в себе не только Заповедник степной целины, но зоотехнич. и фитотехнич. оп. станции и крупное хозяйство. Зоотехнич. и Фитотехнич. оп. станции Аскании в научном отношении увязываются в сеть опытных станций Днепропетровской области. Музей – отнести к Обл. ст. на автономных началах. Инструкцию разработать Опытному Отделу, причем иметь ввиду, что Киевский Музей должен обслуживать Киевскую и Полесскую области, с тем, что Киев. и Полес. област. ст. имеют влияние на организацию и содержание Музея. Тоже в отношении Одесского Музея, обслуживающего Одесскую и Днепропетровскую области. Мелиоративные станции отнести к соответствующим областям по месту нахождения станций.

ВОПРОС О ФИНАНСИРОВАНИИ ОП. УЧРЕЖДЕНИЙ /Докл. Рожественский/

РОЖЕСТВЕНСКИЙ. Со штатом трудное положение. 1/ Оплата персонала. В опытной работе чрезвычайно ценна длительность службы работника, но для этого надо дать возможности повышать оклады содержания. 2/ Сокращение штата сильно бьет оп. станции, заставляя сокращать работу. Постановка опытов на несколько лет, требует устойчивости штатов. 3/ Нет подготовительного персонала, Подготовка могла бы быть, как и прежде, в установлении Ин-та Практиканства. Научные командировки. 4/ Недостаток помещений. 5/ Оборотные средства, хозяйства дают плюсы, но необходимы оборотные средства, без них работу вести нельзя. 6/ Тяжесть колдоговора. 7/ Тяжесть отчетности. 8/ Отношения с ОЗО. 9/ О внесении доходов хоз-ва и доход казны.

РЕЗНИКОВ. Опытная станция переживает то, что переживает вся страна. В вопросе о фондах рабочего строительства следует поставить потребность опытных учреждений в строительстве.

ОВСЯННИКОВ. Надо, чтобы правительство обратило большее внимание на опытное дело. Нет принципа распределения средств, нет основ. Одна Харк. ст. имеет средства на штат столько, сколько имеет вся Днепропетровская область. Неравномерны ставки среди специалистов. Роль оп. ст. в семеноводстве. Можно взять от оп. станций все хозяйства, только надо обеспечить научную работу.

РЕЗНИКОВ. Опытникам следует обратить внимание на существование по станциям родственного протекционизма. За этим надо проследить и устранить. Возможно было бы сократить штаты еще, чтобы крупным специалистам дать соответствующее вознаграждение.

ФИЛИППОВСКИЙ. Штат до сих пор не соответствует требованиям размера работы, а поэтому сокращение штата проблемы повышения оплаты не разрешит. Окрагрономы получают до 150 р., а Зав. Оп. ст. выше по квалификации, а получает меньше. Райагрономы 90 р., спец. район. ст. не ниже их по квалификации получают содержание ниже их. Мы работаем в НКЗ до тех пор, пока не получим научную работу в другом месте. Ответственности за сохранение научной семьи мы не берем.

РЕЗНИКОВ. Государство переживает очень тяжелое финансовое положение. Есть вопрос в унификации. В этом отношении надо бороться в Постановлении совещания. Просить СНК об унификации ставок. Пересмотреть станции и их отделы в смысле возможности закрытия параллельных отделов, с сохранением бюджета для расширения и сохранения основных работ на др. станциях и для повышения оплаты специалистов. Иметь ввиду в деле комплектования штатов необходимость Ин-та Практикантов и командировок. Следует освободить оп. ст. от подачек дровяных, осветительных, продовольствия и увеличить содержание. Необходимо получить долгосрочный кредит на строительство через Укрсельбанк, под обеспечение сметой Наркомзема.

Исходатайствовать кредит на строительство опытных станций из фонда рабочего строительства. Квартирами или кварт. деньгами должны быть обеспечены все.

Урегулировать чрезвычайно тяжелый вопрос с выдачей топлива.

Упростить номенклатуру и дать право более свободного маневрирования кредитами.

Урегулювати оборотні засоби.

Проаналізувати стан господарства і вичерпати можливості оборотних засобів.

Упростити бухгалтерську звітність.

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 9, спр. 560, арк. 86–94. Машинопис.

№ 31

ПРО ТЕМПИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ ДОСЛІДНУ СПРАВУ В УКРАЇНІ

Грудень 1927 р.

«Съезд особенно обращает внимание на необходимость в дальнейшей работе над пятилеткой выяснить все предпосылки и условия для:

а) большего, чем это запроецировано, темпа роста производительности сельского хозяйства и всестороннего учета всех тех общественных и организационных возможностей, которые открываются для деревни при советском строе...».

З резолюції II Всесоюзного з'їзду планових органів по перспективному плану розвитку народного господарства СРСР.

Світова війна та революція відкрили широкі обрії селянам мешканцям, навіть, найглухіших сел, поширивши серед них величезне прагнення до кращого життя. Масам здавалося, що наслідком революції їхнє життя в ближчий же час значно зміниться до кращого.

Проте, сучасна дійсність не відповідає цим надіям, особливо в місцях, де прирізка землі дала дуже мало, приміром, на Чернігівщині, де в наслідку революції площа селянської землі збільшилася лише на 11%. Це викликає тепер велике незадоволення й ремство. І це незадоволення селян, коли не буде вжито радикальних заходів з метою рішуче і скоро поліпшити життя селян, безперечно, ближчими часами дуже загостриться. Живучи на селі та стикаючись з селянською масою, справді бачиш, як з кожним роком зростає, з одного боку,

бажання краще жити, намір радикально змінити своє господарство, щоб мати можливість краще жити, а з другого боку, зростає незадоволення, бо сучасна дійсність не дає масам можливості до цього.

Керовники держави чудово це розуміють, чому й підкреслюють, що в ближчому майбутньому життя селян повинно дуже змінитись до кращого.

Так, тов. Осінський¹ ставить привабливе завдання в ближчі 10 років посадити на автомобіль усіх селян і робітників. Тов. Калінін на Всесоюзному з'їзді рад 1927 р., при обговоренні доповіли про стан сільського господарства, цілком справедливо висував те безсумнівне твердження, що тепер темп розвитку нашого сільського господарства повинен бути значно скоріший, аніж він був до війни.

На жаль, дійсність наша поки-що цілком не дає можливості так радісно сподіватися на радикальне поліпшення життя селян у ближчий час. Не зважаючи на планове регулювання сільського господарства, як і всього державного життя, наше сільське господарство постійно переживає різні труднощі Українські селяни прагнуть кращого життя, виявляючи здатність при більше-менше придатній кон'юктурі дуже швидко збільшувати продуктивність свого господарства, але згадані перешкоди примушують селян не тільки йти вперед, а, навіть, відкидають їх далеко назад. У цьому відношенні характерний 1926 р., коли зі слів М. Вольфа, завідателя ЦСУ², відбулося значне погіршення рільництва, зріст екстенсивного зернового рябопілля («пестрополья») й зупинка в розвиткові технічних культур. Площа цінних прогресивних культур на Україні за цей рік скоротилась у великій мірі, хоч ЦСУ пояснює таке катастрофічне скорочення цінних культур ринковою кон'юктурою. Але фактично справа не тільки в тимчасовій несприятливій ринковій кон'юктурі, а в глибших причинах: у всьому плані заходів до розвитку сільського господарства. І намічений перспективний план розвитку сільського господарства і кошти, що їх відпускається на цей розвиток такі, що не дають можливості йому зрушити вперед тим темпом, про який говорилося на Всесоюзному з'їзді рад.

Але чи здатне українське сільське господарство до швидкого с.-г. прогресу? Чи здатне українське селянство з великою вигодою для всієї держави використати великі засоби, вкладені в сільське господарство? Дані довоєнного часу дають безліч фактів, які цілком певно доводять, що наші малописьменні селяни, при більше-менше сприятливій кон'юктурі, здатні на диво швидко

¹ Осинский. «Американский автомобиль или русская телега». Вид. газети «Правда». М. 1927.

² Державна статистика УСРР. «Статистична хроніка», № 43, вид. 1926 р. стор. 5–8.

поліпшувати своє господарство, застосовуючи радикальні заходи в ньому. При цьому часто темп такого поліпшення в останні десяти-річчя до війни на Україні, де умови для цього були дуже несприятливі («ножиці»), був, навіть, швидчий, аніж у Німеччині, де співвідношення цін поміж сільськими й фабричнозаводськими продуктами було набагато сприятливіше для сільського господарства. В Німеччині селянське й високо-культурне поміщицьке господарство виявило здатність підвищити врожайність своїх головніших польових рослин за період в 10–15 років (1887–1896; 1899–1904 р. р.) на значну цифру 15–23%, пересічно. Примірно за цей період на Полтавщині, де, як відомо, було найдокладніше й повно розроблено статистичні дані, в дрібних селянських господарствах сталися такі зміни:

Пересічний врожай в пудах на десятину:³

Період	Жито	Оз. пшен.	Г речка	Овес
1886–1894 .	48	43	28	49
1904–1912 .	67	61	44	64

Щеб-то, бачимо, що майже за той же період, за який висококультурні німецькі господарі зуміли підвищити врожайність своїх полів усього на 15–23%, малописьменні або й неписьменні селяни Полтавщини підвищили врожайність своїх полів на 40–60%. Це явище, звичайно, не є виняток для України. Порівнявши врожаї різних періодів для ряду країв, побачимо, що підвищення пересічної продуктивності десятини засіву за десятиріччя дев'яностих і дев'ятисотих років виявляється такими даними⁴.

		Підвищення в %%
1.	Губ.: Київська, Подільська, Волинська	33,0
2.	Губ.: Харківська, Полтавська, Чернігівська	18,0
3.	Губ.: Курська, Орловська, Тульська, Тамбовська, Рязанська, Воронізька	13,4
4.	Губ.: Ліфляндська, Естляндська й Кур- ляндська	4,6

³ М. В. Рклицький. Из прошлого и настоящего черноземной деревни. 1914 рік. Стор. 31–33.

⁴ С.Л. Франкфурт. Аграрная реформа и сахарная промышленность. 1918 рік. Стор. 18.

Для окремих культур урожайність підвищалась значно більше, приміром, урожайність селянської картоплі на Полтавщині за період з 1888 р. по 1917 подвоїлась.

Не менше інтенсивно відбувалося й друге прогресивне явище в сільському господарстві, а саме: заміна мало прибуткових і нетрудомістких культур на прибутковіші. Так, лише за шість років з часу перепису 1910 року й по 1916 р., цеб-то всього за такий короткий строк сталися для деяких хлібів величезні, навіть, стихійні зміни. Лише за шість років, з яких два вже підчас війни, полтавські господарі спромоглися збільшити засіви озимої пшениці, мало поширеної раніше культури в губернії, майже на 500%, на величезну площу для однієї лише губернії з 54 тис. дес. до 306 тис. дес. Але це явище поширено було й на Україні, загалом. За період з 1908 по 1916 р.⁵ площі засівів озимої пшениці зросли так: Херсонщина+21,1%, Таврія+20,3%, Катеринославщина +12,3%. Але селянське господарство виявило себе надзвичайно гнучким і здатним заводити не тільки нові зернові культури, але й такі надзвичайно інтенсивні і трудомісткі культури, як приміром, цукровий буряк. Історія поширення цієї культури дає не менше дивовижну картину гнучкості і здатності наших селян, при хоч трохи сприятливих умовах, заводити й поширювати нові, навіть, дуже трудомісткі культури. Так, лише за десять років, з 1904 р., вся площа цукрового буряка майже подвоїлась, збільшившись з 384 тис. дес. 1904 р. до 697 тис. дес. року 1914⁶. При цьому, що дуже характерно, особливо поширювались площі засівів саме селянського цукрового буряка. Лише за десять років, при відсутності землевпорядження, площа селянського цукрового буряка збільшилась утричі, на досить велику площу в 100 тис. дес.

Цікаво порівняти темп розвитку-відновлення цієї надзвичайно важливої для лісостепу культури тепер. Проектується⁷, що до 1930 р. площу засіву цукрового буряка буде доведено до 750 тис. дес., цеб-то не набагато більше, як було року 1914; врожайність же гадається довести на 1930 р. до 82 берк. з дес., при довоєнній пересічній врожайності 90 берк. Це при площі 750 тис. дес. дає в умовах пересічного врожаю 61,5 міл. берк. буряка, цеб-то грубо примірно довоєнну кількість. Отже, за останні 15 років гадається, в кращому випадкові, лише відновити довоєнну продукцію, до того-ж дуже невігдно: не за рахунок більшої врожайності, а за рахунок більшої засіяної площі. І вина в цьому не селян, а утвореної кон'юнктури. Ми бачимо приклад року 1926, коли через

⁵ «Сельско-Хозяйственное Опытное Дело», № 3, 1923 г. В. И. Сазанов. Стор. 35.

⁶ Госплан СССР. Перспективы развертывания народного хозяйства СССР. Вид. 1927 р.

⁷ Госплан. Там само.

несприятливу кон'юнктуру селяни зразу скоротили свої засіви цукрового буряка на 27 тис. дес., а року 1927, завдяки поліпшенню кон'юнктури, засіви збільшилися на 91 тис. дес. Перспективи розвитку засівів цукрового буряка, головної технічної рослини лісостепу України, твердо вказують на те, що в перспективному плані є великі недоліки, що їх треба в ближчому часі виправити.

Українські селяни виявили здатність дуже швидко розвивати й інші галузі сільського господарства. На Полтавщині, приміром, виробництво й вивіз свинини за яких-небудь десять довоєнних років збільшилися більше, як у 25 разів. Так, вивозилось із губернії в тис. пуд.⁸

1893 р.	1906–09 р.	1912–13 р.
7,5	83	185

Рівнолежно з цим, інтенсивно йшов другий дуже важливий процес – корінного поліпшення свиней: місцеву пізноспілу й малопродуктивну свиню дуже швидко заступала високо-культурна англійська свиня. Величезного й надзвичайно швидкого розвитку досягло птахівництво та вивіз яєць, виключно продукції селянського господарства. За десять років продукція й вивіз в окремих губерніях зросли в 3–7 разів, приміром, на Херсонщині.

Не менше видатних успіхів досягли селяни і в справі машинізації свого господарства, змінивши колишні дідівські невідосконалені дерев'яні знаряддя на досконаліші металеві та заводячи в господарстві складні машини: молотарки, сіялки, віялки, сортировки, соломорізки й т. інш. Дерев'яний плуг на Полтавщині був поширений року 1900 в кількості 70 тис., або в 36% селян, а вже року 1910 він був лише в 4% хліборобів. Приклад поширення залізного плугу є досить характерний. І це не зважаючи на високі ціни на метали, які в нас були в декілька разів вище закордонних.

Перейдімо далі до сучасної дійсності. Тепер, здавалося-б, умови сільського господарства змінилися набагато разів до кращого: всю політику скеровано на поліпшення життя трудящих, селяни значно збільшили площу своєї землі, на великих площах переводиться землевпорядження, нарешті, що найголовніше, селяни, навіть, найглухіших сел, наслідком війни та революції поширили свої обрії й розвинули смак до кращого життя. Але біда в тому, що всі побудовання перспективного плану, що їх переводиться й намічається, не дають належних можливостей для селян, ці побудовання надто мало погоджено з дійсними потребами селян, мало задовольняють вони сучасну активність селян, що тепер дуже зростає.

Наведімо з практики Носівської с.-г. досвідної станції декілька прикладів

⁸ Проф. А. Н. Челінцев. Состояние и развитие русского сельского хозяйства. Стр. 116.

сучасної активності селян. Бажаючи ввійти в безпосередній зв'язок з селянами й перевести розмноження серед них деяких нових сортів рослин, станція вмістила взимку 1926-27 р. декільки відповідних статтей в с.-г. журналах та округових газетах. У відповідь на це листами відгукнулося біля 20 тис. селян. Станцію було буквально засипано селянськими листами, і вона не могла справитися з цим потоком, а багато селян настирливо добивалися й писали 2-3 листи. Носівська станція випробувала придатність американської методи с.-г. впливу на селянських підлітків, організувавши с. -г. гуртки молоді в наших умовах. У невеликому околицькому районі станції вдалося організувати в с.-г. гуртки біля 650 селянських підлітків.

Бажаючи допомогти розвитку насінництва, особливо конюшинового, досвідна станція протягом декількох років перевела великий досвід організації селянських товариств насінньоводів, безпосередньо керуючи цими організаціями. І як наслідок цієї роботи, в невеличкому околицькому районі станції ці плантатори тільки 1926 р. засіяли насінньовсю конюшиною 1200 дес. При цьому величезна маса селян, що сіють тепер конюшину на насіння, сіють її вперше. Бажаючи далі з'ясувати, наскільки можуть сусідні селяни швидко засвоїти племінну справу, станція організувала товариство свинарів. На теперішній час товариство випустило біля 800 штук племінних таврованих тварин. Цей племінний матеріал товариства розходитьсь по всій Україні й задовольняє найвищим вимогам.

Отже, в нашій країні, де нема поміщицьких господарств, в країні, де й радгоспів не так багато, на с.-г. досвідні станції припадає особливо відповідальне завдання. На жаль, очевидячки, в згоді з загальним поглядом на сільське господарство, досвідна справа на Україні перебуває тепер у скрутному становищі. Ставки платні науковим робітникам-досвідникам дуже низькі, нижчі, аніж у якій іншій агрономічній галузі; і взагалі, відпуск коштів на с.-г. досвідну справу дуже мізерний, менше, навіть, як відпускатися до війни. Так, за розрахунками НКЗС, вже року 1913 з державного та місцевого бюджетів витрачалось на с.-г. досвідну справу теперішньої України 1700 тис. карб.⁹

Цікаво порівняти темп відпуску коштів на с.-г. досвідну справу в нас і в Півн.-Америк. Спол. Шт. У нас сільського населення є біля 82%, а в Півн.-Амер. Спол. Шт. лише 46%. При цьому в нас, за перспективним планом, не зважаючи на всі проєктовані заходи до урбанізації, навіть, року 1941 міського населення ледве буде біля 21%. В Півн.-Амер. Спол. Шт. урбанізація йде дуже бурхливо, а

⁹ УНКЗ. Перспективний план по сільському господарству лесостепи и полесья. 1925 г. Стр. XXIX.

індустріальна промисловість швидко зростає. Так¹⁰, року 1926 в Півн.-Амер. Спол. Шт. рівень розвитку здобувальної промисловости досяг колосального збільшення—150%, порівняно з довоєнним станом цієї промисловости, а обробна промисловість зросла на 139,8%. І не зважаючи на все це, уряд вважає за потрібне й доцільне щороку все збільшувати кошти, що їх відпускається на с.-г. досвідну справу, а саме,—по роках ми маємо: 1906 р. – 2500 тис. дол.¹¹ 1915 р. – 6421 тис. дол.¹², 1925 р. – 12056 тис. дол.¹³.

Наші с.-г. досвідні станції, крім безпосередніх своїх завдань, могли-б ще перевести й велику роботу над вивченням самого темпу розвитку сільського господарства. Перебуваючи в селянській гушавині, станції, крім того, можуть відіграти велику роллю і як безпосередні центри, що організують с.-г. виробництво. Цією роботою в нас ще, взагалі, мало займалися, але в умовах державного планування й регулювання всього господарства, – ця робота надзвичайно потрібна. Досвідні станції дуже зацікавлені не тільки в тому, щоб одержати в себе на досвідних полях і досвідних скотарських дворах ті чи інші висновки, але їм також цікаво з'ясувати, в якій мірі ці висновки можна пристосувати в умовах селянського господарства й, нарешті, не менше зацікавлені вони і в тому, щоб їх висновки як-найлегшим шляхом і швидко пройшли в селянську товщу. На жаль, держава зовсім мало відпускає коштів якраз на розвиток роботи відділів пристосування та економічного досвідних станцій, що на них покладається згадані завдання станцій. При цьому проводиться ту помилкову думку, що економічні відділи повинні бути тільки на краєвих с.-г. досвідних станціях, а зовсім не на районних, хоч-би й великих, станціях. НКЗС вирішив, щоб економічні відділи були тільки при п'яти краєвих станціях України. З часу цієї постанови минуло вже чотири роки, а з часу існування краєвих станцій і багато більше, і однак, ми й досі занадто мало знаємо про роботу економічних відділів наших краєвих станцій. Робота цих відділів тут поки-що слабо розвивається. За останній час Всеукраїнська Рада досвідної справи визнала за потрібне, щоб і на великих районних станціях у штаті були економісти. Але, за недостатчею коштів, це бажання Ради й досі не виконане.

Відділи пристосування, порівняно, ще дуже молоді відділи. Вони поки-що зовсім не зачепили однієї, на нашу думку, дуже важливої роботи, а саме: роботи самих с.-г. досвідних станцій. Ми кажемо про вивчення нових метод, нових

¹⁰ „Правда“. 14 августа 1927 г. Доклад тов. Рикова.

¹¹ Розен. Американские с.-х. оп. станции. Изд. Екат. Губ. Зем. 1907 г.

¹² U. S. Department of agriculture. Report oh the Workand expenditures of the agricultural experiment stations, 1915.

¹³ Report on the agricultural experiment stations, 1925.

шляхів як-найскорше й найлегче переводити в товщу селянську висновки досвідних станцій, а також про порівняння продуктивності тих чи інших сучасних метод агропропаганди та поліпшення їх. Відділи пристосування наших станцій обставлено, здебільшого, дуже бідно й вони віддають всю свою увагу й сили переважно пропаганді висновків с.-г. досвідних станцій, а за останній час і колективним досвідам. А проте, робота над виявленням нових найпродуктивніших шляхів поширення серед селянства висновків станцій є одне з чергових і дуже цікавих завдань станцій.

Погляньмо, для прикладу, хоч-би на американську методи впливати на сільське господарство через селянську молодь, об'єднуючи її в с.-г. гуртки. Як відомо, роботу с.-г. гуртків молоді в Півн.-Амер. Спол. Шт. провадяться вже давно й дуже гарно й вона дає в умовах американської с.-г. дійсності дуже багато, тому практичні янки вважають за вигідне витратити на це великі кошти. Досить сказати, що року 1922 в Півн.-Амер. Спол. Шт. при с.-г. інститутах керівництвом клубною роботою безпосередньо в клубах молоді було зайнято понад 200 робітників, не рахуючи багатьох тисяч агрономів, що допомагають роботі с.-г. гуртків молоді.

В цей час в Америці було біля 500 тис. чол. молоді, об'єднаної в с.-г. гуртки молоді¹⁴. В одній лише північно-західній частині Півн.-Амер. Спол. Шт. 1920 р. клубну роботу переводило 14 тис. місцевих гуртків, що об'єднували понад 216 тис. чол. молоді від 10 до 18 років. Вартість продукта, що його було вироблено в наслідку клубної роботи року 1920, оцінюється більше, як 9 міл. карб.

Носівська станція була піонером у справі заснування гуртків с.-г. молоді на Україні, почавши працювати в цій галузі 1920 р. І вже 1925 р. вона організувала й керувала роботою 29 с.-г. гуртків молоді, різних типів з кількістю активних членів біля 650 чол. Придатність цієї методи роботи дуже скоро ствердилась у нас на Україні. Приклад Носівської станції зацікавив багатьох не тільки на Україні, а й в усьому Союзі. Досвідна станція склала відповідну популярну брошуру, що допомагала керуватись та складати звіти про роботу с.-г. гуртків молоді¹⁵. Трохи пізніше цю брошуру в доповненому вигляді видало видавництво „Новая Деревня“. Робота с.-г. гуртків молоді в районі Носівської станції твердо виявила, що користаючи з цієї методи роботи, при незначних, порівняно, витратах, можна: 1) значно розвинути й допомоги вибратися на ширшу дорогу с.-г. молоді, 2) помітно вплинути й на господарство батьків

¹⁴ Див. збірник: «К школам крестьянской молодежи». Вид. Новая Деревня, 1924 р. Стор. 63; ст. С. И. Данилова і стор. 69, 70 там само, ст. Коль.

¹⁵ Н.Д. Костецкий. Сельско-хозяйственные кружки молодежи. Вид. Носівської с.-г. досвідної станції. Вип. 21.

дітей—членів с.-г. гуртків, і 3) за допомогою с.-г. гуртків молоді поширювати серед селян висновки досвідної станції. Однак, недохватка коштів примусила досвідну станцію залишити дальшу розробку питання про с.-г. гуртки молоді, перейшовши до праці лише над тими питаннями, розробляти які можна було-б лише на основі самооплатності, без відпуску коштів з боку уряду.

Можна навести ще й другий приклад з роботи станції. Численні різноманітні роботи досвідної станції цілком певно з'ясували величезне значіння для краю заведення в сівозміні червоної конюшини. Але й тут починати справу станції довелося не тільки за свій страх і ризик, але й за свої мізерні кошти. Надалі, коли справу вже було почато й поведено, вдалося притягти кредити через «Агрономію». По роках робота розвивалася так: 1923–17 дес., 1924–120 дес., 1925–500 дес., 1926–1200 дес. Всі площі засівалося лише перевіреним і перепущеним через комору станції насінням. Року 1926 конюшинового насіння було зібрано біля 6000 пуд. з тим, щоб року 1927 засіяти вже біля 4000 дес. При цьому біля 95% усіх плантаторів, що сіють конюшину, сіяли її не тільки на насіння, але й, взагалі, вперше на полі. З 1926 р. станція, з метою прискорити і здешевити молотьбу коню-шинового насіння, організувала мандрівну молотильно-теркову валку в складі трактора й великої конюшинової теркарні (кол. парової). Робота ця пройшла досить вдало.

Виконана робота з'ясувала ряд цінних моментів і дала можливість станції перевірити свої висновки в масі селян та висунула друге завдання – розпочати масове поширення в селянських господарствах, що сіють конюшину, суперфосфату, а рівно й почати роботу що до селекції червоної конюшини. В результаті всієї цієї роботи твердо з'ясувалося, що конюшинове травосіяння може в нас дуже швидко, при правильному переведенні справи, поширитись у селянському господарстві, і коли це поширення на Україні поки-що йде не так швидко, як треба, то затримка тут не з боку селянства, а з боку керованих та кредитових органів.

Третя тотожня робота тісно звязана з питанням поширення засівів конюшини в полі. Многорічні роботи станції добре з'ясували, що вигідність вживати на наших ґрунтах суперфосфата, з заведенням до сівозміни конюшини, зростає в декільки разів, і в цих сівозмінах справа дуже вигідна. Тому з поширенням засівів конюшини перед місцевим селянством відкрилось нове вигідне діло – пристосування тут суперфосфату. Але, в звязку з тим, що НКЗС заборонив станції провадити дальшу роботу з конюшиновими засівами в селян, припинилася робота з масовим поширенням серед селян і суперфосфату.

Так само робота станції в галузі скотарства, над заснуванням селянських

свинарських товариств, показала, що при правильному підході й ке- ровництві наше селянство може- швидко і в великому розмірі вести племінну справу, що надто важливо, в зв'язку з передбаченим планом розвитку беконної справи. Селяни заводчики племінного свинарства значно поліпшили умови утримання своїх тварин і, не зважаючи на значну сучасну дорожнечу будівельного матеріалу й будівельних робіт, багато з них збудували для своїх тварин цілком придатні приміщення.

Відзначимо ще один досвід Носівської станції, що мав на меті з'ясувати наші можливості, в спосіб масової розсилки невеликої кількості насіння нових сортів та рослин, швидко просунути ці нові сорти та нові рослини в масу селян, втягуючи самих селян у масові досвіди з цими рослинами і в масове розмноження. В нас лише вишукується нові методи цієї роботи. В Америці є вже в цій галузі ряд цікавих досягнень, які доводять, як надзвичайно скоро селянські маси сприймають і заводять у своєму господарстві все дійсно вигідне. Зупинімося на поширенні тут двох рослин: суданської трави й буркуна. Суданську траву вперше було ввезено Півн.-Амер. Спол. Шт. з Африки 1909 р. Після того, як за даними досвідів за декілька років на станціях, з'ясувалася велика цінність суданки, департамент хліборобства протягом трьох років (1914–1916) розіслав однофунтові пакунки з насінням суданки в адресу біля 170 тис. чол. Наслідком цього вже року 1918 цінність урожаю суданки в Сполуч. Штатах досягла 20 міл. довоєнних золотих карб.

Друга, нова для нас культура буркуна, в придатних до неї районах Америки останніми роками поширюється надзвичайно хутко. Всього тепер під засівами буркуна в Америці налічується від 4 до 5 міл. акрів. Носівська станція почала масову розсилку невеличкими пакунками насіння нових сортів та нових рослин лише року 1927. Оголосивши про це в ряді статей у с.-г. журналах та декількох округових газетах, станція одержала біля 20 тис. листів від селян, що висловили бажання одержати згадане насіння. Одержати вічка нового сорту картоплі «Деодара» висловило бажання біля 10 тис. селян, але, за недохваткою коштів, станція вислала пакетики з 10 вічками цього сорту картоплі лише 2000 чол. Ця спроба цілком удалася: селяни з 10 вічок картоплі зуміли в перший-же рік одержати від 10 до 50 фунтів нового сорту картоплі.

С.-г. досвідні станції дуже зацікавлені в тому, щоб їх висновки як-най-скоріше й найширше пройшли в селянські шари. Тому природньо, що станції повинні бути за ті центри, які організують і розв'язують питання, безпосередньо зв'язані з роботою самих станцій, з їх висновками й винаходами. Американські станції в цьому відношенні пішли дуже далеко. З метою щільно ув'язатися з

околишнім населенням, ці станції стали за центри, що організують і розв'язують питання й не зв'язані з безпосередньою роботою станцій. Приміром, тов. Кривуша в своїй праці про американські зоотехнічні досвідні станції¹⁶ зазначає, що на багатьох станціях відділи скотарства вишуковують найкращі й найвигідніші для фермерського господарства умови збуту продуктів скотарства. Дуже поширилась у цьому відношенні на станціях організація збуту молочних продуктів, що має величезні добре обладнані помешкання й підприємства. Деякі станції, крім збуту молочних Продуктів, організували широке посередництво в справі продажу яєць. Таке посередництво в збуті є справжній і вірний фактор, що зближує досвідні установи з околишнім місцевим населенням і що являє собою одну з важливіших причин с.-г. прогресу в Америці, не кажучи вже і про всю іншу широко й різноманітно поставлену агрономічну допомогу.

В нашій статті ми спинялися переважно на роботі Носівської станції, як на прикладі, що станція може стати за центр, який організує господарство околишнього селянства, причому роботу станції переводилося на принципи самооплатности, цеб-то державний апарат на неї не витрачався. Але тождно роботу переводили й переводять і деякі інші наші станції. Мліївська садово-городня станція організувала серед околишнього селянства колективне вирощування городнього насіння. Лубеньська станція лікарських рослин поширила серед селянства свого району вирощування лікарських рослин. Полтавська станція розпочала організацію репродукції насіння кормового буряка. В цих же напрямках працюють інші станції. Пригадавши, що на Україні є біля 50 с.-г. досвідних станцій НКЗС, Цукротресту та інших установ, можна зробити твердий висновок, що при правильній і плановій роботі в цьому напрямку наші досвідні станції можуть стати значним фактором і в справі прискорення темпу с.-г. прогресу України, не лише дістаючи нові висновки, досягнення, але й безпосередньо сприяючи як-накскорішому поширенню цих висновків серед селянських мас.

Кулжинський С.
Носівська с.-г. досвідна станція

Передрук з видання : Український агроном. 1927. № 12. С. 4–11.

¹⁶ А. В. Кривуша. Постановка опытного дела по животноводству в С.Ш. Северной Америки. Изд. Екатеринославской с.-х. опытной станции. 1915 г. Стор. 90–91.

ДОСЯГНЕННЯ В НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ РІЛЬНИЦТВА Й НАСТУПНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Грудень 1927 р.

До постановки питання. С.-г. досвідні станції, що мають за мету вивчати технічні питання сільського господарства та раціональної організації його, утворилися, за винятком найстаріших Полтавської, Херсонської, Лохвицькі та Одеської, незадовго до світової війни й частково в перші її роки (за період 1909–1916 р.р.). 1920 р., коли досвідні станції перейшли до відання НКЗС УСРР, після воєнних часів та повоєнного розруху, вони були в гтані цілковитого наукового й господарчого занепаду, з незакінченим або зруйнованим будівництвом і втраатою невпинності в програмовій науково-дослідній роботі. Радянська влада з перших-же днів своїх звільнила досвідні станції від усяких реквізицій, повинностей, надала їм різноманітні пільги, забезпечила їх матеріальними та грошовими засобами й тим утворила умови, за яких досвідні станції швидко відновились після цілковитого занепаду й застою та інтенсивно повели свою науково-дослідну, агрикультурно-виробничу та культурно-освітню діяльність.

Тому на порозі другого десятиріччя Жовтневої революції цікаво поглянути, яких наслідків досягли досвідні станції в своїй праці, наскільки цінні вказівки вони можуть давати й дають уже селянському господарству з матого збільшити продуктивність селянського господарства, та в якій мірі останнє фактично пристосовує для себе висновки станцій. Поряд із цим слід відзначити й ті перешкоди, що затримують як-найширше пристосування висновків станцій в умовах селянського господарства, виявити ті дальші заходи, що їх потрібно здійснити з метою глибоко вкоринити в селянське господарство культурні способи провадити сільське господарство. Спробуймо дуже коротко і стисло все це виявити й відзначити.

I. Наші досягнення. Треба одверто сказати, що робота с.-г. досвідних станцій велика й досягнення їх дуже значні. Роботу станцій та їх досягнення використано було в системі агрономічних заходів у напрямку реорганізації та поліпшення селянського господарства, що в значній мірі сприяло тому успіхові, який ми вже тепер маємо на шляху здійснення поставленого завдання – збільшити продуктивність сільського господарства.

Зазначений успіх виявляється в тій пропорції с.-г. культур, що її ми маємо на початку 1927 р. З підсумків 1926 р. ми можемо констатувати такі позитивні факти в польовому господарстві України: 1) площа засівів озимих до 1927 р. збільшилась, порівняно з площею 1913 р., на 16%: 1913 р. було 25,7%, а 1926 р. – 41,7%; 2) площа під просапними культурами також збільшилась: 1913 р. було 7,9%, а 1926 р. – 12,3%; 3) разом з тим скоротилися засіви ранніх ярових культур, які в умовах України здебільшого не гарантують урожаю, на 32,9%, а саме: 1913 р. засівна площа пшениці ярої, ячменю та вівса дорівнювала 66,4% од усєї засівної площі, а перед 1927 р. ми мали в усій засівній площі вже 33,5% засівів ранніх ярових. Досягнення ці, безперечно, дуже значні.

С.-г. досвідні станції саме в цьому напрямку й радять будувати рільництво, вказуючи ось на що:

1. Основа польового господарства степової смуги: правильний обробіток ґрунту з метою збирання й затримки вогкості та знищення бур'янів; засіви озимих по ранньому пару; плодозміна з заведенням до сівозміни посухотривалих просапних рослин (кукурудза, сонячник та інш.), зменшуючи зате ранні ярові хліба. Пар повинен бути переважно чистим раннім паром і тільки в місцевостях з достатньою кількістю весняних опадів його можна засівати (займати) просапними рослинами (картопля, кукурудза). Наслідком цих заходів гуртовий збір з десятини збільшується, порівняно зі звичайним селянським, удвічі. Наприклад, сівозміна: картопляний пар, озима пшениця, кукурудза, ячмінь – дає суму врожаю 459 карб, на десятину (за розрахунками Одеської станції).

2. Основа польового господарства лісостепової смуги: вдобрення – гнояне або мінеральне. Гнояне вдобрення дає прибавку врожаю озимих на 50–60%. Гній можна замінити на чорноземлях, деградованих чорноземлях та лісових суглинках відповідними мінеральними вгноїннями, зважаючи на той чи інший харчовий мінімум у даному ґрунті. Плодозміну в лісостеповій смузі будується в напрямку чергування зернових колоскових хлібів з просапними культурами (головним чином цукровий буряк, картопля та почасти кукурудза й сонячник). Пар у лісостепу, завдяки достатній кількості опадів, з одного боку, і з другого, з метою збільшити в господарстві кормові засоби, повинен являти собою вгноєний засіяний ранній пар, за рослини, що ними потрібно займати пар, можуть бути, по-перше, стручкові трави (вика з вівсом, еспарцет, конюшина, люцерна), а по-друге, просапні рослини (переважно картопля). Наслідком цих заходів гуртовий збір з десятини збільшується в 1½ і в 2 рази. Наприклад, за даними Харківської краєвої досвідної станції, сівозміна: вико-вівсяний угноєний пар, озиме жито, яра

пшениця дає суму врожаю 442 карб, на дес.; вгноєний картопляний пар, озиме жито, яра пшениця дає суму врожаю 695 карб, на дес. За даними Української досвідної станції, сівозміна: вика з вівсом, озима пшениця, ячмінь—дає суму врожаю 380 карб.; вика з вівсом, озиме жито, картопля—479 карб.; картопля, озиме жито, цукровий буряк – 497 карб, на десятину.

3. Основи польового господарства Полісся: поліпшення легких піс-кових ґрунтів засівом на пару й по толоці азотозбиральних стручкових рослин (люпин, серадела, конюшина,); широке вживання гнояного або зеленого (люпинового) вгноїння, а також мінеральних угноїнь та люпинової муки, як угноїння. Неродючі піски з урожайністю жита в 15 пуд. на дес. при люпи-нації їх дають урожай в 4 рази більший—до 60 пуд. Як просапні культури, рекомендується: картоплю, кормовий буряк, кормову моркву, турнепс.

Для всіх зазначених фізико-географічних країв України в справі поліпшення рільництва рекомендується, як ми бачили, культурний пар і заведення в сівозміну просапних рослин за рахунок скорочення засівів ранніх ярових хлібів. Ці заходи обов'язкові не тільки з метою збільшувати та зберігати запаси вогкості в ґрунті, але найголовніша їхня мета – це боротьба з бур'янами. «Бур'ян на полях – твій найлютіший ворог!», – кажуть досвідні станції селянинові: «бур'ян з'їдає половину твого хліба!». Американці вважають, що втрата вогкості, яка відбувається через поверхню ґрунту, не така велика; «головним джерелом цих втрат є бур'яни, знищувати яких і є основне завдання парового обробітку» (Див. проф. Н. М. Тулайков: «По опытным учреждениям области сухого земледелия Сев. Америки» – 1924 р.).

Який економічний ефект рекомендованих заходів? Щоб виявити це, візьмімо хоч-би агротехнічний ефект чистого раннього пару в степу, а також економічний ефект його, порівняно з селянським обробітком.

Пересічні врожаї оз. жита на досвід. станціях по ранньому й пізньому невгноєним парам, у пуд. на дес.	Лісостеп УСРР та РСФРР					Степ УСРР та РСФРР				
	Сумська ст.	Харківська ст. УСРР	Полтавська ст. УСРР	Чарторійська ст. УСРР	Воронізька ст. РСФРР	Одеська ст. УСРР	Херсонська ст. УСРР	Донське до-	Безенчуцька ст. РСФРР;	Костич. ст. РСРР нім.-республік
По ранньому квітневому невгноєному пару	91	119	143	109	128	89	120	108	114	79
По пізньому	76	96	105	85	98	64	77	73	77	41

червневому невгновному пару										
Прибавка від раннього пару в пудах на десятину	+15	+23	+38	+24	+30	+25	+43	+35	+37	+38
Те ж у %%. .	20	24	37	28	30	40	55	48	48	92

Отакий маємо агротехнічний ефект чистого раннього пару, особливо значний у степовій смузі. Ролю його в економіці степового господарства можна уявити собі з такого розрахунку. Року 1923 колишня Одеська губерня зібрала врожаю озимих при звичайному селянському обробіткові (голове, по безпар'ю):

озимої пшениці з 512.924 дес. – 26.720.000 пуд. зерна	} 59.409.000 пуд.
озимого жита 672.079 – 32.689.000	

Херсонська досвідна станція, пересічно за 29 років, має оз. пшениці майже 104 пуд. на дес. (103,8 п.), а оз. жита 120 пуд. на дес. по чистому квітневому пару, – тому з зазначених вище площ кол. Одеська губ. могла-б зібрати за 2 с.-г. роки: оз. пшениці 53.344.096 пуд. й оз. жита 80.649.480 пуд., разом 133.993.576 пуд., що на один с.-г. рік дасть 66.996.788 пуд., цеб-то на 17,5 міл. пуд. більше, ніж було зібрано.

Для лісостепової смуги рекомендується засіяний угноєний пар. Його економічний ефект можна підрахувати за даними Харківської крайової досвідної станції. Врожай оз. жита в селян, пересічно за 12 років (1914–1925 р.) був 58 пуд. з дес., проте, Харківська станція по вико-вівсяному вгноєному пару мала за ті-ж роки, пересічно, по 133 пуди з дес. Звідси, якби Харківська округа з 200.000 дес. засівів оз. жита збирала врожай по вико-вівсяному вгноєному пару, то мала-б оз. жита на 15 міл. пуд. більше, пересічно, на рік. Треба взяти на увагу ще й те, що яріві в сівозміні з засіяним угноєним паром дають урожай, пересічно, вдвічі більший (Харків. окр.), ніж у селянському зерновому безпар'ї.

Як видно з наведених даних, досвідні станції дають вірні й надійні вказівки, щоб збільшити продуктивність сільського господарства країни. Всі свої наслідки досвідні станції пропагандують серед селян усіма способами так безпосередньо сами, як і за допомогою місцевого агроперсоналу (показові

досвіди, масові досвіди в селянських господарствах, мандрівні і стаціонарні виставки, курси для селян, поодинокі читанки, систематичні лекції, організується гуртки сільської молоді, переводиться селянські конференції видається популярну дешеву літературу й т. інш.).

II. Треба поглибити науково-дослідчу роботу. Перед самими досвідними станціями стоїть питання, як далі підвищити врожайність та продукційність землі. Відомий закон Джона Ст. Мілля про «зниження родючости землі» нагадує досвідникам про себе при дальшому підсиленні того чи іншого способу. За певною межею приріст урожаю, не зважаючи на збільшення витрат та підсилення обробітку й угноїння землі, не збільшується, а коли й збільшується, то не пропорційно вкладеним витратам. Візьмімо 1-2 приклади з даних досвідних станцій з питань угноїння, а саме:

Врожаї Харків. кр. досв. ст. в 4-пільній сівозміні: пар, оз. жито, яра пшениця, ячмінь	Врожай в пуд. з дес.		Прибуток від внесення угноїнь		
	Оз. жито	Ярові	Гуртовий при-буток Карб.	Видаток на вгноїння Карб.	Чистий прибуток карб.
Без угноїння	104	107	—	—	—
600 пуд. гною на дес.	124	117	32	7	25
1200	129	132	54	13	41
2400	140	157	90	25	65
3600	141	174	107	37	70

Ще наведемо один приклад з робіт Сумської досвідної станції (досвід протягом 12 років, сівозміна 4-пільна: пар, жито, цукровий буряк, овес).

З цих двох таблиць яскраво видно, що врожай зростає непропорційно витратам праці й капіталу. Але ми знаємо, що «закон зниження родючости землі» не має неодмінного й категоричного значіння. В.І. Ленін виставляв те твердження, що «закон убывающего плодородия почвы неприменим к тем случаям, когда техника прогрессирует, когда способы производства преобразуются» (Ст.ст. під загальним заголовком: «Г.г. критикам в аграрном вопросе»). Пам'ятаючи це, досвідні станції поглиблюють свою навчально-дослідну роботу.

Внесено угноїнь в пару на 1 дес.	Озиме жито		Цукр. буряк		Овес	
	Врожай в пуд. в дес.	Прибавка в пуд. в дес.	Врожай в берків.	Прибавка в берк. на дес.	Врожай в пуд. на дес.	Прибавка в пуд. на дес.
2400 пуд. гною	167	—	135	—	95	—
2400 пуд. гною + 20 пуд. томасівки	169	2	138	3	105	10
2400 пуд. гною 420 пуд. суперфосфату	170	3	138	3	102	7
3600 пуд. гною	176	9	146	11	111	16

В цьому напрямку підсилюється науково-дослідну роботу в питаннях агрохемії, мікробіології, ґрунтознавства, с.-г. метеорології, біології та фізіології рослин, селекції і генетики рослин. За останні роки особливо зросло значіння селекції с.-г. рослин, як наслідок величезних успіхів її в напрямку виведення відповідних екологічним умовам сортів с.-г. рослин. Виведено цілий ряд високоврожайних сортів, приміром, озимої пшениці, зимостійких та високої природи зерна, а саме: «Українка» – Миронівської дослідної станції, сорт, що має високу плазматичну пластичність і який дає в лісостеповій смузі до 250 пуд. зерна на дес.; «Кооператорка» – Одеської краєвої станції, який дає місцями, навіть, у степових умовах, до 240 пуд. на дес.; «Білозерна № 0676» – Харківської краєвої станції, – дає в лісостепу біля 239 пуд. на дес. Крім цих стандартних сортів пшениці є й інші добрі сорти озимої пшениці. Є також гарної врожайності сорти кукурудзи, сонячника, вівса, озимого жита, картоплі, цукрового буряка. Одеська краєва станція сподівається вивести також гарні сорти ярої пшениці не способом відбору з сучасних ярових форм, а способом гібридизації; є надія вивести сорти, стійкі проти гесенки, шведки, іржі і тривкі проти суховіїв.

Роля сорту, як економічного чинника, виявляється з таких прикладів. У сортовипробуванні по Одеському краю року 1925 озима пшениця «Кооператорка» дала перебільшення над місцевими селянськими сортами від 1672 пуд. до 53 пуд. зерна на дес., пересічно на 27 пуд. з дес. Цей приріст «Кооператорки» над місцевими сортами для 700.000 дес. засівів озимої пшениці в Одеському краю (округи Одеська, Миколаївська, Першомайська, Зінов'євська та АМСРР) дав би надвишку до фактично одержаного врожаю біля 19 міль. пуд. зерна, що за пересічної ціни 1 карб. 70 коп. за пуд дало б 32 міль. карб.

В сортоспробах року 1926 виявився дуже врожайний сорт цукрового буряка, що його вивів селекційний відділ Харківської краєвої станції. Цей сорт дав на гектар 1805 пуд. буряка при виході цукру 338 пуд., що вище пересічної

врожайности з 28 випробуваних сортів на 255 пуд. буряка й на 40 пуд. цукру з гектара. Перевівши це на 400.000 дес. засівів цукрового буряка в СРСР, можна було-б одержати від цього сорту прибавку в 16 міл. пуд. цукру, порівняно з пересічним сортом.

Досвідні станції за р.р. 1925–26 відпустили для селян через Всеукр. Т-во Насінництва й с.-г. кооперацію біля 500.000 пуд. чистосортного насіннєвого матеріалу. За один 1926 р. понад півтора мільйони пуд. поліпшеного сортового насіннєвого матеріалу відпущено селянським господарствам з продукції досвідних станцій, УРГО та Цукротресту. Швидко ширяться сортові масиви в селянських господарствах. Року 1926–27 сортових масивів у селянських господарствах України налічувалось: 40.000 гектарів сонячника, 30.000 гектарів кукурудзи, 16.000 гектарів ярої пшениці й 195.000 гектарів озимої пшениці.

Крім селекції, з метою підвищити продуктивність сільського господарства, зростає значіння технічних культур. На півночі України розпочато вивчення льону, конопель і поширюється культури хмелю й тютюну. На півдні України досвідні станції почали роботу з цінними прядив'яними й олійними культурами, от-як: бавовник, кенаф, райдерево, соя й багато інш.

III. Фактичне пристосування культурних способів у селянському господарстві й що перешкоджає поширювати це пристосування.

1. Як зростає площа раннього пару. З повідомлень досвідних станцій динаміка зросту цього способу вже цілком певна й визначена. Приклади: в Одеській окрузі було чистих ранніх парів 1916 р. – 4.877 дес., 1925 р. – вже 18.886 дес., а 1927 р. – 71.339 дес. У Маріупільській окрузі 1925 р. було чистих парів 4,9%, а 1927 р. – 13%. Цікаві наслідки анкетного обслідування селянських господарств Полтавської округи, що його перевела Полтавська досвідна станція¹. Виявилось: зі 100 обслідуваних господарств Зінківського району Полтавщини (північний лісостеповий район) чистий пар мають 47 господарств; з 219 обслідуваних господарств Полтавського району (лісостеповий район) чистий пар мають 57 господарств; зі 113 обслідуваних господарств Кобеляцького степового району 66 господарств мають чистий пар. Значна кількість господарств Зінківського й Полтавського району мають сіяні пари.

Полтавська станція в своєму обслідуванні виявила також і перешкоди до поширення чистого раннього пару в умовах селянського господарства за свідченнями самих селян. Найголовніші перешкоди такі: 1) відсутність випасів

¹) Див. вип. № 60 „Трудів“ Полтав. досв. ст.: „Некоторые черты воздействия Полтавской опытной станции на население по отзывам самих селян“—вид. 1927 р.; автор А. І. Туткевич.

для худоби (свідчать селяни всіх соціальних груп); 2) малоземелля (свідчать переважно групи до 6 дес. землі); 3) відсутність реманенту (головне групи до 6 дес. землі). В незначній кількості посилаються й на таке: 1) невідгідність цього способу (групи до 6 дес. землі, що зв'язане з малозе-меллям та недохваткою реманенту); 2) на неземлепорядкованість (групи середнього землезабезпечення) й 3) на недохватку робочої сили (землезабезпечення групи).

2. Сіяні пари. З усієї кількості 719 селянських господарств Полтавської округи, що їх обслідувала Полтавська станція в 4 районах, 357 господарств мають сіяні пари: вико-вівсяний пар – 172 г-ва; еспарцетовий – 16 г-в; картопляний – 56 г-в; кукурудзяний – 40 г-в; баштанний – 73 г-ва. Зі 104 селянських господарств Ніженської округи, що їх обслідувала Но- сівська станція, сіяний пар мають 93 г-ва: вико-вівсяний – 36, конюши-новий – 42, гречаний – 11, картопляний – 4. В обслідуваннях Полтавської станції селяни зазначають ряд перешкод до заведення сіяних парів. Завести, приміром, вико-вівсяний пар, на їхню думку, перешкоджають такі причини: 1) погана організація кормового питання – громадські попаси худоби на парах (на цю велику перешкоду вказують усі соціальні групи селян), 2) брак насіння вики (групи від 3 дес. і вище), 3) малоземелля й недохватка зерна для харчування (групи до 6 дес.); 4) в степовому районі – низькі врожаї наступної озимини. Те саме зазначається і з приводу заведення люцернового та еспарцетового пара, при чому особливо підкреслюється те, що на ринкові насіння цих трав майже цілком відсутнє й ціна на нього висока. Відносно парів, засіяних просапними рослинами, селяни зазначають про такі перешкоди поширенню їх: немає вигідного збуту продуктів, використовувати їх у господарстві не вміють (особливо кукурудзу), не знають способів зберігати (кукурудза, ранні сорти картоплі), населення не має придатних ранніх сортів просапних рослин для парового поля (кукурудза, картопля), нарешті, наступні врожаї озимини виходять низькі (докладніше див. у цитованій праці Туткевича).

3. Пристосування угноїнь. Хоч гною в селянських господар-ствах мало і його використовується часто не на вдобрювання, а на паливо, проте, вдобрювання гноєм де-далі поширюється. Приміром, у Яблунівському районі Прилуцької окр. року 1925 вгноєно 250 дес., а року 1927 – було вже 830 дес. На Гуманщині, за повідомленням Гуманської досвідної станції, вгноюється 43,5% парової площі. В господарствах, що їх обслідувала Полтав-ська станція, зі 100 обслідуваних господарств Зіньківського району вивозять гній на поле 41 господарство, в Полтавському районі з 219 господарств – 51; в Кобеляцькому районі зі 113 господарств – 17.

Мінеральні вгноїння також поширюються в селянському господарстві. Зі 104 господарств, що їх обслідувала Носівська станція в Ніженській окрузі, суперфосфат вживали 44 господарства. В усіх цукробурякових районах зростає вживання мінерального вгноїння на селянських засівах буряка. Майже цілковита відсутність мінеральних угноїнь на ринку й дорожняча їх – ось що перешкоджає поширюватись їм у селянських господарствах, а попит великий. Із перешкод удобрювати гноєм, за матеріялами обслідування селянських господарств, Полтавська станція виявила такі: 1) гній потрібний селянам на опалення, завдяки відсутності дров і мінерального палива; 2) гною в господарстві мало; 3) бракує робочої ходоби; 4) неземлевпорядженість; 5) у степових районах зазначається про невідгідність.

4. Як зростають площі культурних сортів с.-г. рослин. Зріст їх – наочний. Одеська станція повідомляє, що 1923 р. було засіяно культурними сортами в Одеському краю всього 780 дес., 1924 р. – 1.574 дес., 1925 р. – 5.281 дес., 1926 р. – 6.716 дес., а 1927 р. – 18.165 дес. Дрaбівська станція відзначає, що в Дрaбівському районі Прилуцької окр. 1925 р. було зайнято культурними сортами 57 дес., 1926 р. – 367 дес., 1927 р. – 787 дес. Дніпропетровська краєва станція повідомляє, що на 1927 р. половину парової площі краю (100.000 дес.) засіяно було культурними сортами озимих. Зі 104 обслідуваних господарств району Носівської станції 55 господарств сіють чистосортним зерном. У господарствах, що їх обслідувала Полтавська дос-відна станція, культурними сортами озимого пшениці сіють: зі 100 обслідуваних господарств Зінківського району – 66 г-в, з 219 обслідуваних господарств Полтавського району – 120 г-в, зі 113 господарств Кобеляцького району – 52 г-ва, з 287 обслідуваних господарств долини р. Ворскли – 157 г-в.

Як вище зазначалося, на шляху широкого пристосування висновків досвідних станцій в умовах селянського господарства стоїть ряд важливих перешкод, серед яких найбільше значіння мають організаційно-господарчі недоліки. Щоб їх усунути, треба ще більше підсилити агропомогу на селі, та збільшити відпуск коштів на державні заходи що до підвищення й поліпшення продукції сільського господарства.

Домрачов Д.

Передрук з видання : Український агроном. 1927. № 12. С. 17–23.

**ЛИСТ НКЗС ДО НКО УСРР
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ПРИКЛАДНОЇ БОТАНІКИ**

1927 р.

У відповідь в справі організації Українського Інституту Застосованої Ботаніки Наркомземсправ вважає за необхідне повідомити такі свої зауваження:

1. По суті справи вважаємо, що Інститут Застосованої Ботаніки слід було би мати в системі науково-дослідчих установ НКЗС.

2. Разом з цим, беручи на увагу великий обсяг питань Застосованої Ботаніки, НКЗС вважає за доцільне зосередити свою роботу по лінії застосованої ботаніки по питаннях, які мають найбільш практичне значіння, а саме: на селекції та генетиці с.г. рослин, з якою метою НКЗС ставить їх за необхідне зорганізувати Інститут Генетики та селекції в свої сітці науково-досвідних установ.

3. Це має цілком логічну послідовність в справі досвідної роботи з селекції та генетики, бо всебічне вивчення культурних рослин с. г. значіння НКЗС має за обов'язкову сферу своїх щоденних інтересів.

Через вищезазначене НКЗС визнає за своєчасне організацію НКЗС-ом Інститута Застосованої Ботаніки разом з Інститутом Селекції та Генетики, що зорганізує НКЗС, а також вважає за необхідне підкреслити слідуюче:

а/ Зі складу Інститута Застосованої Ботаніки слід виключити відділ Генетики й Селекції тому, що це входить у сферу діяльності і є основне завдання Інституту Селекції й Генетики НКЗС;

б/ Також треба виключити зі складу Інститута Застосованої Ботаніки Відділ Сортознавства через те, що ця робота має тісніший зв'язок з роботою відділів Селекції с.г. досвідних станцій; теж треба зазначити про відділ насінництва через те, що ця робота має практичне значіння, а не суто наукове і підлягає НКЗС по лінії його оперативної праці, яку роботу проводять досвідні станції, Всеукр. Т-ва Насінництва, Уккрадгоспоб'єднання.

в/ З свого боку на підставі зазначеного НКЗС виключає із завдань свого Інститута Генетики та Селекції всі наукові дослідження в галузі ботанічної географії, фіто соціології, морфології й систематики рослин то що.

Генетико-Селекційний Інститут може взяти на себе дослідження та підготовку наукових робітників в генетиці й селекції за завданням НКО у порядку окремих договорів.

На підставі вищезазначеного НКЗСправ підтримує думку НКО про організацію Українського Інституту Застосованої ботаніки і просить погодитись з зазначеними змінами по завданнях цього Інститута, які зміни дають можливість повного з'ясування та зв'язку робіт двох цих Інститутів.

З цією метою також доцільно, щоб програми робіт цих Інститутів що-року погоджувались окремою Комісією з представників НКО та Наркомземсправ.

ЧЛЕН КОЛЕГІЇ НКЗС /РЕЗНИКІВ/ [Без підпису]

ЗАВІДУВАЧ ДОСВІДНОГО ВІДДІЛУ /МАШУРА/ [Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 9, спр. 560, арк. 84. Машинопис.

№ 34

СКЛИКАННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАРАДИ З СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ (28 жовтня 1927 р.)

1927 р.

На 28 жовтня 1927 р. скликається Всеукраїнська Рада по досвідній справі у м. Харкові. Програм Нарadi на підставі постанови Всеукраїнської Ради по досвідній справі такий:

1. Організація досвідної справи на Україні.
2. Методика польового досвіда.
3. Питання агрохімії.
4. Завдання організація та методика роботи досвідних станцій по економіці та організації с. господарства.
5. С. Г. метеорологія.
6. Скотарство.
7. Інформаційна доповідь про роботи Генетичного З'їзду в Берліні.

До складу Народи постановлено закликати:

а/ Членів Друкованих бюро Краєвий Рад.

б/ Директорів усіх дослідних станцій.

в/ Керовників відділів с. г станцій.

г/ Персонально представників від станції по спеціальності і певних питаннях, згідно з програмою Народи.

д/ Округових агрономів та округових зоотехників округ крайових станціях.

е/ Представників с. г. Інститутів України.

ж/ —//—//— зацікавлених частин НКЗС.

з/ —//—//— від НКОС, НКРСІ, НКФ, НКТ, ВРНГ, Держплану, Цукротресту, Табакотресту, Махоротресту, Спиртотресту, Олійного Тресту.

і/ —//—//— Досвідного Відділу РСФРР НКЗС ВСРР і НКЗ АНСРР.

й/ —//—//— Ростовсько-Нахичеванської, Воронежської й Новозибківській с. г. дослідних станцій.

к/ —//—//— Персональна видатних робітників в дослідній справі. Таким чином на Народі будуть заслухані:

1/ Основні доповіді на Пленарних засіданнях. Склад доповідачів обрано Бюро.

2/ Спеціальні доповіді в Комісіях Народи по питаннях, що їх перелічено в програму.

Прохання до членів з'їзду заяви та тези спеціальних доповідей надіслати до Досвідного Відділу в адресу Бюро по скликанню Народи, не пізніше 15/Х, після цього доповіді не будуть вміщені до програму Народи.

З 31/Х – 2/ХІ відбудеться Сесія Всеукраїнської Народи по досвідній справі.

ЗАВІДУВАЧ ДОСВ. ВІДДІЛУ

Секретар

/РУМЯНЦЕВ/

/БУСЛЕВА/

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.856, арк. 73. Машинопис.

ДЕТАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПИТОМОЇ ВАГИ
ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ГОЛОВНИХ ГАЛУЗЕЙ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА І ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ РОБІТ

1927 р.

/Примечание: удельный вес самых разделов работ принят IV Харьковским областным совещанием по оп. делу /8–12 марта 1927 года/.

1. ПОЛЕВОДСТВО. [...]

Особенное значение среди них имеет сахарная свекла, которая является высоко–интенсивной культурой имеющей обеспеченный сбыт в весьма большом масштабе и дающей с.хоз весьма ценные отбросы.

Следующей по важности идёт табак ещё более интенсивный, но ограниченный своеобразными условиями культуры и сравнительно меньшим рынком.

Картофель, как техническая культура, имея в области [...] значительное распространение /спирт крахмал/ и ныне цель ее значительной пала, но вновь начнет расти.

Меншее внимание должно быть уделено подсолнечнику по его малому распространению и меньшей интенсивности как растению. Конопле должно быть уделено, несомненно, гораздо более внимание, чем это делается сейчас.

Так как одним из главных препятствий к предложению о развитии наиболее важных и интенсивных культурах в хозяйстве является низкая оплата труда, то должно в опытной работе обратить особое внимание на изыскание способов повышения оплаты труда в этих культурах /подём урожая, удешевление культуры и т.п.

Культуре кормовых растений в виду ожидаемого развития животноводства должно быть уделено большое значение. Для настоящего момента, когда животноводства не получило ещё достаточного рыночного характера – особенное значение от приобретает культура растений, дающих с десятины наибольшее количество калории — кукуруза, поздний картофель, кормовая свекла и особенна сахарная свекла, на культуру которой как кормовое растение должно быть обращено особое внимание. Изучение вопроса удешевления этих культур здесь также очень важна.

Для заграничного рынка и по мере развития у нас городского рынка и его требований на мясо, [...] изучение культур растений, дающих с десятины большую массу [...] сахарной свеклы, бобовых трав, кукурузы, [...].

Из этих растений в настоящий момент, пока рынки животноводственные продукты слабы, бобовые травы следует изучать в условиях парового клина, где по своему короткому вегетационному периоду они почти не имеют конкурентов, а с развитием животноводства они могут быть передвинуты в [...] клин. Другое место для бобовых трав – приусадебные культуры.

Изучению культур хлеба растений, придется еще отвратить, несмотря на их большую изученность, значительное внимание, как растениям, которые будут в ближайшее время преобладать в хозяйствах Харьковской области и доставлять государству главную массу экспортных ценностей.

Из этих культур по нашей области исследовательскую работу придется продолжить в особенности по ржи оз. и яр. пшенице, отчасти по овсу и ячменю. Рожь долго ещё будет оставаться главным харчевым хлебом /по своей устойчивости/, а озимая и яровая пшеница ценны, как экспертный хлеб, овес и как экспертный и как кормовой, ячмень, как кормовой материал.

Бобовые зерновые в нашей области, по малой урожайности, повидимому, не получают значительного распространения. Вопрос о необходимости изучения гречихи остаётся пока к открытым. Просто не имеет, повидимому, большого значение.

II/ ИЗ ОТДЕЛЬНЫХ КУЛЬТУРНЫХ ПРИЁМОВ

особенное значение должна иметь сортоводная работа [...].

Объектами сортоводной работы должны быть те же растения, что и в полеводстве вообще, с учетом их недостатков в целях исправления.

Из хлебных растений особенно подлежит сортоводной работе озимая пшеница – для придания ей устойчивости, яр. пшеницы – повышения урожайности и устойчивости от вредителей. На вторую очередь должна идти рожь. Необходимо повышение их хлебопомерных и мукомельных качеств. Меньшее внимание можно уделить овсу и ячменю.

Из технических особенно важно изучение – 1/сахарной свеклы, хотя её культура в условиях крупных хозяйств изучено значительно, но необходимо продолжить ее изучение для условий крестьянского хозяйства, /валовой урожай сахара с десятины, изменение формы корня и т.д./, далее идёт изучение:

2/ТАБАКА–/ качество табака, урожай, и пр.

3/ Подсолнуха/ устойчивость от заразики, выход масла и т.п./

Из кормовых – сахарная свекла и кормовая. Повышение у растений количество питательных веществ. Кукуруза – повышение скороспелости, устойчивости от головни и пр.

Бобовые травы [...]. Ввиду начало работ в ближайшее время лишь сортоизучение и сортоиспытание.

КАРТОФЕЛЬ – сортоиспытании его, как столового, корневого и технического продукта. В виду большого количества сортов в выведении новых сортов пока не предвидится надобности.

У всех перечисленных селекцируемых растений общей задачей видится повышение их урожайности.

[.....]

Соответственно этим двум задачам, с одной стороны должны научиться кормление кормами, содержащими углеводов /сах. буряк, картофель/ а с другой белковыми /жмыхи, бобовые травы/.

В виду того, что сельские хозяйства области продают значительное количество телят старше года и старого скота и при сахарных заводах и винокуренных ведётся откорм скота на жоме и патоке – опытному изучению должны подвергаться приемы выращивания молодняка до 1 года и приемы откорма скота на заводских отбросах.

Так как Харьковская Область и, в особенности, бывшая Харьковская губ. издавна вывозила за границу весьма значительное количество живой и битой птицы и, особенно, яиц и так как вопросы в этой отрасли с.х. в наших условиях совершенно не изучены, на изучение этой отрасли надлежит обратить особое внимание, как по разведению птиц и яиц на отбросных, так и на специальных кормах.

III. ОГОРОДНИЧЕСТВО: главнейшими группами опытного изучения по огородничества должны быть в порядке очереди:

1/ В виду преобладающего потребления продуктов на местах, изучение огородов приусадебных для потребительских целей.

2/ В виду несомненного большого и постоянного спроса огородных семян на север республики – изучения огородного семеноводства для рынка.

3/ Изучение огородничества для производства вкусовых продуктов и отчасти, обычных овощей /прамьеры/ для дальнего рынка /очажное огородничество/.

4/ Изучение огородничества в условиях подгородной интенсивной культуры для местного рынка.

Из отдельных вопросов огородной культуры, в виду многочисленности и крайнего разнообразия сортов огородных растений наиболее существенными являются вопросы сортоизучения и сортоиспытания.

[...]

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.856, арк. 126–130. Машинопис.

№ 36

**КОРОТКА ПРОГРАМА РОБІТ
І ПЕРШІ ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДДІЛУ
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ**

1927 р.

Основные задачи работы Отдела.

Основной задачей работы Экономический отдел КОСХОС ставит себе такое изучение всего производственного сельско–хозяйственного процесса и Области, чтобы всякую, самую сложную форму организации этого процесса в любом районе, в любой производственной группы легко можно было разделить ее составные элементы и выяснить количество участвующих факторов и характер действия каждого из них на общую производную. Степень совершенства анализа должно быть так глубока, чтобы каждая из существующих форм организации хозяйства того или иного района или той или иной группы хозяйства могла бы быть теоретически рассчитана на основании знания слагающих эту форму отдельных факторов.

Указанный анализ при этом составляет не основную задачу работ Отдела, а подсобную к главной задаче, которая заключается в том чтобы на основании его строить новые формы организации хозяйства, измененные введением новых технико–экономических факторов. Они должны быть введены так, чтобы они органически сливались со всей совокупностью остальных и создавали бы новую форму организации, достаточно устойчивую, способную противостоять

воздействию постоянно имеющихся факторов, могущих повлечь депрессию более высоких форм организации хозяйства.

В результате работы Отдел должен составить по области такие расчетные таблицы и руководства, чтобы организатор хозяйства в любом районе, на основании местных данных легко определил бы тип организации хозяйства и, зная тип, т. е. слагающие его факторы, мог правильно рассчитать новые формы организации. Поскольку новые формы организации могут произойти в значительной мере путем введения новых технико-экономических факторов, над разработкой которых работает вся сеть опытных учреждений Области по разным отраслям исследования, поскольку задачу Отдела входит такая переработка данных выводов научного исследования в области, при которых эти данные примут реальное значение технико-экономических факторов, роль и значение которых определяется точными цифрами и поэтому каждый из них может быть введён в производственный процесс с возможностью учета его значение на отдельные части производственного целого и за все целое.

В конечном итоге работы Отдел должен разработать прежде всего достаточно простые и совершенные методы организации хозяйства в области, далее установить какое имеется в Области наличие действий в ней постоянных и переменных факторов, далее установить типы [...четаний], установить эволюцию хозяйственных форм и условия переходу хозяйств из одной формы в другую, разработать и дать необходимость для работы на месте каждого агронома, организатора, справочные материалы для его работы в форме всякого рода статистико-экономических таблиц, составить руководство по методам использования статистико-экономических данных и данных Опытных Станций Области для организации хозяйства.

Виду крайнего разнообразия форм организации хозяйства, от [...] числа комбинации в силу самых разнообразных сочетаний количества и меры участвующих в производственном процессе факторов, Экономические Отделы не могут и не должны заниматься прямой организационной работой.

В инженерном деле каждый инженер умеет сделать обычные технические расчёты применительно к каждому конкретному заданию. Научные работники и лаборатории занимаются лишь установлением новых законов и выработкой новых более совершенных методов, прямое использование которых – задача армии практиков инженеров. До известной [...] чисто прикладную сторону организации хозяйства в Области должен проводить Отдел Применения, который последним Киевским Областным Съездом по Опытному делу переименован в Отдел Организации. Всякое применение научно-технического

достижение есть задача организационно–техническая, ибо каждый часто технический прием в результате его применения создает разное количество ценностей на единицу производственных затрат каждый из них меняет общее соотношение между доходом и затратами на его получение, а поэтому примени его значит менять общую систему организации производства.

Однако, и Отдел Организации, занимаясь чисто конкретной организационной работой, прорабатывает основные типовые формы. Разница в работе Экономического Отдела и Отдела Организации хозяйства является в том, что первый устанавливает, как наилучшее организовать хозяйство, а второй этими методами прорабатывает типовые формы.

Основные предпосылки, определяющие направление работы.

Основной предпосылкой, определяющей все направления работы и основные теоретические воззрения на задачи работы Отдела является то положение, что крестьянское хозяйство не представляет никакого исключения

В общей системе производственных процессов разного наименования и назначения в стране и никакими другими законами не управляется и не может управляться, кроме общего для всех производственных процессов закона, заключающегося в требовании при данном состоянии природно–исторических факторов, данном уровне технико–экономических факторов находящихся в его расположении, считая в числе их и его знания, создать наибольшую сумму ценностей на единицу произведенных затрат, считая в числе затрат все виды реализации в продукте средств производства и его труда.

Если мы в разных районах у разных групп населения наблюдаем как будто нарушение этого основного производственного принципа, то это происходит от того, что мы или не учли некоторых факторов, или их неверно учли и рассчитали. Как и всякий производитель, крестьянин стремится стоящую перед ним производственную задачу, определяемую той суммой дохода, которая ему нужна или он желает иметь, разрешить с наибольшей, возможной в данном положении рациональностью, учитывая те средства и возможности, при помощи которых он будет разрешать свое производственное задание. Далее мы считаем, что в определении своих стремлений к получению дохода, никаких ограничительных положений для крестьянина нет, кроме самого сочетание условий, ставящих предел размеру получаемого им дохода. Сознательного самоограничения в стремлении к получению дохода, отказа от его дальнейшего увеличения, если

это для него целесообразно по всей совокупности производственных условий у христианина нет.

Поэтому идиллии о получении дохода только в пределах необходимой суммы производственных расходов и удовлетворения жизненных требований или идеалистических стремлений об отказе от эксплуатации чужого труда путем использования своих средств производства, если это для крестьянина выгодно и целесообразно, у крестьянина, конечно, нет. При первой возможности любое чисто трудовое замкнуто потребительское производственное крестьянское предприятие, может превратиться в предприятии полукапиталистического характера – весь вопрос в возможности и выгоды такого превращения.

Стоя на этой точки зрения, мы поэтому в анализе производственности строя крестьянских хозяйств при определении тенденции их развития и построении новых форм их организации стоим на принципе установки экономических соотношений одной формы производственного процесса а [...] другой так как развитие хозяйства вообще или данного хозяйства может идти лишь в сторону создания новой формы тогда, когда это [ме...] к лучшему соотношению дохода к затратам.

Поскольку крестьянин является работником, обладающим средствам производства, постольку для него наиболее реально и осязаемо все выгоды от той или иной организации производства выявляются в форме [...шей] оплаты для его труда и количество затраченных дней. Общая формула соотношения производственных факторов, определяющих переход хозяйства к новым формам организации имеет вид

$$\frac{V_1 - F_1}{R_1} - \frac{V_2 - F_2}{R_2} > (R_1 - R_2)p$$

Здесь V_1 обозначает доход при измененной системе организации хозяйства, а F_1 – производственные расходы при этой организации кроме труда, выраженные в деньгах и R_1 – трудовые затраты, V_2 – доход хозяйства при прежней организации, F_2 – производственные перерасходы, R_2 – дни труда, p – оплата дня труда иными способами использование, кроме вложения в реорганизационную форму.

Это формула вообще означает, что новые формы организации хозяйства могут лишь тогда рассчитывать на успех, если они оплачивают дополнительные затраты на них труда, более выгодно, чем всякие другие использования труда в

своём хозяйстве и вне его, кроме вложения в реорганизационные хозяйства данного типа.

Разумеется, что это положение в отношении внехозяйственного положения труда справедливо полностью, при условии полной возможности найти приложение труда вне сельского хозяйства и получить таким путём более выгодно желаемую добавочную сумму дохода против той, которую давала сельское хозяйство до его реорганизации.

Как в области биологии, так и в области экономики мы руководствуемся общими выводами из анализа сочетания факторов. Стоя на [...] этого анализа сочетания факторов, мы стремимся разложить всякое сложное явление на слагающие его факторы, понять и определить условия их сочетания.

Для понимания всякого сложного явления надо считаться с тем, что сложное сочетание могут входить не только факторы в отдельности, но и группы факторов, связанных между собой всякими соотношениями.

В каждой группе такого соотношения между собой факторов могут быть свои законы образования рядов, по которым идет изменение размера явления при изменении меры и соотношения входящих в них факторов, но при сочетании одних рядов с другими, т.е. одних групп факторов с другими образуются новые ряды, изменяющие [...] законы основных рядов.

Поскольку эта точка зрения определяет основные методы работы Экономического Отдела Станции, мы несколько остановимся на ее изложении и на примерах проиллюстрируем практическое и теоретическое значение ее применение.

Представьте себе, что все совокупности экономическим факторов, составляющих сложное явление, распадается попарно на ряд групп связанных между собой явлений, образующих свои собственные ряды, подчинённые действию определённых законов.

Пусть существующие группы ab , cd , ef , gh и т.д. В группе ab явление происходит по такому принципу, что с каждой единицей фактора a связывается 15 единиц фактора b . Переменным является фактор a . Тогда в зависимости от величины фактора a b 1, 2, 3, 4, 5 и т.д. единиц, получим меру производного явления в 15, 30, 45, 60, 75 и т.д. ед. Таким образом, какой бы ни была величина a , – производная будет в 15 раз больше и ряд будет нарастать в меру изменения величины. Пусть закон образования сложного явления в группе cd будет следующим: постоянная величина c делится на изменяющуюся величину d , причём c равна 150, тогда в зависимости от изменения величины d мы получаем такой вид ряда, когда равно 1, 2, 3, 4, 5 и т.д. 150, 75, 50, 37, 5, 30, 25 и т.д. Пусть

группа факторов ef меняется по такому закону, что с изменением фактора e на единицу фактора f прирастает на 5 единиц, причем первоначальная мера фактора $e = 1$, а $f = 5$, тогда производный ряд получится от взаимного последовательного перемножения чисел

Ряд измен. меры e	1	2	3	4	5	6	7.....
Ряд измен. меры f	5	10	15	20	25	30	
Произв. Ряд	5	20	45	80	125	180	

Взятая каждая в отдельности группа факторов, как видим, дает совершенно закономерный ряды, являющиеся следствием условий сочетания каждой группы факторов между собой.

Какой же закономерности починится сложное явление, происшедшего от сочетания уже группы факторов между собой. Представим себе более простой случай, когда каждый отдельный исследовательский член ряда явлений группы факторов ab , соединяется с каждым последующим членом ряда явлений группы факторов cd , по слагающим двум законам – первый закон: каждый член ряда группы факторов ab слагается с каждым последующим членом ряда группы факторов cd ; второй закон соответственные члены обоих рядов множиться один на другой.

Первый ряд.....	15	30	45	60	75	90	105
2-й ряд.....	150	75	37,5	30	35	21,3	18,7
Производ. ряд....	165	105	73,5	90	100	11,3	123,7

Характер изменения последующих чисел ряда совершенно не похож на характер первого ряда – возрастающий, тогда как характер второго ряда – убывающий ряд цифр, а получился ряд сначала быстро и неправильно падающий а затем возрастающий.

Если мы математически формулируем закон составления этого ряда, то мы легко по формуле вычислим все производные. Буквенное выражение этого ряда будет $ab + \frac{c}{d}$ при условии, что $b = 15$, c равно a и d последовательно нарастают на единицу, начиная с одной.

Однако каждый член ряда по группе факторов ab может слагаться с каждым членом рядом по группе факторов $\frac{c}{d}$, тогда мы получаем более длинный ряд и для вычисления любой промежуточной величины ряда, нужно только

допустить независимость изменения величины члена d от величины изменения члена a в указанной формуле.

Если мы умножим каждый последовательных член ряда по группе факторов ab на член ряда в группе факторов cd , то получим следующий ряд чисел

2250 2250 1687 1917 1898

Характер этого ряда совершенно другой, чем от сложения.

Если мы выразим буквами соотношение и не введем никакой последовательности изменения величины факторов группы cd от величины факторов ac , то явление выражается простой формулой $\frac{abc}{a}$.

Этих примеров достаточно, чтобы только, конечно, иллюстрировать, а не развить во всей полноте все случаи сочетания факторов и производных рядов в отношении экономических явлений. Отметим, что особенно в экономике мы имеем частые случаи сочетания фактором по группам явлений между собою, а в результате которых возникают новые очень сложные условия сочетания отдельных факторов между собою целом сложном явлении. Отсюда совершенно ясно, что в толковании сложных экономических явлений нельзя становиться на точку зрения обоснования всех явлений экономики действием какой либо группы факторов. В этом разнообразии сочетания факторов кроется причина чрезвычайно разнообразного толкование и приема анализа сложных явлений и противоречия выводов разных экономистов, так как разбитые одним экономистом сложные явления по одной группе факторов дадут ему не ряды, которые этой группой обусловлены, а разбитые другим экономистом по другой группе они дадут ему совершенно другие ряды, обусловлены сочетанием иных факторов.

Итак, в сложном явлении свойства законов образования отдельных категорий явлений, сочетаясь с законами образованием других явлений, не пропадают, но сочетание рядов, образованных каждый по своему закону, образует новый свой закон развития рядов явления.

В последнее время в экономической литературе идет спор по вопросу о законе убывающего плодородия почвы, который некоторые экономисты ставят во главу закона убывающей производительности затрат. Экономисты чисто на место чисто марксистской школы, исходя из теории ренты, для обоснования которой наличие закона убывающего плодородия почв неприемлемо, часто впадают в другую крайность, отрицая самое существования закона убывающего действия последующих доз фактора. Такого рода предвзятое описание одними

одного, хотя и частного закона, а другими возведения закона лишь одной составной группы факторов во всей сумме экономических явлений в общий закон всех явлений экономики недопустимо и свидетельствует лишь о том, что толкуя о факторах некоторые представители обеих групп не уясняют себе точно всех следствий изучения об образовании явлений из отдельных факторов.

Для нас опытников совершенно бесспорным является, что при неизменной сумме прочих факторов последующие дозы навоза дают стадной культуре все меньший абсолютный прирост урожая, чем его первые дозы, но из этого не следует делать вывода о том, что благодаря этому устанавливается незыблительный закон убыли оплаты последующих затрат при применении навоза. Представим себе положение что данные опытных учреждений установили следующие законы действия последующих норм [...].

Зная число дворов в каждой группе, мы легко высчитаем средний для района размер давления этих требований на производственные задачи хозяйства.

Изучивши для определенного производственного района [...] закономерности, определяющие степень развития той или иной отрасли хозяйства, мы можем путем составления производных понять причины разниц в общем строе хозяйств разных районов.

В качестве иллюстрации сошлемся на спор между курскими, украинскими исследователями свеклосеяния. Как известно, что свеклосеянием занимаются больше крупноземельные хозяйства, а вторые что оно развито в середнячком хозяйстве. Самый спор возникает от неверных основ анализа явлений.

Как в Курском районе, так и на Украине % дворов, сеющих свеклу и площадь свеклосеяния растет вместе с ростом землеобразования. Но на Украине преобладающие группы хозяйств мало среднеземельные, а на Курщине в сравнении с Украиной средне-многоземельные.

Здесь нет поэтому различия в типе развития явления, а различие в строе среды в которой оно развивается. [...]

Таким образом разные типы состава свеклосеятелей в двух районах не есть следствие изменения отношения к вопросу свеклосеяния самих отдельных групп хозяйств, а следствие иного состава самих групп.

Поэтому при изучении хозяйства Области мы будем составлять ряды по основным признакам различия в следующем примерном порядке: хозяйственные группы по землеобеспеченности разделять на подгруппы по размеру семьи, подгруппы по землеобеспеченности и размеру семьи – на группы по наличию капиталов в хозяйстве.

Каждая комплексная группа сравнивается при разных размерах производительности почвы и т.д.

Имея эти ряды и учитывая затем численное отношение отдельных групп ряда в отдельных районах, мы можем совершенно правильно учесть причины особенностей форм организаций хозяйства одного района в сравнении с другим, а зная причины различия форм организации, мы, конечно, уже правильнее подойдем к основным методам реорганизации хозяйств в отдельных производственных районах.

Допустим, в районе устанавливается на основании общих экономических соотношений такое положение в вопросе о % посева ржи и пшеницы.

Группы х– в	До 1 д.	2 д.	3 д.	4 д.	6 д.	9 д.	15 д.
% посева ржи...	50	40	35	30	25	25	15
% пшеницы...	0	10	15	20	25	30	35

В условиях действия этих общих факторов имеется два села с таким распределением посевной площади.

I село.....	20	30	25	15	5	3	2
II село.....	5	15	20	30	15	10	5

В первом селе будем 37, 4% посева ржи и 12, 6% посева пшеницы, а во втором 31% посева ржи и 14% посева пшеницы. столь резкое различие в развитии товарной культуры обусловлено во втором селе большим процентом товаропроизводящих групп, а не какими либо другими факторами, и мы будем поэтому основывать наши мероприятия на соотношении групп производителей.

Исходя из сложности экономической производной единых способов измерения разных производственных типов, некоторые экономисты, как напр. Студентский, считают природно–исторические факторы не экономической категорией и поэтому не вводят их как элемент расчленения экономической категории на ее производные, забывая, что только пуды урожая, умноженные на цену [...] продукта, дают реальное денежное выражение результатам производства – без пудов и условий, определивших их размер, [...] в сельском

хозяйстве реального дохода и реального осуществление основной ценностнообразующей категории труда.

Поэтому мы прежде всего в Отделе Экономике стремимся установить реальное значение в разных районах сочетания природно–исторических факторов, определяющих получение при одинаковом уровне технических факторов производства той или иной высоты урожая, так как в сочетании с местной ценой продукта. это создает первое предпосылки тех производственных отношений, которые и определяют тип и формы организации производства в каждом районе и каждом социально–экономической группе.

Ставя себе задачей довести характеристику этого момента до каждого села, т. е. дать цифры урожайности по каждому селу в отдельности, Отдел считает, что задача и в этом направлении все же состоит в том, чтобы при помощи этого материала установить основные закономерности в распределении разных высот урожайности и типов соотношения урожаев разных культур, так как легко освещенный со стороны установления факторов, обуславливает изменения размера урожая, материал принимает простые, легкоприменимые к пользованию формы.

Когда в результате установления характера распределения урожайности мы установим типы соотношений урожаев разных культур, тогда мы должны, введя следующий фактор – цену продукта, установить типы соотношения доходности разных культур, чтобы знать какие из них имеют более шансов на развитие.

Так, изучая типы соотношения урожайности ржи и пшеницы мы находим случаи, когда оз. рожь значительно урожайнее оз. пшеницы, когда она одинаково с ней и когда меньше ее по урожайности.

[...]

Изучать технику крестьянского сельско–хозяйственного производства мы считаем необходимым, конечно, не ради самого изучения, а как это задачи исследовательских кафедр экономики вообще, изучающих и устанавливающих общие законы явлений. Для Экономического Отдела это изучение является той практической базой, на основе которой должно начинаться применение научно–технических результатов работы опытного учреждения.

Задачи опытных с.х. учреждений научно–практические т.е. заключаются в том, чтобы выводы нашли немедленное применение в производстве для усовершенствования сельско–хозяйственного производственного процессов в обслуживаемом ими районе.

В каком виде результаты научного исследования могут иметь приложение? Они могут иметь приложение тогда, когда они приняли форму, годную для составления расчетов, т.е. когда результат известного технического приема связан точно с затратами на его осуществление и выражен в реальных ценностях.

Когда Опытная Станция публикует свои выводы и устанавливает, что при помощи известного прие

ма урожай повышен на столько то доходов или столько то процентов, то такой вывод еще мало применим к реальному производству. Он требует еще переработки. Если возьмем любое с.х. производство, любую культуру, то все основные моменты этого производства должны иметь вид обычного счета.

Производственные затраты	Производственные результаты
R Рабочая сила на сумму	Z Пуды зерна по цене
M Продукты и материалы на сумму	S Пуды соломы по цене ы т.д.
K Доля основных капиталов на сумму	
O Доля общих расходов производства, падающих на денную отрасль	

Как общее правило $\frac{(Z+S)-(R+M+K+O)}{R+M+K+O}$ должно печивать не менее выгодное использование производственных средств $/R+M+K+O/$ в данной форме, чем в других формах приложения

Если мы введем новый технический фактор, то он должен быть не сообще полезен, т.е. из вообще давать больше дохода, чем суммы связаны с его введением производственных трат, а введенный в жизнь он должен обусловить повышение дохода на не менее выгодных условиях из использования на него средств производства и труда, чем любой другой способ использования этих же средств производства в другой отрасли, в другой культуре и т.п.

Если мы представим себе в общем виде результат применения технического приема, то в общей формулировке это будет

$$\frac{(Z + S + Z_1 + S_1) - (R + M + K + O + R_1 + M_1 + K_1 + O_1)}{R + M + K + O + R_1 + M_1 + K_1 + O_1} = \frac{D}{R}$$

/буквы со значком означают изменения соответствующих элементов производства при введении техн. приемов/. После введения технического приема

отношение суммы ценностей на единицу затрат должно быть равно отношению любой другой формы приложения труда и средств производства ($\frac{D}{R}$).

Если мы получаем выводы опытных станций даже в такой форме, как [...] т.е. прирост ценностей минус связанные с ним увеличение расходов дают положительную разность, то это еще не значит что наше техническое достижение является положительным фактором для прогресса с.х. производства, независимо от условий его приложения.

Иллюстрируем нашу мысль примером.

Пусть доход от овса равен 70 рублям, издержки на материалы и другие денежные расходы, кроме человеческого труда, составляет 25 рублей. Дней человеческого труда идет на культуру 20.

Пусть доход от свеклы составляет 115 рублей расходы кроме труда 35, дней человеческого труда идет 110 на свеклу. Хозяйство находится вблизи сахарного завода, поглощающего почти все свободные руки населения на работах на плантациях и в заводе. Оплата дня работника при этих работах получается в 80 коп.

Доход от свеклы, не считая расхода на труд, равен 80 руб., а от овса 45, т.е. свекла дает больше на 35 рублей, но требует работы на 90 дней больше.

Добавочный день труда она оплатила в $35:90=39$ коп. в два раза меньше оплаты для поденщика. Населению нет никакого расчёта вводить в свое хозяйство свеклу. Но завод надо обеспечить свеклой из данного села. Мы ищем выхода о повышении урожая свеклы путем удобрения и кредитуем население под этой целью.

Пусть опыты показывают, что внеся удобрения на 20 рублей можно повысить урожай на сумму до 40 рублей, т.е. чистая прибыль составляет 20 рублей.

На лицо как будто все условия для большого успеха этого приема, однако более глубокий анализ показывает, что успех [...] иметь не может. В самом деле доходность свеклы за...расхода повысится до 100 руб. Если мы разницу в доход между свеклой и овсом при удобрении полей под свеклу разделим на разницу дней труда то получим $65:90=72$; т.е. оплата дополнительных затрат труда на свеклу и в этом случае не достигла оплаты рынком поденного труда, а введение приема потребовало [...], оплаты процентом по нем, хлопот, связанных с его положением. Нужны приемы с лучшим отношением прибыли к затратам чтобы исправить плохую экономику свеклы. Вот такого рода оценки технических достижений опытных станций области должен продолжать экономический отдел по всем результатам работы.

Однако, всякая попытка дать денежную оценку будет глубокой ошибкой, так как приход и расход сильно меняются в зависимости от местных цен та продукты и труд. Все нормы трат извязанные с техникой введения дела, должны иметь форму [...] положения в строительстве, т.е. постоянных норм производства, выраженных абсолютными постоянными его элементами. Относительно каждой культуры и каждого технического приема мы должны дать в руки агрономов следующие данные по отдельным производственным районам:

Расход. Дней работы:				
	Лошад.	Раб. м	Раб. ж	Полураб.
Вспашка.....	6	1,5	–	1,5
Посев.....	3	1	–	1
Боронование....		0,5	–	–
и т.д.				
Сумма.....	25	30	5	15

Приход: Получается 80 пудов ржи, 150 пуд. соломы при этом [...] культуры.

Характеристика технического приема внесения суперформ в разброс. перед вспашкой.

	Дней раб. лошада.	Расход			Приход. Прирост урожая	
		Муж.	Женщ.	Полураб.	зерно	солома
Внесено 10 п. на десятину	1	0,5	–	0,5	35	40
Внесено 20 п. на десятину	1,2	0,6	–	0,1	35	70
Внесено 30 п. на десятину	1,5	0,7	–	0,7	45	90

Только при такой форме разработки в любом районе агроном сможет рассчитать полезность приема для хозяйства, так как он будет получать местное экономическое значение общего результата, помножая постоянные элементы прихода и расхода, связанные с данными техническим приемом на переменные цены. Всякий иной способ характеристики производственно–экономической эффективности, являясь условным, тем самым является и не вообще применимым и используемым. При наличии таких данных для типично производственных комплексов агроном легко может правильно применить выводы опытных учреждений в жизнь.

Сельско–хозяйственное производство организуется не из любви к искусству, а для разрешения определенных задач производителя, которые состоят в главном в создании средств обеспечения его существования, воссоздания средств производства для продолжения производства и, наконец, в эти задачи входит стремление к такому использованию своего труда и средств производства, чтобы были постепенно накапливаемые излишки неиспользованной ежегодной продукции, которые бы вели к росту материального благополучия, имеющего цель или более широкое удовлетворение запросов жизни, или уменьшение путем использования накопленных средств производства затрат личного труда на создание той же или большей суммы благ, привлекая для создания дохода чужой труд.

Последняя задача не всегда может быть разрешена, но она входит всегда, как стимулирующий процесс производства фактор.

Характер организации производственного процесса в разных районах и у разных групп населения определенно зависит от соотношения размера стоящей перед производителем задачи к размеру, характеру пользования, степени их производительности и т.п. средств производства. Так как правильно сделанный анализ факторов, определяющий характер организации производства, определяет и правильность путем его более рациональной переконструкции, то отсюда ясно, что Отдел должен научить и установить по Области для разных групп населения, для разных районов, основные элементы, определяющие производственные задачи с.х. производителей.

[...]

Отдел Организации строит новые формы, используя готовые методы. Правда, как обычно бывает в жизни, очень часто новые методы и усовершенствования появляются в процессе работы, но выработка метода не является основной задачей Отдела Организации.

Как ни важно для правильной организации сельского хозяйства знать точно все элементы процесса с.х. производства, но ждать пока будут даны Отделом Экономики точные данные урожайности, данные о нормах затрат труда, производственных средств и материалов, нормах личных расходов семьи – Отдел организации не может, так как жизнь требует хотя и несовершенных ответов, но каких либо сколько ни будь парильных ответов, считая, что в процессе работы появится усовершенствование и уточнение.

Таким образом работу Отдела Экономики и Отдела организации можно уподобить работе Опытной Станции, и реального хозяйства. Реальное хозяйство использует т выводы Опытных станций, но не останавливает производства из за несовершенства современных методов его организации.

Выше мы касались вопросов о том, как мы будем подходить к решению вопросов экономики сельского хозяйства в области.

Коснемся теперь вопроса о направлении работ в отношении путём реорганизации хозяйства области.

В обосновании перспективного плана опытно–исследовательской работы в области мы уже сделали частично анализ строя сельского хозяйства в области по отдельным районам.

Этот анализ определенно показывает нам, что сельское хозяйство в области, являясь по соотношению валовых сумм производных ценностей полеводственно–животноводственным, по его товарно–денежному обороту является животноводственным с значительным производством технического сырья для сахарной промышленности и с подчиненным значением товарнозерновой продукции.

Отсюда следует, что главное наше внимание должно быть направлено на изучение экономических соотношений между полеводством и животноводством вообще. В полеводстве мы будем изучать экономические соотношение между условиями, определяющими возможность к необходимости товарно–зерновой продукции и товарно–сырьевой технической продукции, считая необходимым выявить возможно больше моментов, содействующих укреплению и развитию товарного технической продукции хозяйства и развития сахарной промышленности в области, как основного фактора индустриализации сельского хозяйства.

Поскольку во многих районах происходит борьба между влиянием на хозяйство условий, формирующих товарно–животноводственное хозяйство с условиями, формирующими товарно–сырьевой хозяйства, мы считаем

необходимым изучение основных соотношений у разных групп и у разных районах между этими направлениями хозяйства.

С этой целью экономика и техника отдельных отраслей животноводства в разных группах населения в разных районах и экономика и техника свекловодства нами должны быть изучены особенно внимательно. Мы не развиваем здесь подробно программы вопросов, подлежащих исследованию, но указываем лишь на общий характер работы.

В вопросах проработки методов организации хозяйства и типовых планов, мы особое внимание будем обращать на разработки планов животноводственного и технико-промышленного хозяйств, пытаясь на примерных планах показать разрешение наиболее трудных проблем перехода из одной стороны хозяйства в другую и способы устранения тех кризисов, которые могут встать на пути к такому переходу.

Систематизируем в основных чертах основные вопросы работы Отдела Экономики в форме разделов работы и вопросов, над которыми он будет работать.

I. Учет производственного значения сочетания природно-исторических факторов в абсолютных единицах.

1/ Установление размеров урожайности отдельных культур по отдельным селам и установление закономерностей в изменении урожайности в зависимости от типовых сочетаний этих факторов /рода почвы, характер климата/.

2/ Установление значения производительности разных культур в основных элементах целевого назначения их использовании /белки, жиры, углеводы, общая сумма каллорий, полезная сумма каллорий и т.п./ по разным районам.

3/ Установление типов соотношения производительности разных культур.

II. Учет экономического значение сочетания различных природно-исторических факторов с чисто экономическими.

1/ Валовая доходность различных культур в разных районах.

2/ Соотношение доходности разных культур при различных типовых комбинациях цен и урожаях и возникающие отсюда тенденции развития разных культур.

III/ Учет технико-производственных факторов.

1/ Способы ведения культур и отрасли хозяйства.

2/ Расход упряжной силы в разное время года на отдельные операции в разных районах, на разных культурах, в разных отраслях хозяйства, у разных групп населения.

3./ Расход людской рабочей силы по основным категориям ее деления по тем же признакам, что и при учете упряжной силы.

4/ Установление причины различия в расходах труда.

5/ Расход продуктов и материалов на разные отрасли и культуры.

6/ Изучение приемов техники с точки зрения применяемых орудий, групп населения, их применяющих, результатов применения в смысле экономики труда или замены людского труда конным.

IV. Учет соотношений в с.х. производстве между разными культурами и отраслями.

1/Выработка методики для сравнения разных отраслей хозяйства по их производственному соотношению.

2/ Учет результативности производства в разных отраслях хозяйства на единицу производственных затрат.

3/ Установление для разных районов и разных хозяйственных групп тенденций в отношении выбора отраслей и культур с точки зрения наибольшей рациональности сочетания хозяйственных приёмов.

V. Установление основных факторов внутривозделного значения, определяющих общий характер задания к хозяйству

1/ Влияние размеров землепользования, размера семьи, наличие капиталов, производительности почв на характер соотношения между требованием к доходу, условиями его получения и характером его назначения в разных районах.

2/ Типы организационно–производственных форма хозяйства, условия их образования в современном их положении, возможности их реорганизации и основания, на которых они могут быть построены.

VI. Классификация результатов научного исследования по группам приемов и нормативная переработка их в производственную форму.

1/ Установление наличия и классификация по отдельным культурам и отраслям хозяйства результатов научной разработки новых технических приемов.

2/ Нормативная характеристика технических приёмов в абсолютных величинах прихода ценностей и расхода труда, продуктов и материалов.

3/ Оценка по существующим ценам экономического значения их в современных условиях и определение районов и групп хозяйств, определяет возможность их использования.

4/ Анализ перспектив развития хозяйства и перспектив внедрения хозяйств того или иного технического приема.

5/ Установление условий, обеспечивающих развитие промышленности, обслуживающие сельское хозяйство, с точки зрения необходимости цены и качества продукции, передаваемой сельскому хозяйству или получаемой от него.

VII. Выработка методов организации хозяйства и издания справочников по вопросам организации хозяйства.

VIII. Работа совместно с Отделом Организации хозяйства.

1/ Районирование области на отдельные производственные районы.

2/ Типовая проработка организационных планов улучшения современных их форм хозяйства по районам и группам хозяйств.

Выше мы дали более или менее намеченную программу работы, рассчитанную на ряд лет.

В ближайший план нашей работы входит выяснение значения для дифференциации хозяйственных форм хозяйства сочетание основных природно-исторических факторов.

География основных моментов, которые определяет при равных условиях техники производства различие производительности вкладываемых хозяйств средств производства и труда составляет задачу работы ближайшего года. Второй задачей мы оставим выяснение того, какой мере техника производства меняет уровень производительности в каждом обусловленном районе и создаёт или техника такое положение, при котором роль природных факторов нивелируется, или техника приводит перемещение кривой соотношения производительности на более высокие ординаты, так что кривая производительности при более высокой технике идет параллельно кривой при более низкой технике на высоких ординатах.

Следующей задачей мы считаем изучение самой техники современного с.х. производства.

[...]

Результаты работы экономического отдела Киевской областной с.-х. опытной станции.

Учитывая результативность работы Экономического Отдела КОСХОС необходимо принять во внимание, что по структуре штатов КОСХОС этого Отдела не существовало.

Придавая большое значение работам экономического характера КОСХОС еще в 1922 году организовала этот Отдел, пригласив для заведывания И.И. Дамберга. Однако, очень плохое материальное положение Заведывающих Отделом и отсутствие средств на работу привело к уходу И.И. Дамберга.

Вступивши в 1922 году на КОСХОС в качестве Заведывающего Отделом Полеводства и имея необходимость для правильного обоснования программы работ Отдела в экономических проработках, мы предложили оставить Отдел в составе Станции, поручивши заведования его нам.

Для работ Отдела, по нашему предложению, к нему из общего штата счетчиков было прикомандировано 2 лица. никаких ассигнований от КОСХОС на работу Отдел не получал.

Это различие в строе и хозяйства в связи с различием в урожайности было обнаружено ранее, так как как в основу работы по районированию и группировкам типов хозяйств были положены данные поволостной урожайности основных культур.

В период проработка этого материала были установлены следующие основные выводы.

1. При равных условиях землепользования разных волостей, находящихся в условиях одной и той же общей экономической зоны или [...] различие в урожайности ведет к резкому изменению форм организации посевной площади хозяйства и организации скотоводства, поскольку меняются кормовые ресурсы. Направление изменения аналогично тому, какое оказывается внимание размера х-в с тем различием, что повышение урожайности не вызывает увеличение расхода упряжной силы, поэтому количество лошадей в хозяйствах большого размера сообразив требований обработки большой площади растёт, а при повышении урожайности остается неизменным, что ставит районы в более урожайным в более выгодные производственные условия, чем менее урожайные.

2. Оплата дня труда в более урожайных волостях, само собой понятно, выше, так как и расходы труда в хозяйстве почти не повышается.

3. Увеличению урожайности при равных условиях землепользования ведет к расширению количества содержимого продуктивного скота на 100 хозяйств, так же как и расширение размера землепользования, но в то же время, как в первом случае плотность скота на 100 дес. посева растёт, во втором она падает.

4. Одинаковые типы организации хозяйства слагаются при равных общих экономических условиях, определяемых равными суммами капитала и дохода на одного производителя, а не в отдельности размером земельной площади, числа душ семьи, размеров производительных капиталов и т.п.

5./ Группировка целых волостей в районе по таким производным признакам даёт столь же закономерно изменяющиеся формы организации хозяйства, как группировка в пределах прочих равных условий по размеру земли, размеров капитала и т.п.

6./ Группировки по какому-либо одному признаку /размеру землепользования, капиталам хозяйства и т.п./ не дают верного представления о соотношении условий положения и типов организации хозяйства в разных районах. Такого рода группировки для районов с разной производительностью почву приводят к резкой несравнимости факторов организации хозяйства и строя хозяйств внешне одинаковых групп.

Ввиду резкого различия урожайности отдельных волостей при наличии совершенно одинаковых почвенных условий пришлось проверить данные Метеорологического Отдела Станции о климатических сочетаниях.

Несмотря на очень большую полноту пунктов, легших в основу климатического районирования, оказалось, что атласы, составляемые на основании показаний пунктов, удаленных на 20–30 верств один от другого, не дают верное картины изменения климатических элементов.

Изучение и причины колебаний в показаниях о количестве осадков в близких пунктах один к другому обнаружила огромное влияние такого фактора, как условия орфографии местности.

Основные выводы из этого изучения следующие:

1. Колебания в количестве осадков близлежащих пунктов не закономерно-вариационного характера, а строго закономерно связанных с положением пункта наблюдения на том или ином элементе орографии.

2. Пересеченность местности долинами рек, высотами, понижениями, создавая склоны падения различных направлений, влечёт неравномерность нагревания близлежащих местностей, вызывает образование местных центров депрессии и изменение в распределении осадков.

3. Как общее правило, в наиболее пониженных частях рельефа местности и на склонах падение высот местности, обращенных на юг, юго-восток, восток и северо-восток осадков в период летней вегетации выпадает меньше, а на склонах северного и западного направления значительно больше. Разница составляет около 25%.

4. Разница в количестве осадков вызывает постоянные разницы в урожайности всех культур. Для хлебов она по склонам большего увлажнения на 40% выше, чем по западным частям рельефа и склонам нагрева.

5. Разница в урожайности вызывает разницу в строе посевной площади и хозяйств сел, находящихся хотя и на близком расстоянии одно от другого, но в разных условиях местного увлажнения.

6. Местные изменения климата, меняют не только урожайность, но и соотношение урожаев разных культур в том направлении, что в условиях большой засушливости культуры более южного характера пшеница и ячмень.

[...]

Прилагаем из этой работы тезисы ее.

1. Природно–исторические особенности Полесья, а именно песчаные, мало производительные без навозного удобрения почвы, значительная площадь луговых угодий, более производительных по своей природе, чем несущественная пашня и требующих меньших трудовых затрат, чем пашня, наличие лесных угодий, представляющая для населения кроме источников промышленного заработка, ещё очень значительный источник кормовых средств, определённое влияние на изменение соотношения между скотоводством и земледелием в пользу скотоводства, что и выражается относительно большим количеством скота в этом районе по сравнению с лесостепными. Эти особенности работы накладывают и в дальнейшем свой отпечаток на развитие района, как главным образом скотоводственного.

2. Общая грубая характеристика распределения скота в области показывает, что количество лошадей на 100 десятин посева есть величина более или менее постоянная, как связаны с определённым уровнем затрат упряжная сила на единицу площади при установившемся здесь уровне техники.

Количество крупного рогатого скота, свиней и овец на 100 десятин посева растёт с юго–запада на северо–восток. Более детальное районирование по признаку деления на районы, приближённые к крупным центрам и удалённые от них, подтверждая указанную общую схему, обнаруживает некоторое увеличение нормы лошадей в районах вблизи и западнее Житомира. Число коров в северо–западной и северо–восточной части Полесья увеличено по сравнению с юго–западной и юго–восточной, но это увеличение числа коров связано с увеличением количества молодняка старше 1 года т.е. сравнению с молочными тенденциями южной части полесья.

Количество овец наиболее сокращена вблизи Киева, вблизи Житомира и западнее Житомира и наиболее расширено в северной полосе Полесья.

Количество свиней наиболее сокращено вблизи и западнее Житомира и наиболее поширено в северном Полесском районе с явными признаками усиления содержания свиней, т.е. усилением форм экстенсивного свиноводства с большим % взрослых свиней.

3. Изучение состава стад скота у разных социально–экономических групп по землепользованию и семейному положению устанавливает обычные и их

других районов соотношения этих групп в смысле содержание разных видов скота, а именно: количество скота всех видов и птиц.

На 100 дворов увеличивается при рост землепользования, а вместе при ровном землепользовании, с размером семьи, т.е. плотностью скота на сто десятин посева растёт вместе с увеличением числа членов семьи двора.

4. Между двумя видами скота рабочим и продуктивным в форме крупного рогатого скота устанавливаются обычные соотношения, определяемые таким положением: чем меньше обеспечено хозяйство землей, тем в большей мере оно отказывается от содержания лошадей и в меньшей мере от содержания крупного рогатого скота.

Это же явление обнаруживается и в связи с семейностью двора в такой форме: чем меньше семья, тем в большей мере сокращается число дворов, содержащих лошадей.

5. Вместе с ростом земельной обеспеченности и ростом размера изменяется и характер использования скота: у более малоземельных групп в составе стад больший процент коров и меньший молодняка, а у многоземельных групп процент коров уменьшается, а процент молодняка растёт т.е. увеличиваются мясные тенденции в содержании скота.

То же самое изменение характера содержания скота наблюдается в связи с ростом размера семьи – у многосемейных молодняка больше, меньше – у малосемейных.

В содержании лошадей наблюдаются – у малоземельных групп тенденция ограничиться рабочим составом, а у многоземельных – развить воспитание молодняка.

В отношении свиноводства – малоземельная хозяйства переходят к более скороспелого использования животных, что ведет к сокращению % взрослых животных, а у многоземельных наоборот усиливаются формы полноспелого пастбищного свиноводства. Увеличение размера семьи на изменение характера содержания свиней оказывает такое же влияние, как наличие размера землепользования.

По суду оба фактора равнозначны в деле влияние на формы хозяйства ибо как увеличение размеров землепользования, так и размера семьи это признаки роста капиталомощности хозяйств, причем размер землепользования определяет эту мощность количественным моментом числа единиц, способствующих образованию капитала, а семья – моментом давности процесса накопления капитала.

Рост капиталобеспеченности двора означает уменьшение степени нагрузки трудовых усилий для добывания дохода и возможность перекалывания роли составителя дохода на массу капитала, а поэтому уменьшаются тенденции к созданию дохода трудом и расчет стремление увеличить его степень использования капиталов обратно тому, что типично для малых размеров капитала.

6. Сравнение полесского хозяйства с ближайшим районом лесостепного хозяйства по группам одинакового размера посевной площади показывает, что преимущество полесских районов в смысле наличия относительно больших кормовых площадей для усиления развития скотоводства сказывается главным образом на малоземельных группах хозяйств. Количество лошадей полесские хозяйства превосходят лесостепные только в группах до 3 десятин, количеством свиней в группах до 15 десятин и количеством крупного рогатого скота почти во всех группах.

7. В характере содержания скота полесские округа характеризуются следующими отличиями: содержание крупного рогатого скота в Полесье, численно превышение содержания его в лесостепных округах, в основе является молочным рыночно–потребительским, так как даже у многоземельных договоров процентов коров доходит до 55, а у малоземельной до 74, тогда как в лесостепном до 56% доходит число коров только у малоземельных, опускаясь до 48% у многоземельных, т.е. в лесостепном округе явно преобладает мясно–рыночные, соединение с молочным–потребительскими цели содержания скота.

8. Совокупность различного количественного отношения между собой групп разной земельной обеспеченности, разного семейного состава и различного выражения хозяйственных стремлений этих групп в числе голосов скота того или иного вида, приводит к тому, что по каждому роду животных определяется центральные группы, имеющие наибольшее значение в определении общего характера содержания скота в области. В отношении лошадей главными держателями их являются вся группа от 3 до 6 десятин и далее среднесемейные дворы от 6 до 9 десятин, у которых сосредоточено 79 лошадей из 105 на 100 дворов по всему району.

По крупному рогатому скоту также является центральной группа 3–6 десятин и далее 6–9, менее значительными, но все же важными являются далее группы от 1 до 3 и от 9 до 12 дес. У этих групп сосредоточена 184 головы из 212 среднего числа голов крупного рогатого скота на 100 дворов для всего района.

У менее земли обеспеченных групп от 1 до 3 десятин основными держателями скота являются семьи 2–6 человек, а в группе более 6 десятин

семьи в 4–6 и более 6 человек. Распределение свиней аналогично распределению крупного рогатого скота. Распределение овец сдвинуто в сторону более земельно обеспеченных групп, а именно от 3 до 12 десятин с центром в группе 6–9 десятин.

Отсюда следует, что наибольший экономический эффект в отношении мероприятий по крупному рогатому скоту и свиноводству дадут группы от 3 до 9 десятин и от 9 до 12 вторую очередь.

9. Распределение посевной площади у разных групп земельной обеспеченности обнаруживает общие всем другим районам признаки: расширение площади посева продовольственных культур /здесь ржи и картофеля/ с молоземельем, расширение посевов овса и пшеницы вместе с многоземельем. Отдельно для Северо–Полесского района в сторону многоземелья расширяются посевы гречихи, поскольку она в этом районе приобретает значение рыночной культуры для использования отдельных от хозяйств неудовлетворяемых участков.

Всилу меньшей урожайности почв Полесья и большей остроты в разрешении продовольственного вопроса в этом районе посева ржи, при одинаковом размере посевной площади более расширенные, чем в соседнем посеве. Но особенно резко у всех групп расширена полевая посевная площадь картофеля, по сравнению с таковой у тех же групп лесостепного района.

10. Данные анализа материалов обследования, произведённого КОСХОС подтверждающая выводы данных, сделанных на основании ЦСУ, позволяют сделать ещё следующие общие замечания:

а/ Нанятых рабочих больше среди многоземельных групп, а из многоземельных наиболее среди малосемейных.

б/ В составе угодий наблюдается уменьшение процента земель под усадьбы и увеличения процентов земли под сенокосом и ещё более под овсом и кустарником в связи с ростом землепользования.

в/ Площадь пара у разных групп меняется мало и невысоко, всего 11%. В группе сенокосных хозяйств площадь пара меньше, чем в группе бессенокосных.

г/ Процесс аренды земли у исследованных групп имело место, причём процент арендованной земли был выше у малоземельной и ниже у многоземельных групп.

Анализ материалов обследования позволяет сделать следующие заключения по вопросу об условиях содержания скота и его доходности:

1. Хозяйство за сенокосами содержат при равных условиях земельного обеспечение лошадей больше, чем хозяйство без сенокосов.

2. Состав лошадиных стад определяется, главным образом, матками, это наиболее устойчивая часть стада, линия подверженная изменению под влиянием процессов купли–продажи, причём малозаметные больше покупают, а многоземельные больше продают кобыл. Второй по значению является группа МАРИНОВ, однако она наименее устойчива, более всего вовлекается в процесс купли продажи и у всех групп продаётся МАРИНОВ больше, чем искупается, что свидетельствует о пополнении ее и из внутривладельческих фондов /молодняк/.

3. При равных условиях земельного обеспечения сенокосные хозяйства содержат больше коров и прочих видов крупного рогатого скота, чем бессенокосные, но это различие наблюдается только для групп до 6 дес. посева т.е. для тех, где более остро чувствуется значение увеличенных запасов кормов.

4. Изучение процесса изменения стадо крупного рогатого скота в результате купли продажи указывает, что малоземельные группы больше покупали, чем продавали скота, обзаводиться при помощи покупки молодняка, таким более дешёвым способом, капиталом в скоте. Многоземельные больше продавали, чем покупали скота, реализуя таким образом мясную продукцию своего хозяйства.

Малосемейные также больше покупали, чем продавали скота, а многосемейные наоборот больше продавали, чем покупали, т.е. первые обзаводились скотом, а вторые реализовывали мясную продукцию хозяйства.

Сенокосные хозяйства больше продавали скота, а бессенокосные больше его покупали.

5. В составе свиных стад преобладают у всех групп подсвинки и поросята, но у малоземельных в большей степени, чем у многоземельных. При этом группа кастратов у малоземельных равна числу маток, а у многоземельных меньше их числа, группа поросят у малоземельных равна числу подсвинков, у многоземельных больше их числа.

Всё это говорит о более интенсивном использовании свиной у малоземельных хозяйств и менее интенсивным у многоземельных.

Бессенокосные хозяйства содержат меньше свиней, чем сенокосные и имеют в составе стад меньше взрослых свиней, чем сенокосные, что говорит о моментах более усиленного использования капитала в свиньях бессенокосными хозяйствами.

Изучение основных элементов расширения кормового вопроса вызывает следующее:

6. Из состава площади под лесами и кустарниками до 30% спользуются как сенокос, причем производительность этого вида покосов составляет около 50% производительности заливных лугов. Луга болотные и суходольные дают около 70% укоса с заливных лугов. Урожай кормовых отходов от урожая зерновых в виде соломы и полова показывает, что у озимых солома составляет 1,7, а полова 0,2 урожая зерна, а вместе 1,9 урожая зерна, у овса, ячменя и гречихи соравна 1,3–1,4 урожая зерна и полова 0,2 урожая зерна, а в сумме 1,5–1,6 урожая зерна. Для проса и гороха устанавливается относительно соломы с половой к зерну как 1:1, причем на полову падает 0,1–0,13.

7. Изучение кормового состава по группам хозяйства показывает, что у малоземельных преобладающую массу составляют грубые корма и среди них солома и полова значительно превышает массу сена, а у многоземельных запасы сена почти равны запасам соломы. Концентрированные корма малоземельных составляют около 11% грубых кормов, а у многоземельных около 15% веса грубых кормов сочные корма у малоземельных составляют около 30% веса грубых кормов, а у многоземельных около 50% веса грубых кормов.

У малосемейных дворов содержания скота находится в лучших условиях, чем у многосемейных, так как вес сочных кормов у них равен весу грубых кормов и вес концентрированных составляет около 30% веса грубых кормов, а у многосемейных сочные корма составляет около 45% веса грубых и концентрированных около 12% веса грубых кормов.

Сенокосные хозяйства имеют больший запас кормов, но главным образом за счет сена и отчасти соломы. Запасом сочных и концентрированных кормов они не разнятся.

8. Изучение процесса обмена кормов показывает, что малоземельные прикупают грубые корма, тогда как многоземельные, хотя не имеют избытков для продажи, но почти не прикупают кормов.

Все группы хозяйств прикупают дерть, отруби и жмыхи в добавок к тому запасу, что имеется в хозяйстве. Бессенокосные хозяйства больше покупают этих кормов, чем сенокосные.

9. Пересчет по каждому виду корма по таблицам Кельнера кормовых средств в крахмальные единицы с определением запасов белка, жиров, углеводов и клетчатки и сопоставление наличия запасов питательных веществ с необходимым запасом этих веществ для содержания имеющегося скота показывает: а/ что вкормленных запасах у самых многоземельных групп содержалось не более 50% потребного запаса при очень высоком отношении углеводов к белкам, а у малоземельных этот запас опускается до 32, 5%

необходимого при еще более повышенном отношении углеводов к белкам. Так как скот даёт удовлетворительную продукцию, то из этого следует, что недостаточный запас он получает из пастбищ и целого ряда неучтенных источников которые надо учесть.

Анализ состава кормов по семейным группам показывает, что у малосемейных группа сочных и зерновых кормов находится в лучшем отношении к грубым, чем у среднесемейных и особенно лучше чем у многосемейных. Точно также, несмотря на абсолютно меньший запас кормов у бессенокосных хозяйств соотношение сочных и сильных кормов к грубым кормам лучше, чем у сенокосных.

10. Пастбище и неучтенные виды кормов для Полесской области составляет почти столь же могучий источник кормовых средств, как пашня и укосное использование кормовых угодий.

Все группы хозяйств 6 месяцев с мая по октябрь содержат скот исключительно на пастбище. В марте около 50% дворов, в апреле около 60% дворов, в октябре почти 100% дворов и в ноябре почти 50% дворов пользуется пастбищами, причем более усиленно им пользуются в эти месяцы малоземельные дворы.

11. Подкорм скота в летнее время имеет место не у всех хозяйств. Процент дворов с подкормом выше среди многоземельных дворов. Наименьший процент подкармливающих дворов по всем группам падает на август и сентябрь месяцы и наибольший на май месяц.

12. Основным видом пастбища является поле, а затем луг. Лесными и кустарниковыми пастбищами пользуются больше многоземельные дворы. Малоземельные пасут на лугах с одинаковой интенсивностью всё лето, более земельно обеспеченные группы используют луга для выпаса до июня, а затем снова в сентябре и октябре. Лес и кустарник используется больше всего в мае и июне.

13. Наилучше подкармливает скот в хозяйстве группа от 6 до 9 десятин более и и менее земельнообеспеченные хозяйства подкармливают скот хуже, первые по причине лучшего кормления на пастбищах, вторые по причине недостатка корма в хозяйстве. Основным средством подкорма служит сено, солома, полова и картофель, причём последний задается наиболее постоянно. [...] На этот период пришёлся максимум скармливания буряков в тех грунтах, где они были. Клеверным подкормом малоземельные пользуются более постоянно, многоземельные, по-видимому, подкармливают клевером, снявши один укос клевера.

14. Молочная производительность скота, вычисленная по отдельным элементам лактационной кривой, оказалась значительно выше по сравнению с бывшими до этого представлениями об удойливости скота этого района.

Молочная продуктивность скота является тесно связанной с запасами кормов хозяйства и у малоземельных хозяйств она меньше чем у многоземельных на 24–48 пудов или приблизительно на 40%.

Случае содержания большего числа коров, чем одна, выраженность удоев разных коров у многоземельных групп хозяев гораздо лучше, чем у малоземельных, у которых вторые и третьи коровы в хозяйстве значительно менее продуктивны, чем первые.

15. Изучение данных о сбыте молока показывает, что рыночный сбыт молока и молочных продуктов достигает в среднем 50%, причём он повышен резко у малоземельных дворов, за счёт сокращения потребления семьи. У малосемейных он также повышен, по сравнению с средними и многосемейными дворами. У бессенокосных хозяйств он выше чем у сенокосных, причём повышение рыночности молочных продуктов бессенокосных хозяйств достигается сокращением потребления их.

16. Расход труда на скотоводстве в годовых часах составляет около половины всего расхода труда на сельскохозяйственное в этой области, причём труд на уход за скотом по временам года распределяется довольно равномерно, повышаясь только весной в период тепла. Главная масса труда, а именно около половины падает на доставку, подготовку и задачу кормов, затем на доение и чистку навоза идёт около 25% и на все остальные работы также около 35%.

17. Главная масса труда по хозяйству вообще и по уходу за скотом падает на хозяйина и хозяйку, причём на последнюю немного больше, чем на хозяйина.

18. Расход труда на полевое хозяйство и уход за скотом с многоземельностью возрастает, но не пропорционально увеличению площади и числу голов скота. У многоземельных групп хозяев расход труда на десятину полевой площади уменьшается в 3 раза и на голову скота в 4 раза по сравнению с малоземельными. Увеличения расхода труда у малоземельных на десятину полевой площади есть следствие двух факторов – ухудшения соотношения между чисто производительной и подготовительной частью труда и увеличение площади трудоёмких культур. Поскольку с последними связано повышение валовой доходности занятой площади, постольку рост затрат труда малоземельных не играет такого отрицательного значения, как рост затрат труда на скотоводство малоземельных в силу уменьшения числа голов скота, так как здесь главное значение имеет относительный рост расходов на

подготовительные части работы по сравнению с чисто производительными у малоземельных хозяйств.

19. Соотношение таких моментов, как рост затрат труда на голову скота и уменьшение его производительности особенно неблагоприятно сказываются на доходности скотоводства для малоземельных групп и приведение моментов коллективизации труда в отношении скотоводства для имеет еще большее значение, чем в отношении полеводства для малоземельных групп хозяйств.

20. Анализ производственных моментов в скотоводстве как по данным бюджетов ЦСУ, так и ещё более по данным нашего исследования показывает, что скотоводство в этой области выгодно само по себе, не учитывая побочной продукции скотоводства в форме навоза, даже для самых малоземельной групп, у которых получается наихудшая оплата дня труда скотоводством в сравнении с более земельно обеспеченными группами. Скотоводство гарантирует здесь оплату дня труда не ниже рыночной оплаты наемного сельско-хозяйственного труда при условии оплаты по рыночной цене в усадьбе всех грубых кормов и по рыночной же цене в усадьбе продуктов скотоводства, далее оно дает возможность приложения огромной массы труда в хозяйстве на условиях, не худших чем вне хозяйства.

21. Соотношение условий для молочного скотоводства наиболее выгодным являются район, прилегающий к Киеву, затем прилегающий к железной дороги Северно-Полесский и наименее выгодный Западно-Полесский район, так как цена на молочные продукты падает в указанном направлении.

22. Все вы соотношение цены на молоко, сметану и творог близкий к Киеву район оказывается поставщиком главным образом сметаны затем молока. В этом районе должны быть поэтому развиты маслonaправленные к улучшению условий сбыта сладких и заквашенных [...] путём координирования сбыта и обучения технике изготовления [...] продуктов.

В Северном-Полесском районе по соотношению цены на молоко кооперативных маслоделен ценами на переработанные продукты оказалась более выгодной поставка молока, в силу чего основным видом сбыта является цельное молоко. Для Западно-Полесского района более выгодной формой малочастота молочного хозяйства оказывается продажа молочных продуктов в форме масла и творога и эта форма сбыта продуктов здесь наиболее развита, но больше в виде кустарно-домашнего промысла, почему здесь в первую очередь необходимо постройка [...] заводов.

В силу большой выгоды молочного скотоводства Киевский района выделяется среди других лучшими условиями содержания скота сказал, что

выражается в более обильном подкармливание скота в самом хозяйстве, больших затрат на концентрирование корма, подбора более молочных животных и более высокой оплате породистых мол. животных, чем в других районах. Часто зоотехнические мероприятия в этом районе должны быть развиты во всех всей полноте и имеют все шансы на успех, тогда как в других районах основными мероприятиями по скотоводству должны быть экономические, а зоотехнические должны иметь более подчинённый характер.

24. Сравнивая производительности белоголового колонистого скота, метисов этой породы, метисов других пород и полесский скота указывает на очень ценные свойства этой породы для улучшения молочного скота, поскольку молочность ее более устойчивая к разным условиями её содержание. Метизация, связанная с улучшение условий содержания скота гарантирует лучший успех, чем [...].

Местный полесский скот заслуживает большего к себе внимания и работы над ним по его улучшению, являясь скотом малотребовательным к кормам при относительно одинаковой оплате молоком еды корма.

[...]

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.1402, арк. 2–19. Машинопис.

№ 37

ДОПОВІДЬ В.В. УСТЬЯНЦЕВА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ МАСОВИХ ДОСЛІДІВ

1927 р.

Массовые опыты в Киевском Крае.

I. 1/ Начало работы по опытам нужно отнести к весне 1926 погода, причём тогда начала работать только Уманская станция.

2/ В 1926 г. дело несколько развилось – начали работу Мироновская и Киевская станция.

Остальные станции Немерчанская, Винницкая, Чарторийская, Носовская /о ней сведений нет/ и Макеевская работу с весны 1926 года почти не начали.

3/ Только с осени 1926 года началось втягивание их всех станций в эту работу, но фактически только с весны 1927 года работа будет начата по всей области.

II. Что касается согласования работы между станциями – то раньше не было совсем. Только с осени 1926 года было выработано программу и методику массовых опытов для сахарной свеклы двумя областными с'ездами. На 1927 году всю дальнейшую работу областным совещанием по опытному делу разработана согласованная программа по всем опытом, а также из методике. Дальше вопрос стоит в той плоскости, чтобы районные станции выполнили на деле свое постановление о программе к методике.

III. До сих работа велась станциями по таким основным линиям:

- 1/ Занятые и чистые пары 7–8 делянок в 1–м и 2–х повторениях.
- 2/ Сортоиспытание озимых, пшениц, кукурузы, овса и наконец
- 3/ Удобрения под сахарную свеклу.

Разнобой в методике был самый ужасный например: Уманская станция имела делянок 120 кв. саж. без защитных полос, Киев – 120 кв. саж. с защитными полосами, Мироновка 60 ов. с защитными полосами. Это касается опытов с парами. По остальным вопросам такая же несогласованность.

ПРОГРАММЫ тоже представляли из себя очень различные вещи: пары удобренные на одной станции, а на другой неудобренные. А то различный набор парозанимающих культур.

В вопросах минерального удобрения под свеклу были тоже существенные различия.

В настоящее время мы вводим по всей области согласованную программу, проведенную через Комиссии и областной с'езд. Вопросы сводятся к следующему.

САХ. СВЕКЛА: /Программа прилагается особо/ в программу введено добавление – весной сернокислый аммоний в рядки изменение нормы до 3 ½ п. на десятину.

ПАРЫ: Клевер	÷	1200 пуд. навоза неудобренный
Эспарцет	÷	1200 пуд. навоза Неудобренный
Вико–Овес на сено на сено	÷	1200 п. навоза неудобренный
Картофель	÷	1200 пуд. навоза

Пар ранний	÷	неудобренный 1200 пуд. навоза
Пар поздний	÷	неудобренный 1200 пуд. навоза

Эта сложная схема проводится в малом количестве при чем на нее обращается особое внимание, за проведение этого опыта может быть дано финансовое вознаграждение.

Кроме этих паров еще водится пары гороховое удобрение и неудоб. Но последние не обязательны. Площадь делянок 120 кв. саж., учетная площадь 80 кв. саж.

Опыты в одном повторении:

Сортоиспытание озимых пшениц: Украинка

Кооператорка

Березоточкая [...]

Каждая районная станция добавляет по своему усмотрению те или иные сорта, которые найдет желательными. Делянка 120 кв. саж. без закрытых полос.

Испытание овсов: Лигово

Лигово

№ 90 Мироновский.

то же положение, что и для оз. пшеницы.

Делянка 120 кв. саж., без защитных полос.

В случае двух повторений на сортоиспытаниях делянка 60 кв. саж. без защитных полос.

Сортоиспытания кукурузы – Минозета 23

Кор. Филипп.

Чинкантина оранж.

Делянка 40 кв. саж.–2 – повторения.

Для свеклы принята I-ая повторность, но с учётом делянок пополам по 40 кв. саж. Если же учёт не проводится в том виде как мы настаиваем, то необходимо вырезать вторую контрольную делянку.

Обоснование такой методики является прошлая работа и невероятная трудность работы на крестьянских землях при двух повторениях в особенности на парах и свекле с внесение навоза, различными всташками и т.д.

Введение двух контрольных делянок даёт нам возможность иметь на руках материалы по варьированию полей вообще.

Палеотивная мера учёта одного повторение разделяя его на две части нам даст некоторый материал для придержки обработкой вариационной статистикой.

Для того, чтобы согласованная программа и методика удерживались по всей области мы в настоящее время заготавливаем в печатном виде инструкции, бланки, книжечки и т. д.

2. Что касается перспективы развития массовых опытов в области то можем сказать так. Работа будет проводиться в 27-ом году райагрономами земельниками и кооператорами, но участие станцией будет самое большое, постоянный об'езд, живое инструктирование, районные наблюдатели и т.д. Мы считаем, что отрыв этой работы совершенно от общественной агрономии почти невозможен по многим причинам. Число опытов, вновь закладываемых в районе каждой станции идёт из такого расчёта: одна или раже две при /фактической помощи станции/ опытных участков на административный район о каждой теме. Кооперативные агрономы проводят каждые по два-три опытных участка по сахарной свекле.

Участие сельско-хозяйственных школ выразиться в двух участках недалеко от школ.

Таким образом число участков в каждой станции будет зависеть от числа административных районов в районе деятельности станции.

3. Число участков. – САХАРНАЯ СВЕКЛА. – Заложена с осени 26 года около 250 опытных участков. Общее количество на 27 год будет около 1.000 участков.

Кукуруза – около 250 участков.

Сортоиспытание озимых пшениц – учет будет на 140–60 участков.

Вновь закладываться будет около 250 участков.

Сортоиспытание овса – около 250 опытных участков.

Опыты с парами – I цикла около 250 опытных участков

– 2 1000

– 3 50

Других опытов будет ещё около 200 – 250 участков. Всего намечается провести в области не менее 2.000 участков. Это кроме заданий НКЗС во Всеукраинском масштабе.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.1402, арк. 40–40зв. Машинопис.

**ЗВІТНІСТЬ НКЗС УСРР
ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ДОСЛІДІВ
У 1926 РОЦІ**

1927 р.

1. Порівнюючи кількість досвідів 1925 року /771 ділянка/ з 1926 /1203 ділянки або 470 дільниць/, а також і якість їх, що маємо на сьогодні, свідчить про те, що принципове питання проведення колективно-повірочних досвідів у селянських господарствах через громадську агрономію є правильне /див. програм/.

2. Переважна більшість досвідів у 1926 році /79, 6 %/ закладено у селянських господарстві, що відповідає сучасному моменту с/г політиці Радянської Влади.

3. Більшість досвідів /423/ закладено весною 1926 року за сьома схемами програму, з яких шість було затверджено агронарадою Полісся 5-го березня 1926 року, а одна – сортовипробування вівса висунута Київським О. З. В. весною, за якого й закладено О. З. В. 23 дільниці в 11 районах Округи.

4. Всі досвіди в біжучому році, поділяються на дві категорії: перша – це ті досліди що закладено в 1925 році з люпином на зелене угноїння від озимими та ярові культури; на цих досвідах проведено облік впливу зеленої маси люпину на врожай жита й вівса;

Друга категорія це досвіди з серчано-кислим амонієм, гнойом, люпиною мукою та післяжнивним люпином під картоплю, облік врожаю якої вже проведено, а після дійства буде ще обрахуватись на наступних культурах з люпином і сераданою, як попередниками та люпином на зелене угноїння, – буде проводитись облік вплив на врожай в наступному році.

Досліди з травами, а також сортовипробування вівса, картоплі та жита з пшеницею, що до часу проведення їх, то це досвіди однолітні. Занадто малий % /10,4 % ділянок/ жита вівса по люпину обмічено тому, що первисна агітація станцією проводилась за так звані "демонстративно испытательные участки" й про облік врожаю та інших факторів, що з цим зв'язані, й гадки не було, а почасти й тому, що агроперсонал в районах хронично змінювався, особливо на Коростенщині.

5. Аби виявити фактичну можливість закладки досвідів у тому чи іншому господарстві проведено облік забезпеченості господарств землею та робочою силою. Виявилось, що незаможницьки господарства /до 5 десятин/ людською робочою силою забезпечені досить, середняцьки /до 10 десятин/ – забезпечені наполовину /0,56 люд. сили на десятину/, в інших господарствах ще менше 11. Тяглої сили в усіх господарствах спостерігається нестача, так наприклад у комгоспа – 0,08 кінських сил на десятину.

Цей облік дав змогу орієнтуватись у справі вибору господарства на селі для закладки в ньому досвіду з боку забезпеченості землею та робочою силою, але крім цього треба приймати до уваги ще й інші фактори – розвій селянина, його громадськість та інше.

6. Виходячи з принципу, що перевірка висновків досвідної станції мусить провадитись на ґрунтах аналогічних досвідній станції, треба відмітити що цей принцип почасти виконано, а саме 79,15 % дільниць закладено на пісках і супісках /31,7 % на пісках і 47,45% – на супісках/.

Що торкається інших ґрунтів – суглино–супісків, суглинків, глин які по всьому Поліссі розкидані, то з даних врожаю комдосвідів на них спостерігаємо потребу закладки дослідів за іншим програмом, якій мусить подати станції, що працюють на Поліссі на відповідних ґрунтах.

7. Того ж самого принципу треба притримуватись і відносно підґрунтя: % закладених дільниць на на мореній глині /52,9 %/ та на льосі /9,81 %/ треба збільшити до 100%. Що торкається глибини підґрунтя, то найбільший % дільниць – 56,36 % припадає на глибину 0–1 метр, найменший – 4,3 дільниць – поза 3–ма метрами.

Найбільший же % дільниць – 57,08 % припадає на глибину поза 3–ма метрами, найменший – 6,0 % припадає до 0 – 1 мтр. Цього останнього у наступному треба зовсім уникати, бо такі культури, як люпин, серадана на вогкому ґрунті зовсім гинуть.

8. Що торкається "культурністи" ґрунту, то всі дільниці закладено на розробленому ґрунті. Крім того 60,4 % дільниць угноювались в попередні роки. Найбільший % угноювань припадає на 1923 – 25 роки /1923 рік – 23,21 %, 1924 рік – 24,3% і 1925 рік – 26,06% угноювань/, що свідчить про тенденцію на місцях забезпечити себе вдачністю досвіду, найменший – 9,86% угноювань – до 1921 року.

Підход – закладати повірочні досліди задля удачі – неправильний, чого в наступному безумовно потрібно уникати, а притримуватись того, аби дільниці було закладено на ґрунтах, які позбавились після дійства потребність угноїння.

Себ-то: через 3–4 роки після внесення угноїння. Що торкається культур, під які вносилося угноїння в попередньо, то в 58,46 % випадках угноїння вносилося під картоплю та 30,28% – редні під життя / вносилися виключно гній/, решта – 17, 26 % випадків вносилися гній під ярові культури.

Кількість або дози внесеного гною розподіляються так: до 1200 пуд. на десятину – 45,42 % випадків – до 3400 пуд. на десятину 43,43 % випадків, решта – більш за 2400 пуд.

Обчислення природної родючості ґрунту грубим визначенням врожайності – "зовсім низька, низька, середня, вища" врожайність, дало таку картину: на ґрунті зовсім низької врожайності закладено 4,7 % дільниць, низької – 29,8 %, середньої – 43,6 %, вищої – 3,4 % дільниць.

Найбільший % припадає на дільниці з ґрунтом середньої врожайності [...]

Значна кількість /46,4%/ дільниць засіяна в останню декаду квітня місяця, або в першу травня. А проте є відхилення від згаданих декад в обидва боки – з квітня до червня. Така велика неодноразовість посіву викликає сумнів у одноманітності врожаїв на дільницях і безумовно в наступному мусить бути усунута.

12. За грубими термінами, обстеження вегетаційного стану «нормальний зріст» культур маємо на 60,35 % дільницях, ненормальний – на 17,3 %; пошкоджений комахами – на 0,91% дільницях, грибними хворобами – на 4,0% дільниць.

Бур'янів спостережено: до 15% – на 38,2% дільниць, зовсім не спостережено – на 3,57% дільницях і більше за 15% – на 18,97% дільницях. Цю термінологію оприлюднення вегетаційного стану культур безумовно треба змінити на метод доступний для користування селянина.

13. Щодо уборки врожаїв, то теж помітна широка амплітуда часу уборки їх. Необхідно й тут у наступному вжити заходів, аби обмежено було часу уборки. Уборка провадилася переважно косою /43,22% дільниць/, серпом /3,66% дільниць/ тільки невелика кількість дільниць убиралось. Картопля скрізь убираться заступом. Що торкається облікової площі, то 65,92% дільниць спостережено в 60 кв. сажнів 18,2% менше за 60 і більше за 60 кв. сажн. спостережено на 2,42% дільн. Так спосіб обробки, як і величина облікової площі ділянок самі різноманітні, чого в наступному теж необхідно уникати.

ПРИМІТКА: Так багато хиб у способах обробки та уборки, а головне в виборі міста для дільниць, не могло не відбитися на врожаю культур на дільницях.

14. Досвіди проводились на пісках, супісках, суглино–супісках і суглинках. Данні врожаю людину на насінні

[...]

15. Серадану /168 діляниць/ теж має тенденцію зменшувати врожай на ділянках колдосвідів на глинистих ґрунтах не тільки насіння, а й сіна – насіння на пісках – 43,65 п.д., сіна – 205,5 п.д., а на суглино–супісках – 32,0 п.д. насіння і 112,5 п.д. сіна.

16. Врожаї картоплі по–різному угноїнню /73 діляниці/ цілком відповідають врожаєми на Поліській досвідній станції, а саме: по комбінованому угноїнню – до 1.400 п.д. на десят. В сортовипробуванні картоплі /9 діляниць/ найбільші врожаї дали сорти на всіх ґрунтах, "Парнасія та Вольтман", але з цього не можна робити висновків; роботу сортовипробування треба продовжити й поширити на всій округи Полісся, завдяки виключній ролі її в Поліському господарстві.

Досвід з травами проведено на супісках та суглино–супісках /23 діляниці/, але виразного нічого не можна сказати про особливе значіння окремих з них. Роботу треба продовжити.

18. Весною 1926 року Київським О. З. В. закладено 22 діляниці по сортовипробуванню 5–ти сортів /місцевий – шостий/ вівса, з яких найбільший врожай дали сорти "Діпне" та "Льохово". Роботу треба продовжити й поширити на всі округи.

19. Що торкається досвідів, які закладено з житом та вівсом по зеленому люпиновому угноїнню та гною /15 діляниць/, то, завдяки невеликій кількості випадків, робити якихось висновків не можна, відносно вівса – тим паче.

20. Проводячи огляд праці на колективно–повірочних дослідах, треба зробити такі висновки: заприживлення селянському господарство висновків через колективно–повірочні досвіди, які безпосередньо проводить громадська агрономія, вже виправдовує себе. Треба продовжувати, поширювати і поглиблювати роботу, що в наступному в державному масштабі економічно безумовно виправдає себе.

21. За сумлінне виконання роботи агроперсоналом на ділянках станцією висунуто Поліською Народою по досвідній справі 6–го березня 1926 року затверджено преміальні в розмірі 100–ти та 50 крб., але це не є постійність. Бажано, аби Народа по досвідній справі Полісся, обговоривши це питання, доручила Поліській Дослідній станції порушити питання перед Н.К.З.С. і О.З.В. про постійно платню агроперсоналу за проведення колективного–повірочних досвідів у районі.

22. Що–до перспектив колективно–повірочних досвідів, то взагалі в наступному вони мусять бути практично–з'єднуючим кільцем станції з О.З.В. громадською агрономією та дрібним селянським господарством, а зокрема в 1927 й наступних р. поширитись і [...] у тих округах, що відпустили на це належні кошти.

НКЗС відпущено на обслуговування фахівцями Поліської станції – 4.500 крб. /орієнтовно/, Київських ОЗВ – 5.580 кр., Чернігівським – 3.056 кр. на придбання насіння та штучного угноїння та 1.274 кр. на ремонт, разом – 4.330 кр. Волинське – 708 кр. Коростенське – про цифру ще не сповістив. Шепетівська відмовилась, Конопіпська та Глухівська – ще збираються призначити. Неоднакова матеріальна можливість в округах гальмує перспективний план роботи й дає можливість поширити роботу тільки в тих округах, де призначено на це діло кошти. Там необхідно призначити штат стажорів і видати райагроперсоналу роз'їзді.

Що торкається дослідних станцій, то бажано аби [...] відпускає НКЗС витрачались тільки на колективно–повірочні досвіди, а, завдяки цьому фахівці мали більшу можливість нормально працювати на них.

23. Програм колективно–повірочних досвідів цілком доступний і вжитий у самому дрібному селянському господарстві, а тому необхідно його залишити, додавши контрольні ділянки до тих схем, які не мають їх. Дві ділянки 1–ї схеми з підсівною сераденою під жито, завдяки незнанню технічних прийомів підсіву, а від цього й загинутих врожаїв, необхідно тимчасово виключити. Поширити програм ні в якому разі не можна, бо це позбавить можливості користуватись при обліку врожаю та факторів, що впливають на нього, методом великих чисел.

24. Інструкція теж на місцях не викликала особливих зауваг, а проте розділ про облік врожаю потрібно переробити, бо в наступному року, за директивами Секції по досвідній справі НКЗС, облік придеться проводити методом спробного типа. Крім того міри площі та вагітна за тими–ж директивами необхідно перекласти на метричну систему. Реманент замовлено НКЗС.

25. Анкету на наступний рік необхідно переробити і більш спростити. При закладці досвідів необхідно провадити замкнення умов із селянами, а тому необхідно виробити блага для умов.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.1402, арк. 44–47. Машинопис.

**ЗВІТ
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
НАСІННЕВО-КОНТРОЛЬНОЇ СТАНЦІЇ
ЗА РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ**

1927 р.

Киевская Контрольно-Семенная Станция возникла еще в 1897 году – сперва как учреждение, обслуживающее собственные нужды Южно-Русского Общества Поощрения земледелия в Сельско-Хозяйственной промышленности, затем как полуправительственное учреждение с специалистом департамента земледелия во главе.

За период до 1914-го года, то есть до начала империалистической войны она успела очень широко развернуть свою работу, особенно в области технического контроля. Число образцов по Семенной Станции прошедших через лабораторию в 1914–15 году было 4,099, по химической лаборатории более 5000, из коих на удобрения приходилось свыше 80 % всех исследованных образцов.

С началом войны деятельность Станции начала заметно падать, особенно по Химической Лаборатории [...].

При частых смехах властей и режимов в Киеве, являлась подчас сильная опасность разграбления и потери богатого оборудования Станции, но благодаря самоотверженной работы персонала Станции, не оставлявшего ее даже в самые трудные моменты ее жизни, Станции была спасена и уже с 23-го года мало помалу начала возрождаться деятельность обоих отделов, условия работы с каждым годом все улучшались и продолжают улучшаться.

В настоящий момент к ожидающейся годовщине Октябрьской Революции, деятельность Станции не только достигла прежних размеров, но в некоторых отношениях даже далеко превзошла их.

Для того, чтобы представить, что сделано Станцией в нормальные годы после прекращения гражданской войны, рассмотрим рост работы в обоих отделах Станции: семенном и химическом.

Нормальная работа отделов началась с момента передачи их из ведения Сельско-Хозяйственного Научного Комитета Украины в ведение Опытного Отдела НКЗ.

Период пребывания в ведении Сел.-Хоз. Научного Комитета был самым тяжелым моментом в деятельности Станции, так как отсутствие средства у Комитета не давала возможности наладить как следует работу обширных по оборудованию учреждений.

Они умирали медленной смертью. Только ассигнование определенных средств со стороны НКЗ в 1923 году, с момента перехода учреждений в ведение Опытного Отдела спасло уже начавшие агонировать учреждения.

Работа Контрольной Семенной Станции с 1923 года начала значительно возрастать: количество образцов прошедших через Семенную Лабораторию в 1922 г. достигло небывалого ещё в ее истории минимума – 341, но уже в 1923–24 году оно поднялось до 432 образцов, в 24–25 году – 2187 образец, в 25–26 году 2761 образец и в текущем года пока около 2000 образцов. При чём резко улучшилось и качество работы: международных международных сравнительные станции, производящиеся ежегодно и в которых Станция участвует как член международной ассоциации Семейных Контрольных Учреждений, показывает, что результаты анализов Станции мало отклоняются от результатов лучших Станций Европы особенно в отношении анализов семян клевера, сахарной свеклы и друг.

Если по количеству исследованных образцов Станция ещё не достигла уровня 13–14 года, то в отдельных случаях, по количеству образцов отдельных культур она далеко превзошла достойный уровень.

Так до войны Станция мало исследовала семена клевера, составлявших одну из главных вывозных культур, в настоящий момент замена клевера составляют значительную часть ее работы.

[...]

Кроме того участие Станции в контрольной работе сводилось до войны почти исключительно к лабораторному исследованию доставленного на Станцию образца. В настоящий момент работа Станции распространяется на контроль элеваторов, отбор там проб, пломбировка на местах и т.п.

В смысле внешней обстановки и оборудования Станция сделала значительные успехи: заново отремонтировала термостаты и термостатические комнаты, подогревание термостатом переведено на электричество, устроены диафоноскоп / аппарат для исследования семян при просвечивании/, приобретен прекрасный бинокляр и ряд мелкого оборудования, добавлена мебелировка, так что по сравнению с довоенным оборудованием Станция является сейчас аппаратом более совершенным. Пополнены и ежегодно продолжают пополняться семенные коллекции Станции.

Полевой контроль. На успехи контрольного дела после Октябрьской революции шли не только в смысле создания более совершенного контрольного лабораторного аппарата, деятельность Станции продолжала расти в ширь, в сторону схвата ею других отраслей работы не существующих до войны.

Одной из таких отраслей является введение полевого контроля семян. Забота о том, чтобы на рынке обращались семена по возможности определенного сорта, является в настоящий момент одной из очередных задач – урегулирование как внутреннего рынка, так и особенно – внешнего. Отсюда является необходимость в контроле семян со стороны их сортности и по скольку лабораторный путь не дает возможности правильно разрешить эту задачу, является необходимость в выращивании растений на полевом участке в целях их апробации.

Киевская Станция с этого года заложила такой участок пока в размере 2 десятины, предполагая расширить его по мере роста требований на полевой контроль. В текущем году Станция проводит на своем полевом участке, главным образом, изучение сорта семенного материала, взятого в порядке государственного контроля семенной торговли.

Изследованием высеянного материала удастся составить характеристику сортности рыночного семенного материала. Государственный контроль. Совершенно новой отраслью в деятельности контрольных учреждений на Украину является государственный контроль семено–торговли. Если в прошлом семенная торговля регулировалась в порядке частно–договорных отношений, то с изданием закона о контроле семеноторговли в 1926 году нами сделан огромный шаг вперед в смысле правильной торговли семенными материалами.

Контроль складов и магазинов, элеваторов и вообще хранимого семенного материала, выемка образцов, аналитическая проверка соответствия их указанным в законе нормам – вот одна из новых и важнейших функций контрольных станций послереволюционного периода. В этом году эта деятельность Станций проводилась впервые и при малом штате, поэтому результаты не столь значительны, как следовало–бы быть.

Обследован ряд организаций, взято до 130–140 образцов. Но важно то что работа уже в этом направлении начата, необходимо ее развивать дальше, а результаты ея могут быть огромны в смысле оздоровления семенного рынка и повышения качества обращающегося на нем семенного материала.

Апробация посевов. С текущего года на Станцию возлагается новая важная и ответственная функция–апробирование посевов сортового и товарного семенного материала. Эта работа настолько расширяет рамки контрольной

деятельности Станции, что доводит их почти до предела возможных форм этой деятельности. В настоящий момент Киевская Станция должна будет проапробировать до 30000 десятин посевов. Конечно пока это первые еще сравнительно небольших шаги. В дальнейшем открываются большие горизонты для деятельности Станции в этом направлении, особенно с вовлечением в дело апробации широкой крестьянской массы.

Исследовательская работа Станции. На ряду с указанными выше видами деятельности Станции налаживалась и развивалась и исследовательская часть ее. Эта сторона деятельности была и в довоенное время, но в настоящий момент она ставится шире, вводится в определенные рамки, соответственно плановому разделению функций между отдельными областями. Исследовательская работа Станции начата сравнительно недавно с 1925 года, темы над которыми работает Станция требуют продолжительного изучения и поэтому нельзя пока говорить об окончательных выводах работы. Станция изучает проращивание так называемых твердых семян клевера /и друг. растений/ в естественных условиях поля, в целях определения их жизнеспособности, дабы в дальнейшем подойти и к выработке рациональной методики определения всхожести семян клевера и других аналогичных бобовых. 2/ Станцией изучается вопрос о влиянии условий хранения семян клевера на их всхожесть и на внешний вид семян /блеск, цвет и т.п./ 3/ Станцией изучается и частью уже имеется значительный материал по изучению семян сорняков в клеверах различного происхождения. Вопрос этот крайне важен в смысле определения района происхождения семян, а это очень часто дает возможность определить и качество семян. 4/ Станцией изучается / и отчасти уже имеется определенный материал/ способ определения влажности в семенах содержащих значительное количество жира. Вопрос этот крайне важен как с практической, так и теоретической стороны, но до сих пор не разрешен достаточно ясно. Станцией проверялся способ проращивания семян при низких температурах в отношении некоторых видов, как семена фацелии и друг. Выяснилась полная необходимость вести проращивание при низких температурах. Кроме этих вопросов Станция изучает еще ряд мелких вопросов по методике исследования семян /влияние битых семян, голых и проч. на всхожесть и чистоту/. Таким образом, не смотря на значительное стеснение в средствах и персонале, Станция развернула значительную исследовательскую работу, тесно увязанную с требованием лабораторного контроля.

Популяризаторная деятельность. Пока Станция мало сделала в этой области, но все-же следует отметить некоторые шаги в этом направлении: организация уголка Станции в Обласном С. Х. Музее, где на ряде экспонатов

показана работа Станции, приводятся характерные засорители /повилика и проч./ клевера, характеристика качества семян и проч. Станция развила значительно прием экскурсий /посетила 102 – экскурсии и лица/, заготовление коллекций семян и проч.

Таким образом из достижений Киевской Станции за советское время ее существования следует отметить: усовершенствование и улучшение ее оборудования, значительное повышение качества работы, введение полевого контроля, апробации, государственного контроля, расширение выездов, пломбировка и проч. на местах, значительное расширение исследовательской работы, популяризационная деятельность.

Химическая Лаборатория. Особенно резко сказался поворотный 1923 год на деятельности Химической Лаборатории. Главная ее деятельность в прошлом контроль минеральных удобрений отпал, ибо их применение свелось до минимума и анализ образцов удобрений насчитывался не тысячами, как прежде, а единицами. Не велико было поступление образцов для анализа и других с. хозяйственных продуктов. Но с 1925 года деятельность Химической Лаборатории значительно оживляется с поступлением в Лабораторию образцов почв.

[...]

Директор Станции
З оригіналом згідно

[Підпис]
[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.1402, арк.54–56. Машинопис.

№ 40

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВНОГО ПЛАНУ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ПО КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ У 1927-1932 РР.

1927 р.

Естественно-исторические факторы, как основа расчленения Области на ряд комплексов, подлежащих изучению. Районы развития действия основных комплексов.

Границы и орография Области. Первичным факторам, на основе которого до известной меры развиваются производные явления в смысле типов сочетания метеорологических факторов и связанных с ними типов почвообразования, является орография Области.

Теперь, после разработки довольно обширных материалов бывшей Губернской метеорологической сети Киевской губ. и сопоставления колебаний в сочетании основных метфакторов с изменениями элементов орографии, уже не может быть никакого сомнения в огромном значении элементов орографии для вариаций климата, особенно в отношении осадков.

Прежнее представление об однообразии климатических элементов на довольно большом протяжении надо отбросить. Изменение соотношения между количеством тепла и осадков происходит на столь коротком протяжении и так значительно, что чередование районов микроклиматов, резко между собой различающихся, происходит чуть не через каждые 5 верств. Если бы это чередование было бы не повторяющимся, то в сущности мы бы попали в очень затруднительное положение в смысле возможности производства опытно-исследовательской работы и распространение ее выводов.

Однако, смена микроклимат и типы их сочетаний закономерно связана со сменой элементов орфографии. С определенными элементами орфографии связываются определенные микроклиматические комплексы, которые довольно однообразно могут повторяться на большом протяжении.

Поэтому однородность проявлений известных климатических сочетаний мы если и не можем представлять себе, как однородность фона, закрашенного одной краской, но зато можем ее представлять, как однородность однообразно заштрихованной полосы, представляющей в общем ряд чередующихся закрашенных и не закрашенных полос. Между окрашенной и неокрашенной полосой существует большая разница, но в обществе вся площадь, покрытая какими такими чередующимися полосами, представляется нам однородной по повторности основных цветовых сочетаний.

Материалы, иллюстрирующие в какой мере и с какими элементами орографии связана та или иная климатическое разность, мы приведем далее. Считая вполне доказанной ту связь, которая существует между элементами орфографии и климатом, мы должны поэтому дать более подробную характеристику в самой орографии области, как основы, определяющей последующие вариации природно-исторических факторов сельского хозяйства области.

В грубых чертах обозначим границы области.

Северной границей области является граница лессовых отложений и отложений моренно–закдровой зоны. Это северная граница для Правобережной части области.

Южная граница области на Правобережье наиболее удачно характеризуется линией начало обыкновенных черноземов центральных степей Украины по классификации и по карте проф. Махова.

Нам гораздо труднее охарактеризовать южную и северную границы области на Левобережьи. На основании совокупности ряда природно–исторический и экономических признаков мы уже давно выставили положение, что район Носовской Опытной Станции мало связан с общим характером Киевской Области. Этот район надо да определенно причислить к области Левобережной лесостепи т.е. к Харьковской области.

К сожалению, Всеукраинский Научный Совет по Опытному Делу незначительным большинством голосов признал Носовскую Опытную Станцию находящейся в пределах Киевской Области. Это чрезвычайно затрудняет нас в характеристики области в целом.

Пытаясь провести южную границу Киевской Области по Левобережье, мы должны провести ее по южной границе почв названных [...]

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.863, арк. 1. Машинопис.

№ 41

МЕРЕЖА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОСЛІДНИХ СТАНЦІЙ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ (КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

1927 р.

Киевская или, правильнее говорить, Правобережная лесостепная область имеет уже далеко не столь определенные границы, как Полесье: до настоящего времени в состав ее совершенно непонятным образом входит более или менее значительным присутствием [...] земель.

Присоединение Носовской станции с обслуживаемым ею районом и Правобережной лесостепной области не может быть обосновано решительно никакими научными соображениями, а потому в настоящем перспективном плане мыслится необходимым порвать самым решительным правом в исторической «традицией» и ввести Правобережную область в ее естественные границы согласно карте Махова.

Махов отличает в пределах области 4 достаточно ровно обозначенных района, именно: северный черноземный район /1/, тянувшийся [...] в северной части области, большой центральный лесостепной район /2/, занимающий большую часть с Киевской и [Северо...] угол с Подольской губернии /по старой номенклатуре Махова сюда входят районы 10, 12 и 13/, Подольский лесостепной район /3/, довольно явственно распадающийся и почвенно отношении на 2 части западную черноземную и восточную суглинистую, и, наконец, южный Приднестровский район /4/, характерный по распространению лесов южного западно-европейского типа.

В противоположность Полесью с его недостаточной районной сетью, можно сказать, что опытными учреждениями обслужено на Правобережной лесостепи не только 4 перечисленных «укрупненных» района по новой схеме Махова, но и все 6 прежних районов; так настоящий 1-й район имеет в своих пределах 2 станции – Белоцерковскую и Чарторийскую; 2-й район – станции Мироновскую, Уманскую, Верхнянскую; 3-й район – станцию Винницкую и 4-й – станцию Немерчанскую /из старых 6 районов Махова районы 8 и 13 имеют по 2 станции/.

Таким образом на лицо избыток опытных учреждений; однако станция Чарторийская, как будто дублирующая Белоцерковскую, имеет вероятно все права на существование, поскольку она обслуживает западную увлажненную и довольно ровно отменную в почвенном отношении от Б.Церкви часть района 1-го, а также близкую по почвам западную часть района 3-го, естественно тяготеющую к Чарторийской станции.

Во 2 районе Верхнянская станция является станцией специальной и в счет, как районное учреждение, таким образом не идет, равно как и станция Уладовская /чисто свекловичная/. По сути в 3-м районе есть лишь одно районное учреждение – Уманская станция, тогда как Мироновская станция несет функции опытного учреждения почти исключительно в применении у сахарной свекле. В 3-м районе, кроме Чарторийской станции, расположена и Винницкая, районная станция. На конец в 4-м районе мы имеем одно опытное учреждение специального характера Немерчанскую станцию Сахаротреста.

Перспективный план Правобережной области и построенный своим порайонным обслуживанием области исходит из 6 районных станций причисляя сюда станции Белоцерковскую, Винницкую, Чарторийскую, Мироновскую, Уманскую и опытное поле Каменец–Подольского с.–х. Института. В данном отношении план не примыкает ни к одному из ходячих покараний, а выдвигает свое собственное районирование по станциям вместо прикрепления станций к естественно–историческим районам.

Подобное отношение следствия с причиной вряд ли может быть чем либо серьезно оправдано, почему мы будем держаться приведенного районирования по Махову и таким образом основную районную сеть будем считать состоящей из 4 станций, именно Белоцерковской для 1–го, Винницкой для 3–го, Уманской – для 2–го и Немерчанской – для 4–го района. Мироновскую станцию будем считать специальной – вспомогательной станцией для засушливой зоны 2–го района /весьма к тому же обширной/, а станцию Чарторийскую – вспомогательной станцией 1 и 3 районов /для деградированных [...]].

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.863, арк. 123. Машинопис.

№ 42

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН НОСІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ НА 1927–1931 РР.

1927 р.

Планом развития опытного дела в Черниговской губернии, в виду чрезвычайной почвенной отрасли, предусмотрено было еще б. Губернским Земством организовать в районах деятельность Носовской с/г. опытной станции [...].

По этому плану организована и работает Чемерская опытная станция. Остальные две – Конотоп и Глухов до сих пор не организованы. Поэтому Носовская с/х. опытная станция считает: ближайшей задачей опытного дела в районе их деятельности, помимо существующи, организацию еще двух опытных

учреждений, пока спорных участков, в районе Глухова и Конотопа, с тем чтобы в дальнейшем перевести их на положение опытных полей.

Мы полагаем, что приступить к организации их необходимо в ближайшее время, чтобы в 1929 году уже было-бы приступлено к некоторым ориентировочным опытам и чтобы в 1931 году эти опытные учреждения несли характер опытных полей с необходимым персоналом, инвентарем и оборудованием.

Для каждого из них необходимо земельная площадь по 165 гектаров. Эта площадь, в первый период работы, в значительной своей части /0,9/ используется, как хозяйственная, а 0,1 под опытами. К 1931 году под опыты занимается 0,2 всей площади, а остальных под хозяйственные посевы.

Солонцеватый опытный участок.

В районе станции крайне большие площади солевых солонцев разного типа. Один тип солонцев обслуживает Макиевской опытной станцией. Другой тип солонцев, заключающий в себя следы хлора и серы, резко отличающийся от Макиевского и по другим свойствам.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.863, арк. 189. Машинопис.

№ 43

ВИТЯГ З ПОЯСНЮВАЛЬНОЇ ЗАПИСКИ ДО ПРОЄКТУ ДОСЛІДНИХ СТАНЦІЙ

1927 рік

[...]

В північній частині с.г. району, брак кукурудзи, замінюється збільшеними посівами гречки, вівса, ячменю, в південній частині, крім кукурудзи, більш характерне місце займає пшениця, особливо в Могилівській окрузі. Цукровий буряк і картопля більш перспективи мають в північній частині району. Технічні культури, як тютюн, соняшник, більше поширені в південній частині. Також садівництво, баштани, виноградарство находять для себе більш сприятливі умови

в південній частині с.г. району. В відношенню натуральних пасовиська і сіножатів слід визначити, що південна частина має їх зовсім мало, менше 1 % і лише північна частина – Проскурівська округа має їх помітну кількість /до 3%/.

В відношенню скотарства, південна частина с.г. району може характеризуватись значним розвитком вівчарства і слабким розвитком великої рогатої худоби; північна частина на відворот. Птахарство в кукурузних районах розвивається гарно, але знаходить помітне місце і в некукурузних районах. [...]

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 8, спр.863, арк. 223. Машинопис.

1928 р.

№ 44

ПРО НАПРЯМКИ РОБОТИ ВІДДІЛІВ ПРИСТОСУВАННЯ ДОСЛІДНИХ СТАНЦІЙ УКРАЇНИ

Січень 1928 р.

В свій час питання про те, які завдання визначити для відділів пристосування досвідних установ України, притягло велику увагу не тільки з боку робітників досвідної справи, але й з боку громадсько-агрономічних кол, взагалі. Це був початок пристосувальної роботи, що припадав на період 1922–25 р.р. В цей час майже по всіх досвідних станціях України відкривалися відділи пристосування. Тодішня громадська увага до цієї молоді справи не в малій мірі допомогла цим відділам вибитись на певний шлях своїх видань і роботи та опанувати кращими методами своєї роботи.

Але, не зважаючи на досить успішну роботу, що її провадили досвідні установи в цьому напрямку і яка, безумовно, відповідала тим завданням, що стояли перед відділами пристосування на початку роботи, не можна визнати того, що остання цілком задовольняє погребі сьогодення та забезпечує найбільшу господарчу ефективність від цього роду заходів. Цілком своєчасно й навіть потрібно порушити тепер питання про дальші напрямки цієї роботи,

розуміючи під цим поширення нових елементів, які ще досі не ввійшли в практику роботи по пристосуванню. Але для того, щоб визначити нові форми роботи відділів пристосування, скажемо декільки слів про ту роботу, що її вже провели досвідні станції в цьому напрямкові. Наше ознайомлення з роботою по пристосуванню на Україні дозволяє нам зробити про неї наведені нижче висновки.

Характер роботи, що її провадилося досі, був виключно популяризаторський: с.-г. виставки, курси, лекції, екскурсії селян до станцій, видання популярної літератури, плакатів то-що ось головніші форми цієї роботи. Деякі досвідні станції (Радомишль. Полтава. Харків. Носівка, Одеса, Миронівка) розгорнули досить широку роботу в цьому напрямку. Пізніше, два-три роки тому, ряд станцій завели особливий розділ роботи – колективні досвіди, що їх закладалося в селянських господарствах. Ці досвіди мали теж пропагандистський характер, але з попередніми дослідженнями в інших природних та господарчих умовах, аніж ті, що є на станції. Характер таких досвідів визначався, як повірочно-демонстративний, і не мав на меті постановку питань для самостійного дослідження. Завдання цих досвідів було перевірити та наочно демонструвати такі питання, що їх уже було розв'язано в роботі досвідних установ. Розвинуту мережу колективних досвідів мають Полтавська, Радомишельська. Уманська, Київська. Миронівська, Іванівська та Одеська станції.

Деякі станції провадять не малу роботу над дослідженням самої мето-дики агророботи та пристосування. Так, Носівська станція вивчає с.-г. гуртки, як методу агророботи, Одеса. Харків вивчають с.-г. виставки, курси, популярну літературу та плакати. Ми надаємо великої ваги цим розділам роботи, бо таке вивчання приведе до раціоналізації сил та коштів, що їх витрачають станції в роботі по пристосуванню. Значіння цих методів виходить далеко за межі станції, і вони, безперечно, мають великий інтерес для громадської агрономії, в колах якої шукання найкращих метод агророботи має велике місце до цього часу. На жаль, треба визнати, що цю роботу провадиться без певного плану, і це не мало заважає успіхові її. Так, скажімо таке питання, як с.-г. виставки, вивчають підряд декільки станцій, тоді як можна було б розподілити вивчання окремих метод роботи між окремими станціями і цим запобігти непотрібному повторенню, а також пропуску цілого ряду питань, що за такого «випадкового» розподілу тем. звичайно мають місце. Крім того, напрямок і характер такого дослідження далеко не однакові й мають не одну мету. Деякі станції провадять роботу з новим важливим розділом агрономічної роботи, сільсько-господарськими

гуртками, як з новою метою, і всебічно його досліджують. Інші станції ведуть з ними чисто оперативну роботу й часто не звертають уваги на організаційно-методологічну частину і через це навіть в оперативній роботі мають невеликі успіхи. Таких та подібних їм прикладів можна було б навести багато, і всі вони свідчать про те, що треба внести певне погодження в цей розділ роботи.

Зазначені роботи відділи пристосування провадять у меншій мірі безпосередньо, а в більшій за участю різних агрономічних організацій району діяльності станцій. Це й забезпечує повне охоплення свого району, а також розгортання роботи надалі. Але така спільна праця з громадською агрономією вимагає, щоб її погоджувати та щоб агрономи її своєчасно усвідомлювали, виробляючи певний план, що й досягається участю відділів пристосування в різних земельних та агрономічних з'їздах, а також у спосіб скликання спеціальних з'їздів на самих досвідних станціях (Миронівка, Радомишль, Іванівка, Херсон). Тут ми наближаємося до повної ув'язки всієї агрономічної системи, яку в кожному районі станції, завдяки специфічним умовам кожного району, провадиться по-різному. Земельна, кооперативна та господарська агрономія, с.-г. школи об'єднуються біля досвідної станції, як науково-дослідної установи свого району, скеровують саму роботу станції в бік потреб практичного господарства, прагнуть скласти єдиний план заходів на базі науково-дослідної експериментальної роботи. Певна річ, хоч ми тут не маємо повного «американського триєдиного центру», але маємо цілком життєве прагнення ув'язати роботу різних родів агрономічних організацій та направити її відповідно своєрідним природньо господарчим умовам кожного району. Ми далекі від того, щоб визнавати таку роботу за непотрібну та мало корисну для практичного господарства. Навпаки, як перший етап роботи досвідних станцій у цьому напрямку, така робота була корисна й, безперечно, потрібна. Але інтереси поглибленого розвитку сільського господарства та доцільного пристосування висновків досвідних станцій у ньому вимагають надалі ряду організаційних змін у роботі по пристосуванню.

Остаточний ефект зазначеної роботи вимірювався такими показниками, як кількість виданих брошур, плакатів, число екскурсій, що одвідали станції, кількість виставок та населення, що одвідало їх і т. інш. Безумовно, міркувати за цими показниками про господарчий вплив таких заходів досвідні станції не можуть. Та й самому населенню трудно буває на даній стадії його розумових здібностей вибирати ті чи інші прийоми та запроваджувати їх у господарстві. Випадково взятий прийом, не виправдавшись у господарстві, часто викликає недовір'я в селянських масах до подібних заходів. Крім того, не можна

стверджувати, що всі ті способи, що їх уже дослідили досвідні станції і навіть пропагандують про них свої висновки, населення може сприйняти їх. Треба визнати, що значна частина цих висновків на багатьох станціях лежить «мертвим капіталом» і, навпаки, для ряду практичних потреб і питань господарства, навіть організовано ще не виявлених, станція не може дати і відповіді, бо вона таких питань ще не розв'язувала.

Ми тут навмисне зв'язуємо тісно роботу відділів пристосування з основною дослідною роботою станції, бо відділи пристосування ведуть роботу на базі тих наслідків, що їх має кожна досвідна станція. Відповідна постановка роботи відділів пристосування, природньо, впливатиме на характер досвідно-дослідчої роботи станції. Популяризаторська робота, залишаючись надалі лише в такому вигляді, матиме культурно-освітній характер, матиме в основі свого впливу розумову істоту господаря, а не саме господарство. Остаточна користь такої роботи буде значно менша за роботу, що її було б ув'язано з організацією самого господарства, коли під впливом економічних умов синтезувались би нові технічні прийоми, що їх пропагандує станція. Тому, на нашу думку, роботу по пристосуванню потрібно реконструювати на організаційно-економічному стержні. Такий характер роботи повинен здійснюватись у двох напрямках: поперше, в основу його треба покласти вивчення і знання організації сільського господарства району діяльності кожної станції, а по-друге, треба попереду економічно проробляти самі висновки станції. Останнє дасть змогу синтезувати ці два фактори і ув'язати їх з відповідною організацією господарства. Такий підхід до роботи покладено при краєвих досвідних станціях на відділи економіки та організації господарства, але там ще бракує тісного організаційного зв'язку з відділами пристосування, що не мало заважає позитивно розв'язати ці питання.

Отже, виходить, що в основу дальших напрямків роботи треба покласти знання організації господарства певного району. Таке вивчення можна провадити і безпосереднім дослідженням і використанням цілого ряду матеріалів, що їх уже зібрали різні установи, які теж вивчають зачеплене питання, тісно ув'язавшись з ними. Зазначений спосіб слід буде в першу чергу використати. Таку реконструкцію роботи відділів пристосування вже почали обмірковувати на різних з'їздах, а почасти й здійснювати. Другий агрономічний з'їзд р. 1927 при Миронівській досвідній станції висловився з цього приводу за доцільність організаційно-економічного напрямку в роботі надалі. Але це не означає, що популяризаторська робота повинна бути опущена. Навпаки, досягнувши певного розвитку, вона надалі розвиватиметься відповідно вимогам організаційно-економічних моментів у роботі.

На нашу думку, роботу відділів пристосування можна надалі уявляти за такою схемою-програмою. В основу кладеться вивчення економіки окремих господарчих районів та організації в них господарства. Поруч із цим технічні висновки станції проробляється економічно, з метою визначити умови їхнього пристосування для окремих районів та господарчих груп. Потім виступають уже методи пропаганди таких висновків. Зберігають своє місце всі форми роботи, що їх досі вживалося, от-як: с.-г. виставки, популярні видання, екскурсії і т. інш. Будучи поставлена на певні засади, маючи перед собою ясніший об'єкт, така робота набуде здоровішого змісту і з господарчого та практичного боку буде корисніша й безперечно потрібна. Такий же розділ роботи відділів пристосування, як колективні досліди, цілком зберігає своє місце, маючи характер повірочно-демонстративний. Наслідки цих досвідів, даючи відомості про запровадження нових способів по окремих районах з технічного боку, не мало впливатимуть на рентабельність цих прийомів, наближаючи їх до дійсно реальних, зменшуючи розмір «умовности та передбачення». З організаційного боку справа колективних досвідів повинна розвиватися в напрямку активного втягнення в цю роботу самих селян, утворюючи кадри селян досвідників, що цілком свідомо ставитимуться до закладки й переведення досвідів.

Поруч із цим, потрібно також вивчати методи самої агророботи в розумінні їх найкращої результативности, щоб остання, а не аматорство окремих робітників впливало на вибір метод для практичного користувача з них. Мусимо вивчати не тільки старі відомі методи, але й нові шукати й способи, які практично ще не дуже поширились і яких ще недосить обґрунтовано (с.-г. гуртки, агросуди то-що). На нашу думку, таке дослідження повинно провадитись за погодженням всеукраїнським планом, що його розробляє український вищий науково-дослідчий семінар агророботи при Харків. с.-г. інституті, або запобігти тих випадковостей, що, на жаль, існують тепер і про які ми говорили вище.

Зв'язок з різними агрономічними та громадськими організаціями надалі треба ще більше розвивати й зміцнювати. В зв'язку з новим підходом, така робота в кожному окремому випадку набиратиме свого конкретного змісту.

Організаційно-економічний розділ роботи особливо вимагає також тісного зв'язку: спільне вивчення районів, складання певних планів-заходів то-що, все це складе зміст нової роботи. Зазначена ув'язка повинна проводитися по всіх агрономічних лініях, охопивши земоргани, с.-г. кооперацію, с.-г. школи та господарчу агрономію. Відповідно таким завданням відділи пристосування, останні повинні змінити і свою назву, яка б відповідала їх більшому наближенню до того розділу роботи, що зветься організацією господарства, і на чому як ми

розуміємо, остаточно зосереджується всю велику надбудову цілої системи агрономічних заходів, у тому числі й роботу досвідних станцій. На досвідних станціях НКЗС ці відділи мають вже назву відділів пристосування та економіки, правда, далеко не в повній мірі відповідаючи другій частині назви. Це доводить, що сама назва мало впливає на характер роботи, і справа залежатиме безумовно, не від назви.

Наприкінці ми приходимо до такого висновку; зазначена зміна в роботі відділів пристосування досвідних установ надалі, з одного боку, чітко визначить місце досвідних станцій у науково-дослідній системі, а також вплине на те, що роботу досвідних станцій, у цілому, тісно буде ув'язано з потребами сільського господарства свого району, від чого вона набуде значіння ще більшого чинника для практичного господарства, як наукова база його поступового розвитку. Ми також певні того, що громадсько-агрономічна думка виявить велике зацікавлення до дальших напрямків діяльності відділів пристосування, з роботою яких вона тісно зв'язана. Ближче стоячи до практичного господарства й знаючи його потреби, громадська агрономія і на цей раз своїм критичним підходом до нових шляхів у нашій роботі спільно з нами направлятиме роботу по пристосуванню відповідно тим вимогам, що на сьогоднішній день ставить нам саме життя.

П. Кузьменко

Миронівська досвідна станція.

Передрук з видання : Український агроном. 1928. № 1. С. 51–54.

№ 45

СЕЛЯНСЬКА СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ «РАДЯНСЬКОГО СЕЛА»

Лютий 1928 р.

З питанням підвищення врожайності зв'язується зараз все наше радянське соціалістичне будівництво. Над правильним вирішенням питання про врожайність напружено працює тепер радянська суспільна думка. Та найдужче питання врожайності допікає тим мільйонам господарів бідняків та середняків, яким засоби підвищення врожаю самим у сільському господарстві вишукувати

та прикладати доводиться й доводитиметься. Над питанням підвищення врожайності працюють тепер десятки тисяч селян на Україні. Здебільшого ж ця праця ведеться наосліп, випадково, неорганізовано. Селянські досягнення в способах господарювання іноді бувають дуже великі, та про них мало хто знає, навіть з найближчих селян – сусідів.

Зараз усі способи підвищення врожаю дадуть потрібні, народньо-господарчі наслідки, лише тоді, коли вони будуть відомі широкій селянській масі й будуть застосовані масою бідняцько-середняцьких господарств.

От чому виявлення, вивчення та внесення планомірності й науковости в селянський досвід набирає виключної ваги. Дати організований і потрібний для соціалістичного будівництва напрямок дослідницькій селянській творчості – от одно з великих завдань у справі боротьби за високий врожай. От через що газета «Радянське Село» разом із селянським сільськ-господарським журналом «Радянський Селянин» почали організацію Селянської Сільсько-Господарської Лабораторії.

Які ж завдання стоять зараз перед цією новонародженою селянською науковою установою? Завдань цих чимало і нелегкі вони. Але активність та прагнення до кращого життя й господарювання широких селянських мас України – є запорукою того, що свої завдання Селянська Лабораторія виконає.

Найперше завдання Селянської Лабораторії – виявити селян-дослідників, що зараз нарізно самотужки провадять різні сільсько-господарські досліді в своїх господарствах одноосібних і колективних. Селянський дослідницький актив досить широкий і він зараз мусить зв'язатись з своєю Селянською Лабораторією, подати свої адреси, відомості про свої досліді, досягнення та наміри в дослідницькій роботі в своєму господарстві.

Другим завданням Селянської Лабораторії буде дати наукову оцінку вже проробленим селянським дослідіам, відібрати з них ті, що можуть бути в пригоді масі селянських господарств і через газету та журнал – зробити ці досліді звісними усьому селянству України. Досліді ці почнуть уживатись селянством, як кращі способи господарювання, що придатні будуть до умов селянського господарювання. Третє завдання Селянської Лабораторії – допомога порадами та вказівками тим селянам-дослідникам, що самостійно розпочали та про-вадять уже власні досліді. Мавши наукове керівництво й вказівки знавців дослідної справи – селянин-дослідник зробить свій дослід тим ціннішим для підвищення врожайности.

Я найголовніше й найцікавіше – четверте завдання Селянської Лабораторії

– це налагодження та організація нових селянських дослідів в багатьох тисячах господарств. Дослідів, скерованих на підвищення врожайності й переведених в багатьох тисячах селянських господарств – ще не переводилось ніколи зразу на просторі всієї України. Ці досліди, відбиваючи особливості окремих районів України – будуть найважливішим засобом перевірки придатності відомих нам способів підвищення врожайності, що їх виробили різні наукові та дослідні установи. Вдалі селянські досліди, переведені в багатьох тисячах селянських господарств – по можливості у всіх селах, колективах, та земгромадах України – будуть тими показовими зразками застосування нових засобів підвищення врожайності, що їх засвоїти зможуть мільйони живих селянських господарств.

Налагодження Селянською Лабораторією нових селянських дослідів скерованих на підвищення врожайності – буде тим дієвим чинником просунення в селянські маси нової агрономічної техніки в умовах селянського ж господарства, буде тою важливою для справи врожайності роботою, яку виконати можна лише за допомогою широко розповсюдженої селянської преси.

Селянська Лабораторія рекомендуватиме селянським об'єднанням, кооперативам, колгоспам, земгромадам, сільсько-господарським гурткам, школам, хатам-читальням й іншим установам – виділяти ділянки громадських, гуртових земель для закладання на них гуртових дослідів за вказівками Селянської Лабораторії. Бо що не під силу одному господарству – те легко зробить колектив, громада, організована група людей.

Щоб досліди провадились правильно та давали потрібні наслідки селянам-дослідникам розсилатимуться докладні інструкції – коли, як саме і яку роботу на дослідних ділянках провадити, які й коли записи по досліді робити і як переводити на місці оцінку переведеного досліді. Наслідки досліді стверджуватимуться місцевими організаціями та селянами і селяни господарі вчитимуться новим способам господарювання, які дослідом випробовувались.

Які ж досліди будуть ставитись за почином Селянської Лабораторії? Розуміється, що всіх питань зараз охопити не можна і всі способи підвищення врожаю можна спробувати через досліди – хіба за кілька років. І питань цих не мало. Коли і як завглибшки орати під різні озими та ярі хліба; яка рослина, після якої дає вищий врожай; які сорти рослин дають най-вищий врожай; які сорти рослин найлегше переносять холодну зиму та посушливе літо; спроби з новими рослинами (бавовна, кенаф, соя, рицина, сіяні трави та ін.) в нових для цих рослин районах: способи збереження вогкості ґрунтів; різні способи обробітку та догляду за рослинами ; господарчі способи боротьби з посухою; вплив на врожай протруювання та очистки зерна; способи боротьби з бур'янами та

шкідниками; способи угноєння різними угноєннями; спроби з с.-г. машинами та знаряддям (коси, плуги то-що); який врожай буває по різних парах; спроби з травосіянням; весняне боронування озимини; способи харчування худоби; спроби з технічними рослинами і т. ін. і т. ін. З низки засобів підвищення врожайности Селянська Лабораторія виділить частину їх і на тисячах одноосібних та гуртових ділянок селян-дослідників буде вивчатись вплив цих засобів на підвищення врожайности.

Переведені за вказівками Лабораторії досліди – за одержаними про них матеріалами – Лабораторія вивчатиме. Про корисні наслідки цих дослідів, як у окремих господарів, так на гуртових ділянках – буде друкуватись в газеті та журналі. Важливі ж висновки з дослідів друкуватимуться і видаватимуться книжками приступними для широкої селянської маси.

При лабораторії утворена буде Наукова Рада з кращих радянських учених, знавців сільського господарства. Ця рада знавців відбиратиме та встановлятиме які саме досліди і як провадити селянам-дослідникам. Зацікавлені в справі підвищень врожаю установи мають допомогти Селянській Лабораторії своїми коштами, насінням, угноєнням – для розсилки селянам - дослідникам. Наукові с.-г. установи – будуть тією науковою базою, на яку спиратиметься Селянська Лабораторія, використовуючи їхнє устаткування та наукову силу.

Закликаємо усіх селян-дослідників подавати свої адреси, писати про переведені вдалі сільсько-господарські досліди та про бажання провадити нові досліди за керовництвом селянської Сільсько-Господарської Лабораторії.

Через масовий селянський дослід – до підвищення врожаю!

Полонський Ф.

Передрук з видання : Радянський селянин. 1928. № 2. С. 10–12.

№ 46

УВАГУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ГУРТКАМ. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ГУРТОК НА СЕЛІ – ЗАМІСНИК АГРОНОМА

Лютий 1928 р.

Таке гасло проголосили селяни-керівники с.- г. гуртків, що слухали с.-г.

курси на Херсонській дослідній станції.

Чи дійсно це так?

Кількісний зріст с.-г. гуртків протягом 4-х років на Україні досить великий. 1924 року с.-г. гуртків нараховувалося 1103, 1925 року вже було 2821 гуртків, на перше листопада 1926 року ми маємо за відомостями з 32 округ уже 3257 гуртків, а на перше жовтня 1927 року по 33 округах біля 5000.

С.-г. гурток дбає за підвищення врожайности хлібів, за підвищення продуктивности різних галузей сільського господарства через поширення с.-г. знання не тільки серед своїх членів, а й серед усього селянства свого села. Ось приклади: у Жванецькому районі (Кам'яниччина) диспут, що його оголосив с.-г. гурток (с. Мушка), на тему «Про способи боротьби з шкідниками в садках» притягнув 270 чоловік старих селян, що не лише взяли участь у диспуті, але й розтягли його на три дні.

В селі Білий (Кам'яниччина) диспут, що його улаштував с.-г. гурток „Про погану бараболлю“ тривав два дні. Першого дня на ньому було 190 чоловіка, а другого дня, не зважаючи на те, що будень був, зібрано майже 450 чоловіка.

С.-г. гуртки дуже цінні ще й тим, що вони є перші зачинщики в громадському переведенні агрикультурних заходів на селі. Так: Локнянський с.-г. гурток (на Сумщині) перший зрушив справу земле-впорядження в своєму селі та запровадження поліпшеної сівозміни, просапних культур і суданської трави. З ініціативи цього-ж гуртка було організовано десятиденні с.-г. курси.

С.-г. гурток в селі Житньому, на Роменщині 1927 року заклав на сільбудівській землі показовий город, привів у зразковий вид занехаяний старий садок і показав, як найкраще доглядати за плодовими деревами та боротись з шкідниками. Цей-же гурток був за іні-ціатора засіву в толоці бобових трав, перший поширив у своєму селі свині англійської породи, перший почав годувати молочну худобу за нормами та заклав ягідники.

На Кам'яниччині, в Старо-Ушицькому районі за допомогою с.-г. гуртка переведено землевпорядження. Синявський с.-г. гурток (Харківщина) організував торік на - весні 4 протруйних пункти. Коротянський с.-г. гурток на Богодуховщині заснував споживчий кооператив, найняв і колективно обробив 19 десятин дослідного лану. Микитянський гурток (Харківщина) організував машинове товариство і с.-г. музей.

З ініціативи с.-г. гуртків закладають садки, виноградники, годують за нормами худобу, як це виявилось з обслідування с.-г. гуртків на Одещині.

Дослідну роботу переводять всі гуртки. Пересічно в кожному гуртку закладається до 15 с.-г. дослідів. За темами дослідна робота в основному

розподіляється так: досліди з чистими парами, з угноєнням, (гнойовим і штучним), сортові випробування тощо.

За відомостями від 72 гуртків в них організовано машинових товариств 5, товариств для спільного обробітку землі – 5, птахівничих товариств – 3, споживчих товариств – 12, молочарських товариств – 4, товариств лікарських рослин – 1, бичачих товариств – 1, садовгородніх та виноградних товариств – 1, насіннєво - городніх товариств – 1, закладено гуртових садків – 2, заклали колективні розсадники – 10 гуртків, організували колективні розплідники – 8 гуртків.

Щоб краще налагодити роботу с.-г. гуртків цього року було влаштовано для селян-керовників с. -г. гуртків спеціальні с.-г. курси.

На Херсонській дослідній станції було переведено курси для селян-керовників с.-г. гуртків із сел Херсонської та Миколаївської округ. Курси тривали два тижні. Було 23 курсанти. Склад курсів був виключно бідняцький: 17 членів КНС і 6 середняків. Всі вони члени різних виробничих с.-г. об'єднань та колективів. 50% курсантів – члени КП(б)У і ЛКСМУ. За віком : від 20 до 25 років – 9 душ, від 25 до 35 – 10, від 35 й більше – 4.

Проїшли ці курси, дуже жваво. Про роботу с. г. гуртків селяни-курсанти розповідають так:

Тов. Тарахненко з села Новомиколаївки. Гурток складається з 19 душ батраків. Вивчали ми питання про культуру кукурудзи, сорго, суданки, озимих та ярих культур, а також і в справі садівництва.

Робили спроби з посівом кормового буряку. За ініціативою нашого гуртка в цьому році закладається в нашому селі 11 десятин групових садків і виноградників.

Селянин Анікєєв (село Козаче). Наш гурток на зборах проробляв заочні лекції, що подавалися в місцевій окружній газеті «Надніпрянська Правда». Цього літа ми провадили на ланах членів гуртка досліди з озимими та ярими культурами. У 4-х господарствах наших членів закладено Херсонською дослідною станцією колективні досліди; у мене зараз поставлено дослід на сортовипробування сортів ячменю, сорго та дослід з метою випробування найкращої гущини посівів ріцини. Багато уваги в своїй роботі гурток надавав питанням колективізації й за його ініціативою в нашому селі організувалося 2 товариства спільної обробки землі.

Тов. Шевченко (с. Ново-Маячка). Членів у гуртку 47 душ. За ініціативою гуртка в нашому селі було закладено парк і члени гуртка протягом літа

перекопували, поливали й доглядали його. Гурток під час весняної кампанії організував громадське про-трювання насіння.

Члени гуртка ставили досліди на випробування на своїх ланах кенафи та рентабельности різних парів. Гурток організував громадську боротьбу з шкідниками. Особливо велику роботу веде гурток у боротьбі з гробаком мраморного хруща : у членів гуртка закладено дослід на затруєння ґрунту парахлоробензолом, щоб винищити гробаків мраморного хруща.

Тов. Микитенко (с. Тягинка). Гурток провів велику роботу в справі організації машинотракторних товариств, тепер у нашому селі організовано 5 тракторових товариств. Під «тиждень лісу» гурток посадив 500 штук дерева. Організовано громадську боротьбу з шкідниками.

Товариші: Сніговий (с. Висунське), Зубович (с. Киселівка) Дружинін (с. Чорненьке), Лозунів (с. Давидів-Брод), Мороз (с. Ново-Богданівка) та інші дружно висвітлювали роботу своїх гуртків. Товариські поради й зауваження селян-курсантів та підвищення ними свого знання на курсах – дали курсантам нові сили й нове знання далі провадити й поліпшувати роботу с.-г. гуртків.

Ковалів М.

Передрук з видання : Радянський селянин. 1928. № 2. С. 35–37.

№ 47

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ

Лютий 1928 р.

Наближається Всесоюзний з'їзд у справі вивчення продукційних сил, що має розглянути і проблему створення Всесоюзної Академії Сільсько-Господарських Наук імені В. Леніна.

Сама ідея такої Академії, як могутнього наукового чинника «оновлення землі», має найширшу підтримку й популярність так наукових кол, як і широких верств радянського суспільства. Але перші спроби реалізації цієї ідеї зустріли, як відомо, великі труднощі й заперечення, не тільки з боку наукових і громадських кіл України та менших республік Союзу, але й з боку РСФРР. Причини цього полягають у тому, що, при наших надто малих ще наукових с.-г. силах, створення

всесоюзних с.-г. наукових установ неминуче йде не за рахунок лишків наукових сил окремих республік, а за рахунок основного їх кадра. А цей кадр у кожній республіці є ще такий малий, що його не вистачає, навіть, для задоволення найелементарніших наукових с.-г. потреб кожної республіки.

Крім того, відрив с.-г. наукових робітників з республік, де вони ведуть конкретну наукову працю, зв'язану безпосередньо з потребами с.-г. виробництва, та концентрація їх по всесоюзних наукових с.-г. установах, що мусять вести свою наукову роботу в ширших, а через те й в менш конкретних формах, – означає собою й відрив с.-г. науки від с.-г. виробництва. А це аж ніяк не відповідає сучасним потребам і завданням.

Отже, ці противенства, що в ділянці сільсько-господарській виявилися найгостріше, через природні особливості с.-г. виробництва (районовість, то-що), і спричинилися до того, що ідею Всесоюзної Академії С.-Г. Наук досі не реалізовано, хоч і проголосив її ЦВК СРСР ще року 1924. Щоби прискорити створення цієї Академії, наступний Всесоюзний З'їзд у справі вивчення продукційних сил має всебічно проаналізувати причини згаданих противенств та накреслити, коли не способи до їх усунення, то, принаймні, такі форми організації Академії, при яких ті противенства виявлялися-б у найменшій мірі, — цеб-то, врешті, має погодити інтереси республік і Союзу, як такого, в сфері організації с.-г. науки, а значить – і в сфері організації самого с.-г. виробництва на основах сучасної науки й техніки.

Отаку велику й складну проблему має розробити З'їзд. Щоб З'їзд її успішно, науково, розробив, він мусить у повній мірі виявити ті шляхи, що ними розвивається наука с.-г. в Союзі та в окремих республіках, і вірно накреслити дальші шляхи її розвитку. Підготовча до з'їзду робота, що ведеться по республіках, має полегшити з'їздові його трудну й відповідальну працю в справі заснування Всесоюзної Академії С.-Г. Наук. Спробою до цього є й ця стаття, що, переважно на підставі українського досвіду, має висвітлити зазначені питання.

У період дореволюційний наука с.-г. розпиналася в тодішній Росії надто повільно; жвавіше розвиток її йшов лише на території сучасної України. Довгий час вона була приватною справою окремих осіб – переважно великих землевласників, а почасти й професорів університетів і згодом – с.-г. вищих шкіл (частково й середніх). Здобутки с.-г. науки того часу зафіксовано в тодішніх с.-г. часописах, що їх видавали переважно різні с.-г. товариства, членами яких були землевласники, та по „Записках“ університетів та с.-г. шкіл. Згодом почала виявлятися і швидко розгорнулася земська ініціатива в с.-г. науковій роботі, що дала цілий ряд наукових досліджень по окремих губерніях, але досліджень

переважно сепаратних, не ув'язаних і не погоджених між собою що до програм їх та метод.

Поруч із земствами на шлях організованого с.-г. дослідження ставали й с.-г. товариства, так само як і земства, в значній мірі під впливом „третього елементу“, що з часом набрав усе більшого впливу в громадських та земських організаціях землевласників. Державна ініціатива в ті часи дуже відставала від громадської і земської в справі с.-г. науки, і тільки раптом виникала, але швидко загасала, після великих катастроф с.-г., зв'язаних з посухами й неврожаями. Єдиний вищий с.-г. науковий осередок того часу – Учений Комітет Російського Міністерства Земельних Справ хоч і засновано було давно, та розвивався він дуже повільно: лише після революції 1905 року, в значній мірі завдяки підтримці тодішньої Державної Думи, він став жвавіше розвиватися та впливати на розвиток с.-г. науки на периферії, а, зокрема, і на території України. Але ряд заходів Ученого Комітету, скерованих до того, щоб активніше впливати на процес створення наукових с.-г. установ у тодішній Росії та на їхню роботу, з метою належного наукового керівництва нею та у планування її відповідно до потреб сільського господарства, – зустрічали великі перешкоди з боку тодішнього Міністерства Земельних Справ, що систематично гасило ініціативу та діяльність Ученого Комітету.

Наукові с.-г. заклади й заходи земств та с.-г. товариств виникали й розвивалися випадково, стихійно, часто лише в зв'язку з ходом і наслідками боротьби в них „третього елементу“ з землевласниками. А департаменти обмежувалися лише бюрократичним „шефством“ над с.-г. наукою, не дбаючи навіть за погодження та у планування тієї наукової с.-г. праці, що наростала на периферії, в той же час не даючи виконувати це завдання Ученому Комітетові свого-ж міністерства. На цьому ґрунті, між іншим, виникла в свій час та досить широко розгорнулася й довга боротьба між Ученим Комітетом та досвідною с.-г. організацією в дореволюційній Росії. Проте, життя робило своє, і потреба якось координувати, планувати, стихійний розвиток с.-г. науки, зокрема, досвідної с.-г. справи, — ставала де-далі такою очевидною, що навіть тодішнє Міністерство не в силі було її ігнорувати. В наслідок цього напередодні війни виник і почав реалізуватися відомий Вінеровий проект краювої організації с.-г. досвідної справи в Росії. З деякими змінами, заведена тоді система організації досвідної с.-г. справи зберігається й тепер, зокрема, і на Україні.

Основна ідея Вінерового проекту – створення мережі великих краювих дослідних с.-г. станцій, що всебічно вивчали-б комплекс с.-г. та його умови, – таким чином ніби-то себе виправдала. Але коли ми ближче приглянемося до

дійсності, особливо за післяреволюційний період, то побачимо, що це далеко не так. По-перше. самі краї («області»), на які було поділено Росію при організації досвідної с.-г. справи, в великій мірі було виділено штучно, і згодом довелося межі їх перекроювати, зокрема, і на Україні, відповідну до вимог природного районування; але й дотепер ще вони лишаються в значній мірі штучними. По-друге, фактично й по цей час, так звані, краєві досвідні с.-г. організації остільки неорганічно побудовані, що ніякої реальної надєжности (організаційної і програмово-методологічної) місцевих районних досвідних станцій від краєвих—немає (раніше вони підлягали безпосередньо окремим земствам, с.-г. товариствам то-що, а тепер –підлягають безпосередньо республіканським чи краєвим адміністраційним центрам – відділам досвідної справи Наркомземів республік). Через це досвідна с.-г. праця в краєвому масштабі ведеться далеко ще не організовано, не планово.

Деякі районові досвідні станції настільки вже розвинулися, що далеко переросли „краєві“ в реальній науковій роботі; і вплив їх на засвоєння масовим селянським господарством поліпшених способів господарювання, звичайно, незмірно більший. Взагалі, тип районних с.-г. досвідних станцій, що обслуговують свої обмежені, але з певними умовами, райони, все більше себе виправдує в житті; і через те, навіть, позбавлені тих привілеїв (матеріальних і моральних), що їх мають краєві станції, – районові станції швидко розвиваються, міцніше вступаючи в сільсько-господарське життя своїх районів. А краєві станції, обслуговуючи часто величезні краї, з різноманітними природними й господарчими районами, що далі то більше одриваються від реальних умов і завдань цих районів і своїх країв, переходячи до вивчення все ширших, все абстрактніших проблем, що часом далеко виходять за межі “краю“ й сягають до меж проблем республіканських, а то ще й далі. Так іде розвиток наукової праці тих краєвих станцій, що встигли вже зміцнитися; а ті краєві станції, що й досі животіють, ведуть ще часом роботу місцевого районного характеру. Ця еволюція краєвих станцій свідчить за те, що тип таких станцій я житті себе не виправдав, через що одні з них і перетворюються на дослідні с.-г. інститути ширшого характеру, а другі вертаються в стан районних станцій.

Здавалося-б, що добре мати цілу мережу дослідних с.-г. інститутів в СРСР і, навіть, в окремих республіках (зокрема, на Україні), де ці інститути всебічно розробляли-б широкі питання і проблеми с.-г. науки. Але тут треба взяти на увагу, що природа кожного такого інституту натурально вимагає великих наукових сил і належного наукового устаткування, щоб не розводити кустарництва, а вести справжню наукову роботу, відповідно до сучасного рівня

розвитку с.-г. науки. Ми добре знаємо, що наші краєві досвідні станції, хоч і мають вже бюджет часом у сотні тисяч карбованців на рік, але далеко ще не досягли нормальних умов для наукової праці. Отже, їх нормальний бюджет, а тим паче бюджет дослідчих с.-г. інститутів, до перетворення на які прямують розвинені краєві досвідні с.-г. станції, мусить бути на багато більший. Цілком ясно, що й десятків років замало, щоб ми були в силі нормально устаткувати, забезпечити науковими силами та коштами, цілу мережу дослідчих с.-г. інститутів, що всебічно – комплексно вивчали-б сільське господарство та його умови по всіх «краях» республік великого Радянського Союзу.

Достатнім доказом цього є вже історія нашої досвідної с.-г. справи. Розвиваючись часто десятки років, наші універсальні «сільсько-господарські» досвідні станції, вперто намагаючись стати комплексними с.-г. науковими установами, в більшості такими ще не стали. І коли краєві станції часом мають вже по багато відділів, що мусять вивчати окремі елементи складного с.-г. комплексу, то стан окремих їх відділів ще далеко не однаковий; поруч з розвиненими відділами є лише зародкові, а деяких ще зовсім немає; а через це, навіть, і краєві станції не мають ще можливості вести справжню комплексну с.-г. наукову роботу. А про районіві станції, як про комплексні, немає що й говорити, бо в більшості вони мають лише по кілька, а то й по одному відділу (рільництва).

Отакі ми ще далекі від справжнього комплексного с.-г. дослідження в досвідній с.-г. роботі, що на неї звернено особливу увагу, та на яку, що-року більші республіки Союзу витрачають по кілька мільйонів карбованців. Скільки-ж десятків (чи сотен) мільйонів, та скільки десятків років ще треба, щоб довести районіві станції, принаймні, до стану елементарно-комплексних досвідних установ, а краєві – до стану комплексних дослідчих с.-г. інститутів? Очевидно, так багато, що своєчасним треба визнати якісь органічні дефекти в самій системі нашої досвідної с.-г. справи, яка, до-речі сказати, не має собі рівної в практиці інших держав, навіть, значно багатших за нас.

Вище ми зауважували, що районіві досвідні станції виявили вже свою життєвість; а далі ми зазначили, що вони в більшості є не універсальними-комплексними, а спеціальними – рільничими, хоч і звуться ще формально „сільсько-господарськими“, та намагаються часом (звичайно — на даремне) такими стати. Ось у цій розбіжності фактичної дійсності зі старим офіційним напрямком у системі організації досвідної с.-г. справи і криється головний

„секрет“ причин тієї кризи, що її тепер переживає наша досвідна с.-г. справа¹. Не тільки тип районкової станції виправдав себе більше, ніж краєвої. але й тип спеціальної досвідної с.-г. станції виправдує себе більше, ніж універсальної— комплексної; і не тільки рільничої, але й зоотехнічної, садової, меліораційної і т. д.; причому саме розуміння та межі районів для всіх цих окремих галузей – є різні що в корні заперечує самій потребі штучно комплексувати наукову роботу в цих галузях по якихось однакових, формальних, районах чи «краях».

Та і, взагалі, механічне комплексування вивчення техніки різних галузей сільського господарства (а над цим майже виключно і працюють досвідні станції), як те виявилось в житті, є річ штучна й непотрібна. А саме, до «механічного комплексування» в нас часто і зводиться нагромадження багатьох відділів по досвідних СТАНЦІЯХ (особливо краєвих), без тісної органічної ув'язки їх роботи над певними комплексними науковими сільсько-господарськими завданнями. Таке примітивне розуміння „комплексности“ наукової с.-г. праці в нас дуже поширене, і воно лише зневажає, компрометує саму здорову творчу ідею комплексового вивчення складного комплексу сільського господарства та його умов. Не тоді ми зреалізуємо цю ідею, коли матимемо в СРСР десятки комплексних дослідних с.-г. інститутів та сотні комплексних с.-г. досвідних станцій (що не реально), а коли зуміємо як слід організувати та вести потрібний мінімум районкових спеціальних досвідних с.-г. станцій, а головне, коли зуміємо по суті, а не механічно, скомплексувати їхню роботу.

Коли на початку ставити собі конкретним завданням – обслужити спеціальними районковими станціями лише основні галузі сільського господарства та основні райони кожної республіки, то це вимагатиме не білішого

¹ Про цю кризу див. рад статтей у журналах „С.-х. опытное дело“ (вид. С.-Г. Наукового Комітету України), „Український Агроном“ (вид. Агросекції ВУК'у Союзу с.-г. та ліс. робітників) та „Вісник с.-г. науки“ (вид. С.-Г. Наукового Комітету України).

А наростання цієї кризи, як наслідок неорганізованости в досвідній с.-г. справі, дуже виразно виявлено ще р. 1914 у відомій книзі А. П. Модестова: „Главнейшие вопросы южно-русского земледелия, по многолетним работам опытных учреждений“ (вид. „Т-ва Агроном“. Москва, 1924, 230 стор.).

Від того часу хоч і проробляли велику роботу наші досвідні с.-г. станції, така ж розрізнена, неув'язана й непогоджена, якщо вона була й на довоєнний час, коли її так виразно характеризував А. Модестов, кажучи, що „на більшості полів (станцій – О. Я.) є дуже багатий матеріал, але на жаль, неоднорідний, позбавлений єдності.... Через це ми не маємо можливости робити загальні порівняння приросту врожаїв від різного обробітку... примушені користуватися розрізненими, далеко не завжди порівняльними даними окремих полів (станцій – О. Я.). Це, звичайно, величезна хиба, властива майже всім досвідам... Знайомлючися ближче з трудами ряда досвідних установ, що хвилини натрапляєші по тих чи інших досвідах на безліч невідповідних одна одній комбінацій та пропусків, що не можуть бути пояснені будь-якими місцевими умовами, а виключно тим, що немає можливої і потрібної єдности роботах“ (стор. 3 та 5).

(а то й меншого) числа досвідних станцій, ніж ми маємо їх тепер. Устаткування й забезпечення таких станцій науковим персоналом та коштами буде нам під силу і скоріше зможе, дійти до норми, бо спеціальні районіві станції матимуть строго обмежену, цілком конкретну, програму своєї роботи; зокрема, їм непотрібно буде мати по кілька відділів; а науковий персонал станції не буде „горіти“ (і фактично часом „згорати“) в організаційній метушні, в боротьбі за нові відділи, взагалі, за досягнення недосяжного „ідеалу“—комплексної, універсальної досвідної с.-г. станції. Трудніше розв’язати проблему комплексування роботи спеціальних районівих станцій, цеб-то, взагалі, їх мережі, особливо коли брати на увагу, як те зазначено вище, що самі райони, які ці станції обслуговуватимуть, в різних галузях мусять бути різні.

Ми бачили вже, що, так звана, краєва досвідна с.-г. організація, не тільки в сучасній її формі, але й взагалі, не розв’язала й не може розв’язати проблеми комплексного с.-г. дослідження. Оскільки-ж сучасна (по суті, стара) система досвідної с.-г. організації далі краєвого принципу не пішла, то й не в ній треба шукати досвіду та перспектив розв’язання проблеми комплексного с.-г. дослідження. Найперше не можна й думати серйозно про комплексування с.-г. дослідження без основного елементу цього комплексу –без с.-г. економічного дослідження; а воно якраз майже цілком відсутнє в роботі досвідних с.-г. станцій; а всі спроби організувати економічні відділи досвідних станцій та налагодити їхню роботу, як відомо, ще нічого ґрунтового не дали, бо ці відділи не знайшли ще належного для себе шляху та місця в штучному механічному комплексі відділів досвідних станцій. Та й чи можна вести якусь справжню економічну роботу в умовах (штучних) досвідної станції? А коли ця робота виходить за межі станції, то вона неминуче мусить стати органічною частиною економічного вивчення сільського господарства району (або краю), що його ведуть спеціальні органи, чи буде паралельна їхній роботі, що, звичайно, і буває з роботою економічних відділів досвідних станцій.

Отже, основа комплексу – с.-г. економічне дослідження – не має й не може мати досвідну станцію за свою базу. Природно свою базу воно має і мусить мати в загальній системі с.-г. наукових установ, що за об’єкт свого вивчення мають сільське господарство та його умови в цілій республіці, чи в цілому Радянському Союзі, як у певних господарче-економічних одиницях. Але, як ми зауважували спочатку, за часів монархії тодішня російська держава мало дбала за нормальний розвиток с.-г. науки, як основного чинника поступу сільського господарства на основах сучасної науки й техніки. Зовсім протилежне ми спостерігали протягом останнього десятиріччя. Замість централістичної російської державности

народилася й розвинулася нова радянська. З нею основні державні заходи в галузі сільського господарства перенеслися в республіки та їх осередки. І в кожній республіці, в зв'язку з цим, виявилася широка державна ініціатива до розвитку с.-г. науки, як неодмінної підвалини розвитку й реконструкції сільського господарства.

Найперше, про що дбали при цьому республіки,—це створити й зміцнити свої наукові с.-г. осередки, що дбали-б за плановий розвиток науки с.-г. по республіках. У найкращому стані тут опинилася РСФРР, що, після різних вагань, перетворила колишній Учений Комітет Рос. Міністерства Земельних Справ на Державний Інститут Досвідної Агрономії (при НКЗС) і тепер добре забезпечує його м'ятеріяльними засобами та поволі реально об'єднує біля нього всю свою наукову с.-г. організацію, зокрема, науково підпорядковуючи йому й досвідну с.-г. справу, чим, нарешті, нормально розв'язується згадану довгу боротьбу між прихильниками планової державної і „вільної“ організації с.-г. науки в Росії.

За РСФРР належне місце зайняла і УСРР, де, з самого початку заснування республіканського Наркомзему (а перед тим ще Міністерства Земельних Справ) засновано було й С.-Г. Науковий Комітет України, що до року 1921 розвивався в Києві, а далі – в Харкові, при Наркомземі; постановою Ради Народніх Комісарів УСРР від 23 березня ц. р. (див. „Вісті ВУЦВК“ за 6 травня ц. р.) цей Комітет перетворено на окрему наукову установу, з окремим статутом, що надає право СГНКУ реально об'єднувати та направляти всю с.-г. наукову діяльність на Україні. За недовгий, порівняно, час свого існування, СГНКУ хоч і вів свою працю часом (особливо в перші роки) в надто тяжких умовах, але спромігся проробити чималу, загально-відому роботу¹.

Минулого року зорганізовано державний науковий с.-г. осередок і в БСРР під мавпою „Білоруський С.-Г. Дослідчий Інститут“, поруч із Білоруською С.-Г. Академією, як установою навчальною. По інших республіках СРСР спеціальних с.-г. наукових осередків, оскільки нам відомо, те не засновано, але й там це лише питання короткого часу.

Поруч із заснуванням і розвитком центральних с.-г. наукових установ республік, як закладів комплексних, що охоплюють (часом ще не повно) всі галузі с.-г. наукового дослідження, в тім числі і економічного, засновуються та розвиваються по республіках і ряд спеціальних наукових ОСЕРЕДКІВ, що завершують наукову с.-г. працю по окремих галузях с.-г. та наук, з ним зв'язаних.

¹ Як відомо зі статті О. Шліхтера в „Комуністі“ 25 червня ц. р. (№ 142), Наркомзем, у порядку раціоналізації свого апарату, зліквідував СГНКУ; натомість має бути Науково-Консультаційна Рада НКЗС.

Іменуються вони тимчасом по-різному: (спеціальні) „Науково Дослідні Інститути“, „Н.-Д. Катедри“, „Центральні Досвідні (та інші) Станції“, то-що; але функції їхні та роль однакові й вони, що далі, все виразніше визначаються. Таким чином, закладаються основи об'єднання та планової організації в республіках с.-г. науки в окремих її ділянках, цеб-то підводиться міцні підвалини під комплексування с.-г. наукового дослідження в межах республік, їх комплексними с.-г. центральними науковими установами, з якими що далі то ближче ув'язуються і спеціальні с.-г. наукові осередки.

Проте, не лише розпиток с.-г. наукових (зокрема, досвідних) закладів знаменує собою процес швидкого наростання в СРСР та в окремих республіках (а на Україні – особливо) с.-г. наукової діяльності. Виробництво сільсько-господарське в найменшій мірі йде за будь-якими наперед накресленими схемами та рецептами. А самий процес с.-г. виробництва є надзвичайно складний та відмінний не тільки в кожному найменшому районі, але і в кожний рік, та в кожную добу року. Через це в процесі виробництва с.-г. завжди доводиться шукати нових шляхів, творити нові форми; тому зовсім часом стираються межі між наукою сільсько-господарською та с.-г. виробництвом. І тоді не тільки рядовий агроном, але й звичайний селянин стає активним діячем процесу здобуття с.-г. знання, зокрема, процесу емпіричного накопичення наукових фактів і спостережень (на чому в значній мірі держиться ще й наша досвідна с.-г. справа). Вміло виявляти, збирати та науково (критично) використовувати ці факти й спостереження, як і стимулювати їх накопичення, – це є важливе й невідкладне сучасне завдання. Притягнути агрономів та селян до участі в роботі с.-г. наукових установ, як їх наукових кореспондентів, організувати масові колективні досвіди по сільських господарствах. нарешті, організувати мережу самих „селян-досвідних“, – ось перші реальні заходи до того, щоб організувати та доцільно скерувати стихійний процес наростання масового с.-г. дослідження, що органічно виростає з глибин самого с.-г. виробництва.

Поруч починає розвиватися с.-г. наукова робота й по організаціях самих с.-г. виробників—по лінії с.-г. кооперації. В міру того, як с.-г. кооперація активніше починає опановувати виробничий с.-г. процес, – вона зразу-ж стикається з бідністю нашої сучасної с.-г. науки, що не дає ще практичної відповіді на ряд, навіть елементарніших, вимог с.-г. виробництва, особливо, коли воно стає на вищий щабель свого розвитку – на шлях усупільнення. І тут неминуче, тимчасом ще зрідка, але часом цілком виразно, с.-г. кооперація виявляє дієву ініціативу в проведенні потрібних с.-г. досліджень. З розвитком самої с.-г. кооперації та з усе більшим опануванням нею виробничого с.-г. процесу, наука

с.-г. безперечно матиме в кооперації одну зі своїх основних баз. Зокрема, активними співучасниками розвитку с.-г. науки стануть і с.-г. комуни, с.-г. артлі та с.-г. колективні господарства, що й тепер уже ЧАСОМ активно себе виявляють, як „колективні кореспонденти“ наукових с.-г. установ, як „колективні селяни-досвідники“, то-що.

Повільніше, але так само стають, а в решті, рішуче мусять стати, на шлях с.-г. дослідження й виробничі с.-г. організації державного типу – радгоспи різних назв та відомств, з їх об'єднаннями. Цього вимагають, а далі все більше вимагатимуть, їх безпосередні виробничі інтереси, а так само їх культурні державні завдання.

Особливо поступовими, що до сільського господарства, виявляють себе ті господарчі організації, що безпосередньо споживають продукти с.-г. виробництва та зацікавлені піднести якість с.-г. сировини для с.-г. промисловости: цукрової, гуральної, тютюнової, олійної, текстильної, то-що. Окремі трести, синдикати і Найвищі Ради Народнього Господарства – республіканські та Союзна, – через їхні Науково-Технічні Управління ведуть уже велику с.-г. наукову роботу, зокрема, маючи та засновуючи свої спеціальні досвідні с.-г. станції, лабораторії, дослідчі інститути, наукові ради, то-що. Таку ж поступову роль що до науки с.-г. активно відіграють республіканські та союзні органи відомства торгівлі: Наркомторги та почасти різні, зв'язані з ними, торговельні організації.

Нарешті, треба особливо підкреслити, що на шлях активної наукової праці все більше стає с.-г. школа—вища, середня, й почасти й нижча.

І то не тільки через персональну наукову працю свого педагогічного персоналу та поодиноких студентів, але й як організований колектив. При цьому нові—активні методи навчання, змінюючи поволі старі пасивні, – дають можливість науковому дослідженню займати все більше місце в самому процесі навчання. Таким чином с.-г. школа від пасивного завдання – передавати с.-г. знання молодшим поколінням,—переходить до активного творення цього знання, використовуючи для цього не тільки свій старий кваліфікований кадр, але й багаті творчі сили молоді. Ті сили, що раніше в значній мірі марно витрачалися на різні практичні, курсові та дипломні роботи, завданням для яких ставилося лише формальне навчання та засвоєння методики, але не конкретне дослідження, з ясною метою, що зацікавлювало б студента чи учня, та поруч давало б йому можливість засвоювати методику та заглиблювати саме навчання.

Еволюція в цьому напрямку с.-г. школи йде часом з великими труднощами й перешкодами, не тільки через причини організаційні та матеріальні, але й через

вплив старої інерції. Поволі переборюючи її, с.-г. школа стає могутнім двигачем с.-г. науки, організовано використовуючи для її розвитку майже невикористані ще сили, що є передовим інтелектуальним активом сучасного й майбутнього с.-г. поступу. Коли-ж узяти на увагу, що основні кадри студентів і учнів с.-г. шкіл дає село, в якому наростає процес масового с.-г. дослідження, безпосередньо зв'язаного з масовим с.-г. виробництвом, то перспективи розвитку с.-г. науки через с.-г. школу та органічного зв'язку її з виробництвом стануть особливо ясні та конкретні.

Швидкий розвиток по с.-г. школах реальної їх наукової продукції, виявленої вже в ряді видань с.-г. інститутів, технікумів, а подекуди і профшкіл, то є об'єктивна ілюстрація лише початку використовування тих можливостей для розвитку с.-г. науки, що їх таїть у собі с.т. школа. Школи с.-г. в нас, як те сталося вже й по багатьох інших країнах (в Америці особливо), стають та стануть на передові позиції в розвитку с.-г. поступу, зокрема, в розвитку с.-г. науки.

Що більше вливатиметься в с.-г. школу молодий творчий селянський актив, то швидче йтиме процес оздоровлення с.-г. школи та швидче вона ставатиме все активнішим чинником с.-г. ділянки нашого життя. Чи буде і в нас при цьому здійснено, в чистій формі, ідею американських триєдиних центрів (школа – наука, зокрема, досвідна справа—агрикультурна робота), чи витворяться якісь інші організаційні форми, це передрішати рано, трудно та й недоцільно, але, в основі, ми підемо тим шляхом, що вже виправдав себе в інших країнах.

Фактично ми на цей шлях уже стаємо, коли врешті реально починаємо розв'язувати наболіле питання про ув'язку роботи наших досвідних с.-г. станцій та с.-г. шкіл, коли самі с.-г. школи починають заводити в себе досвідні с.-г. станції та коли вже намічаємо, приміром, у Полтаві, здійснити тісніше органічне об'єднання найстарішої Полтавської с.-г. досвідної станції та Полтавського с.-г. технікуму.

Утворення та розвиток республіканських с.-г. академій, як найвищих навчальних закладів (Російської—Тимірязівської, Української—в Київ., та Білоруської), при яких найбільше розвинено й с.-г. наукову роботу, ув'язану з с.-г. школою, – завершує мережу шкільних закладів, що ведуть наукову с.-г. працю.

Як бачимо – школа, торговельні, промислові та господарчі державні організації, кооперація, агрономія ft саме селянство—всі по своїх лініях дбають за розпиток с.-г. науки, не кажучи вже про земельні органи та спеціальні с.-г. науки (зокрема, досвідні) установи, що на те спеціально А поставлені.

Отже, розгортається справді масовий процес творення с.-г. науки, як

головної підвалини поступу нашого сільського й цілого народного господарства, а, значить, і розвитку нашого суспільного будівництва.

По багатьох лініях цей процес ще йде стихійно, неорганізовано, немає ще в цілому якоїсь планової його ув'язки. Через це часом де-кому здається що й самого процесу, як органічного життєвого явища, – немає, а що є якийсь хаос, коли за с.-г. наукову роботу всі хапаються, а ніхто ще не опанував нею. Але це не так: процес цей іде, але ще дуже мало зроблено, щоб вивчити його, щоб громадськими та державними засобами допомогти йому та скерувати його в потрібному напрямкові.

Найперше тут завдання, – це щоб по кожній виробничій лінії, в межах кожної республіки, а почасти й Союзу в цілому. – дійти як швидче до планово-організованої с.-г. наукової праці, спеціально пристосованої до потреб того чи іншого відомства й виробництва: освітнього, земельного, кооперативного, трестового, промислового, торговельного, то-що.

По кожній із цих ліній мусять бути свої наукові с.-г. осередки, що об'єднували б та скеровували на потреби свого відомства чи виробництва працю системи с.-г. наукових закладів та заходів, що обслуговують це виробництво. Ці осередки самі мусять вести вивчення та розроблення основних комплексних питань і проблем відповідного виробництва; а зв'язані з ними спеціальні наукові, зокрема, досвідні заклади мусять виконувати завдання спеціального, найперше – районного характеру, як органічні елементи комплексу.

Перше місце в науковій роботі відомчих та виробничих наукових с.-г. осередків мусить належати економічному дослідженню. Крім основної своєї наукової роботи, ці осередки мусять реально керувати всією науковою с.-г. працею по лінії своїх відомств чи виробництв, синтезуючи її наслідки та досягнення.

Нарешті, вони повинні бути авторитетними науково-консультаційними органами і, як такі, мусять всебічно обслуговувати свої відомства чи виробництва. Поруч з плановою організацією с.-г. науки по окремих відомчих та виробничих лініях, конче потрібко ув'язати її, особливо з боку програмово-методологічного, по окремих галузях сільського господарства та наук, з ним зв'язаних.

В основу тут мусить бути покладено принцип асоціювання спеціальних с.-г. наукових установ (і відділів) певної галузи, та завершення їх, у межах республік, спеціальними дослідчими інститутами, з тим, щоб асоціативне об'єднання республіканських інститутів здійснювалося в інститутах всесоюзних. Процес такого об'єднання наукової с.-г. роботи по окремих її галузях, як ми

згадували вже, реально йде й черговим невідкладним завданням тут є упланувати його та прискорити, а що до інститутів всесоюзних то і внормувати, відповідно до загальних основ союзного (в основі міжнароднього) будівництва.

Цілком ясно, що планової організації с.-г. наукової роботи по всіх її відомчих та виробничих лініях, а так само об'єднання її по окремих галузях, – ще замало, щоб реально скомплексувати наукове с.-г. дослідження в межах окремих республік і цілого Союзу, як певних господарчих виробничих одиниць. Для цього треба ще органічно ув'язати роботу всіх відомчих, виробничих та спеціальних наукових с.-г. осередків кожної республіки (а врешті – і Союзу) та завершити її найвищим с.-г. науковим осередком кожної республіки й цілого Союзу, – цеб-то треба ще мати Республіканські та Всесоюзну Академії С.-Г. Наук, побудовані так само на основах асоціативності.

Отже, не починається, а завершиться Всесоюзною Академією С.-Г. Наук мусить система планової організації с.-г. науки в Радянському Союзі. Але це не значить, що через те справа з нею мусить ще далі відкладатися. Республіки й Союз, у цілому, остільки об'єктивно зацікавлені як-найшвидчим розвитком С.-Г. науки, що мусять вжити всіх заходів до того, щоб найшвидче реалізувати організованість і плановість у ній по всіх лініях, республіках і Союзу.

Через це кожна республіка негайно мусить подбати за те, щоби впорядкувати, планово зорганізувати свою наукову с.-г. роботу так по кожній відомчій і виробничій лінії, як і в цілому. Мережа низових с.-г. наукових закладів уже так розвинена майже в кожній республіці, що своєчасним є організувати й відомчі та виробничі республіканські осередки с.-г. науки, а так само й осередки спеціальні – по галузях с.-г. науки; а там, де такі осередки вже є та зорганізуються, – час уже приступити й до створення загально-республіканських академій с.-г. наук, чи аналогічних їм осередків (взагалі організація і номенклатура різних відомчих, виробничих, спеціально-наукових та загальнореспубліканських наукових с.-г. осередків, залежно від особливостей республіки, можуть бути відмінні).

Отже, коли на проблему розвитку (і організації) с.-г. науки по республіках та в Союзі буде звернено належну увагу, як на кардинальнішу проблему в нашому господарчому й суспільному будівництві, то не трудно буде мобілізувати потрібні сили й засоби, наукові, громадські та державні, щоб за короткий час (рік-два) внести організованість і плановість у стихійний процес розвитку с.-г. науки, що йде по всіх закутках республік і Союзу, та щоб завершити систему її організації відомчими, виробничими та загальними республіканськими й союзними осередками.

Так, Всесоюзна Академія Наук С.-Г. мусить органічно вирости в процесі масового розвитку і планової організації с.-г. науки в цілому Радянському Союзі. А так вирости, вона буде мати й міцне коріння; ростиме буйно і маятиме цілому людству, як справжній зразок світової організації науки.

Нормальний розвиток і нормальна організація науки сільсько-господарської, як і всякої іншої, мислиться нам, в умовах радянського будівництва, що прямує до соціалістичного,—як процес масового організованого виявлення найширшої ініціативи й самодіяльності всіх творчих елементів суспільства, що так чи інакше, в тій чи іншій мірі, але беруть активну участь у творенні с.-г. знання, с.-г. науки, з метою вдосконалити використання продукційних сил природи, а зокрема—людини й людського суспільства, у виробничому процесі, шляхом його раціоналізації, механізації, індустріалізації то-що.

Отже, наша наука с.-г. (як і наука взагалі), що природою своєю мусить, бути (а почасти і в вже) зовсім відмінна від науки, що служить капіталістичному суспільству, мусить мати (а почасти вже й має) зовсім відмінні шляхи свого розвитку і організації, що тут лише схематично накреслені.

Ідучи цими шляхами, творячи не індивідуалістичну, а колективістичну науку с.-г. (як і іншу),—ми мусимо творити її спільними організованими зусиллями „суспільства“ й „держави“ (вживаємо ці терміни умовно, бо слід уже протиставлення „суспільства“ й „держави“ забувати, розуміючи сучасну нашу державу лише як організоване суспільство).

Через це той принцип асоціативності, що не раз вище згадувався, як єдино можлива організаційна форма розвитку масового процесу творення с.-г. науки, треба розуміти як найширше. Він повинен просякати наскрізь усю нашу сучасну с.-г. (як і іншу) наукову організацію та діяльність.

Наші наукові заклади, що є формально „державними“, мусять як-найширше розкрити свої двері всім, хто хоче та може в них чи для них працювати, в ролі штатних чи нештатних, платних чи неплатних, наукових співробітників, членів, кореспондентів, то-що. А наші наукові організації, що є формально „громадськими“, мусять як-найближче стати до „державних“, виконуючи їхні завдання, керуючись їхніми директивами, та, взагалі, вростаючи в систему єдиної „державної“ наукової організації та діяльності.

Таке наближення „державних“ наукових закладів до „громадських“, а „громадських“ до „державних“, поруч із зближенням основ їхньої структури та діяльності, скоро мусить привести до того, що „державні“ наукові установи матимуть остільки громадську структуру та громадські основи своєї роботи, що

цілком відпаде потреба и якихось окремих, „громадських“, наукових організаціях, що поволі органічно „удержавляться“, а по суті—просто природньо згубиться межа між „державними“ та „громадськими“ науковими закладами,— будуть просто заклади єдиної „державно-громадської“ системи наукової с.-г. (і загальної) організації кожної республіки й цілого Союзу.

Так уявляючи собі близьку перспективу „державних“ наукових установ та „громадських“ наукових організацій, тепер уже слід утримуватися від того, щоб мати паралельні „державні“ й „громадські“, зокрема, сільсько-господарські наукові заклади, з однаковими завданнями. У тих галузях с.-г. науки, та в тих районах і республіках, де певну роботу вже ведуть „державні“ чи „громадські“ наукові заклади, не слід заводити паралельні „громадські“ та „державні“, а треба всіма засобами підтримувати роботу тих закладів, що вже працюють, дбаючи за „успішність“ „державних“ та за „удержавлення“ „громадських“ наукових закладів.

А там, де немає ще ані тих, ані других, і де потрібну наукову роботу ще зовсім не ведеться, треба, звичайно, підтримувати всяку ініціативу до с.-г. наукової роботи та до організації с.-г. наукових закладів, будь-то вона формально „державна“ чи „громадська“.

Важливим черговим завданням у розвитку наукових с.-г. закладів, зокрема, громадських, є усунути їх різнобарвну номенклатуру та найрізноманітніші організаційні форми, звичайно, коли вони не є наслідком певних об'єктивних умов існування та праці того чи іншого закладу. Певна стабілізація тут краще потрібна, бо без неї неможливо створити певну, просту і всім зрозумілу, систему наукової с.-г. організації кожної республіки й цілого Союзу.

Ось ті перші основні передумови, що мусять бути застережені для забезпечення нормального розвитку і організованого прискорення та завершення процесу масового розвитку с.-г. науки новими радянськими шляхами. Інерція старого життя й побуту, наукового та суспільного, робитиме ще, звичайно, чималий опір застереженню цих передумов, як і самому переходу науки сільсько-господарської (як і іншої) на нові шляхи. Але нове життя створило й швидко творить ті нові сили, що легко переборять всі перешкоди і швидко приведуть нашу науку сільсько-господарську до її буйного розцвіту.

О. Яната

Передрук з видання : Український агроном. 1928. № 2. С. 38–49.

**II ВСЕУКРАЇНЬСЬКА
ПРОФЕСІЙНА АГРОНОМІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
(16–18 березня 1928 р.)**

Квітень 1928 р.

В складі II Всеукраїнської агроконференції взяли участь 98 делегатів, із них з правом ухвального голосу було 95 делегатів (безпосереднє з місць 84) і з дорачим 3.

Характеристика складу делегатів. Згадані 84 делегати характеризуються в основних моментах так: членів КП(б)У було 17, членів ЛКСМУ – 3, позапартійних 64 чол.; вищу освіту мали 37 чол., не закінчену вищу 12 чол. і середню 29 чол.; українців було 70 чол., решта рос., євр., пол. і білоруси. Окремі спеціальності було представлено так: громадських агрономів-організаторів-економістів та землевпорядників – 52 чол., кооперативних агрономів 9 чол., агрономів-рільників – 13, інтенсивників 7 чол., зоотехників 3 чол., машинознавців 1 чол., ентомологів 1 чол., досвідників 4 чол., метеорологів – 1 чол.

Установи те організації було представлено: івд ОЗВ 23 чол., від РЗВ – 6 чол., УРГО – 11 чол., Цукротресту – 7 чол., від секційних органів безпосередньо – 11 чол., курсантів – 3 чол., наукові, досвідні й кооперативні установи – 23 чол. Глибше характеризуючи учасників з професійного боку, залежно від секційної роботи кожного, маємо: секретарів секцій – 40 чол., членів місцевих бюроів 24 чол., від місцевих осередків НТС – 6 чол., членів ЦБ з місць – 1 чол., решта – не провадило секційної роботи (13 чол.).

На конференції були представлені всі округи, крім Одещини.

Порядок денний конференції. Конференція заслухала доповідь голови ВУК'у профспілки сільгоспробітників, тов. Тараненка, й доповідь наркома земельних справ, тов. Шліхтера, звітну й перспективну доповідь Укрбюра агросекції, тов. Сизька (члена Укрбюра) та перевела вибори членів пленуму та Укрбюра агросекції ВУК'у. Резолюції конференції надруковано в офіційному відділі цього числа журналу. Тут лише наводимо резолюцію конференції з приводу економічної змови в Донбасі:

«II Всеукраїнська конференція агрономів, членів з агросекції профспілки сільгоспробітників, заслухавши повідомлення про га-небні господарчо-

контрреволюційні вчинки групи інженерів і техніків у Донбасі, плямує і з призириством засуджує їхню ворожу соціалістичному будівництву діяльність.

Конференція від імені всієї агрономічної організації України рішуче відмежовується від ворожої робітничої класі згаданої групи спеціалістів і закликає всю радянську агрономію та всіх радянських спеціалістів рішуче боротися з подібними явищами, щоб така ганебна пляма не могла впасти на агроорганізацію України.

Конференція закликала всю агроорганізацію та всіх спеціалістів інших галузей роботи із збільшеним напруженням працювати над усунуванням сільського господарства та над зміцненням соціалістичного сектору народного господарства УСРР та СРСР».

Дні, в які відбувалася II агроконференція збіглися з днями III сесії ВУЦВК'у, якій конференція послала привітання від імені агрономічної організації України.

Склад керівних органів агросекції. На-прикінці своєї роботи конференція обрала новий пленум Укрбюра, до складу якого увійшли: 1. Баклаженко – відповід. секр. Шевченків. окрбюра агросекції. 2. Батієнко – Київ. Плодовий союз. 3. Безсалів – інспектор НКЗС. 4. Воронін – стар. інспектор НКЗС. 5. Діядіщенко – зав. радгоспом Цукротресту Бердичів. окр. 6. Кочура – відповід. секретар Київ. Окрбюра агросекції. 7. Кіпріч – відповід. Секретар полтав. Окрбюра агросекції. 8. Кирилюк – пом. кер. сільгоспами Шевченків. Цукроварні Бердичів. окр. 9. Краснояружський – відповід. секретар Харківського окрбюра агросекції. 10. Коломієць – Вероницький комбінат Уман. окр. 11. Мороз – Сумський бурякосоюз. 12. Ослівська – інспектор сільбанку Вінницької окр. 13. Петришин – „Сільський Господар“. 14. Рожественський – директор Харків. кр. с.-г. досв. станції. 15. Сизько – член президії Харків. окрфілії спілки СГЛР. 16. Соколовський – професор Харків. с.-г. інституту. 17. Сліпанський – співробітник Укр. інституту марксизму. 18. Черноус – спеціаліст Цукротресту. 19. Яната – проф. кер. Харків. наук.-досл. катедри прикладної ботаніки.

Кандидати до членів пленума: 1. Бехтерів – райагроном АМСРР. 2. Гандзюра – райагроном Ніженського бурякосоюзу. 3. Лепчук – райагроном Волин. окр. 4. Любченко – агроном-колективіст Херсон. окр. 5. Меч – відповід. секретар Запорозького окрбюра агросекції. 6. Ткаль – райагроном Могилівської окр.

В складі пленума Укрбюра агросекції маємо членів КП(б)У – 4 чол., решта непартійні.

До складу робочого бюро агросекції при ВУК спілки увійшли: генеральний

секретар (голова Укрбюра) Батієнко (парт.), члени: Воронін, Краснояружський (парт.), Петришин, Рожественський, Сизько, Черноус, Яната.

На Всесоюзну агроконференцію від України обрано було 20 представників.

Передрук з видання : Український агроном. 1928. № 2. С. 68–69.

№ 49

ПІДСУМКИ РОБОТИ II ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ТА II ВСЕСОЮЗНОЇ АГРОНОМІЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ

Квітень 1928 р.

У другій половині березня 1928 року відбулась II Всеукраїнська, й зараз за нею II Всесоюзна агрономічні конференції нашої спілки. Конференції відбулися в надзвичайно важливий історичний період, на початку нової нечуваної ще в світі епохи соціалістичного будівництва в нашій радянській країні. Цю смугу сміло й твердо намітив минулий XV з'їзд ВКП(б), який у галузі дальшого розвитку сільського господарства поставив величезну проблему як найбільше підвищити виробничі сили сільського господарства на основі переходу дрібних селянських господарств у міцні колективні об'єднання, широкої машинізації в сільському господарстві та застосування досягнень с.-г. науки.

Агрономічна думка з приводу тих практичних питань, які виникають з поставлених перед спілкою, в цілому, та перед агрономічними секціями її самими агроробітниками, зокрема, в роботі по перебудові сільського господарства на нових засадах; визначення ТА використання тих засобів, що ведуть до здійснення великої мети – все це на минулих конференціях досить яскраво було відзначено як у доповідях, що їх було заслухано, та і особливо в ділових, масових і цілком свідомих виступах делегатів конференцій. З трибуни було чути голос агроробітників з усіх кутків нашого великого Союзу і з усіх ділянок с.-г. виробництва: агрономів-земельників, колективістів, кооператорів, наукових робітників, досвідників, агрономів радгоспів та інших. Роблячи підсумки тим виступам, які були на конференціях, треба цілком відверто визначити, що агрономи виявили повне співчуття до проблем, що їх поставили перед собою партія та уряд, і готовність допомогти своїми знаннями й досвідом

якнайскорше здійснити в житті всі наміри що до перебудови сільського господарства.

Конференції в своїх постановках визнали, що основним змістом агрономічної роботи на наступний термін повинно бути прискорення темпу розвитку сільського господарства через усупільнення дрібних селянських господарств на базі наукових досягнень у сільському господарстві та застосування широкої машинізації.

Кожний агроробітник, де б він не працював, на якому б посту він не стояв, мусить всю свою роботу так побудувати й таким шляхом переводити, щоб кожний його агрикультурний крок давав якнайбільший ефект у нагромадженні соціалістичних елементів у сільському господарстві та як-найглибше продвигав селянське господарство шляхом усупільнення так окремих його виробничих процесів, як і всього господарства, в цілому.

Поруч із такими важливими новими шляхами агрономічної роботи на конференціях повстало питання про те, чи може бути агроробітник «аполітичним», вважаючи себе лише за „техника“, що не втручається в політику? Як у доповідях, так само і в дебатах, питання це було поставлено досить гостро в такому розрізі: кожний крок агроспеціаліста тісно й нерозривно ув'язаний з політикою, агроробітник на селі – це той стершнінь, через який мусить провадитися перебудова сільського господарства, а тому агроробітник повинен бути рідким сином робітничої класи, ні в якій мірі не одриватись від неї, щоб не піти по іншому шкідливому шляху. Тов. Анцелович у своїй доповіді, зупиняючись на ролі агронома на селі в сучасних умовах схарактеризував останню так: „наше сельское хозяйство перешагнуло в новый этап, в ту эпоху, где агроному нужно быть действительным не на словах, а на деле, проводником социалистического строительства в деревне“.

Відмічаючи колосальну провідну роль агросекцій, як частини класової спілкової організації, конференції визнали, що основним змістом їхньої роботи, одночасово з переведенням заходів до поліпшення матеріально-правових та культурних потреб членів секції, повинні стати заходи, скеровані на допомогу та конкретизацію форм і засобів до переведення в життя тих важливих і складних соціально-економічних та агрикультурних завдань, які поставлені перед сільським господарством та агрономічними робітниками, а також втягненим агроспеціалістам до самодіяльності в секціях, а через них до участі в громадсько-професійній та політичній роботі на селі. Крім того, секції в практичній роботі особливу увагу мусять звернути на способи виховання агроробітників та стежити за виконанням покладених на них обов'язків. Останні

тим більше потрібно, що приклад подій у Донбасі показав наявність серед інженерів поодиноких осіб та груп, що використовували своє положення для руйнацької контрреволюційної роботи. Конференції з обуренням поставилися до подій купки зрадників контрреволюціонерів інженерів, засуджуючи їхні вчинки та визнавши за потрібне, щоб секції в своїй практичній роботі попереджували можливість просуватися таким спеціалістам на агрономічну роботу, зосереджуючи громадську думку радянської агрономії навколо шкідливих явищ та усуваючи із своїх лав осіб, що компрометують спеціалістів агрономів.

З приводу доповідей ЦК, ВУК'у та центрального бюро агросекції на конференціях було досить повно обговорено всі моменти нашої секційної роботи, на яких у дальшому секціям потрібно зосередити увагу. Між іншим, треба підкреслити, що загальний характер питань, які обговорювали делегати на останніх конференціях, значно відрізняється від характеру питань, які обговорювались на перших конференціях, що відбулися 1924–26 р.р. В той час, коли на перших конференціях найбільше уваги було зосереджено на питаннях організаційної структури секцій, а потім на питаннях, так би мовити, „споживчого характеру“ (зарплатня, збільшення відпусток і т. інш.), то тепер на конференціях більше уваги було звернуто на питання загально-політичні та на заходи секцій що до того, як унормувати правове положення агроспеціалістів, поглибити загально-виховничу роботу секцій, удосконалити секційну мережу, розгорнути культосвітню та економвиробничу роботу.

Завдяки відсутності правових положень для деяких груп агроспеціалістів або неудоконаленості тих положень, що вже видані, на місцях виникали чимало конфліктів та непорозумінь, яких було б значно менше при регламентації прав та обов'язків спеціалістів. Крім того, таке становище сприяло великій мінливості агропеціалістів, що перекочували з одного району в другий або з одного підприємства в друге. Конференції відзначили ці явища, як негативні, що вони в значній мірі гальмують роботу, і в постановках дали завдання ЦБ домагатися від господарників негайно скласти та видати правові положення (особливо для земельної агрономії, досвідної та колективної), погодивши їх із спілкою.

Питання, як удосконалити нашу секційну мережу, повстало на конференціях завдяки тому, що за ліквідацією районних комітетів нашої спілки деякі групи агроспеціалістів залишаються без обслуговування секційними осередками. Питання це викликало жваві балачки по тих проектах, що їх висували окремі делегати конференції і, нарешті, питання це розв'язано в той спосіб, що секційні осередки організуються при сількомах, де є не менше 10 спеціалістів для обслуговування агрономії земельної та колективної; щоб

обслуговувати спеціалістів маєтків, зокрема. Цукротресту, осередки організуються при одному з великих робіткомів маєтку цукроварні; кооперативні агроробітники або приєднуються до осередків при сількомах, або організуються осередки при великих кооперативних організаціях, де є відповідна кількість спеціалістів, що дає право на організацію осередку. В зв'язку з цим, буде скоректовано та внесено зміни в чинне положення про секційні осередки.

З питань фінансових досить жваво обговорювалось питання, як забезпечити секційну роботу коштами загальноспілковими та чи доцільно й надалі залишати 1% відчислення на культосвітні потреби спеціалістів. З приводу першого питання конференції висловилися за необхідність виділяти із загальної суми членських внесків, що надходять від спеціалістів, на роботу серед спеціалістів не- менше, як 50% (постанова Всесоюдної конференції) та 60%, у нас на Україні (постанова Всеукраїнської конференції). З приводу 1% відчислення багато делегатів висловилися за скасування цього відсотку або зменшення його, мотивуючи це тим, що велика кількість спеціалістів зовсім відмовляється їх вносити, мовляв, „внесок добровільний“, а крім того, немає віри в них у те, що ці відчислення будуть цілком повертатися в тому чи іншому вигляді секційних заходів до тих, хто вносив ці внески. Такі твердження більшості делегатів конференції цілком відхилила з таких мотивів: фінансова напруженість нашої спілки не дасть змоги на сьогоднішній день цілком забезпечити та розвинути заходи секцій у галузі культроботи серед спеціалістів коштами загальноспілковими, а тому й особливо в сучасний момент, коли культробота мусить бути значно поширена, скасувати 1% відчислення—це буде не інакше, як крок назад, а не вперед. Таким чином, 1% відчислення залишилося в силі, але конференції визнали за потрібне, щоб витрати із цих коштів переводилися лише на масові форми культроботи, поширюючи такі витрати на тих спеціалістів, що відчисляли до цього фонду.

Поширення безробіття серед агроспеціалістів, що особливо спостерігається по великих містах: Москва, Харків, Ленінград, Київ та інш., а поруч наявність досить великої потреби в агроспеціалістах відповідної кваліфікації з боку нашої сільської периферії, звернули на це явище увагу конференцій. У постановах конференції дали завдання ЦБ досконально вивчити стан та динаміку безробіття, встановити, з яких причин зростає безробіття, та вжити заходів до розміщення агроспеціалістів у республіканському масштабі.

В культосвітній секційній роботі на конференціях було зосереджено увагу на таких основних моментах: 1) яку загальну установку належить брати в культроботі серед спеціалістів, 2) якими способами поновляти спеціальні знання

агрономів і 3) шляхи й методи наукової роботи в сільському господарстві.

Що до загальної установки в культосвітній роботі, в зв'язку з тими завданнями, які стоять перед усією агрономією в галузі реконструкції сільського господарства, секції мусять при переведенні різних курсів та семінарів по підвищенню кваліфікації в нашій секційній пресі (журнали „Агроном“ та „Український Агроном“) звернути увагу на те, щоб, крім засвоєння агрономами організаційних і технічних знань, давалося б і певну марксівську установку, щоб провадилось боротьбу із старими не-марксівськими теоріями в аграрному питанні та с.-г. економіці й систематично велося роботу в ГАЛУзях професійного та політичного виховання членів секцій.

Інтенсивний зріст сільського господарства, разом із зростом усього нашого народнього господарства, вимагав від агроспеціалістів відповідного обсягу спеціальних знань та своєчасного їх поновлення; особливо доводиться звернути увагу на своєчасність поновлення знань сільських агроспеціалістів, де умови праці часто сприяють декваліфікації. Через це конференції ВИЗНАЛИ за потрібне поставити справу поновлення знань спеціалістів якомога ширше так за рахунок спілкових коштів, як і ЗА рахунок збільшення асигнувань з боку господарських організацій на цю мету. Нарешті, про наукову роботу в сільському господарстві. Конференції відзначили, що ті кардинальні питання перебудови сільського господарства, які реально тепер встають на практиці агрономічної роботи, не можуть бути раціонально розвивані без відповідного всебічного їх наукового розроблення та вивчення.

Науково дослідчі установи мусять повести найупертішу ідеологічну боротьбу з ворожими пролетарській владі ідеологіями, зокрема, з „народництвом“ та „неонародництвом“, за поширення марксо-ленінської науки в пристосуванні до сільського господарства. Організацію науково-дослідчої, роботи в нас на Україні в галузі сільського господарства мусить переводити НКЗС разом з НТС. Роботу науково консультативної ради при НКЗС треба поглибити та притягти до неї найкращі наукові сили. Крім того, при науково-консультативній раді повинні бути організовані науково-дослідні інститути і, в першу чергу, такі: ґрунтознавства, генетики та селекції рослин, зоотехнії та ветеринарії, механізації сільського господарства, метеорології, сільськогосподарської економіки й організації господарства та науково-дослідчий інститут агрономії.

Щоб ввести певну систему в культосвітню роботу серед спеціалістів, щоб зосередити її та особливо розгорнути масові форми культосвітньої роботи, Українська конференція висловила за доцільність збудувати ближчими роками

в Харкові центральний будинок спеціаліста, а на містах секціям подбати про виділення в загальноспілкових клубах та клубах ОМБІТ'ів кімнат для спеціалістів сільського господарства.

Економвиробничу роботу секцій конференції визнали за недосить розвинену. Таке становище в сучасних умовах визнано за неприпустиме, і конференції звернули увагу на те, як поліпшити та значно поглибити цю ділянку роботи, взявши за основне завдання як-найширше використати спеціалістів на масовій економроботі виробничих комісій та нарад, а, крім того, самим секційним осередкам треба більше наблизитись до розробки тих питань, що стосуються планів господарників, бюджетів та звітів за минулий час. Секції мусять особливо критично ставитися до роботи відповідальних спеціалістів, керівників на виробництві, заслуховуючи частіше їхні доповіді.

З питань матеріально-побутових, що їх обговорювали конференції, треба спинитися на питаннях про зарплатню, пенсійне забезпечення та курортну допомогу. По першому питанню конференції дали секціям директиву домагатися дальшого підвищення зарплатні спеціалістам, одноразово із зростом народного господарства, зазначивши, що в першу чергу треба підвищити зарплатню агрономам земельникам та дослідникам. Крім того, вживати заходів до усунення розбіжності в зарплатні агроспеціалістів центру та периферії.

В справі пенсійного забезпечення конференції доручили центральним бюрам порушити клопотання перед урядом про видання закону в справі пенсійного забезпечення агроспеціалістів з тим, щоб прирівняти в пенсійному відношенні агроспеціалістів до вчителів. З приводу курортної допомоги конференції визнали за конче потрібне збільшити кількість місць для агроспеціалістів на курортах та поширити будинок відпочинку в Алушті й організувати другий будинок на Кавказі.

З господарських доповідей на Всеукраїнській конференції було заслухано доповідь НКЗС, а на Всесоюзній, крім доповіли НКЗС РСФРР, були доповіді Цукротресту, Госсельсиндикату, Колгоспцентру та центру с.-г. кооперації. На жаль, доповідчикам на конференції не було дано відповідного часу для повного з'ясування всіх питань, що стосуються цих організацій, а тому не всі сторони роботи було досить повно висвітлено. Балачки по цих доповідях, за браком часу для роботи Всесоюзної конференції, теж не було досить широко розгорнуто (разом по всіх доповідях висловилося біля 15 делегатів), що не дало змоги делегатам виявити на конференції всі ті недоліки та майбутні перспективи, які слід було б обговорити повніше.

Але все ж із тих недосить широких балачок можна зробити деякі висновки.

Ми відзначимо коротко лише зауважені недоліки, переважно в роботі Наркомзему та Цукротресту. Районні агрономи, округові й губерніяльні спеціалісти відзначали такі недоліки в роботі свого Наркомату: 1) відсутність правового положення про районну і участкову агрономію та не переведено на місцях у життя (РСФРР) декрету уряду про умови роботи земельної агрономії; 2) недосить широко поставлено справу перепідготовки агроробітників; 3) не забезпечено останніх роз'їзними засобами („плач по коню“), агрокабінетами та іншим потрібним приладдям для агророботи.

По доповіді Цукротресту особливу увагу було звернуто на такі недоліки, як наявність великого дефіциту, що є причиною дорогого апарату, до того ж у значній мірі бюрократичного, великих накладних видатків, наявність збиточних культур у сівозмінах та незначна машинізація сільського господарства. Крім того, Всесоюзна конференція відзначила, що Цукротрест повинен приділити більше уваги на ув'язку радгоспів з околиць селянством, а також перевести добір більше кваліфікованого агрономічного персоналу для керування радгоспами, поповнюючи його з молодих агрономів-стажорів с.-г. вузів.

Конференції закінчили роботу виборами центральних секційних органів. До складу Всеукраїнського центрального бюро обрано таких товаришів: Батієнка (на голову ЦБ), Вороніна, Краснояружського, Петришина, Сизька, Черноуса і проф. Янату та кандидатами т. т. Рожественського і Сліпанського. На голову Всесоюзного центрального бюро обрано тов. Щеглова, а до складу центрального бюро від України увійшли такі товариші: Батієнко, Баланюк (зав. Маєтком з Могилівщини) та т. Полонський (Харків).

Г. С.

Передрук з видання : Український агроном. 1928. № 4. С. 5–10.

№ 50

ДО ПИТАННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ЗООТЕХНІЧНОЇ НАУКИ НА УКРАЇНІ

Квітень 1928 р.

В зв'язку зі загальною інтенсифікацією сільського господарства УСРР, ми

маємо перебудувати своє господарство на новий «скотарський» лад. Для цього ми мусимо збільшити товарність скотарства й вивести продукти його – товарові лишки—на широкий шлях експорту. Вивозити зерно і продукти його переробки стає невигідною справою. Але зате вигідно переробляти зерно на продукти скотарства. Ми вже стали на шлях інтенсифікації, але і досі ще вивозимо за кордон і жом, і висівки, і т. інш. Ці концентровані корми купує в нас Західня Європа, що з вигодою для себе переробляє їх в на продукти скотарства.

В наслідок цього ми, з одного боку, маємо надзвичайно малу товаро- вість нашого скотарства, а, з другого, малу продукцію його, порівняно із західньо-європейською, і кількісно і якісно. Н. Стефановський доводить, приміром⁸, що коли б населення наше підвищило споживання скотарських продуктів на мінімальну кількість: м'яса на 2–2½ кілограми на рік. і молока на 30—50 кілограмів (2–3 пуди), то товарова частина скотарської продукції дорівнювала б нулю; в усякім разі вона становила б мінімальну, незначну цифру. Порівнявши цю продукцію із західньо-європейською, матимемо велику різницю. Наприклад, надій, пересічно в СРСР, дорівнює 900 кгр. на рік, на Україні теж 900–950 кгр., у Голандії ж маємо 4082 кгр., Німеччині –1970 кгр. і т. інш. Вага наших корів 20–25 пудів, а, наприклад, в Америці вона дорівнює 30–35 пудам. Убійна вага в нас 10–12 пудів, а там 20–22 пуди. А на дрібнішій худобі, лише на шкіряній промисловості, СРСР що-року загублює до 34 міл. карб., переплачуючи за шкірсировину (Україна ж посідає значне місце в поставках великого м'ясного скоту). Так само вовни з голови маємо 2–3 фунти, а не 10 фунтів, як по інших країнах, яєць 60 шт. або може й 30–40 шт. (пересічні дані по Україні¹), а не 120–150 шт., що ми їх могли б мати. Яйця вагою по 55 грам і легче та невисокої якості.

На берлінському ринкові ціна на наші яйця була приблизно на 30% менше пересічної для всіх яєць, а на Лондонському й до 40%; вивіз же яєць може відіграти для України колосальну роль, бо колишня Росія постачала 50% яєць усього світового експорту, а на Україну з них припадала третина. Тепер цей експорт знову налагоджується (на Україні тепер є біля 30 міл. птиці) і вимагає поліпшити якість вивозного продукту. Року 1925, беручи за 100 ціну наших яєць, за голанські яйця в Німеччині платили 132, за данські 128 і т. інш.; дрібні яйця в Берліні року 1927 розцінювали по 7 пфенігів за шт., а добрі, більші, вагою 55 грам – по 10 пфенігів, а добірні, по 11 пфенігів.

⁸ Н. Стефановский. Очередные вопросы животноводства и его продукции. Вестник Животноводства, № 1. 1928 г.

¹ Соловей і Лебединський. Яєчна торгівля України. ЦСУ. 1927 р. Бюлетені торгпредств в Берліні; 1927 р.

Таких фактів можна навести чимало. Україна займає, і в дальшому, в зв'язку з реконструкцією господарства, займатиме все більше місце, як постачальник продуктів скотарства. Не переробляючи зернових продуктів на скотарські, ми загублюємо біля 50% прибутку від сільського господарства. Наведімо ще приклад, який увійшов уже в популярну літературу²: продавши 40 пуд. ячменю по 60 коп. матимемо 24 карб., а як згодуємо цей ячмінь свині, то матимемо свиню на 10 п., що дасть: 4 пуда сала по 10 карб. – 40 карб. та 3 п. м'яса по 4 карб. – 12 карб. –разом 52 карб. А з таким же успіхом свиню можна нагодувати не на чистому зерні, а на всяких сумішках, що обійдеться вже значно дешевше. Цей яскравий приклад свідчить, як вигідно збувати продукти скотарства.

Але, щоб давати цілком гідний для конкуренції товар, ми мусимо вивчити скотарство, худобу, продукт, щоб мати змогу поліпшувати його для легкого виходу на конкуренцію світового ринку. Цілий ряд проблем у скотарстві України вимагає ґрунтовного вивчення з цією метою і глибокого наукового дослідження в державному обсязі, а саме: 1) треба вивчити худобу, як машину, що перероблює дешевий продукт – зерно і його покидки – на дорогі продукти скотарства, що мають великий попит на ринку, 2) вивчити способи годівлі різними кормами і 3) дослідити самі продукти скотарства. Вивчати ці проблеми зараз вимагає саме життя. Проте, зоотехнія, яку, порівняно з хліборобством, інтенсивними культурами то-що, значно менше забезпечується в своїй науковій роботі, почасти за старою традицією, почасти з об'єктивних міркувань, бо дослідження в цій галузі коштують дорожче й вони значно складніші, тепер залишилися без наукового центру, що мав би змогу проробляти наукові питання, розробляти зазначені проблеми, які поставило в цій галузі життя перед наукою.

Як відомо, єдиним таким центром до останнього часу була зоотехнічна секція с.-г. наукового комітету України, яка пророблювала ряд питань у загально-державному обсязі. Що-правда, складність і дорожнеча провадити досліди в галузі скотарства не давали змоги поширити цю роботу так, як вона, наприклад, поширилася в галузі с.-г. ботаніки то-що, проте, секція проробила цілий ряд питань із зазначених вище проблем. З метою дослідити тварину, як продуктивну одиницю, секція провадила обслідування, головним чином, місцевого, а почасти й метисного скоту України; вивчалось його продуктивність, екстер'єр, генезис; при масових обслідуваннях вивчалось фенотипні ознаки популяції, а в ближчій часі передбачалось перейти на доскональне дослідження і генотипів цих груп. Крім цих масових обслідувань загально-українського

² О. Бондаренко. Свинарство. Х. 1926 р.

значіння, налагоджувалося експериментальне дослідження з низки питань, що виникли на ґрунті останніх.

Протягом останніх двох років своєї роботи секції вдалося в цьому розділі зробити чимало: вона обслідувала місцеві групи великої рогатої худоби (Харківська секція та Київська філія), а саме: метисного скоту Харківщини року 1925–26. Поліського року 1926–27, сірого українського – року 1926–27, червоного смілянського року 1926–27. Матеріали обслідування Харківщини виготовлено до друку; матеріали поліського скоту видруковано (почасти), матеріали сірого українського оброблялися й підготовлялися до друку. В дальшому передбачалося обслідувати й інші роди с.-г. тварин (коней, свиней, овець та інш.), зокрема, вже налагоджувалося обслідування птахівництва. Крім обслідницької роботи, передбачалося налагодити генетичну роботу з місцевими групами скоту.

Секція почала досліджувати українські корми, хемічний склад їх, як впливають корми на продукт та як перетравлюють їх різні тварини. Зокрема, було проведено ряд дослідів з відгодівлею птахів. В цьому напрямку роботу було об'єднано з науково-дослідною катедрою зоотехнії.

В частині вивчання скотарських продуктів налагоджувалося роботу в справі вивчення бекону й беконного виробництва, що, як відомо, посідає одно з перших місць в експорті, але ця робота ще не встигла розгорнутися. Окремо працювала комісія над молочарською справою чи, головним чином, стандартизацією молочних продуктів на Україні. Секція, крім того, провадила обслідування молочної справи в с.-г. молочарських товариствах. Ці матеріали оброблено й виготовлено до друку. Оскільки робота розвивалася й ширилася. в ближчому часі передбачалося заснувати спеціальну постійну комісію чи бюро при секції, яке провадило б дослідницьку роботу в молочарській справі, що особливо було потрібно, в зв'язку з експортом масла і потребою вивчати його, а також у зв'язку з ростом сировиробництва та поширенням в країні ринку молочарського господарства, взагалі.

Крім усіх основних проблем, секція також працювала ще і в галузі птахівництва, пасічництва та рибництва: цю роботу концентрувалося по окремих бюрох, що працювали при секції і на роботі яких ми зупинимось.

Бюро птахівництва налагоджувало у всеукраїнському масштабі дослідження птахівництва і його продукції. Підготовлено масове обслідування птахівництва і яєць. Розпочато було селекційну роботу в центральному племрозпліднику Кооптаха в Борках і налагоджувалося вже генетичну роботу; деякі матеріали вже було зібрано. Підготовлялося ще ряд інших робіт.

Бюро рибної справи провело вже обслідування ставкових водозборів (дослідження риби й т. інш.); матеріали оброблено. Розроблено широку програму вивчання риби й рибництва з усіх родів українського рибного господарства.

Бюро пасічництва провело велику роботу по дослідженню українського пасічництва й української бджоли, матеріали якого оброблено й почасти видрукувано. Ставилося ряд експериментальних досліджень; проведено конкурс на кращу жатку (спільно з Харківською й Одеською досвідними станціями); підготовлено до видання збірник пасічництва ім. Прокоповича й т. інш.

Звичайно, питання, що ми їх зазначили, є найцікавіші й найголовніші з тих, що їх пророблювала й досліджувала секція, але ж спинятися на ряді інших питань ми тут не маємо змоги. Відзначимо лише, що в роботі секції були зацікавлені, в одного боку, науково-дослідчі установи, а з другого, практичні, чому почастило сконцентрувати біля себе ряд робітників у спеціальних комісіях з науководослідчою катедрою с.-г. вузів, досвідних станцій, Наркомторгу, Добробуту, Кооптаху й ряду інших, що допомагали цій роботі. Це також давало змогу секції скликати всеукраїнські наради з окремих питань та налагоджувати роботу постійних спеціальних комісій широкого складу, а також налагоджувати свої видання. Секція видавала щомісячника „Українське Скотарство“, видавалося „Вісник пасічництва“ (Київська окрфілія), а також окремими випусками дослідчі роботи, от-як „Поліська раса великої рогатої худоби“; чимало з них вже було підготовлено й підготовлялося до друку; частину з них мали надрукувати цього року обслідування скоту Харківщини, сірого степового скоту, червоного смілянського, збірник про бекон, матеріали із селекційної роботи в птахівництві, збірник ім. Прокоповича з пасічництва й т. інш.).

Отже, хоч може ще і в невеликому розмірі, секція науково пророблювала ряд питань загально-українського значіння і ми можемо констатувати, що на Україні був всеукраїнський зоотехнічний науковий центр, в якому пророблялося наукові питання з основних проблем зоотехнії. Слід відзначити, що дослідження почали розгортатися майже по всіх групах с.-г. тварин, і потреба в цих дослідженнях була надзвичайно гостра. Але не зважаючи на таку велику потребу, тепер ми цього центру не маємо. Після ліквідації СГНКУ довго тривало неясне становище й невідомо було, що буде зроблено з колишнім центром. Зоотехнія чекала досить довго й терпеливо ждала, як розв'яжеться її доля, а життя не чекало й настирливо вимагало продовжувати розпочаті дослідження, а українське скотарство все більше вимагало наукового обґрунтування.

Що ми маємо в наслідок цього в зоотехнії тепер? Ми маємо розгубленість і розпорошеність наукових досліджень. Українського центру немає. Є дві

науково-дослідчі катедри в Харкові й Києві, що ведуть, дійсно, теж науково-дослідчу працю, але вони й досі мають місцевий характер й займаються більше суто-теоретичними питаннями, не охоплюючи загальнодержавних питань (хоч, безперечно, при певній реорганізації, вони могли це робити). Наукову роботу частково ведуть і окремі досвідні станції, але, звичайно, вони мають лише обмежене значіння й роботу їх скеровано лише на розвивання питань суто-місцевого значіння для певного району.

Саме через це становище ми маємо безпланові виступи окремих суто-практичних установ, що претендують на ведення науково-дослідчих робіт і підчас у суто-наукових питаннях, напр., у тій же самій проблемі вивчення худоби, як продуктивної одиниці тощо. Наприклад, ведення племінної книги для рогатої худоби є справа суто-практичної установи, що має провадити лише певний захід що до поліпшення скотарства, в той же час навколо цієї справи гадають налагоджувати генетичну дослідницьку роботу з вивченням конституції за гістологічними, біотехнічними та іншими точними науковими методами дослідження. Це питання дійсно ставить життя перед організацією племінної книги, як практичною установою, що не знаходить відповіді на згадані наукові проблеми і яка примушена сама робити спроби займатися цими питаннями. Але чи варто це припускати державі, чи варто переводити такі тонкі наукові дослідження суто-практичній установі, чи зможе вона їх провадити й чи не краще їх організувати десь в іншому місці, зробивши з них не спорадичні випадкові місцеві досліді, а загально-українські й планові?..

Другим яскравим прикладом може бути птахівництво. Наркомторг ще за існування СГНКУ цікавився цими дослідженнями й обіцяв відпустити кошти на це, без чого страшенно втрачає експорт і практична заготовна робота Наркомторгу. Тепер ця робота конче потрібна, без неї ми губимо задарма гроші на не з'ясованих питаннях. Як збільшити товаровість, приміром, цих продуктів (наші курки, як відзначалося, несуть 60–66 яєць пересічно) та мати яйце потрібне для експорту й продавати його не за 7 пфенігів, а за 11 (2 копійки губимо на кожному яйці, а вивозимо їх щороку до мільярду шт.), А крім того, ще втрачаємо на вивозі птиці з-за низької якості м'яса. Все це питання, які треба вивчити на ґрунті різнобічних досліджень самої курки, годівлі її, вивчення продукту, використовуючи сучасні наукові методи дослідження—фізіологічні, генетичні, біотехнічні, і гістологічні та інші. І за всю цю роботу, як виявляється, береться Кооптах, що робить спроби провадити якісь наукові дослідження, влаштовує курси з птахівництва й т. інш. Звичайно, всього цього знову ж таки вимагає життя, але ж Кооптах, створивши в себе організацію, якій не вистачає

висококваліфікованих спеціалістів, не вистачає наукового устаткування, чи зможе це переводити? Крім того, робитиметься це знову випадково, безпланово і, звичайно, мало-науково.

Таких прикладів можна навести чимало, і все це лише за півроку з лишком, коли зоотехнічна наука на Україні існує без будь-якого українського центру. Помітна розгубленість спеціалістів і розпорошеність науки. Ми не беремося перелічувати всі ті питання, що почнуть неорганізовано, безпланово, випадково виникати в різних не наукових центрах, які, звичайно, не дадуть кінцевого розв'язання їх, коли ми ще й далі не матимемо подібного центру, що продовжував би роботу, яку розпочала зоотехнічна секція СГНКУ. Нам хотілося, відзначивши всі ці моменти, підкреслити безвихідність сучасного становища зоотехнічної науки на Україні, а разом з тим, перед відповідними органами порушити питання, як далі буде організовано цю справу (що все ж таки очевидно лишається невирішеною після ліквідації СГНКУ), де й коли почне працювати український центр зоотехнічної науки. На нашу думку, це питання є болюче й надзвичайно актуальне для основної галузи нашого народнього господарства, що, в зв'язку з індустріалізацією його та інтенсифікацією сільського господарства, набиратиме в ньому з кожним днем все більшого значіння.

Необхідно, щоб органи, які керують культурно-науковою роботою в УСРР, до цих питань поставились як-найуважніше.

М. Ветухів

Передрук з видання : Український агроном. № 4. 1928. С. 17–21.

№ 51

ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ КОМІСІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ПРИКЛАДНОЇ БОТАНІКИ ТА ЙОГО УВ'ЯЗКИ З ІНШИМИ НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ

14 жовтня 1928 р.

ПРИСУТНІ: Члени Оргбюро – Проф. Соколовський та Яната

Представники:

Сільгосп. секціїї – проф. Марченко

Н. д. катедри прикладної Ботаніки – т. Савченко
Уповноважений Ін-ту Прикл. ботаніки – т. Вердаков
НКЗСправ УСРР – т. Домрачов
Голова – проф. Соколовський
Секретар – т. Турлей,

Засід. почалося в 11 г.30 хв. і закінч. в 13 г. 30 хв.

СЛУХАЛИ: Положення про Н.Д. Інститут Прикладної Ботаніки НКО та Генетично-селекційний Інститут при НКЗСправ УСРР.

ПОСТАНОВИЛИ:

1. Розглянувши положення н.д. Інститутів прикладної ботаніки /НКО/ та генетично-селекційного /НКЗС/ вважати організацію згаданих Інститутів за актуальну та доцільну.

2. Визнати що питання генетики та селекції можна проробляти як в Інституті прикладн. ботаніки, так і в Інституті Генетично-Селекційному.

3. Вважати за потрібне, щоб Інститут Генетично-Селекційний завершував свою науково-практичну роботу НКЗС по лінії селекції сортовипробування та насіньової справи. Інститут Прикладної Ботаніки проводить науково-дослідчу роботу по таких галузях прикладної ботаніки: фітосоціологія, систематика та географія с.г. рослин, цитологія, анатомія, фізіологія, фітопатологія, генетика і селекція, сортовивчення та насіннознавство.

4. Визнати, щоб Інститут Прикладної Ботаніки провадивши теоретичну роботу по вивченню питань зі всіх галузей прикладної ботаніки, звертав увагу на максимально задоволення потреб сільського господарства України.

5. Визнати за бажане, щоб Інститут Генетично-Селекційний крім практичних робіт для потреб насінництва та селекційної справи НКЗСправ провадив і теоретичну роботу в справах генетики та селекції.

6. Вважати за потрібне, щоб Інститут Прикладної Ботаніки в найбільшій мірі втягав у свою роботу всі наукові сили, що працюють у галузі теоретичної та прикладної ботаніки, як на Україні, так і поза межами її.

7. Маючи на увазі необхідність ув'язки роботи цих всіх Інститутів вважати за потрібне, щоб в статутах обох Інститутів було передбачено максимальну взаємну ув'язку їхньої роботи.

8. Вважати за потрібне, що положення про згадані Інститути було доповнене окремим пактом також і про ув'язку їх х Всесоюзним Інститутом Прикладної ботаніки.

ГОЛОВА /СОКОЛОВСЬКИЙ/
СЕКРЕТАР /ТУРЛЕЙ/

[Без підпису]
[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 9, спр. 560, арк. 58. Машинопис.

№ 52

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПРИ НКЗС УСРР**

1928 р.

§ 1. Інститут економіки та організації сільського господарства є центральна науково-дослідча установа в галузі економіки і сільського господарства УСРР і існує при Народньому Комісаріатові Земельних Справ УСРР, з метою дослідження шляхів піднесення і усупільнення сільського господарства України.

§ 2. Завданням Інституту сільсько-господарської економіки та організації господарства є: досліджувати шляхи та розробляти проблеми розвитку продукційних сил сільського господарства, вивчати структуру соціально-економічних взаємовідносин та досліджувати організаційно-виробничий типи сільського господарства України і перспективи раціонального їх розвитку. Як одне із основних завдань на інститут с.г. економіки покладається завдання досліджувати зростання соціалістичних елементів в сільському господарстві.

§ 3. Інститут с.г. економіки та організації господарства здійснює ці завдання шляхом:

1/ розроблення загальних теоретичних проблем в галузі с.г. економіки та організації господарства.

2/ розроблення методів дослідження питань з економіки с. господарства.

3/ дослідження окремих проблем, що зв'язані з будівництвом с.г. України.

§ 4. Для здійснення своїх завдань Інститут:

а/ засновує відповідні кабінети, лабораторії, бібліотеки, музеї та інші наукові заклади, як необхідні апарату в науковій роботі Інституту.

б/ провадить різні експедиції, командирівання, дослідження і досвіди, так на Україні, як і поза межами її.

в/ організовує економічну роботу на місцях через існуючі відповідні установи НКЗС та інших відомств; в разі потреби засновує свої місцеві Філії.

г/ виявляє стан і наслідки роботи по своїй спеціальности так в СРСР, як і закордоном.

д/ скликає наукові наради і бере участь в різних з'їздах і нарадах СРСР і за кордоном.

є/ організовує семінари, курси, прилюдні доповіді, вистави то-що.

ж/ на правах юридичної особи складає договори і умови з різними установами, організаціями і окремими особами.

§ 5. З метою підготовки молодих наукових кадрів Інститут бере на себе на договорних умовах з Народнім Комісаріатом Освіти підготовку фахівців по даних галузях, за для чого має при собі кадр аспірантів.

§ 6. Структуру Інституту:

а/ на чолі Інституту для керування роботою його стоїть Директор, який має двох помічників /по науковій та адміністративній частинах/, які призначаються Народнім Комісаріатом Земельних справ.

б/ состав Інститута складається крім директора та його помічників із завідувачів кабінетами, дійсних членів Інституту, членів кореспондентів, наукових робітників, аспірантів і технічних робітників. Початковий склад дійсних членів Інституту затверджується НКЗС, а далі дійсні члени і члени-кореспонденти Інституту обираються Науковою Колегією Інституту і затверджуються НКЗС. Завідувачі кабінетів висуваються Науковою Колегією в число дійсних членів Інституту і затверджуються НКЗС.

в/ Інститут має при собі кабінети: 1/ с.г. економіки, 2/ організації с.г. виробництва 3/ с.г. колективізації та виробничого кооперування, 4/ економічної ефективності агрокультурних заходів, 5/ економіки землеустрою, 6/ економіки меліорації та 7/ економіки переселення та колонізації. Крім того при Інституті є загальна частина.

ПРИМІТКА: В мірі потреби Інститут утворює інші нові кабінети за згодою НКЗС.

в/ Для розгляду і ухвалення програмів і планів роботи і окремих принципових питань при Інституті стоїть Рада, яка збирається раз на рік і

складається з Директора Інституту, який головує, помічників директора Інституту, завідувачів кабінетів Інституту та з представників НКЗС, НКО, ВРНГ, Краєвих с.г. досвідних станцій НКЗС, Українського Інститута Марксизма, науково-дослідчих економічних кафедр, С.Г. Вуз'ів, Держплану УСРР, ЦСУ, Інститута Праці і ВУК Спілки Сільгосплісробітників.

г/ Для розгляду різних технічних питань роботи Інституту Директор Інституту скликає Наукову Колегію Інституту, яка діє на правах дорадчого органа при Директорі і складається з помічників Директора, Завідувачів кабінетами, дійсних членів Інституту та фахівців.

д/ Штат Інституту затверджується в загальному порядку, призначення на посади адміністративно-господарчого персоналу провадиться директором, а кандидати на посади спеціалістів висуваються кабінетами Інституту і призначаються Директором Інституту.

§ 7. Інститут має право:

а/ одержання без оплати мита з закордону спеціального обладнання і спеціальної літератури.

б/ командировання своїх представників до установ СРСР за кордон.

в/ видавати свої наукові твори, бюлетені і періодичні часописи та окремі брошури так наукового як і популярного змісту.

г/ користується всіма пільгами, які надаються науковим установам що до пересилки та одержання кореспонденції і вантажу.

д/ користується для свого спеціального персоналу пільгами що до військових обов'язків на рівні з науковим персоналом ВУЗ'ів.

е/ Інститут має всі права юридичної особи.

ж/ Інститут має свою печатку і бланк.

§ 8. Фінансується Інститут на своє утримання і роботу НКЗС з коштів держбюджету, а також з асигнувань місцевого бюджету та інших установ за умовами на окремі доручаємі йому роботи.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 9, спр. 560, арк. 43–44. Машинопис.

1929 р.

№ 53

ДО 10-РІЧЧЯ ОДЕСЬКОЇ КРАЙОВОЇ НАСІННЕВО-КОНТРОЛЬНОЇ СТАНЦІЇ

Березень 1929 р.

Свою роботу Станція розпочала року 1919-го на приватній квартирі з єдиним робітником – теперішнім її директором, Лисавею Опанасівною Бичихіною.

За деякий час Станції надається приміщення від колишнього Київського Т-ва Західних Земств, потім року 1921-го Станція існує при Одеському Губземвідділі, а року 1923 її прилучають на правах відділу до Одеської Крайової С.-Г. Дослідної Станції. Далі, в грудні місяці року 1924 Станція відокремлюється в самостійну Крайову установу, підлягаючи до Наркомземсправ УСРР, і з року 1926-го входить до складу Єдиної Мережі Насіннево-Контрольних Станцій України, в цьому стані ми маємо її тепер на 10-тиріччя.

За часів самостійного існування та за вимогами нашого с.-г. життя праця Станції почала поширюватися, охоплюючи інші галузі контролю насіння та удосконалюючи методи оцінки його не лише з боку господарчої здатності, але й сортового складу. Отож, до року 1926-го Станція працювала лише в питаннях лабораторної перевірки насіння на його господарчу здатність, а з року 1926-го уже відкриваються Ґрунтовий Контроль та Державний Активний Контроль над насінне-торговельними організаціями та приватниками, що незалежно від їх волі Станція попереджувала самохітні та несамохітні зловживання в справі якісного та сортового стану насіння.

В тому ж році Станція бере участь в роботах щодо апробації чисто-сортових посівів, посилаючи своїх представників до апробаційної комісії, а з року 1927-го охоплює всю роботу в апробації сортових засівів Одеського Краю.

Крім наведеного поступового розвитку Станції, що йшов протягом усіх 10-ти років, слід відзначити роботу Станції ще й в другому напрямку, а саме – в постанові деяких питань на дослідження біологічних властивостей зерна, що становило значний вклад у наукову справу.

Протягом уже багатьох років Станція провадить такі дослідничі роботи:

«Вивчення процесів після-жнивного досягання зерна пшениць та ячменів», «Зменшення висхожості насіння залежно від його віку та способу хоронення» та інші праці.

Щиро побажаємо Крайовій Насіннево-Контрольній Станції й надалі ще ширше й глибше розгортати свою корисну практичну і дослідничу роботу за проводом її директора Л.О. Бичихіної.

З привітанням – співробітники Станції.

Сільське господарство степу вимагає поширення та поглиблення науково-дослідної роботи

Цього року Україна збагатіла на нову сільсько-господарську науково-дослідничу установу. На старому місці, де до 1923 року існувало Одеське дослідне поле, а з 1923 р. Одеська Крайова Сільськогосподарська Дослідна Станція, – закладено Український Генетико-Селекційний Інститут.

Уряд України не випадково за-снував в Одесі Генетико Селекційний Інститут і не без пляну поширює й поглиблює наукову роботу на Одеській Крайовій Сільськогосподарській Дослідній Станції, яку пересунуто територіально на нове місце.

Безперечно відкриття нових огнищ сільськогосподарської культур стоїть у щільному зв'язку із загальним пляном реорганізації примітивного і нестійкого проти посухи, морозів і шкідників сільського господарства степу.

Питання зернового господарства, що гостро стоять перед сільським господарством степу, проблема піднесення продукційности скотарства потребують до себе особливої уваги передусім із боку наших дослідницьких інститутів.

Виплекати стійкі проти не-сприятливих кліматичних умов степу сорти рослин, здобути невідомі досі нові прибуткові рослини, вишукати найліпші способи обробки ґрунту, способи угноєння рослин і догляд за ними, вивчати методи піднесення продукційности скотарства і т. ін. – ось ті засади, на основі яких має розширюватися і провадитись далі наукова робота Генетико-Селекційного Інститута і Одеської Крайової Сільсько-Господарської Дослідної Станції.

З другого боку тільки на основі наукових досягнень, що їх здобувають дослідниці сільсько-господарські інститути і дослідні станції та що запроваджуються на практиці селянського господарства, можливе поступання вперед сільського господарства.

Ось через що засновані інститути привертають до себе увагу не тільки з

боку державних плянівних органів, але й широких кіл радянської суспільності і трудового селянства.

Як же будеється наукова робота нових інститутів?

При Генетико-Селекц. Інституті зорганізовано такі наукові відділи: 1) генетичний, 2) селекційний, 3) фізіології рослин, 4) метеорологічний, 5) ентомології і 6) технології. Тепер інститут обладнав у себе рентгенівський кабінет, холодильник і не абияк поповнив свої лябораторії новими, одержаними з-за кордону, приладами для досліджувань.

При Генетико-Селекційному Інституті є до провадження дослідів дільниця землі колишньої Одеської Крайової Сільсько - Господарської Дослідної Станції, мало не 140 гектарів.

Щодо Одеської Крайової Сільсько-Господарської Дослідної Станції, то в новому вигляді вона має такі відділи: 1) рільництва, 2) зоотехніки, 3) агрометеорології, 4) агрохемії, 5) машиноспробний, 6) ентомології, 7) фітопатології, 8) економіки і 9) застосування.

Програми робіт перелічених наукових відділів Станції орієнтується на найближчі перспективи розвитку степового господарства Надчорноморського краю.

Дослідній Станції Одеський Окружний Виконавчий Комітет при-ділив два господарства із загальною площею землі щось 760 гектарів. Одне господарство з площею щось 380 гектарів є за 20 верстов од м. Одеси при залізничній станції «Дачна» Південно-Західних залізниць. Друге господарство «Василівка», розташоване за 20 верстов од ст. Дачна і на 7 верст од ст. «Вигода» Півд.-Західн. залізниць і має земельну площу 315 гектарів.

У першім господарстві при ст. Дачна будуть усі наукові відділи Станції. Друге господарство при-значене для племінного розплідника червоно-німецької худоби і білої, англійської свині.

Тепер через виключно уважне ставлення до потреб Одеської Крайової. С.-Г. Дослідної Станції з боку Народнього Комісаріяту Земельних Справ УСРР, а також Одеського Окрвиконкому, зокрема його Земельного та Комунального Відділів, Станція має сливе повне обладнання живим і мертвим реманентом і з весни поточного року на всій території, яку призначено для дослідів, робитимуться спробні посіви для обліку родючости ґрунту.

Водночас на весні цього року на деяких земельних дільницях закладаються спроби з кормовими, олій-ними та прядними рослинами. На ботанічній ділянці висіваються 750 відрідів кормових рослин, що зібрав був Всесоюзний Інститут Прикладної Ботаніки зо всіх посушливих країн світу і надіслав на Одеську Кр.

С.-Г. Дослідну Станцію для вивчення.

Кормові рослини, що відзначаються врожайністю і якістю корму, з весни наступного року випробовуватимуться колективно на селянських землях.

Наркомзем України цього року також вивчає кормові рослини на трьох дослідних станціях в Одесі, Асканії-Новій та Маріюполі.

За базу організації науково-дослідничих робіт зоотехнічного відділу Дослідної Станції береться гаразд добре вибране стадо корів червоно-німецької породи і свині англійської породи, що їх передав Одеський Окружний Земельний Відділ у кількості 82 голів великої рогової худоби і 20 голів свиней із агробази «Софіївка».

Одеська Крайова Сільсько-господарська Дослідна Станція протягом своєї майже 40 літньої роботи опрацювала низку агротехнічних способів, вживання яких дає піднесення середнього врожаю на 200–300 відсотків проти середніх селянських урожаїв. А найголовніше досягнення Дослідної Станції – це одержання порівняно сталих урожаїв озимої пшениці в посушливі роки завдяки виплеканню нових сортів.

Проте ці досягнення ще не достатні і є лише перші кроки до остаточної перемоги науки над мінливістю несталого клімату Надчорноморського степу.

Суто додержаний науковий метод, що кладеться у підвалину робіт двох нових сільсько-господарських дослідничих установ, є запорука до одержання двох-трьох колосків там, де раніше ріс один колос та і той був надзвичайно хисткий і ненадійний.

Палко і щиро побажаємо новим вогнищам сільсько-господарської культури надхненої творчості та успіху в майбутній важкій, але вдячливій роботі.

Усі листування з Одеською Крайовою Сільсько-Господарською Дослідною Станцією надсилаються на адресу: ст. «Дачна» Південно-Західних залізниць.

Селянські екскурсії цього року прийматимуться на новій території Станції з червня місяця.

Івановський Б.

Відділ Застосув. Од. Кр. С.-Г. Дослід. Станції.

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 3. С. 27–28.

ОЛЕШКІВСЬКА ПІЩАНО-МЕЛІОРАТИВНА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ

Червень 1929 р.

(Із подорожніх вражень агронома-екскурсанта)

Є багато наукових установ, що мало відомі широким колам населення, не дивлячись на їх величезне значіння для розвитку місцевого сільського господарства.

До таких, малих ще по розміру, але великих по змісту своєї роботи наукових установ належить Олешківська піщано-меліоративна станція.

Олешківська піщано-меліоративна станція розпочала свої перші роботи лише в 1926–27 році, а остаточно оформила своє науково-дослідне існування лише в 1928 р. Садиба станції розташована в селі Цюрупинському (бувш. Олешки) на Херсонщині. Загальна територія станції на цей мент складається з 8 ділянок піску площею в 1601,70 га. До складу переданих станції земель ввійшли також і старі штучні соснові та білоокацієві насадження. На станції мають існувати такі відділи:

- 1) Гідрологічний.
- 2) Агрономічних міроприємств.
- 3) Виноградарства та садівництва (підвідділ агровідділу).
- 4) Лісоводства.
- 5) Ентомології.
- 6) Економічний і пристосування.
- 7) Загальний.

Головна мета Олешківської піщ.- меліор. станції – наукове вишукування та виробка форм і способів господарчого використання пісків по лінії інтенсивних, лісних, сільсько-господарчих і технічних культур, використовуючи лісо- і водомеліоративні міроприємства. Одночасно станція вивчає способи закріплення пісків, а також з'ясовує вплив ма-сивів пісків на кліматичні умови оточуючих районів.

Олешківська піщ.-меліор. станція, зібравши необхідний штат спеціалістів і деяке приладдя, в 1928 р. перейшла до досліджувальських робіт плянового порядку, а саме: вивчає гідрологічні й ґрунтові умови піщаних масивів, вивчає шкідників на пісках, способи боротьби з ними, досліджує

способи зрошування пісків і т. і. Ось головні роботи, які фактично вже здійснюються станцією. Не дивлячись на обмеженість коштами й фахівцями, станція на сучасний момент широко розгорнула свої дослідні роботи, й треба сподіватися, що невеличка купка робітників дослідної справи дасть у руки оточуючого селянства певні засоби для утилізації пісків і ознайоме його за тими рослинами-пісколюбамі, які нею завезено з споріднених станцій інших, більш старих установ, що ведуть таку ж саму роботу на пісках других місцевостей.

Зараз Олешківською станцією закладено цілу низку досвідів на голих сипучих пісках так зі зрошуванням як і без нього. Дільниці, на яких ведеться досвіди, захищається від руйнацької діяльності пісків очеретяними захистними тинами, розташованими навхрест, під прямим кутом. Серед культур, які випробовуються, ми зустрічаємо такі: картоплю, арахіс, сою, сонячник, жито, овес, пісковий овес, а також дику маслину, лох, клен, окацію білу, марину й інш. рослини. Випробовування провадиться в декілька повторюваннях зі живанням угноєння й без останнього. Поряд з цим заслуговує на особливу увагу вивчення питання щодо насущності пісків. В цьому напрямку іде дослідження щодо пересування пісків на культурні площі земель, що знаходяться в господарчому користуванні, а подруге з боку наукового вивчення життя та режиму пісків у середині самих пісково-сипучих орен.

За для цього станцією на одній орені, збоку домінуючих вітрів, на території з ознаками пересування пісків, закладено систему реперних ліній й установлено вимірвальні рейки, за допомогою яких і буде провадитися регулярні спостереження над пересуванням пісків у глибину міжоренних пространств. Все це дасть змогу вивчити інтенсивність пересування пісків і руйнацьку діяльність, яку вони роблять.

По цій справі, не дивлячись на короткий термін існування станції і зроблено досить багато, про віщо свідчать дуже цікаві мапи та діаграми пересування пісків, що мають в гідрологічному відділі, до речі сказати з надзвичайною акуратністю виконані гідрологом Шейнвальдом М.А.

Не меншим багатством своїх експонатів і плодотворності своєї роботи відзначаються й другі два відділи: агрономічних міроприємств та ентомології. В першому широко розвинуто вивчення нових культур, а в другому – вивчення та боротьба зі шкідниками; особливо детально й серйозно вивчається на станції вплив поради хлорбензолу (ПДВ) на гробака мармурового хруща, який з'являється самим грізним шкідником піскової флори, шкідлива діяльність якого визначається щорічно десятками тисяч карбованців.

Відділ агрономічних міроприємств займається вивченням дигресії в різних

умовах пісків, вивченням і встановленням норм випасу худоби, чергуванням випасних учасків, вивченням травосіяння на пісках, спеціальних культур, угноєння, методики обробки ґрунту і цілу низку інших заходів, які для піскових районів мають безумовно величезне значіння.

Взагалі в короткій статті немає змоги хоча здебільшого описати діяльність Олешківської пісчано-меліоративної станції, але й того, що тут зазначено, гадаємо, досить для того, щоб мати деяке уявлення про ту надзвичайно велику й цінну роботу, яку провадить ця манісінька й для багатьох робітників землі та лісу невідома науково-дослідна одиниця.

Побажаємо їй на майбутнє ще більш продуктивної діяльності, а тим, хто цікавиться пісками – порадимо відвідати станцію й на власні очі упевнитися в тій користі, яку вона несе сільському господарству.

Мирошниченко М.
Райагроном Голо-Пристанського району на Херсонщині.

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 6. С. 26–27.

№ 55
ПРОТОКОЛ
НАУКОВОЇ РАДИ ОДЕСЬКОЇ КРАЙОВОЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ
ВІД 14 СЕРПНЯ 1929 РОКУ

14 серпня 1929 року

ПРИСУТНІ: т.т. Уман, Фоменко, Кудінов, Пеньковський, Сердюк, Зубрилов, Поплавський, Чаплинський, Гончаренко, Клочков, Фельдман, Федорчук, Івановський, Львович, Гринберг, Стомеров, Левін, Кузьмин, Дуцкер, Цуркан, Классен, Вікторов і Вікторова.

ГОЛОВУЄ – тов. Фоменко.
Секретар – тов. Стамеров.

ПОВІСТКА ДЕННА: Про організацію Одеської Зоотехнічної Довідної Станції.

СЛУХАЛИ:

Інформацію представника Досвідного Відділу Наркомземсправ тов. Умана про організацію в м. Одесі Окремої Зоотехнічної Досвідної станції.

Інформацію директора станції С.К. ФОМЕНКО про стан робіт Досвідної станції й зокрема відділу скотарства, та можливості щодо розділення Зоотехнічної станції й крайової досвідної станції. Тов. ФОМЕНКО зазначив, що досі роботу відділу скотарства ще не розгорнуто з приводу відсутності належної кількості робітників-фахівців, а також приїзду завідувача відділу тов. ЗУБРИЛОВА лише в Травні міс. Далі т. Фоменко довів низку причин, що заважають організації зоотехнічної станції на терені господарства «Дачна», а саме: 1/ неможливість з боку Краєвої Досвідної Станції відвести Зоотехнічній станції потрібної кількості землі, тому-що потреби Відділу Рільництва й інших відділів /а [.....носпробного], метеорології тощо/ ураховуються не менш як 130–150 гектарів придатної для досвідів землі, якої в господарстві «ДАЧНА» орієнтовно лише 180 гектарів. 2/ Неможливість відвести для зоотехнічної станції 14 кімнат за браком приміщення для Крайової Досвідної Станції. Щоб відвести зазначену кількість помешкань потрібно було б виселити робітників станції й деякі наукові заклади Досвідної Станції, що неминуче негативно б відбилось на роботі станції й призвело до небажаних непорозумінь між ціма 2-ма установами. 3/ Відсутність на ст. «ДАЧНА» відповідних будівель для Зоотехнічної станції. 4/ Відсутність достатньої кількості води для великої кількості худоби майбутньої зоотехнічної Станції, що виявилось в практиці господарювання цього року. 5/ Недоцільність і практичні утруднення організації спільної лабораторії. 6/ Загальні труднощі на малій території й з [малим.....], щодо приміщень тощо, організації двох окремих адміністративних господарчих одиниць, що на цілу низку років буде перешкоджати [.....ній] роботі обох установ і буде причиною до низки небажаних непорозумінь.

З приводу цього на думку Досвідної Станції і для Зоотехнічної станції можливо відвести або господарство Крайової Дослідної станції «ВАСИЛЬКІВКУ», або інше господарство, що знаходиться ближче до [.....], наприклад господарство Дітбудинку колишн. «Архієрейські хутори», господарство УРГО «ІЛЛІЧЕВКА», що разом з тим мають і достатню кількість землі й відповідні будівлі.

Інформація т. Зубрилова: про плян організації робіт відділів Скотарства Дослідної Станції та думку відділу скотарства щодо організації Зоотехнічної Станції. Тов. Зубрилов зазначає: 1/ Про головну наукову роботу по відділу Скотарства передбачалося проводити на терені господарств «ДАЧНА», при

наявності резервного господарства «ВАСИЛЬКІВЦІ» де повинна була бути база для племінної худоби відділу. 2/ Що відповідні питання програми повинні бути пов'язані з іншими відділами станції й розподілені між рівними відділами. Наприклад питання про досвіди з сіяними випасами було погоджено з відділами Рільництва, Агрохемії, Колдосвідів; теж – питання вивчалоя [...] справи. Далі т. Зубрилов підкреслює, що в момент організації Зоотехнічної станції ніяких принципових змін в роботі по скотарству не передбачається крім формального відділення Зоотехнічної Станції в окрему адміністраційно-господарчу організацію, а тому немає жодних підстав для відокремлення Зоотехнічної Станції на іншу територію. Як-що на терені господарства «ДАЧНА» міг працювати відділ Скотарства, так само може працювати й Зоотехнічна Станція. Що-до питання про підшукування для Зоотехнічної Станції іншого господарства т. Зубрилов категорічно висловлюється проти цього з приводу необхідності витратити на це велику кількість часу, в зв'язку з труднощами і невірешеністю цього питання, затримує обов'язково ще і досі нерозгорнуту роботу по скотарству.

В ПОРЯДКУ ОБГОВОРЕННЯ:

Тов. ФОМЕНКО відмічає, що зараз є можливість одержати для Зоотехнічної станції Господарство ДІТБУДИНКУ поскільки можна [в.....] господарство колишнє «АРХІЄРЕЙСЬКІ ХУТОРА», «ВАСИЛЬЄВКА», то [.....] тим паче як-що там зробити де-який ремонт приміщень. Колишні «Архієрейські Хутора» – господарство дуже підходяще для Зоотехнічної Станції /500 гект. землі, де-які будівлі, розташовані біля Одеси/. Що-до робіт Зоотехнічної Станції, т. Фоменко вважає за можливе розгорнути їх в перший рік й без власної земельної площі, саме на периферії, на місяцях, по спеціальних організаціях, що пропонують переведення цієї роботи.

Тов. УМАН зазначає, що раніш Наукова Рада Дослідної Станції ухвалила, щоб розгорнути наукову роботу відділу Скотарства на «Дачній» а-тому НКЗС, що передбачав розташувати відділ на «Васильєвці», переглянувши справу, згодився на це і затвердив постанову Наукової Ради. Досвідний Відділ НКЗС вважає, що зоотехнічна робота це є основна робота краю, що ніякої принципової різниці між роботою Зоотехнічної станції й відділу скотарства не має, а тому треба залишити Зоотехнічну станцію в господарстві «ДАЧНА» й приступити негайно до її організації.

Тов. ФОМЕНКО підкреслює, що відділ Скотарства Досвідної Станції і Зоотехнічна окрема станція – це різні речі у їх господарчій структурі, розмірі та діяльності і в їх взаємовідносинах зі станцією, а тому постанова Наукової

Наради, що її цілком було зрозуміло раніш, тепер втрачає само значіння й не може бути здійснена.

Тов. Луцкер відзначає, що Зоотехнічна станція повинна розгорнути широку і величезну роботу по скотарству й зокрема роботу по селекції, яка потребує великої кількості худоби і велику площу землі, а тому Зоотехнічна станція на господарстві «ДАЧНА» не раціональна й неможлива; треба-ж зараз її виділити і знайти інше більш підходяще Господарство.

Тов. КУДІНОВ нагадує про момент організації Досвідної Станції й розділення її з Генетичним Інститутом, при якому НКЗС суворо додержувалося крайового і комплексного принципу організації, якій зараз порушено, з приводу чого перед крайовою станцією знову постає питання про можливість нормальної роботи і розвитку надалі. Щодо відділу Рільництва – то останній не може розгорнути свої роботи на «ДАЧНІЙ» – якщо там буде Зоотехнічна Станція і їй буде відведено 100 гект. землі. Тому тов. КУДІНОВ настоює на негайному відділенні Зоотехнічної Станції і організації її в іншому окремому господарстві.

Тов. ЦУРКАН відмічає, що на території 100 гект. зовсім неможливо буде розгорнути широку роботу по скотарству, а тому господарство «ДАЧНА» не підходить для Зоотехнічної Станції й для останньої потрібно вишукати інше господарство, яке мало-би не менш як 500 гект. землі. Найбільш підходящим тов. ЦУРКАНОВ вважає господарство Дітбудинку.

Тов. Івановський нагадує про необхідність мати весь час на увазі інтереси всього господарства краю й не протиставляти зоотехнічну й рільничу роботу одну другій, а навпаки – намагатися її поєднати. Тому найкраще було-б дістати за допомогою місцевих органів [...] гектарів біля «Дачної» й при цій умові залишити Зоотехнічну Станцію на «Дачній». Але в разі неможливості збільшити площу на «Дачній» конче потрібно відділити Зоотехнічну станцію в окреме господарство.

Тов. ЧАПЛИНСЬКИЙ зазначає, що не треба зараз підіймати питання про доцільність або недоцільність організації окремої Зоотехнічної Станції поскільки це питання вже вирішено НКЗС, а безпосередньо приступити до відшукування підходящого для Зоотехнічної Станції господарства.

Тов. Зубрилов відмічає, що як він казав про 100 гект. землі то мав на увазі лише невелику кількість худоби, що повинні бути на «Дачній» для безпосереднього проведення досвідів, й крім того ще і господарство «Васильєвку» як резервну базу для племінної худоби. Тоді загальна площа Зоотехнічної Станції буде складати більше [...] гектарів і на ній можна буде розгорнути широку роботу.

Тов. Пеньковський зазначає, що одержати біля «Дачної» ще 500 гектарів не має ніякої дійсної можливості. Що до питання про подальший розвиток роботи Зоотехнічної Станції надалі – тов. Пеньковський висловлює сумнів про такі можливості на ст. «Дачній», як-що там будуть працювати дві установи: кінець-кінцем одна з них повинна буде перейти на інше місце. Тому зараз же треба це питання розв'язати і знайти для Зоотехнічної Станції інше підходяще господарство, щоб дати можливість обом установам нормально розвиватися.

Тов. Зубрилов знову підкреслює, що на ст. «Дачній» на його думку, можна розгорнути досвідну роботу по скотарству, поруч з розвиненням робіт Краєвої Станції.

Тов. УМАН відмічає, що Наукова Рада все-ж не довела ніяких досвідів про неможливість організації Зоотехнічної Станції в господарстві «ДАЧНИЙ» й необхідність змінити попередню постанову Наукової Ради. Перше зауваження про неможливість з адміністраційно-господарчого боку працювати двом окремим установам на терені одного господарства, треба вважати за неможливе. Далі, як-що можна було розгорнути роботу відділу Скотарства на «ДАЧНИЙ» про що свідчить попередня постанова Наукової Ради Станції, то тепер можна буде розгорнути і роботу Зоотехнічної Станції. Крім того, тов. УМАН зазначає: що для розвинення робіт по Скотарству зовсім не потрібно великої земельної площі й кількості худоби, тим більш, що зараз НКЗС має тверду установку на розгортання широкої роботи на периферії на місцях /колгоспах, радгоспах/ з метою втягнути населення в досвідну роботу. Що-до організації Зоотехнічної Станції в господарстві Дітбудинку тов. УМАН відмічає, що ремонт будівель там буде коштувати великої суми, якої НКЗС не може відвести Зоотехнічній Станції за 1 рік. Крім того, ще невідомо, чи можна буде одержати це господарство, а поки що робота по скотарству буде затримуватися й не буде розгорнута.

Тов. Клочков заявляє, що директор Станції ховав від нього листи НКЗС і неправильно інформував його про дійсний стан з організацією Зоотехнічної Станції, чому затримано було ремонти у «Васильівці», а тому він зараз вважає за неможливе улаштувати Зоотехнічну Станцію в господарстві «ДАЧНА» маючи на увазі, що Зоотехнічна Станція буде працювати в тому-же масштабі, як і відділ Скотарства.

Тов. Фоменко підводячи підсумки обговоренню, відмічає:

1/ Що Наукова Рада виносячи постанову про можливість організації досвідної роботи по скотарству в господарстві «ДАЧНА», мала на увазі лише відділ скотарства, як складову частину єдиної Краєвої Досвідної Станції, що мав розвиватися вкупі й рівнобіжно з іншими відділами станції, як-то намічав НКЗС.

2/ Що не тільки робітники в Досвідної Станції, а також і місцеві робітники – зоотехники вважають за неможливе організувати Зоотехнічну Станцію на терені господарства «ДАЧНА».

3/ Що найбільш підходящими господарствами для Зоотехнічної Станції, на думку Народи, з'являються господарства Дітбудинку кол. «Архієрейські Хутора», або господарство УРГО «ЛЛПЧІВКА», які можна буде дійстати, як-що НКЗС вживе рішучих заходів до цього.

УХВАЛИЛИ:

1/ Існування й нормальний розвиток на терені господарства «ДАЧНА» двох самостійних господарчо-адміністраційних установ, [.....] С-Х Досвідна Станція та Зоотехнічна Станція, маючи на увазі перспективи розвитку цих установ надалі, вважати за неможливе.

/При голосування проти цього були: т. Клочков, тов. Зубрилов/.

2/ Вважати за потрібне як найшвидше вжити заходів до [.....] й відведення під Зоотехнічну Станцію відповідного господарства за можливості близько від м. Одеси з достатньою земельною площею /посередньо можна намітити на такі придатні господарства як «Архієрейські Хутора» Дітбудинку та господарство УРГО «ЛЛПЧІВКА»/.

/При голосуванні утримався т. Зубрилов/.

3 приводе заяви т. КЛЮЧКОВА про те, що директор ховав від нього листи НКЗС та неправильно інформував його про дійсний стан справ з організацією Зоотехнічної Станції, Народа ухвалила:

1. Вважати що заява т. Клочкова не відповідає дійсності і [.....] й свідоме перекручування фактів, через те що: на минулій Науковій Раді за участю т. Клочкова, директор станції – в [.....] інформував всіх співробітників, як про всі нові положення [... ..], так і про прохання Досвідного Відділу НКЗС відвести Зоотехнічній Станції 150 гект. землі, 14 кімнат, збудувати [.....] лабораторію та вести спільну роботу по відділах [.....] та ЕКОНОМІКИ

2. Довести про визначене до відому НАРКОМЗЕМСПРАВ.

ГОЛОВА ФОМЕНКО

[Підпис]

З оригіналом згідно Секретар Стамеров.

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 10, спр. 567. арк. 118–120зв. Машинопис.

ДОСЛІДИ В СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Серпень 1929 р.

(Масові колективні досліді)

Сільське господарство нашого Союзу тепер цілком перебудовується з метою остаточно і назавжди ліквідувати всякі можливості недородів та голодовок. До перемоги над недородами покликано перш за все с.-г. науку. Що швидше цим знаряддям опанує сільське господарство, то скоріше й успішніше впораємося ми із згубними впливами посухи, безсніжних зимніх морозів тощо, то швидше та вище підвищимо ми врожайність наших ланів.

Але в різних країнах нашого Союзу сільське господарство ведеться різно, виходячи з того, які природні умови в даній місцевості: склад, багатство та родючість ґрунту, скільки випадає дощів, коли вони випадають, як усмоктуються в ґрунт та затримуються в ньому, як довго й стійко держиться сніг на полях зимою, які панують вітри та інш.

Через це дослідні станції розподілено по всій країні з таким розрахунком, щоб у кожній місцевості, більш-менш одноманітній своїми головнішими природними та господарчими умовами, що значно відрізняються цим від інших місцевостей, була своя краєва с.-г. дослідна станція. Вона повинна розробляти наукові засоби поліпшення сільського господарства, найпридатніші насамперед для даного краю.

Однак краєві дослідні станції неможливо розташовувати так густо, щоб усі райони, які вони обслуговують, своїми природними та іншими умовами були однакові. Наприклад, Дніпропетровська краєва дослідна станція веде наукову роботу, потрібну щоб піднести сільське господарство в посушливій східно-степовій смузі України. Але сказати, що ця смуга своїми природньо-господарчими особливостями однакова, неможна. А тому й наша східно-стєпова Україна ділиться на с.-г. райони (одна або декілька округ у районі). Кожний с.-г. район має свою районову дослідну станцію, яка й веде наукову роботу для свого району.

Чи цілком однакові природньо-господарчі умови в межах одного с.-г. району? – Ні, далеко неоднакові: різниця природніх та інших умов помічається не тільки між різними округами, а й поміж окремих частин однієї й тієї ж округи.

Візьмімо для прикладу Дніпропетровську округу. У західній частині округи панують західні вітри, тепліші й вогкі, а в східній-східні, сухіші й холодні. У північній та північно-західній частині випадає за рік дощів та снігу більш, ніж у південній та південно-східній. Навіть між такими близькими місцями, як Дніпропетровське та дослідна станція (6 верстов від станції Синельників по дорозі на Дніпропетровське) річна різниця опадів велика. У Дніпропетровському пересічно за рік 508, а на дослід- йій станції – понад 380 міліметрів.

Ґрунти в окрузі зустрічаються теж різні: ґрянні степові чорноземлі (більш як 7% перегною) – в Юр'ївському, Близнюківському, Петропав- лівському і Котівському районах, звичайні чорноземлі (до 7% перегною) – майже по всіх районах, змиті чорноземлі – у Дніпропетровському, Петриківському, В.- Дніпровському, Кам'янському та деяких інших районах; супісчані чорноземні, супіски та піски – понад берегами річок Дніпра, Самари, Вовчої, Терси, Орелі та інш.; солонці – у Петриківському, Н.-Московському, Царичанському та в незначній частині інших районів; південні шоколадні чорноземні – у Синельниківському, Васильківському, Солонянському та Межевському районах.

Час засіву та збір урожаю теж різні: засів та жнива у Близнюківському районі звичайно на два тижні пізніше, ніж у Н.-Московському та інших районах.

Такі ж різноманітності природніх умов можна найти і в будь-якій окрузі. У Запорізькій, наприклад, окрузі між Покровським, Оріхівським, Кам'янським, Софіївським районами існують істотні різниці у ґрунті, у кількості дощів та снігу, часі їх випадання, товщині й постійності снігу, часі засіву та жнив, глибочині ґрунтової води та інш. Те ж можна сказати про Чернігівський, В.-Токмацький, В.-Лепатихський, Генічеський, Терпінівський та інші райони, Мелітопільської округи.

Навіть різні частини одного й того ж адміністративного району можуть значно різнитись одно від одного у природньому відношенні. Далеко неоднакові, наприклад, західня й східна частини Царичанського району, Дніпропетровської округи, північна та південна частини Межевського району, північно-східня та південно-західня частини Чубарівського району, Запорізької округи й таке інше.

Різниця поміж пересічними врожаями ярої пшениці й ячменю в Петропавлівському районі невелика, тоді як у Синельниківському пересічний урожай ярої пшениці на багато менший за пересічний урожай ячменю.

Площа посівів ярої пшениці в Петропавлівському районі багато більша за

площу під ячменем; у Синельниківському ж та інших районах якраз навпаки.

У Близнюківському районі з ярових пшениць більше сіють гарновку, у сусідньому ж Петропавлівському районі майже виключно сіють м'яку білоколосу безосту й т. і.

Цей перелік дрібно-районової різниці природньо господарчих умов нашої східно-степової смуги можна б значно ще збільшити, але ми гадаємо, що вже досить ясна картина й з того, що ми сказали.

До цього часу дослідні станції на своїх полях проробили величезну роботу. На підставі наслідків цієї роботи певно намічаються шляхи й засоби поліпшення сільського господарства. Але, при тій різноманітності природніх та господарчих умов, що наведено вище, треба сподіватися, що місцями можуть бути кращими одні засоби піднесення сільського господарства, а місцями, навіть, зовсім інші.

І дійсно, життя показує, що науковий матеріал, розроблений на полях дослідних станцій, не може бути цілком перенесений у селянське господарство. Кожне міроприємство, що збільшує продукційність селянського поля, треба спочатку проробити в умовах цього господарства.

Треба винести дослід на селянське поле, щоб, так би мовити, його підтвердити. Треба дослід повторити на селянському полі або навіть поставити новий, поки ще непророблений на дослідній станції, але потрібний і цінний для місцевого господарства.

Але для того, щоб дослід був переконливий, щоб з наслідків його можна було користуватися цілком упевнено, треба: поперше, правильно поставити, провести та обрахувати його, а, подруге, дослід однаково треба поставити й провести не лише в одному господарстві, а в багатьох, у даній місцевості, господарствах з однаковими природньо-господарчими умовами.

Коли дослід однаково проведено в 10–12 господарствах одного села і наслідки цього досліду за 3–4 роки приводять до одного висновку, то цьому висновкові можна цілковито довіритися. У разі ж, коли дослід провадиться лише в одному або небагатьох господарствах, то наслідки, одержані за той же строк, мало надійні й користуватися з них ризиковано. Більшої надійности висновків в останньому випадку можна дійти довшим строком проведення дослідів. Тим-то проробку поліпшених засобів рільництва треба провадити в масі селянських господарств. Звідси досліді у селянських господарствах і зуться колективними або масовими (в Америці вони зуться «кооперативними дослідями»).

Очевидно, що колективні досліді не тільки дають цілком надійні вказівки про поліпшення місцевого господарства, але через них ці вказівки набувають потрібної певности, переконливости значно скоріше, ніж на роботі на одній

земельній ділянці в одному господарстві.

Для нашого сільського господарства, коли нам конче потрібно хоч там що, а догнати передові країни світу, а потім і перегнати їх щодо господарювання, такий прискорений спосіб наукового опрацювання с.-г. питань, і одночасно запровадження їх в практику сільського господарства, подвійно важливий і потрібний.

У таких країнах, як Сполучені Штати Північної Америки, де с.-г. дослідна справа розвинута набагато більше ніж у нас, колективні, або як там їх звуть, кооперативні дослідні, щороку набувають все більше й більше різнобокого значення в розвитку сільського господарства, притягуючи якнайширші кола тамошнього селянства. Навіть Німеччина, що за виразом небіжчика проф. Тиміряєва, – «загубила підрахунок своїм дослідним станціям»), не вважаючи на це, за останнє десятиріччя звернула виключно велику увагу на поширення колективних дослідів в селянських господарствах (у Німеччині вони зветься «кольцеві досліді»).

У нашому східньо-степовому краї колективні дослідні проводять так:

Дослідні станції разом з агроперсоналом всього краю розробляють програму роботи, цеб-то встановлюють, які питання треба в першу чергу вивчити за допомогою колективних дослідів, складають інструкції про те, як треба ставити та проводити і підраховувати досліді. Далі добирають через райагрономів, с.-г. школи, школи семирічки й т. інш. найтипівіші господарства, щоб закласти в них досліді, видають для дослідів все потрібне, чого в господарстві селянина-дослідника бракує.

Влітку агрономи дослідної станції об'їжджають господарства, де закладено дослідні ділянки, проводять там потрібні спостереження ц дають вказівки на місці, як треба провадити роботу на дослідній ділянці та як підраховувати врожай, щоб при цьому не було помилок (невірно поставлені досліді виключаються зовсім з підрахунків). Такий догляд за дослідними безумовно потрібний через те, що селяни здебільша не знають, як саме проводити їх. Крім того, місцеві робітники – агрономи, вчителі, у зв'язку з переважанням своїми обов'язками, не завжди добре добирають господарство для дослідів. Через це деякі з цих господарств ставляться до дослідів не завжди серйозно і такі досліді доводиться губити. Витрачені на них кошти даром пропадають і кількість урахованих дослідів зменшується, а одержання точних висновків відтягується. Було б правильніше, якби дослідна станція мала на місцях для цієї роботи свій постійний персонал, який би й керував всією роботою, починаючи з добору господарств та закінчуючи збиранням та обліком

урожаю дослідних ділянок.

Нажаль, для цього поки що нема достатніх коштів. Через це єдина надія на те, що на допомогу дослідним станціям прийдуть всі живі сили села, все найкраще й передове, всі кому близькі й дорогі життєві інтереси трудящого селянства та сільського господарства цілого краю.

Серед селян є багато природних дослідників з великим досвідом, накопиченим за цілі покоління хліборобів. Але їх досліді пропадають для околицького населення через те, що працюють вони відокремлено і не можуть поставити досліді так, як слід, та зробити з них відповідні правильні висновки. Що скоріш будуть виявлені такі господарства, що більше їх буде брати участь у проведенні колективних дослідів, що правильніші будуть ці досліді, то скоріше будуть розв'язані важливіші питання перебудови сільського господарства на нових технічних та організаційних підвалинах.

Величезне значення колективних дослідів полягає ще й у тому, що наслідки їх без утруднень переходять до поодиноких селянських господарств. Тут нема місця недовір'ю з боку господарів, бо кожний из селян-дослідників сам від початку й до кінця провадить досліді в своєму господарстві, на своєму полі, переконуючись в перевагах або хибах засобу, що досліджується. Він же буде й найкращий пропагандист та агітатор за ті засоби, у користі та перевазі яких він переконався на своїй дослідній ділянці.

Отже справа вишукування нових шляхів піднесення добробуту селянства стає насамперед справою самого селянства. Розвиток широкої мережі колективних дослідів є невідкладне завдання сьогоднішнього дня.

Далі відкладати цього неможна. У противному разі ми будемо засуджені на неминучі, що багато коштуватимуть господарству, хиби при проведенні міроприємств поліпшення місцевого сільського господарства. Тих, що бажають узяти участь у проведенні колдослідів, просима повідомити про це на адресу: *Синельникове, Красна с.-госп. дослідна станція, мережі колективних дослідів.*

У наступних числах нашого журналу ми розповімо, як треба ставити досліді в селянських господарствах, які питання пророблюються в колдослідах та які наслідки вже є в нашій роботі.

Мавроді.

Дніпропетровська краєва с.-г. дослідна станція.

Передрук з видання : За нове господарство. 1929. № 1–2. Серпень. С. 37–40.

КУРСИ ДЛЯ КОЛЕКТИВІВ ПРИ ОДЕСЬКІЙ КРАЙОВІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ДОСЛІДНІЙ СТАНЦІЇ

Серпень 1929 р.

Наслідки науково-дослідних робіт Дослідних Станцій Надчорноморського Краю мають бути застосовані перш за все в колективних господарствах нашого степу.

Ось через що Одеська Крайова Сільськогосподарська Дослідна Станція через свій Відділ Застосування намічає в майбутньому 1929-30 році цілу низку заходів щодо обслуговування колгоспів.

Які першочергові завдання стоять перед колгоспами, як культурними соціалістичними осередками нашого сільського господарства?

Наші колгоспи мусять стати зразковими, добре організованими господарствами, де собівартість сільсько-господарської продукції виходить набагато дешевше проти одноособистого індивідуального господарства.

Крім того, колгоспи повинні стати розсадниками високосортового насіння найцінніших та прибуткових рослин Степу, прищеплених на американських корінцях європейських саджанців винограду, розплідниками всіх видів племінної худоби тощо.

Постанова Уряду щодо підвищення врожайності та саме життя в сучасний момент ставлять великий попит на зазначений висококультурний насіннєвий висадковий та племінний матеріал.

Колгоспи та радгоспи і повинні в першу чергу цей попит задовольнити.

Для того, щоб справу організації насінвиробництва, розведення племінної худоби та висадкового матеріалу інтенсивних культур поста-вити на правильну наукову базу, Одеська Крайова Сільсько-Господарська Дослідна Станція заводить до плану робіт Відділу Застосування на 1929-30 рік переведення на Одеській Дослідній Станції низки Курсів для членів колгоспів.

Мета Курсів – підготувати з членів колгоспів добре освітчених техніків, які у себе зможуть цю справу організувати так, як це роблять у своїх насіннєвих та племінних господарствах Дослідні Станції та кращі колгоспи.

Звісно, трудно підготувати одну людину, щоб вона одразу була за техніка з галузів насінвиробництва, племінної справи, виноградарства тощо.

Через це Одеська Крайова С.-Г. Дослідна Станція намічає організувати 3 окремих курсів насінвиробництва, скотарства та виноградарства.

На кожні з цих Курсів запрошується членів з тих колгоспів, що ведуть або гадають організувати в своєму господарстві одну з цих галузей, як основу господарювання.

Справу цю повинні обговорити всі Окр. Колгоспспілки нашого краю, а саме таких округ як: Одеська, Миколаївська, Херсонська, Мелітопольська, Первомайська, Зінов'ївська, Криворізька, Запорізька та АМРСР і намітити, з яких колективів в першу чергу потрібно ко-мандирувати на ці курси людей.

Одночасно, колективні та кооперативні агрономи та самі колгоспи повинні обговорити цю справу у себе і зв'язатись з Окрколгоспспілкою, що вже мусить вибрати най- придатніших кандидатів.

Кожні Курси мають навчити за два рази 100 чоловіка. Отже, 300 колгоспів нашого краю матимуть можливість навчитися як слід організувати котресь виробництва.

Крім того, Одеська Кр. Сільсько-господарська Дослідна Станція гадає вперше організувати одно- місячні курси з хатнього господарства для жінок, членів колгоспів.

На цих Курсах викладатимуть: про продукти, їжню підготовку та зберігання, кулінарію (годування страви), догляд дітей та їхнє виховування, догляд за молодняком скоту, гігієну, молочарство, птахівництво, городництво, крій та шиття тощо, тобто головні галузі господарства, що їх переважно обслуговує жінка.

Поскільки організація таких курсів є перша спроба у нас, то дуже бажано було б знати думки жінок членів колгоспів з приводу програму курсів: що треба було б ще додати і що може викинути.

Отже, Станція чекає на це питання відгуку від Окр. Колгоспсекцій, а також агрономів та самих колгоспів.

Курси передбачається організувати в Одесі протягом листопада-грудня місяців поточного року.

Агроном Б. Івановській

Одеська Крайова С.-Г. Дослідна Станція.

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 8. С. 23–24.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ В РОБОТІ ХЕРСОНСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ

Серпень 1929 р.

Район Херсонської с.-г. Дослідної станції, зокрема його південна частина – це межа дійсности застосування методів сухого рільництва в боротьбі проти посухи. Цей район періодичного зрошення переходовий до районів постійного суцільного штучного зрошення, як єдиного радикального способу боротьби з посухою.

Вивчання методів зрошення, до-бір культур та сортів їх для вирощування в умовах зрошувального господарства, вивчання норм та часу зрошення тощо і є логічне завершення побудови науково-до-слідчої роботи Херсонської Дослідної Станції. Багаторічні досліди з сухого рільництва дали низку позитивних здобутків, вживання яких у сільському господарстві степу гарантує певне підвищення врожайности та забезпечення значної ви-тривалосте рільництва.

В зв'язку з реалізацією проекту Дніпрельстану для сільського господарства степу відкриваються зовсім нові перспективи.

Базуючись на 40-річних висновках з минулої роботи Станції, на попередніх досвідах останніх років, а також орієнтуючись на майбутні перспективи степу, Херсонська Дослідна Станція висуває за одне з першорядних завдань – завести в культуру та всебічно вивчити спеціальні, зокрема нові технічні товари в культури в умовах сухого рільництва, як і зрошення.

За найцікавіші рослини для пів-денного степу, багатого на соняшне сяйво та тепло, ми вважаємо кенафу, рицину, кунжут, ара-хіс, соняшник, сорго, сою, табак, бавовняник, люфу, лікарські рослини і т. ін.

Крім низки рослин польового клину, слід звернути увагу на ви-вчання культури городних рос-лин, на виноградництво та садівництво, які в найближчому майбутньому матимуть величезну вагу в побудові сільського господарства, зокрема коли здійснять зрошення. Цей напрямок та поширення роботи Херсонської с.-г. Дослідної Станції цілком диктують ті перспективи, до яких ми прагнемо в зв'язку з реорганізацією степового господарства на основі інтенсифікації та індустріялізації його, з рішучими намаганнями піднести врожайність та продуктивність сільського господарства.

Відповідно до такої установки, Херсонська Дослідна Станція перебудовує

свою програму діяльності, поширює обсяг роботи і організовує свою науково-дослідну роботу.

Основний напрямок роботи від-ділу рільництва є – вивчення боротьби з посухою засобами сухого рільництва та раціоналізації польового господарства. У зв'язку з цим, відділ рільництва підшукує нові культури та сорти, що краще витримують посуху, ніж звичайні колосківці, вивчає спеціальні та технічні рослини (олійні, прядивні, пахучі, лікарські і т. ін.), вивчає техніку культивування різних найцікавіших культур (пари, попередники, способи посіву, час висіву тощо), працює над вирішенням кормового питання для степу в розрізі підшукування однорічних та багаторічних трав, соковитих та ін. кормів, вивчає способи відновлення родючості ґрунту (пари, гнойове та мінеральне угноєння, штучні залоги) і т. ін.

До складу відділу рільництва входить дослідне поле, ботанічний ланок, с.-г. метеорологічна станція.

Відділ зрошення складається з 3-х головних частин: дослідного поля, дослідного городу та саду. Найближчими часами передбачається закласти ще дослідного виноградника. Головні питання, що розробляє відділ зрошення, по окремих частинах такі:

Зрошувальне дослідне поле: вивчає час та норми зрошення найголовніших рослин (картопля, бавовняник, кенафа, арахіс, рицина, кукурудза, пшениця і т. ін.), з'ясовує вплив штучного та гнойового угноєння в умовах зрошення на різних культурах, досліді із зрошенням різних технічних, олій-них волокнуватих, кормових і т. ін. культур, вивчає поживні, підсівні та мішані культури в умовах зрошення. Поряд з цим відділ зрошення намагається розвинути роботи з вивченням способів зрошення і різних технічних моментів техніки зрошення, але досі через обмеженість коштів ця робота ще не набула належної ваги.

Дослідний город вивчає питання сортовипробування в умовах зрошення різних овочевих куль-тур, підшукує строки та норми зрошення для найголовніших городніх рослин, вивчає вплив різного угноєння, а також вивчає питання про найінтенсивніше використання городньої площі.

У досліднім саду закладається досліді з вивченням часу та норм зрошення яблунь, груш та абрикос, досліджується різні сорти груш, яблунь та абрикос, а також вивчається вплив зрошення на ріст та врожайність карликових груш та яблунь. Окремо стоїть ро-бота з вивченням технічного перероблювання продуктів виробництва (а в майбутньому ще садівництво та виноградництво).

Останнього часу знімається питання про вивчення культури різних рослин

на солонцях та способи поліпшити їх за допомогою зрошення.

Відділ агрохемії органічно зв'язаний з роботою інших відділів. Вивчаючи фізичний та хемічний стан ґрунту, хемічний склад продукції врожаю залежно від культурних способів та сортів в умовах сухого рільництва, відділ агрохемії так само вивчає ці питання і в пристосуванні чи обставинах зрошення. Тепер відділ агрохемії розробляє такі головні теми: вплив багаторічного культурного режиму на фізичний та хемічний стан ґрунту, вплив зрошення на засоління ґрунту, а також взагалі на фізичний та хемічний стан ґрунту, вплив угноєнь на зміну властивості ґрунту як в умовах зрошення, так і сухого рільництва, вплив зрошення, техніки культури та сорту на якість продуктів врожаю, вплив засоленості ґрунту на якість продукції врожаю тощо.

Цілком зрозуміло, що Дослідна Станція не може обмежитись у своїй дослідній роботі лише на території самої станції. Вона повинна поширювати, поповнювати та удосконалювати свою діяльність коштом широкої закладки та зміцнення постійної мережі колдослідів у наочільнім районі. Нарешті – поширення діяльності Дослідної Станції вимагає від неї постійного зв'язку з с.-г. життям та утворення певної системи передачі на село всіх своїх наукових досягнень.

Відповідно до цього скеровується робота відділу пристосування, на який покладено обов'язки ще й вивчати окремі методи агровпливу, вивчати придатність тих чи тих висновків Станції щодо практичного господарювання, доглядати за технікою господарювання та ви-являти найпекучіші завдання з с.-г. життя.

Завершення всієї роботи дослідного характеру з боку техніки становить економічне зґрунтовання всіх здобутків Дослідної Станції.

Ось в коротеньких рисах ті основні напрямки в роботі Херсонської -г. Дослідної Станції, яких вона додержується тепер, виконуючи ті завдання, що покладає на неї сучасність в зв'язку з постановою проблеми піднести врожайність, ре-організувати та індустріалізувати сільське господарство степу.

Я.І. Підгорний

Херсонська С.-г. Дослідна Станція.

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 8. С. 27–28.

СЕЛЯНСЬКІ КОЛЕКТИВНІ ДОСЛІДИ З ОЗИМИМИ ХЛІБАМИ (ЗА ПРОГРАМОЮ ХЕРСОНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ)

Вересень 1929 р.

Вивчання кращих гатунків с.-г. культур та техніки сухого рільництва в умовах селянського (колективного й індивідуального) господарства району Херсонська С.-Г. Дослідна Станція переводить з 1925 р. за допомогою мережі селянських колективних дослідів.

Посіви озимих хлібів у колдослідах вивчаються з боку, перш за все, Сортовипробування озимої пшениці, а саме тих гатунків, що на Дослідній Станції виявили себе як найврожайніші.

Такі гатунки – це: кооператорка, степнячка й українка.

З осени поточного року до сортовипробування вводять нові для району сорти озимої пшениці, що в зиму останніх років виявили себе як досить зимостійкі, наприклад: гостіанум № 237 – Саратовської Дослідної Станції, Білоколоска – Херсонської Дослідної Станції, № 117 – Харківської Станції та Корхова № 105.

Щоб порівнювати з сортовими, в досліді висівається місцеву селянську пшеницю.

Не менш важливим питанням в колдослідній роботі з озиминою є вивчання техніки посіву, що спрямована на утворення умов захисту озимих посівів від вимерзання.

З цього погляду вивчання посіву, наприклад, озимої пшениці в су- мищі з насінням гірчиці, рапсу (2 клг. на 100 клг.) щоб затримувати сніг узимку, або утворити захисні кукурудзяні й соняшникові смуги – становить важливе завдання селянських колективних дослідів сучасного моменту.

Далі, справа з гущиною висіву озимої пшениці.

Спостереження над вимерзанням озимини поточного року доводять, що густіші посіви пшениці краще протистояли вимерзанням.

На підставі таких спостережень, селяни зробили висновки про потребу збільшити норму висіву озимої пшениці з 5-6 пуд. до 7-8 пуд. на десятину.

Таке сквапливе розв'язання питання є зовсім необгрунтоване, бо ще не перевіряли його в умовах досліду.

Отже, селянські колективні до-сліди повинні дати більш менш певну відповідь на самим життям поставлене питання.

Надзвичайно цікава далі робота колективних дослідів – це з мінеральними угноєннями, які вносить Станція в парові лани, виготовлені під озиму пшеницю.

Короткотермінова (один рік) спроба з суперфосфатом у 1927 р. на супісчаних і каштанових землях дала досить визначні наслідки: збільшився врожай до 56% на супіскових ґрунтах і на 17% – на каштанових.

Розпочатий колдосвід продовжу-ється і тепер. Вивчають три норми мінеральних угноєнь: 22,5 кгр., 45 кгр. і 90 кгр. фосфорної кислоти на гектар.

Дослід переводять з озимою пшеницею.

Нарешті в районі пісчаних ґрунтів Лівобережжя Херсонської Округи досліджується, як впливає зелена маса лупину на врожаї озимих жита й пшениці.

Несприятливі кліматичні умови останніх 3-х років (посуха й вітри, що видувають посів) не дають змоги зробити будь-які певні висновки з дослідів. Отже, робота з посівами лупину в колдослідах на пісках продовжується.

Таким чином бачимо, що програмою своєю мережа селянських колективних дослідів з озимими хлібами охоплює найголовніші питання, що їх висовує сучасна наука й-практика.

Але поза межами офіційної про-грами роботи Дослідної Станції в колдослідах, залишається необмежена кількість ще не вирішених і разом з тим дуже важливих і цін-них для нас питань, як от наприклад: глибина посіву озимої пшениці, способи передпосівної обробки гру-нту, різні способи посіву (рядовий, букарний) і т. ін.

Все це своєчасні й потрібні дослідів в зв'язку з ріж- ним реагуванням відповідних посівів на зими минулого й поперед-нього років.

Для переведення останньої роботи є дуже великі можливості: зостається не охоплена від мережі колдослідів Дослідної Станції низка, так би мовити, вільних колгоспів, що з успіхом і великою користю для всього сільського господарства краю можуть переводити цінну наукову роботу.

Без участі в колективно-дослід-ній роботі для виявлення й вивчення різноманітних важливих питань техніки й економіки сільського-господарства, без бажання аналізувати ці питання й шукати на них від-повіді – не може існувати й правильно розвиватись жодне сільське господарство.

Отже, ні одно господарство не повинно бути осторонь від колективно-дослідної роботи.

Шляхом дослідів вивчаймо своє господарство.!

Ширте мережу колдослідів з озимими хлібами!

Колективним розумом у похід на науку!

Степаненко З.

Херсонська Сільськ.-Господ. Дослідна Станція.

Передрук з видання: Степове господарство. 1929. № 9. С. 13–14.

№ 60

ЗА КРАЩЕ НАСІННЄВИРОБНИЦТВО (ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ОКРУЖНИХ НАСІННЄСОЮЗІВ)

Вересень 1929 р.

У низці заходів, що дають можливість піднести врожайність, одне з визначних місць повинно зайняти просунення в практику селянських господарств чистосортowego насіння. Теперішніх часів майже всі господарі знають, що засіви чистосортowego насіння дають далеко більші врожаї ніж засіви звичайних місцевих сортів.

Останніми роками наші селекційні станції виплекали немало сортів, що своєю врожайністю, здатністю перебувати несприятливі кліматичні умови (як посуха), а також своїми технічними якостями набагато переважають місцеві звичайні сорти. Вивчення різних сортів на наших дослідних установах показало, що найкращі селекційні сорти дають надвишку на 25-30%, коли їх рівняти з місцевими сортами і, крім того, вони кращі своїми технічними якостями: — дають більший відсоток виходу борошна і кращі на хліб. Так, наприклад, всім відомі сорти озимої пшениці «кооператорка» та «українка» мають зазначені переваги проти місцевого сорту банатки. Якщо звернемось до інших культур, то побачимо, що й в цих культурах селекційні станції мають визначні досягнення. Ось, приміром, соняшника виплекано такі сорти, що рівняючи до місцевих сортів вони дають більший врожай, мають більш олії і зовсім не пошкоджуються шкідником, що його звать — «соняшникова міль».

Була б велика помилка, якби зо всіх оцих переваг селекційних сортів не скористались у наших селянських господарствах. Тим то за постановою нашого Уряду визнано, щоб поряд з іншими агротехнічними заходами, здійснити протягом ближчих 5-6 років повну зміну місцевих сортів сортами врожайнішими

і кращими своєю якістю.

Завдання щодо зміни місцевих, маловрожайних сортів кращими та врожайнішими можна успішно здій-снити лише в тому разі, коли ми щороку матимемо достатню кіль-кість чистосортового насіння для масового постачання селянським господарствам. Наші селекційні станції випускають щороку дуже обмежену кількість селекційного насіння, що становить сотні і лише в най-кращих випадках тисячі пудів, а проте щоб здійснити зміну сортів щорічна потреба в сортовому на-сінні кожної округи становитиме декілька сотень тисяч пудів.

Головне завдання в даному разі полягатиме в тому, щоб ту невелику кількість селекційного насіння, яку випускають селекційні станції, збільшити через вирощування до такої масової кількості, яка задовoliла б потреби селян. Це можливо здійснити лише через організацію селянських насінневих господарств.

Своїм технічним устаткуванням (будівлі, реманент), підготованістю керівного персоналу, та територіальним розташуванням насінневі господарства повинні забезпечити зручність постачання насіння хліборобській людності. Треба взяти до уваги, що насіння того самого сорту потрібно змінити по певнім часі, бо сортова якість засівів зменшуватиметься, їх засмічують інші сорти. До того ж селекційні станції весь час працюють над тим, щоб викохати нові, ще кращі сорти; отже зміна сортів становить завдання постійне.

Поряд з тим рік-у-рік набувають ваги ріжні галузі скотарства. Відповідно до цього ставиться завдання задовільно вирішити питання про корми, а це пов'язано з тим, як постачатиметься насіння кормових трав та корінників. Останніми роками цього насіння бракувало і тому за чергове завдання було організувати вирощування насіння кормових трав, як на те, щоб забезпечити місцевий попит, так і для вивозу в інші райони задля експорту.

Нарешті, в умовах деяких округ і зокрема Одещини, городництво має не мале значення, а в зв'язку з накресленим пляном зрошення (Дніпрельстан,) Наддністров'я то-що, воно набере ще більшої ваги і, виходить, ще збільшаться завдання щодо забезпечення городницьких господарств високоякісним насінням. У городництві ми якраз маємо найменші досягнення щодо виплекання нових сортів, а це ще ускладняє справу забезпечення городницьких господарств насінням.

Крім перелічених завдань щодо нагромадження та вирощування насіння, не менш важлива є організація раціонального використання насіння з тим, щоб одержати від нього найкращі наслідки.

Складність та відповідальність завдань щодо насінневирощування та насіннепостачання висунули по требу вилучити цю справу в самостійну галузь роботи і zorganizувати для виконання цього спеціального вида кооперації окружних насінневих союзів.

До цього часу насіннева справа по більшості степових округ була зосереджена в Сільгоспспілках чи по Кредитспілках по польових та кормових культурах і в Плодоспілках тощо по городніх. А як пошири-лося завдання в насінневих справах, а також підсилилось значення якісних моментів у насінневій роботі, то постала потреба вилучити спеціальну кооперацію з відмінними методами роботи і спеціальним для цього персоналом. Такі насінневі союзи утворено в Одесі й утворюється в інших округах. Найближче завдання насінневих союзів становить організація своєї периферії. За головні опірні пункти в справі виробництва насінневого матеріалу повинні бути колгоспи, окремі земельні громади та радгоспи.

Роботи новим союзам має бути багато, робота ця серйозна і склад-на. Ми певні того, що нові союзи виконують всі завдання, що їх ставить наше сільське господарство та провідні партійні й радянські установи в питаннях перебудови та піднесення сільського господарства.

Агроном Я.А. Поляков

Одеська Сільгоспспілка

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 9. С. 15–16.

№ 61

ПРО УТВОРЕННЯ ПРИ ЖУРНАЛІ «СТЕПОВЕ ГОСПОДАРСТВО» НІМЕЦЬКОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИДАННЯ «DIE STEPPEN WIRTSCHAFT»

Жовтень 1929 р.

До останнього часу німецька с.-г. людність півдня України не мала сільсько-господарського журналу друкованого рідною мовою. Одеська Крайова С.-Г. Дослідна Станція, що видавала свій двомісячний журнал «Степовий Досвідник», перетворений тепер на двотижневий селянський – «Степове

Господарство» ще минулого року звернула увагу на це явище, проте підійти вщерть до цього питання вона змогла тільки тепер. І зараз її видавничий осередок – Відділ Застосування – порушив клопотання перед Головлітом України про дозвіл видавати при «Степовому Господарстві» окремих німецький журнал «Die Steppenwirtschaft».

Є цілковита надія, що це клопотання задовольять. Отже, нарешті чимала німецька с.-г. людність Степової смуги України та почасти Криму, північного Кавказу та Поволожжя матиме свій журнал, що повинен стати для неї таким же провідним органом, як і «Степове Господарство» для хліборобів степової смуги – українців. Однак, щоб утворити зовсім нове видання, мати тільки дозвіл на це не досить. Треба ще перевести величезну підготовчу організаційну й агітаційну роботу, привернути до цього питання увагу громадських та с.-г. організацій і широких кіл німецької людности. З цього погляду Відділ Застосування вжив всіх залежних від нього заходів, звернувшись до Зав. Німсекцій Окрпарткомів, Окр. 3. В., Окресільгоспспілок, Окрколгоспсекцій, Окромолочарспілок, Окрвинсоюзів та ін.

15 степових округ України, а також до РВК'ів, сільрад, с.-г. т-в, земгромад, т-в СОЗ тощо – німецьких районів з листом, де він докладно з'ясував мету утворення й напрямок журналу і просив всіляко допомогти найширше оповістити про нього німців-хліборобів і зосередити навколо нього громадську думку. Окремо Відділ звернувся до Наркомземсправ про підтримання з свого боку і клопотання Відділу перед Головлітом та призначити грошову дотацію. Наркомземсправ негайно ж відгукнувся і обіцяв приділити для журналу 2.000 карб. Є відомості, що різні організації, до яких Одеська Крайова С.-Г. Дослідна Станція звернулася теж за грошовою підтримкою, намічають асигнувати на видання німецького журналу певні суми, що край потрібні для початку роботи, доки не набрано достатньої кількості передплатників.

Отже, угайка ніби то тільки за дозвілом. Журнал припущено видавати раз на місяць, в обсязі 3 друк, аркушів, друкуватимуться в ньому почасти найцінніші статті, із «Степового Господарства», перекладені на німецьку мову, почасти матеріал цікавий лише для німецької с.-г. людности – обмін дослідом між собою і з-закордоном, зокрема Німеччиною; деякі дані, пристосовані до умов Криму та ін. Проте, залишається найголовніша частина ро-боти – виявити наскільки в дійсності відповідає видання такого журналу бажанню й реальній потребі німців-хліборобів, як окремих господарів, так і зорганізованих в різні об'єднання, інакше мовити, зібрати головний кадр передплатників і певну матеріальну базу. В цій справі Відділ звертається до всіх перелічених установ і організацій з

проханням виділити грошову допомогу і як зазначувано вже сподівається, що всі ці організації відгукнуться, а також провести попередню передплату, де можна централізованим порядком, як от сільгоспспілки, колгоспсекції, молочар і винсоюзи для своїх т-в, колгоспів, земгромад та ін. політ-освіти – для сельбудів, РВК'и – для сільрад тощо, а серед індивідуальних господарів – через обговорення на сходах і передплатні листи за допомогою секретарів сільрад. Орієнтовно журнал коштуватиме 2 крб. 50 коп. на рік, при чім, що більш буде передплатників, то більш можна буде зменшити вартість журналу. Зокрема Відділ звертається до зав. Німсекцій з проханням, за гарним прикладом Одещини, влаштувати засідання разом з представниками зацікавлених окр. установ і організацій, обговорити питання про бажаність мати для німців-хліборобів окреме видання рідною мовою, виявити розмір грошової дотації на цю мету і кількість передплат, що їх зробить централізованим порядком кожна Уста-нова та винести відповідну ухвалу.

Виходить, що діло стоїть за передплатниками. Сподіватимемось, що німецька с.-г. людність щиро відгукнеться на намір Од. Кр. С.-Г. Дослідної Станції утворити для нього провідний с.-г. журнал рідною мовою і всіляко підтримає це видання на перших кроках його існування.

С. Грибов

Відділ Застосування Одеської Кр. С.-Г. Дослідної Станції.

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 10. С. 22–23.

№ 62

ІЗ ПЛАНУ РОБІТ ВІДДІЛУ ЗАСТОСУВАННЯ ОДЕСЬКОЇ КРАЙОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ

Жовтень 1929 р.

Сучасність ставить перед Відділами Застосування дуже складні й відповідальні завдання. Сільське господарство СРСР, в тому числі й України, що в масі своїй є відстале супроти майже всіх інших культурних країн, повинно різко змінити темп свого розвитку, щоб дати достатню для бурхливого зросту промисловости сировинну та харчову базу.

Такий прискорений розвиток вимагає не тільки прискорення застосування в господарствах всіх відомих тепер раціональних агротехнічних способів, а насамперед, зруйнування старих організаційних форм його через об'єднання поодиноких господарств у великі колективи з усупільненими засобами виробництва.

Отже в цей дуже відповідальний час Відділи Застосування Дослідних Станцій мусять якнайширше роз-горнути свою роботу, щоб притяг-нути до неї громадську та кооперативну агрономію та, використовуючи якнайширше журнали, га-зети, популярні видання тощо, впроваджувати в селянські маси агрономічні знання, що пристосовані до реальних можливостей певних районів .та окремих груп господарств.

Відділи Застосування, що здебільшого до цього працювали за старим звичаєм, потихеньку, повинні якнайшвидше знайти нові форми своєї роботи, щоб одночасово охопити як соціалістичний, так і індивідуальний сектор села, разом з цим вивчаючи наслідки всіх взагалі засобів, спрямованих на сприяння колективізації та піднесення сільського господарства.

Тому Відділи Застосування, які ні характером та обсягом минулої роботи, ні складом співробітників, ні розміром грошових асигнувань не були підготовлені до постановлених перед ними тепер великих і неконкретизованих завдань, стоять тепер у деякій мірі на переломі; вони шукають нових форм роботи, що відповідали-б сучасному термі-нові реконструкції сільського господарства.

От чому й плян Відділу Застосування Одеської Крайової Сільсько-Господарської Дослідної Станції треба вважати за спробу знайти нові шляхи й способи роботи, що дійсно охоплювали б масу селянства й допомагали б йому в пере-будові господарства.

В першому мінімумі майбутньої роботи Відділу Застосування очевидно стоятиме обслуговування колгоспів та підсилення роботи серед селянської маси для втягнення її в процес колективізації. На цей бік головно скеровано роботу за пляном наступного року. За пляном робота в колгоспах провадитиметься в двох напрямках, а саме: 1) через організацію заходів для впровадження доцільних і корисних техніко - організаційних способів господарювання в колгоспах і 2) через організаційне та методологічне керівництво агрикультурною роботою колгоспів серед околичної людности.

Із засобів запровадження новіших техніко-організаційних способів у колгоспи намічено насамперед перевести для їхніх членів курси: з насіннєвиробництва, скотарства, інтенсивних культур півтора місячних та місячні

курси для жінок з хатнього господарства⁹.

Для реального зв'язку з колгоспами передбачається участь фахівців Відділу в ОкрНарадах і ОкрЗ'їздах Колгоспів Надчорноморського Краю двічі на рік у кожній окрузі.

Далі намічено зорганізувати через Окрколгоспсекції екскурсії членів колгоспів на Крайові С.-Г. та спеціальні Дослідні Установи м. Одеси й районів Дослідні Станції таким способом, щоб кожна округа перевела не менш як 2 екскурсії хліборобсько-скотарську і з інтенсивних культур, в кількості пересічно 30 чол. Зокрема для Одеської Округи передбачається зорганізувати по одній екскурсії від кожного району в такій же кількості.

Потім намічається перевести соціалістичне змагання поміж окремими колгоспами через селянський журнал „Степове Господарство“ і селянські газети. Цей захід має всіляко сприяти підвищенню продукційних сил колгоспів і униканню організаційних, побутових та інших хиб.

Відомо, що часто-густо колгоспи кульгають через брак потрібних агрикультурних знань серед членів, а особливо серед керівної частини їх. Це питання гостро стояло на Міжокружній Нараді про піднесення врожайности. Тому Відділ Застосування ставить завдання всіма способами сприяти ліквідації с.-г. неписьменности в колгоспах через організацію с.-г. гуртків, добір популярних книжок для комплектування бібліотечок тощо.

Нарешті, щоб найширше ознайомити членів колгоспів з новими корисними сортами й культурами, передбачено зорганізувати серед них мережу дописувачів до 4000 ч., листуватись, провадити консультації та влаштувати Крайовий З'їзд з селян-дослідників при Одеській Крайовій С.-Г. Дослідній Станції.

Цей З'їзд, розрахований на 100 чол., повинен розворушити широкі кола селянства, зацікавити їх роботою Дослідної Станції, виробити організаційні заходи для переведення ріжних дослідів, надати певний напрямок їхній дальшій роботі й обговорити всі питання, зв'язані з вишукуванням нових організаційних і агротехнічних способів вести сільське господарство.

Організаційне й методологічне керівництво агрикультурною роботою колгоспів серед околичної людности провадитиметься через обслідування реального впливу їх на селянство наокольних сіл: організацію с.-г. гуртків, допомогу бід-ноті підчас оранки, підготовки насіння, при зборі врожаю, роз'яснювальну й агітаційну роботу щодо організації нових колгоспів та ін. щоб сплянувати й надати певний напрямок цій роботі.

⁹ Докладніше про це див. статтю агронома Б.Г. Івановського «Курси для колективів при Одеській Кр.С.-Г. Дослідній Станції» надруковану № 8 журналу «Степове Господарство».

Далі йдуть заходи, розраховані на всю с.-г. людність. Серед них перед всім слід відзначити видання двотижневого селянського журналу «Степове Господарство», передплата на який має поширитись до 10.000 прим., до чого ми всі мусимо прикласти найбільш зусиль. Журнал «Степове Господарство» вже тепер зарекомендував себе як інтересний й корисний кожному селянинові, агрономові, вчителеві, культробітникові, тощо. Його мета - це ознайомлювати селян з досягненнями Дослідних Установ та передових господарств у галузях рільництва, скотарства, інтенсивних і технічних культур, висвітлювати питання кооперації й колективізації, завчасно подавати поради до сезонних робіт тощо.

Крім того, вже порушено клопотання на видання цього журналу німецькою мовою щоб обслуговувати німців-колоністів всієї степової смуги.

Для агрономів наша Станція через Відділ Застосування продовжуватиме видання агробюлетеню «Степовий Дослідник», в якому друкуватимуться методологічні та наукові статті з різних питань сільського господарства.

Другий важливий захід загального значення Відділ вбачає в скли-канні Крайових Нарад, насамперед, Крайової Наради редакторів селянських газет, щоб утворити певний видавничий план для Краю з питань агропропаганди й агропомоги. Ця Рада за участю також представників районних Дослідних Станцій та ріжних установ м. Одеси повинна обговорити всі питання, що постають тепер перед селянською пресою в зв'язку з директивою Уряду про піднесення врожайности, повинна виявити всі хиби, що перешкоджають прискоренню поліпшення сільського господарства. На ній повинно виробити пляна, за яким с.-г. установи будуть висвітлювати ті чи ті питання в сільськогосподарських виданнях (журналах та газетах).

Щоб обговорити питання, що по-стали тепер перед кооперативними та земельними агрономами, а також програми питань майбутньої роботи науково-дослідних установ Краю, припущено зібрати при Одеській Крайовій С.-Г. Дослідній Станції Крайову Агронараду, на якій повинні взяти участь окружні робітники та райагрономи, зоотехніки, польоводи, економісти, колективісти, а також представники від кредитової, молочної та кооперативної агрономії.

З цього боку фахівці Відділу Застосування за пляном візьмуть участь в Окружних і деяких район-них Нарадах по Краю.

Далі, в зв'язку з радіофікацією села, Відділ передбачає широко використати радіо для влаштування ріжних лекцій, доповідей, відповідей селянам-дописувачам та ін., при-тягаючи всі наукові сили Дослідної Станції і поступінно вивчаючи ефективність цієї роботи

Нарешті Відділ поставив за своє завдання зв'язатись з Окружним

Шефським Товариством, беручи до уваги, що часто-густо робітничим шефським осередкам при всьому бажанні допомогти підшефним се-лам бракує потрібних знань. Зв'язок з Шефським Товариством припущено здійснити через організацію двотижневих курсів для робітничого активу, що веде на селі організаційну й агітаційну роботу, інструктування робітничих бригад, що виїжджають у підшефні села для ремонту с.-г. реманенту, організацію разом з шефським осередком селянських екскурсій на Дослідні Станції тощо.

Із заходів, розрахованих на обслуговування поодиноких господарств, згадаємо на розсилку зразків насіння різних культур і сортів для селян-дописувачів, кількість яких припущено збільшити до 1000 чол., листування з ними й вивчання їхніх спроб з селекційним насінням та способами обробки й догляду за різними культурами. Кращих селян-господарів передбачається запросити на Крайовий З'їзд дописувачів і дослідників.

Через те, що з весни 1929 року Станція, перейшла на нове місце, Відділ Застосування велику частину своїх сил покладає на агрикультурну роботу серед сел, що оточують Станцію, в яких буде підсилена робота з гуртками, колдослідами, лекціями, курсами, різними показовими заходами, виставками, екскурсіями, тощо.

З минулої роботи Відділ продовжуватиме й набагато поширюватиме організацію разом з Окрземвідділом селянських екскурсій на Дослідну Станцію при чому кількість відвідувачів у наступнім році припущено довести не менш як до 2000 чол., участь в пересувній виставці, у переведенні с.-г. курсів, участь своїми експонатами в район-них і міжрайонних с.-г. виставках тощо.

Станція звернулась до всіх округ та до Наркомзему з проханням асигнувати певні кошти на збудування будинку для екскурсантів, де б приїжджі люди могли відпочити, переночувати, почитати нових с.-г. газет, журналів, книжок, придивитись у вечорі кіно-картину з с.-г. досягнень тощо. Місце для будинку на Станції вже одведено і тепер провадиться капіталь-ний ремонт одного помешкання під музей. З весни, коли зберемо грошей, збудуємо й екскурсійного будинка, перед яким намічено роз-бити показкове поле з тисячами нових цікавих рослин.

Відрубно стоять два нових заходи: методологічне й організаційне керівництво роботою в агрообслугованні плянтаторів і зв'язок з с.-г. та трудовими школами.

Перше набуває важливого значення в зв'язку з великим поширенням розміру контрактації, що вимагає обов'язкового заведення поліпшених способів обробки й догляду. В цьому напрямку при-пущено проробляти спільно з

Окрземвідділами та Сільгоспспілками методологічні та організаційні заходи щодо обслуговування плянтаторів, брати участь в агронарадах при Сільгоспспілках. розгорнути широку письмему консультацію для агроуповноважених земгромад та плянтаторів, досліджувати результативність агрообслуговування щоб далі його поліпшати й широко висвітлювати одержані наслідки в селянському журналі «Степове Господарство» та агроюлетені «Степовий Дослідник».

Зв'язок з сільсько-господарськими та трудовими школами Відділ вбачає в друкуванні в журналі «Степове Господарство» спеціальних методологічних статей щодо використання шкільних діляниць для організації на них зразкових дослідів з сівозмінами, агрикультурними способами, новими с.-г. культурами тощо, в розсиланні потрібного для цього селекційного насіння й участь в переведенні перепідготовних курсів для сільських учителів.

Ось головні моменти популяризаційної роботи, що намітив Відділ Застосування на 1929–30 р.

Науково-дослідна робота за пляном складатиметься з вивчання питань, зв'язаних з агрообслуговуванням колгоспів, вивчання впливу тракторних колон на колективізацію с.-г. людности, вивчання популярної с.-г. літератури, спроб селян-дописувачів з селекційним насінням, методики роботи з с.-г. гуртками та її результативности, вивчання питань, зв'язаних з методологічним агрообслуговуванням плянтаторів, вивчання впливу колдослідів на околичню с.-г. людність.

Зрозуміло, що накреслені заходи не відбивають усіх вимог, що ставить тепер сільське господарство до Відділів Застосування. їхні завдання й обсяг їхньої роботи ще тільки з'ясовується і дуже бажано щоб всі вони, принаймні Степової України, можливо скоріш обмінялись би своїми думками з приводу цього, щоб якнайшвидше визначити свою ролю й знайти певні, найкоротші й вірні шляхи для загальної плодотворної праці над перебудовою і піднесенням сільського господарства Країни.

С. Грибов

Відділ Застосування Одеської Крайової С.-Г. Дослідної Станції

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 10. С. 23–27.

**ДОПОВІДЬ
ІНСТИТУТУ СЕЛЕКЦІЇ ТА НАСІННИЦТВА НА ГЕНЕТИКО-
СЕЛЕКЦІЙНОМУ З'ЇЗДІ (1929 р., м. ОДЕСА)**

Листопад 1929 р.

Маслівський Селекційно-Насінний Технікум (інститут) виник на початку революції на території кол. поміщицької садиби. За час свого існування він довів свою життєздатність і тепер це є одна на всю Україну вища школа сортівничо-насінного напрямку.

Досі інститут мав 5 випусків, що дали кадри молодих спеціалістів в галузі селекції, насінництва та дослідної справи, які з успіхом працюють по різних установах Республіки.

Беручи до уваги темпи розвитку та ролю сортівничих та насінних організацій в справі інтенсифікації сільського господарства в країні, слід вивчити, що спеціалістів цієї галузі агрономічного знання бракує. Це стверджується й тим, що попит на випускників інституту щороку далеко перевищує число студентів, які закінчують його.

Навчальний плян інституту розрахований на 4 роки теоретичного та практичного навчання й має на увазі підготовлювати висококваліфікованих робітників. Це завдання здійснюється так:

а) виробнича практика:

крім лекцій та практичних робіт студенти відбувають виробничу практику що цілком проводиться в самому інституті і виявляється в їх участі в дослідних роботах лабораторій (генетичній, селекційній, дослідчій справи, систематики с.г. рослин, насіннезнавчій та інших) в роботах на колективних участках інституту (ботанічних, та с.г. рослин), також в роботах на фермі інституту, що являє собою насінне господарство (400 гект).

б) курсовіта, кандидатські роботи.

Кожен студент виконує на першій та другій курсах курсові роботи, а на третій та четвертій – кандидатську роботу науково-дослідчого характеру.

и) літній триместр (квартал).

Навчальний плян інституту віддає чимало уваги літньому триместру, протягом якого пляново провадяться роботи на полях, колекційних участках і лабораторіях інституту. Здійсненню навчального пляну цілком сприяють

географічне положення інституту й відсутність моментів, що відхиляли б викладачів від своєї безпосередньої роботи, завдяки чому вони цілком належать ВИШові і віддають йому весь свій час.

Досвід Маслівського інституту доводить, що сільськогосподарський ВИШ може з успіхом функціонувати тільки в сільських умовах та оточенні, а тому інститут повинен залишатися в Маслівці. Це питання конче треба тепер же остаточно розв'язати, бо неясність в цім пункті тільки перешкоджує спокійній праці та успішному розвитку установи.

Треба поставити питання про дальший темп розвитку інституту в зв'язку з тією ролею, що він її фактично дотепер виконував і тими завданнями, які повинні бути на нього покладені в майбутньому.

Гадаючи, що [...] основний напрямок школи повинен залишатися той же самий, тобто інститут має своїм завданням підготовляти спеціалістів в галузі селекції та насінництва, треба разом з тим визнати, що школа переросла свої теперішні думки. Розвиток інституту повинен йти в таких напрямках:

а) збільшити приймання до 100 душ студентів, щоб підвищити випускную продукцію ВИШу;

б) теперішні будівлі не задовольняють інститут навіть в його сучасному стані і поготів вони не задовільнятимуть його коли він розшириться;

в) теми поповнення лябораторій та бібліотеки треба прискорити;

г) навчальний плян повинен бути поширений – до нього треба включити спеціальні дисципліни щодо городніх та технічних культур, яких досі майже не вивчали; тим часом їх значення в економіці країни вимагає до себе великої уваги);

д) треба збільшити асигнування на операційні потреби.

Уже тепер Маслівський інститут постачає спеціалістів усім сортівничим установам України: НКЗ-емові, СНУ Цукротреста, Т-ву Насінництва тощо. Це становище надалі треба офіційно визнати та регламентувати. В майбутньому розвитку школи та операційних витратах на неї повинні взяти участь усі установи, зацікавлені в її продукції.

Поруч із зазначеними завданнями інституту, при наявності великого кадру кваліфікованих робітників-студентів, вважає за цілком доцільне взяти на себе селекційне пророблення окремих культур, на що є вже принципова згода НКЗС і УКНО і що підсилить можливість виробничого навчання студентів. З'їзд повинен прийняти тверду та повну постанову щодо дальшого розвитку Маслівського інституту.

Правління Інституту селекції та насінництва

Витяг з протоколу № 25 засідання Наукової Ради Українського Генетико-Селекційного інституту від 9-го серпня 1929 р.

СЛУХАЛИ: інформацію директора про сучасний стан Маслівського технікуму про доцільність перенесення його до великого наукового центру. Маслівський технікум давно вже за складом студентів перестав бути суто територіальним і перетворився на Всеукраїнський. Недостача учбових будівель гальмує розгортання роботи, а віддаленість від наукового центру спричиняється до неможливості дістати туди кваліфікованого педагогічного персоналу в достатнім числі. Думка кращих сил Технікуму – перевести Технікум, як окремий факультет, до с.г. вищих шкіл.

УХВАЛИЛИ: хлопотати перед НКО про перенесення Маслівського Технікуму до великого генетико-селекційного центру. Таким тепер є Одеса з катедрою генетики та Українським Генетико-селекційним інститутом. Перенесення Технікуму до Київського с.г. інституту вважати за недоцільне через неукomплектованість інституту факультетами і недостатню кількість педагогічної сили для генетики і селекції, чим якраз багата Одеса. Сучасні [...] селекції вимагає глибокої спеціалізації в окремих культурах. Найбільш широкий набір як старих так і нових культур в самій Одесі, при відповідній глибокій переробці кожної. Далі, Одеса – в степовій смузі, а степ найбільш небезпечний участок боротьби з природою, тому природньо, тут повинно бути і більше скупчено сил. В Маслівці потрібно залишити ферму, де б студенти знайомилися з методами роботи і в лісо-степовій смузі. Нарешті – не всі культурні заклади повинні бути в центрі, треба мати й на периферії. Отже Український Генетико-Селекційний інститут з його персоналом з одного боку і степовий фронт селекційної боротьби з другого – говорить за доцільність перенесення Маслівського Технікуму до Одеси.

Голова (Сапегін)

Науковий секретар (підпис)

З оригіналом згідно:

Секретар Маслівського інституту

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 10, спр. 567, арк. 136–137. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
ДО КОЛЕГІЇ НАРКОМОСВІТИ ЩОДО РОБОТИ
МАСЛІВСЬКОГО СОРТІВНИЧО-НАСІННОГО ТЕХНІКУМУ**

10 грудня 1929 р.

Копія до КОЛЕГІЇ НАРКОМЗЕМСПРАВ
УКРНАСІННИЦТВА
 СОРТІВНИЧО-НАСІННИЦЬКОЇ УПРАВИ ЦУКРОТРЕСТУ
УКРРАДГОСПОБ'ЄДНАННЯ
БЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ОКРПАРТКОМУ, ОКРВИКОНКОМУ
 ВУКУ РАБЗЕМЛІСУ, ВУКУ РОБОС'у

Свого часу, ще за років громадянської війни та військового комунізму за ініціативи місцевого селянства, місцевих радянських і партійних організацій, групою фахівців було засновано в бувшому поміщицькому маєткові графа Муравйова-Апостолова в селі Маслівці, на Канівщині – Вищу Агрономічну школу. Природньо історичний район, де заснувалася Школа, що характерний інтенсивною буряко-пшеничною культурою, близьке сусідство нових селекційних установ, зокрема Миронівської Селекційної станції, яка в заснуванні Школи та її праці приймала за весь час саму близьку участь, дала підставу для ініціаторів Школи перетворити її в Технікум більш вузького фаху – селекції та насінництва. Такі були передумови створення єдиної на Україні Вищої Школи з селекції та насінництва.

Ініціатори та будівники Школи, ще в перші роки відбудовного періоду народнього господарства країни, передбачили, що для правильного обслуговування фаховими кадрами сільського господарства нашого краю, приймаючи до уваги перспективи його розвитку, потрібні будуть робітники такого фаху. Але на жаль, ще в ті роки навіть агрономічна корпорація уявляла, що така вузька спеціалізація зайва та й що Вища Школаселекції та насінництва не буде мати перспективи. Таким чином, Школі [...] з одного боку вести вперту працю над перетворенням панського маєтку [... ..], а з другого набувати собі певні громадські [... ..], що поспіла потреба в такого рода фахівцях і проторювати шляхи для ВИШ'у, цілком нового типу, якого не знала дореволюційна система.

Дійсність виправдала на ділі творчу діяльність ініціаторів заснування Школи. Переведене минулого року обслідування якості продукції радянських сільсько-господарських ВИШ'ів підтвердило гарну якість продукції Технікуму, а також правильно взятий напрямок роботи на створення фахівця селекціонера-насінневода.

В творчому процесі організації Школи довелося їй також виявити ті господарська об'єднання, що їх школа повинна обслужити. Такими об'єднаннями стали: Всеукраїнський Союз Насінної Кооперації, Сортівничо-Насіннева Управа Цукротресту, Дослідний Відділ Наркомзему в частині своїх Селекційних станцій, Уккрадгоспоб'єднання в царині насінневиробництва та ін.

Не дивлячись на все вищесказане, позиція Школи останнього часу абсолютно не ясна. У перші роки її створення, Школа боролася за своє існування. Школа шукала над собою певного патронату. Кожне наше досягнення доводилося здобувати дуже тяжким шляхом. І в ті роки Школою мало хто і цікавився, зараз же, коли Школа оформлена, її обличчя визначено, появилось в нашій громадськості безліч пропозицій з приводу реорганізації Школи, переводу її в інше місце і т.д. Вже майже [...] роки тягнуться ці балачки. Спочатку йшла мова про перевод Школи до Білої Церкви. Зараз виявилася нова версія про перевод її до Одеси. Ходить і третя версія про перевод до Києва. Найбільш жахливе в цій справі те, що доти, доки будуть вестися ці балачки, Школа не буде нормально продовжувати свого розвитку. Вже й зараз, у Фінансово-Економічному Управлінні Наркомосу почуваються певні хитання щодо кредитування нових заходів Школи в зв'язку з тим, що не ясно де ця Школа буде далі працювати.

Усе це свідчить, що Школа переживає якраз в сучасний момент найбільш гостру кризу. Період її будівництва до цього часу слід вважати за попередній. За 9 років, що минуло з часу заснування Школи, вона набула собі певного місця в системі готування кадрів, поєднала свою роботу з тими організаціями, які вона призвана обслуговувати, організувала свою навчальну, громадську та науково-дослідну діяльність.

Усе це, набуте Технікумом за роки його організації відмічалось не раз відповідними установами та окремими громадськими та науковими діячами, як великий вклад у справу господарського будівництва країни.

І замість того, щоб цей ВИШ розгортав у цей відповідальний момент реконструкції сільського господарства свою роботу ще швидшими темпами, пристосовував свою працю до нових потреб і вимог реконструктивної доби,

пройшовши, так би мовити, період «первісного накопичення», він через зазначену причину якраз тепер опинився на роздоріжжі.

Ув'язавшись у систему господарчих об'єднань, Технікум має певні обов'язки щодо готування кадрів для селекції та насінництва. Коли взяти до уваги потреби сучасної п'ятирічки на селекціонерів і насінневодів, то, за даними НКО їх можна задовільнити приблизно на 40%. Я певен того, що цими даними не враховано всіх потреб. з переговорів у Насінносоюзі, в мене склалося таке вражіння, що ті випуски, які переводить щорічно Маслівський Селекційно-Насінний Технікум, не задовольнить навіть потреб одного Насінносоюзу. Отже, справа з готуванням кадрів цього напрямку – критична. Єдиний ВИШ, що закликаний задовольняти цей попит, - є Маслівський Технікум.

Перепускна спроможність Маслівського Технікуму за теперішніх його технічних умов, надзвичайно низька. Щорічно Технікум випускає в середньому 30 фахівців. За 5 випусків, що їх зроблено з часу існування Технікуму, дано Республіці коло 150 агрономів. Коли орієнтуватися на потреби сільського господарства у селекціонерах та насінневодах, то цілком актуально постає питання про подвоєння, а то й потроєння щорічних випусків. При сучасному обладнанні, забезпеченні навчальними та житловими будинками, Маслівський Технікум здійснити такого поширення – не в стані. Відкривати ж другу Школу селекції та насінництва на Україні очевидно не доцільно. Як висновок напрошується єдине – терміново знайти відповідні кошти для того, щоб поширити навчально-технічну базу Маслівського технікуму, укріпити його та цим самим для наведеного [...] зазначених потреб. За моїми проведеними підрахунками [...] треба вкласти в Маслівку до півтора мільйонів карбованців кредитів.

Крім питань навколо питання про місце розвитку Селекційно-насінницького ВИШ'у, що спричиняється до певного зменшення темпу дальнішого будівництва Школи, справа її поширення та дообладнання ставиться теж колективом Школи дуже критично через такі міркування. Професорсько-навчательський склад при сучасному навантаженні студентами, відчуває, що він не повністю використовується, а з другого боку, моральні почуття Школи, що вона безсила далі розгортатися через відсутність певної технічної бази та відповідати повністю на вимоги в кадрах, що ставляться щорічно в збільшеному вигляді перед Школою, створює теж деякі побоювання за судьби створеної інституції.

Все вищесказане примусило мене звернутися до Вас з цією доповідною запискою. Пропрацював в цій Школі коло 6 років, як викладач, а далі як Директор Технікуму, я був живим свідком і частково приймав участь у створенні

та оформленні цієї Школи, через що знаю дуже близько всі болючі місця її діяльності. Залишаючи Школу якраз в такий період, коли навколо Школи точиться певна дискусія, де їй бути, коли ця дискусія гальмує нормальну працю Школи, коли Школа безсила задовольнити ті потреби, що щороку в збільшеному вигляді їй пред'являються – я вважаю за потрібне негайно заострити Вашу увагу на судьбах цього ВИШ''у. Справа в тім, що коли в найближчий час не визначити точно і ясно місце перебування на Україні Школи Селекції і насінництва і цим самим не припинити дискусії навколо цього питання, то мимоволі, не маючи під собою певної бази та чіткої перспективи розвитку, Школа може поступово зменшувати темп роботи і йти до загибелі. Я вважаю, що ця Школа, створена важким трудом, що якісно вона належить до кращих ВИШ''ів України і цим самим для Республіки було би задорого, коли б не звернувши своєчасно на неї уваги, вона й зійшла нанівець.

У зв'язку з цим, я пропоную – в найближчий час скликати при Наркомосі спеціальну Міжвідомчу Наряду з участю Наркомосу, Наркомземсправ, Укрнасіносоюз, Сортівничо-Насінневої Управи Цукротресту, Уккрадгоспоб'єднання, ВУКУ Рабземлісу, ВУКУ РОБОС''у та Зерноцентру.

Перед цією Нарядою я висуваю конкретно на вирішення такі питання:

1. Детально розглянути справу про підготовку кадрів для селекції та насінництва у зв'язку з п'ятиліткою і дальнішими перспективами розвитку сільського господарства. Питання про це висуваю тому, що в цій ділянці у нас почувається зараз гострий дефіцит і думаю, що надалі він буде ставати ще гострішим. Для мене відомо, що Сортівничо-Насіннева Управа Цукротресту, відчуваючи гострий недостаток у фахівцях, думає, чи не створити тимчасових курсів для підготовки селекціонерів, як це було ще за часів військового комунізму. Ясна річ, що всякі тимчасові курси – є лише [.....тивом] і лише правильно організований ВИШ мусить давати відповідні курси. З нашої кореспонденції з Уккрадгоспоб'єднанням складається в мене думка, що й тут не краще. Випуск весняний 1929 р. не міг задовольнити попиту Уккрадгоспоб'єднання ні одним чоловіком. З цього ясно, що на цій ділянці готування кадрів – не все гаразд.

2. Друге питання, яке ставлю перед Нарядою, це справа розгортання перепускної спроможності Маслівського технікуму, а точніше кажучи, воно повинно бути розв'язане в той спосіб, де найти відповідну кількість кредитів на поширення Школи. Для нормальної праці треба збудувати ще один навчальний корпус, ще один гуртожиток, устаткувати селекційний центр, як навчально-дослідницьку базу, що крім навчання селекції буде вести науково-дослідницьку

роботу та виробничу селекцію за погодженням з Наркомосом та Насінносоюзом, а також забезпечити відповідним житлом професорський та обслуговуючий склад.

3. Ця Рада повинна рішуче створити місце, в якому Школа селекції мусить працювати і цим самим раз назавжди покласти край дискусії з цього приводу.

Ця справа займала і увагу колективу Маслівського Технікуму і з цього приводу я висловлюю загальну думку партійного, студентського і професорсько-навчательського колективу. Думка ця зводиться ось до чого: коли будуть вкладені певні кошти до розвитку Маслівки, то переходити нікуди не потрібно. Справа в тім, що всякий перехід, який би він сприятливий не був, він фактично зруйнує все, що створене і доведеться згорганізувати Школу заново. І коли наслідки праці Школи [... ..] які вони будуть на новому місці, чи не доведеться Школі пережити повну кризу, що може затягнутися на ряд років, чим технічний рівень випусків може знизитися.

Треба також підкреслити ще таку думку всього колективу Технікуму: перевага Маслівки перед іншими ВИШ''ами в тім, що знаходячись в сільських умовах, цей ВИШ цим самим знаходиться на безпосередній виробничій базі, зв'язаний тісно з сільським господарством і відчуває темп його життя, чого, цілком природньо немає, в такій мірі у ВИШ''ах міста. Крім цього, умови сільські не дають змоги професорсько-навчательському складові розпиляти свою увагу, безконечно сумішати, що практикується в наших містах, а вся увага скеровується на навчальній та дослідницькій роботі. Питання виробничої практики, що зараз так актуально пристало перед ВИШ''ами, у Маслівці вирішено давно. Життя школи на землі сприяло і сприяє цьому цілковито.

Зокрема, колектив вважає за неможливе перевед Школи до Одеси. Лісостепова смуга, в якій знаходиться Школа, що багата мережею селекційних установ, насичена технічною культурою сільського господарства, - є найкращим середовищем для навчання селекціонерів та насінневода. Крім цього, комплектування студентів з усієї України і задоволення потреб установ, розташованих теж по всій Україні, заперечує проти того, щоб Школу було поставлено на окраїні.

Вище мною наведено список тих установ, що їх Школа обслуговує. Для правильного зв'язку Школи з цими установами вимагається теж, щоб Школа була розташована в таких умовах, коли стосунки з цими організаціями підтримувати було б найлегше. Все це говорить проти переведу Школи до Одеси. Коли науково-досліднича інституція в справах селекції може знаходитися в

любому місці, бо вона розробляє науково-методологічні проблеми, які шляхом літературної публікації можуть стати відомими самій широкій громадськості, то ВИШ, на мою думку, такого положення займати не може. У зв'язку з цим мої особисті міркування зводяться до того, що коли Республіка не в стані перевести капітальні вкладення у Маслівці, то напрошується єдиний можливий варіант її переведу – це до Києва /до Сільськогосподарського інституту на правах факультету Селекції та насінництва/. До речі треба констатувати, що й тут потрібні будуть певні капітальні вкладення для збудування окремого корпусу Селекції та насінництва. Вже б коли виникло питання про перехід з Маслівки в інше місце, то крім зазначених вище мотивів переходу до Києва приєднується ще такий мотив – у Києві працює теж Науково-дослідний Інститут Селекції Цукротресту і взагалі Київ, як центр ВИШ'ів і культурних установ – має більше переваг за Одесу, не кажучи вже про його географічне положення в центрі Республіки.

4. Народа повинна категорично поставити питання перед урядом про перетворення Технікуму на Інститут Селекції та Насінництва, що є єдиним в УСРР ВИШ'ом цього фаху.

Для підготовки кадрів пролетарського студентства виникає питання дуже гостро про відкриття робфаку. Особливо це стає актуальним при поширенні перепускної спроможності ВИШ'у.

В заключення мушу ствердити, що всі положення, висунуті мною в цій доповідній записці цілком і повністю підтримуються партійним колективом, професорсько-навчательським складом і студентством. Увесь колектив Технікуму вимагає негайного вирішення зазначених мною питань.

Знаючи всю історію Школи, її тенденції, позитивні і слабкі сторони, я би хотів прийняти безпосередню участь у цій Нараді, що відбудеться.

З привітанням

Колишній Директор Маслівського

Технікуму Селекції та Насінництва /Луковський/

[Підпис]

Сільсько-Господарський Інститут

Рейтарська, 37.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 10, спр. 515, арк. 141–144. Машинопис.

**ГАНЖИНСЬКА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ
І РОБОТИ АГРОНОМА Т.Д. ЛИСЕНКА**

Грудень 1929 р.

(ПОДОРОЖНІ ВРАЖЕННЯ)

Ганжинська Сільсько-Господ. Дослідна Станція розташована на рівнині Закавказзя поміж Тифлісом та Баку.

Ця місцевість відзначається своїм надзвичайно посушливим кліматом. Опадів тут випадає майже у два рази менше, ніж у нашому Чорно-морському Степу. Одночасно температура повітря району Ганжинської Станції набагато вища, ніж у нашому Краю. Ось чому тут завжди встигають такі цінні товариші технічні культури, як бавовняник, кунжут, арахіс, кенафа, рицина та інші.

Сільсько-господарські рослини тут ростуть тільки тоді, коли поливають їх водою. Без зрошення місцева людність не хліборобить.

Із головних культур, що тут висіватимуться – це бавовняник та озима пшениця, інших рослин селяни-туркмени майже не сіють.

Головний прибуток господарству дає культура бавовняника. Озима пшениця задовольняє виключно споживчі потреби.

В цій країні уряд СРСР та Азербайджану звертає виключну увагу на поширення засівплощі під бавовняником та поліпшення його якості.

Ось чому головне завдання науково-дослідної роботи Ганжинської С.-Г. Дослідної Станції становить всебічно вивчати в першу чергу культуру бавовняника.

Велику роботу Станція тепер переводить коло сортовипробування різних сортів бавовняника, що зібрані майже зі всіх країн світу. Разом вивчається щось із 1800 сортів бавовняника.

Крім того, виводять нові сорти бавовняника через схрещування різних сортів, щоб одержати такі нащадки, в яких скупчені найкращі ознаки якості його вовни.

Одночасно Станція багато уваги приділяє вивчанням різних способів поливати бавовняника водою, під- готови ґрунту під його засів, досліджує різні штучні угноєння ґрунту, догляд за бавовняником підчас його росту, вивчає вплив

ріжних попередніх рослин, після яких бавовняник дає найвищий врожай і т. ін.

Не вважаючи на те, що Станція існує тільки 5 років, уже є певні наукові досягнення, що дають змогу Станції одержувати пересічно за декілька років врожай бавовняника 110 пудів, тоді як у селян буває 40 пудів.

Всі досягнення щодо кращих сортів бавовняника, його зрошення, угноєння, догляду та інше, Станція передає людині через закладку на селянських землях колективних дослідів, як то робиться й у нас.

Поряд із вивченням головної куль-тури Краю – бавовняника, Ганжинська Дослідна Станція проводить дослідні роботи з іншими с.-г. Рослинами, що вже мають другорядне значення для Краю.

Проте, для нашої Степової України наукові роботи з колосковими культурами, що тепер вивчає на Ганжинській станції відомий агрономом Т.Д. Лисенко, набувають великого інтересу й ваги.

Уже багато селян із газет дізнались, що агрономові Д.Т. Лисенко вдалось одержати врожай озимої пшениці, що її сіяли навесні того же року. До цього часу, скільки агрономи та селяни не домогались цього зробити, спроби не мали успіху, бо засіяне навесні насіння озимої пшениці тільки кушиться, але не дає колосу. Що ж зробив агроном Т.Д. Лисенко для того, щоб змусити озиму пшеницю, засіяну навесні, влітку того ж року виколоситись і дати врожай?

Т. Д. Лисенко дослід свій поставив так.

Він взяв насіння, трохи змочив його для того, щоб воно почало проростати. Проте, він не чекаючи появи ростка, як тільки насіння наклюнулось, останнє висипав у лантух і заривав у сніг на глибину від $\frac{3}{4}$ арш. до 1 арш. На такій глибині температура доходила близько 0°. Одночасно, агроном Т. Д. Лисенко уважно пильнував, щоб насіння в середині лантуха не грілося й щоб там не було тепла вище за 0⁰ 10). Навесні охолоджене насіння висівалось на полі так, як сіють ранні ярі хліба.

Треба тут ще зауважити, що насіння озимої пшениці Т.Д. Лисенко охолоджував неоднакове число днів, а саме: одну порцію він зовсім не охолоджував, другу порцію охолоджував 5 днів, третю – 10 днів, четверту –15 днів і так далі. Останню порцію охолоджував 58 днів.

Потім навесні, скажімо 15 березня, всі ці порції насіння він висіяв в один день. І ось які наслідки він одержав:

Насіння, яке зовсім не охолоджувалось, або охолоджувалось до 18 днів, дало куці, що не колосились. Тільки те насіння, що охолоджувалося 26 днів і

¹⁰Прим. ред. Охолодження, за сповіщенням т. Лисенка, не повинно бути більшим, як на 3° нижче нуля.

більше до 48 днів, кушилось й дало врожай.

Т.Д. Лисенко при цьому спостерігав, що кожний сорт потребує певного числа днів для охолодження. Так, наприклад, озима пшениця „Кооператорка“ не менш як 26 днів, озима пшениця «Українка» – 51 день і т. ін. Такі ж досліді з охолодженням Т.Д. Лисенко зробив з насінням ярої пшениці, ячменю і інших культур.

Наслідки одержані також надзвичайно цікаві. Так, наприклад, яра пшениця, насіння якої певне число днів охолоджувано при температурі 0° раніш виколосилось й встигло налить зерно до початку суховіїв, в той же час яра пшениця, насіння якої не охолоджувано, виколосилась пізніш й дала вугле насіння, бо попала під запал.

Оце коротенький опис дослідів агронома Т.Д. Лисенка.

Читач сам уже може використати всі важливі та цінні практичні наслідки, що можуть дати наукові роботи Т.Д. Лисенка для посушливих країн нашої України та РСФРР.

Наслідки ці полягають ось у чому. Перш за все, у випадку загибелі озимини від морозів, можна її сіяти повесні, одержуючи можливі високі врожаї. Це дає змогу забезпечити господарство врожаєм, а також, – дає змогу зберегти кращі наші сорти оз. пшениць від загибелі.

Що стосується ярих хлібів, то селяни-практики одержують в руки способи регулювати строки вистигання їх, забезпечуючи цінну нашу товарову культуру – яру пшеницю і ін. від запалу, що часто-густо завдає нашому сільському господарству багатомільйонні збитки.

Бо в нас уже встановлено, що чим раніший сорт, тим він менше під-падає під запал. НКЗС України вже з цього року намічає використати досліді Т.Д. Лисенка через перевірку їх на різних Дослідних Станціях України, в радгоспах, колгоспах тощо.

Ось як працює Ганжинська С.-Г. Дослідна Станція, що за короткий час свого існування виросла у велику наукову дослідну установу з річним бюджетом у 500.000 крб., яка тепер звертає на себе увагу всього нашого великого Союзу, також як і закордонних країн.

Б. Івановський

Відділ Застосування Одеської Крайової С.-Г. Дослідної Станції

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 12–13. С. 8–11.

ПРО РОБОТУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ВИНОРОБНОЇ СТАНЦІЇ

Грудень 1929 р.

Центральна Науково-Дослідна Виноробча Станція ім. К.А. Тімірязєва переводить науково-дослідчу роботу в галузі виноградарства та виноробства, завдання якої становить піднести врожайність та прибутковість цієї культури.

Виноградарство, що набуває з швидким розвитком раз-у-раз більшого значення, не може надалі залишатись в такому стані, в якому є воно тепер. Ми маємо визначну кількість виноградників з дуже кепським сортаментом виноградних ліз, як-от: безпосередні продуценти сорти Зейбеля, Кудерка та Тераса (на Одещині та АМСРР майже 80%) з кепським доглядом та обробітком винограднику, кепськими способами перероблювання винограду на вино тощо.

Всі ці хиби зрозуміло позначаються на врожайності та прибутковості селянського виноградного господарства. Тим-то завдання Виноробної Станції на підставі науково-дослідної праці, дати вказівки яким способом піднести кількість та якість урожаю та прибутковість виноградного господарства набуває великої ваги.

Для переведення науково-дослідної роботи в окремих галузях виноградарства та виноробства, Станція поділяється на такі відділи:

1. Відділ Виноградарства

Робота цього відділу спрямована на те, щоб дати вказівки селянству, якими сортами винограду засаджувати свої виноградники, як культивувати їх, щоб одержати найбільший врожай та прибутковість од винограднику.

Якже відділ провадить свою роботу?

Раніш ніж почати доскональне вивчення сортів винограду, щоб визначити їхню придатність до культивування, треба з великої кількості сортів, що є в наших виноградних районах, вибрати най-кращі. Ця робота щодо визначення придатності різних сортів переводиться на колекційних насадженнях, які мають щось із 740 сортів винограду з різних районів виноградарства, а саме: Басарабії, Криму, Кавказу, Дону, Туркестану, Франції, Німеччини та ін., а також різних сортів безпосередніх продуцентів.

На колекційних насадженнях з початку весни спостерігають скільки часу

відбувається рух спожив-них соків, розпукування вічок, квітування винограду, початку та закінчення стиглення, кількості та якості врожаю, вистигання лози, стійкості сортів проти морозу, грибкових хвороб і т. ін.

Не останнє місце бере робота коло визначання найкращих способів культури, як-от: попередньо-го обробітку ґрунту під виноградник, обробіток ґрунту на винограднику взагалі, щеплення винограду (щодо одержання найбільшого % гарних сажанок), форми виноградного куща та його підрізування, переведення зелених операцій, лікування винограду тощо. Всі ці способи культури вивчаються на те, щоб визначити раціональніші методи розв'язання їх. Деякі питання для окремих сортів уже остаточно вирішено.

Відділ Виноградництва також переводить науково-дослідницьку роботу іншого порядку: вивчає залежність розвитку та життя виноградного куща від околичних умов, ґрунту, тепла, кількості опадів-лютості зими та ще багатьох чинників, які разом впливають на кущ та визначають його життєздатність в умовах наших виноградних районів

Беручи до уваги, що обсяг питань, які розв'язується на дослідному винограднику, не охоплює цілком вимог, що їх ставить сучасний розвиток виноградництва, Станція з цього року розпочала роботу коло закладання нового дослідного виноградника на площі 40 гектарів. На цьому виноградникові переводиметься сортовипробовування 30 найкращих сортів винограду; всі ці сорти мають щепити на 10 американських дичках, щоб визначити, яка з цих дичок буде найкраща для того чи того європейського сорту. Крім цього, вивчатиметься вплив різного обробітку ґрунту, різних форм куща на їхню врожайність та довговічність.

Щоб розв'язуючи головні питання мати змогу взяти до уваги особливості різних районів, цебто особливості щодо ґрунту, опадів, кількості тепла, відділ виноградництва закладає в найхарактерніших виноградних районах різних округ так звані опірні пункти, на яких вивчатиметься найпридатніший сортамент виноградних ліз, різні способи техніки цієї культури тощо. Щоб зважити вплив умов окремих сіл, найважливіші питання подаватиметься для колективних дослідів, які повинні переводитись на виноградниках колективів та групових насаджень.

При відділі є кабінети фізіології та ентомології з виноградництва. Перший з них вивчає особливості, які бувають в життєвих процесах цієї рослини, щоб визначивши ці особливості, дати вказівки щодо скористання людині.

Кабінет Ентомології вивчає життя різних комах-шкідників виноградного куща, способи та терміни боротьби проти них.

Крім зазначених закладів, при відділі виноградарства є підвідділ генетики та селекції, завдання якого становить виховувати такі сорти винограду, які були б стійкі проти філоксери, грибкових хвороб (мільдію, оїдіум), були морозовитривалі та давали б виноград гарної якості та у великій кількості. Підвідділ генетики та селекції розпочав роботу лише рік тому й зрозуміло, що наслідків роботи, цебто сортів з зазначеними властивостями, ще не одержано.

2. Відділ Виноробства

Вивчення самої якості винограду для нашого району виноградарства, який може й повинен давати німецькі столові вина, не досить повне й тому сорти винограду, що придатні для виготовлення вина, вивчає Відділ Виноробства, потому як переробить їх на вино.

Відділ Виноробства має винний льох, де вивчається одержані з різних сортів винограду вина, вивчається прибутковіші способи перероблювання винограду на вино та інші продукти. При відділі є хемічна лабораторія, де переводять аналізу виноградного соку (суслу), виноградного вина на його складові частини підчас його старіння тощо. Хемічна лабораторія робить аналізу вин, що їх надсилають селяни для визначення хвороб, робить аналізу ґрунту для визначення придатності при саджанні тих чи тих дичок та ін.

Відділ Виноробства має допоміжну мікробіологічну лабораторію, що розробляє питання про вживання в шумуванні дріжджів чистої культури, які дають найкращі наслідки (щодо шумування букету) а також відокремлює дріжджі для зшумування овочево-ягідних вин. Лабораторія виготовляє та розсилає селянам порції дріжджів чистої культури, дає поради щодо вживання їх. Лабораторія також вивчає різні хвороби вина, способи їх лікування та дає поради селянам, як лікувати хворі вина.

Для того, щоб досягнення Станції своєчасно передавалося селянським колам, існує відділ економіки та застосування. Цей відділ повинен вивчати економічні передумови щодо розвитку виноградарства різних районів, вивчати економіку виноградного господарства, найкращі форми його організації та передавати досягнення в галузі виноградарства й виноробства селянству.

Передача досягнень повинна йти через земельну й кооперативну агрономію через скликання нарад для обговорювання завдань, які стоять у галузі виноградарства й виноробства та способів розв'язання їх, а також і безпосереднього впливу на селянство через зосередження його з дослідницькою метою навколо Станції (інститут селян-дослідників та кореспондентів) шляхом закладення в колективних та групових виноградних господарствах масових дослідів, які давали б селянству можливість упевнитись в раціональності тих чи

тих способів культури, а також да-вали б змогу внести зміни в ці способи залежно від дійсних природно-економічних умов (цю ро-боту почато цього року). Відділ повинен видавати масову популярну літературу щоб висвітлювати розроблені на Станції питання в галузі виноградного господарства, повинен брати активну участь у виставках, лекціях для селянства, приймати на Станції екскурсії, переводити курси тощо.

Останніми часами, завдяки великій підтримці з боку НКЗС, Виноробна Станція поширюється, як уже зазначено, тепер закладається новий виноградник на площі в 40 гектарів, де мають поставити багато важливих для виноградного господарства дослідів, а також мають закласти багато дослідних ділянок на селянських та кооперативних масивах виноградників, які, з одного боку, можуть дати вказівки, як треба культивувати виноград в тому чи тому районі, а з другого боку, дадуть змогу селянству наочно упевнитись у придатності тих чи тих способів куль-тури та навчити його правильно застосовувати ці способи на своїх виноградниках.

От як бачимо, Виноробча Станція розв'язує основні питання щодо піднесення врожайності селянських виноградників, а тому зрозуміло, що селянинові раніш, ніж почати роботу коло закладання свого виноградника, слід порадитись з Станцією, про те як най-краще це зробити.¹⁾

Науменко

Центральна Наукова Виноробча Станція

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 12–13. С. 47–50.

№ 67

**НАРИС ПРОГРАМИ ТА ПЛАНУ РОБІТ
ВІДДІЛУ ЗАСТОСУВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ**

Грудень 1929 р.

Проблема піднесення врожайності набула виключного значення. Реконструкція сільського господарства на базі усупільнення с.-г. виробництва

висовує питання про потребу прискорити просунення досягнень с.-г. науки а також і висновків Дослідної Станції в маси селянства.

Дослідна Станція через свій відділ застосування повинна широко переводити як популяризаційну, так і науково-дослідчу роботу в масі селянських господарств. За головне речіше, яким має йти передавання висновків Дослідної Станції, повинна бути вся агрономія земельних і колективних організацій та с.-г. шкільних закладів. Відділ повинен всіляко посилити зв'язок з агроперсоналом через ви-дання с.-г. літератури, співробітництво в загальній пресі й в переведенні низки заходів.

Відділ застосування має такі зав-дання в галузі науково - дослідної роботи:

а) вивчати та досліджувати придатність способів техніки рільництва, виробництва що їх радять дослідні Ст. в даних конкретних умовах сільського господарства;

б) вивчати та виявляти найкращі методи агровпливу;

в) виявляти вимоги та потреби місцевого сільського господарства і переводити економічні дослідження, що зв'язані з вивченням прикладання висновків Дослідної Станції в сільських господарствах.

В галузі популяризаційно-пропагандистської роботи завдання відділ має такі:

а) встановити постійний живий зв'язок з елементами агрономічної організації і між Дослідною Станцією та с.-г. школами, агроорганізацією й с.-г. людністю;

б) проводити висновки Дослідної Станції як через агроорганізації до с.-господарської людности так і безпосередньо в найближчій наокільнім районі.

І. Дослідно-дослідча робота відділу застосування

1. Вивчання методів агровпливу:

1. Вивчати с.-г. виставки та їхню результативність. район охоплення, методи переведення та ефективність.

2. Вивчати с.-г. курси, методи та форми переведення, фахова устава програми.

3. Вивчати голосні читанки у селянській аудиторії.

4. Вивчати агролотереї й їхню результативність.

5. Вивчати агросуди, програму суду та методи переведення їх.

6. Вивчати екскурсії на Дослідні Станції, їхню ефективність.

7. Вивчати с.-г. популярну літературу та плакати, вивчати читачів, вивчати

методи пристосування книжки до читача (с.-г. бібліотеки).

8. Вивчати показовість колективних дослідів та їхню ефективність.

9. Вивчати с.-г. гуртки та результативність їхньої роботи.

10. Вивчати селянські виробничі наради, методи роботи, облік досліду с.-г. нарад, що є тепер.

11. Вивчати дослід зосередженої агророботи.

12. Вивчати писемні консультації як методи агророботи.

II. Вивчання та досліджування техніки та економіки рільництва

1. Вивчати волочіння озимини в селянських господарствах на весні.

2. Вивчати роботу та використання трактора в колгоспах.

3. Вивчати стан лановодства у колгоспах.

4. Вивчати контрактації головних хлібів та їхню результативність як методи агророботи.

5. Вивчати с.-г. праці та переведення хронометражу головних с.-г. робіт як на Дослідної Станції, так і в селянських господарствах.

6. Вивчати селянську техніку окремих с.-г. культур.

7. Описувати досягнення у колективних та індивідуальних господарствах.

8. Переводити економічні досліджування, що зв'язані з вивчанням застосування висновків Дослідної Станції в масі селянства.

9. Переводити бюджетове обслідування господарств.

10. Переводити економічну оцінку висновків та досягнень Дослідної Станції.

III. Виявлення та вивчання вимог та потреб місцевого сільського господарства

Роботу виконується через мобілізацію досліду селян та агроробітників в галузі сільського господарства та зокрема рільництва.

Популяризаційно-пропатандитська робота Відділу:

1. Зв'язок з організацією земорганів кооперації та радгоспів,

2) Широке повідомлення про висновки робіт Дослідної Станції та обговорювання програми робіт Станції.

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 12–13. С. 50–51.

ДОВІДКА ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАСІННИЦТВА В УСРР

1929 р.

В числе всех мероприятий, направленных на поднятие урожайности нашего сельского хозяйства один из главных, основных моментов и является сорт культуры, т.к. все агротехнические приемы окупаются лишь в тому случае, когда сорт дает максимум продукции и по количеству, и по качеству. Плохой сорт дает много плохого материала, качество которого не удовлетворит и собственного употребления не говоря уже об удовлетворения требований мирового рынка. В отношении получения сортов с прекрасными качествами дело обстоит относительно благополучно; наши селекционные станции в результате своих непродолжительных работ дали для своих районов много хороших сортов (кооператорка, украинка, черноуска 122, альбидум 721, гирка 274) продукция которых стоит вне конкуренции даже на мировом рынке. Иначе обстоит дело с размножением этих сортов в чистом виде. Мы до сих пор имеем мало достаточно хорошо организованных семенных хозяйств могущих снабжать население чистым семенным материалом в потребном количестве. Часто выпущенный Селекционной станцией сорт чистотой в 100 % через год или два обесценивается и теряет свои преимущества в качестве из за загрязнения его примесью других малоценных сортов, или же отсутствие семенного фонда на случай недорода или д.р. причин заставляет прибегать к крайне рискованным операциям, а именно: переброска сортов с севера на юг, с востока на запад и наоборот. Необходимо усвоить себе, что сорт не везде чувствует себя одинаково. Постановкой широкого сортоиспытания найдены районы где тот или другой сорт дают наилучшую продукцию, где он будет наиболее рентабельным. Необходимо районировать области по сортам, создав сортовые районы со своими стандартами и создав базу размножения для сорта. Семеннопроизводство как фактор держащий сорт в чистоте, а тем самым дающий возможность дать на мировой рынок высокую продукцию наших сортов играет огромную роль поднятием мощности и товарности нашего хозяйства, – на семеннопроизводство и должно быть обращено максимум внимания как Правительства, так и общественных организаций. Нам необходимо дать на экспорт зерно и муку высокого качества, чтобы мы могли конкурировать с Америкой и Австралией. Мы должны дать зерно и муку качеством лучше продукции последних. Как

указано выше мы имеем сорта свободно конкурирующие с иностранными, так напр., из 41 образца пшениц наша пшеница по анализу проф. Бухвальда в Гамбурге оказалась самой лучше по содержанию клейковины.

Название сорта		Кол-во проб	Среднее в % % клейковины	
			сырой	сухой
Пшеница	Манитобы	15	36,3	11,8
- // -	Сев. Американская	4	26,9	3,7
- // -	Аргентинская	6	30,1	9,5
- // -	Русская сортовая	12	37,7	12,2
- // -	Чилийская	5	22,9	7,3
- // -	Австралийская	1	27,5	3,7

Таким образом у нас имеются сорта высоко расценивающиеся на мировом рынке. Необходимо лишь довести эти сорта до массового размножения и распространения в чистом виде, т.к. незначительная примесь посторонних, сразу обесценивает пшеницу и ставит ее ниже стандарта. Мировой рынок требует в сорте не больше 3 % примеси другого сорта. И вообще присутствие зерен другого цвета или консистенции не желательно, т.к. заграничный мельник говорит «для выработки муки нам нужна мягкая пшеница без всякой примеси дурум, а для выработки макарон нужна пшеница дурум без примеси мягкой пшеницы. Необходимо чтобы 50-ти тонные образцы имели однородный сортовой состав». Германские купцы требуют в импортных пшеницах большого количества протеина для сдобривания своей пшеницы малопротеинной. Снижение качества из-за примеси больно бьет по карману и чтобы оградить страну от таких неожиданностей нужно всеми мерами стремиться к тому, чтобы сорта размножались в чистоте, без каких либо примесей и все наши семеннопроизводящие организации целиком должны уяснить себе важность недопущения даже одного процента примеси сверх допускаемой стандартом. Чтобы избежать всего этого необходимо организовать семеннопроизводство по следующей схеме: /одновременно повышая урожайность и соблюдая требования рынка/.

Станция выпускающая после обязательного сортоиспытания в расширенном масштабе определенный сорт в небольших количествах со своих сортоиспытательных делянок у себя же размножает оригинальный материал в чистоте 100 %; в своем маточном хозяйстве дает маточный материал в значительно большем количестве. Здесь сортовод Станции со всей

тщательностью и сознанием ответственности проводит все мероприятия не допускающие засорения сорта, апробирует, очищает и удаляет все подозрительное и нетипичное. Маточное зерно очищенное, упакованное в двойную тару, заэтикетированное, запломбированное пломбой станции передается в семенные хозяйства повышенного типа. [...]

[...] Схематически организация семенного производства мыслится так:

1/ Селекционная станция выводит или покупает новый сорт; изучив его во всех отношениях и испытав его в различных районах в случае его годности передает ограниченное количество с чистотой в 100 % своему маточному хозяйству для получения суперэлита; суперэлиты поступает в маточное хозяйство.

2/ Маточное хозяйство выпускает маточно зерно с чистотой не ниже 99,5 %, которое переходит в лучшие семенногопроизводственные совхозы Совхозобъединения.

3/ Семенногопроизводственный совхоз уже выпускает первую генерацию маточных семян. Здесь сортовод станции с представителями других учреждений апробирует и дает те или другие указания направленные на соблюдение чистоты и определяет типичность сорта. Чистота первой генерации не должна быть ниже 98,5 %. Первая генерации передается в первую очередь в Совхозы второго порядка Совхозобъединения, опытные поля, агрополя и т.п.

4/ Совхозы второго порядка, опытные станции и пр. хозяйства с крепкой организацией и руководством агроперсонала дают вторую репродукцию семенного материала. Чистота второй генерации не должна быть ниже 97,5 %, что ниже – идет на экспорт. Апробируются посевы Семенной контрольной станцией. Вторая генерация поступает для массового размножения в совхозы обычного типа, Зернотрест, коммуны, товарищества и хозяйствующего населения.

5/ В совхозах обычного типа, коммунах, артелях и т.п. посевы контрактуются и урожай Государственной единой хлебной инстанцией распределяется согласно стандартов на экспортный и на товар внутреннего потребления.

[...]

Шабалев

[Підпис]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 10, спр. 567. арк. 100–101. Машинопис.

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОСЛІДНА СПРАВА
В НАДЧОРНОМОРСЬКОМУ КРАЮ НА 12-РІЧЧЯ ЖОВТНЯ**

1929 р.

Наш обов'язок і повинність направити їх (сили техніки) на те, щоб відсталіші виробництва, хліборобське сільськогосподарське, поставити на нові рейки, щоб перебудувати й перетворити хліборобство з промислу, що ведуть не розумно, по старині, у промисел, збудований на науці й досягненнях техніки.

Ленін

Ні в одній державі з всього світу, так широко й глибоко не ставились і не ставляться питання про поліпшення сільського господарства, як в Радянському Союзі. Наш Союз поста-вив величезні завдання: «догнати й випередити капіталістичні держави» в розвитку їхньої промисловости та сільського господарства. Ці завдання в галузі сільського господарства в основному сходять до організації великого соціалістичного сільського господарства через механізацію його.

Щоб успішно виконати це завдання Партія і Уряд притягують всю радянську суспільність, науково-дослідні установи, надзвичайно прискорено розгортають промисловість та ін.

Нема ніякого сумніву, що ці завдання дійсно будуть виконані й по багатьох розділах господарства набагато перевищені. Той рух і темп розвитку масової колективізації, будівництва великих зернових, скотарських та інших радгоспів, будівництва машиново-тракторних станцій, організації науково-дослідної роботи та ін., що ми тепер спостерігаємо, також яскраво промовляють і упевнюють всю радянську суспільність, а останніх часів частково й закордонну, що намічений 5-ти річний плян розвитку сільського господарства буде виконаний.

Наш Надчорноморський край в розвитку нових соціалістичних форм організації сільського господарства не відстає від інших країн СРСР, а в деяких моментах він навіть веде перед, указуючи нові шляхи колективного господарювання. Досить тут нагадати про організацію першої машиново-тракторної станції в нашому краю, в радгоспі ім. Т.Г. Шевченка. Цю ідею перетворено в життя і тепер машиново-тракторні станції вважають за головні організаційні рушії масової колективізації та перебудови сільського

господарства всього СРСР.

Разом з цим в нашому краю поживляється робота над поширенням тих що є тепер та зорганізуванням нових науково-дослідних установ, які мусять дати наукові підвалини для розвитку сільського господарства Надчорномор'я.

На 12 роковину Жовтня на території краю ми маємо вже організаційно оформлений Всеукраїнський Генетико-Селекційний Інститут, що тепер широко розгортає свою науково-дослідну роботу вишукуючи нові посухо й морозотривалі сорти хлібів, технічні та кормові рослини. Вже завердив НКЗС зорганізування Меліоративного Науково-Дослідного Інституту в Одесі.

Перенесена на нове місце (ст. Дачна, Пів. Зах. зал.) цього року Одеська Крайова Сільськогосподарська Дослідна Станція почала широко розгортати свою роботу, пророблюючи тепер в низці своїх відділів нові програми науково-дослідних робіт, ув'язуючи їх з організаційними та агротехнічними вимогами соціалістичного сектору сільського господарства краю.

Цього року в нашому краю зародилась нова науково-дослідна уста-нова— це Одеська Зоотехнічна Станція, що розтошована прис. Василівні (ст. Вигода, Півд.-Зах. з.). Ця станція мусить науково проробити всі питання в галузі скотарства, що постають тепер у зв'язку з масовою колективізацією та машинізацією сільського господарства краю. Вона вивчатиме питання як збільшити продукційність всіх відродів скотарства, а також організацію його в нових формах великого колективного господарювання.

Не менш великі завдання цього року постають перед науково-дослідною думкою нашої Крайової Меліоративної Організації в зв'язку з ухваленим від НКЗС проектом щодо обводнення 37.000 гект. землі в Наддністрянщині. Цей багатий край користуючись з обводнення повинен широко роз-горнути роботу з інтенсивними куль-турами і виноградарством, садівництвом та городництвом, а також новими технічними рослинами (бавовником, кенафою та ін.). За проектом Одеського ОЗВ загальну продукцію інтенсивних культур в Наддністрянщині мають довести до 22.500.000 крб. Цілком зрозуміло, що для того, щоб успішно виконати проекта обводнення Наддністрянщини треба вже тепер зорганізувати тут науково-дослідну меліоративну Станцію, що й намічає НКЗС здійснити.

Поряд з переліченими науково-дослідними установами в нашому краю продовжують успішно розгортати свою роботу Центральна Наукова Виноробча Станція, Державна Племінна Книга Червоно-Німецької Худоби, Крайова Контрольна Насіннева Станція, Районові сільсько-господарські дослідні станції, Херсонська, Вознесенська, Аджамська, Молдавська, Олешківська, Брилівська мережа дослідно-зрошувальних станцій, Сагайдацька Меліоративна дільниця та

низка науково-дослідних установ в Держ. Заповіднику «Чаплі» кол. Асканія-Нова. Крім того, над розв'язанням всіх організаційних та агротехнічних питань у краю науково працюють дві вищих Сільсько-Господарських школи, Сіль.-Госп. Інститути в Одесі й в Херсоні та низка професійних с.-г. шкіл, що, крім того, підготовляють вищої та середньої кваліфікації фахівців, що потрібні для перебудови сільського господарства.

Ось наші досягнення та актив на 12 роковині Жовтня щодо становища та організації науково-дослідної роботи в Надчорноморському краю.

З цим активом, до якого приєднується велика армія вчителів, земельно-кооперативних та ветеринарних робітників, а також кращих наших селян дослідників, багато яких уже працюють по колгоспах, ми упевнені в перемогах організації кращих соціалістичних форм господарювання перед дрібним технічно й організаційно відсталим індивідуальним господарством.

За кращу, удоскональнену організацію науково-дослідної роботи, за кращі заходи застосування її в умовах великого колективного господарства, ми закликаємо всіх працювати й надалі.

Б. Івановський

Від. Заст. Од. Кр. С.-Г. Досліди. Станції

Передрук з видання : Степове господарство. 1929. № 14. С. 1–3.

1930 р.

№ 70

**ПОСТАНОВА
НАРАДИ ПРИ НКЗС УСРР ЩОДО ДОПОВІДІ ТОВ. МАШУРИ
«ПРО ПЕРЕНЕСЕННЯ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У КОЛГОСПИ ТА
РАДГОСПИ» ВІД 7–9 ЛЮТОГО 1930 Р.**

7–9 лютого 1930 р.

1. Визнати за необхідне вже навесні цього року перенести в основному досвідну роботу станції в умови практичного соціалістичного господарства.

На території останніх станцій повинні залишатись лише ті теми, що їх не можна перенести, через специфічні особливості в умови практичного колективного або радянського господарства. Специфічні особливості не повинні, однак, спричинятись до того, коли ще більшість тем досвідної роботи знову залишиться на території станції, а такими тенденціями треба повести рішучу боротьбу.

2. Перенесення досвідної роботи в умови практичного господарства жодною мірою не можна підмінитись іншими формами досвідної роботи в колгоспах, як, приміром, колективні досліди.

Робота з колективними дослідями повинна бути замінена в основному дійсною дослідною роботою в радгоспах і колгоспах. Надалі роботу з колективними дослідями в індивідуальних господарствах зовсім припинити.

3. У зв'язку із зазначеним, конче потрібно відмовитись від зайвих площ землі та худоби, замінивши все це колективними та радянськими господарствами.

4. Кожна досвідна станція повинна негайно переглянути свої теми дослідження і визначити максимальну кількість їх для перенесення в умови практичного господарства, а решта тем (незначна), що не можуть бути перенесені через свою складність, залишається на території досвідної станції і проводиться по них відповідна робота.

5. Над темами, що призначені для перенесення в колективне господарство, не повинна проводитись одночасно досвідною роботою на території станції.

6. Теми, визначені для перенесення в колективні господарства, а рівно ж і ті, що залишаються на станції, обговорюються на науковій нараді та виробничій нараді станцій з Окрколгоспсоюзами та ОЗВ і разом з ними розподіляються визначені теми поміж конкретних колективних та радянських господарств. Проект визначених тем для роботи на станції і радгоспах та колгоспах надається до НКЗС на санкцію.

7. Після визначення колективів та радгоспів, в яких буде проводитись досвідна робота, станція, за допомогою Окрколгоспсоюзу та ОЗВ, скликає представників (голови правлінь колгоспів) до себе на станцію, або в інше місце і остаточно оновлюється:

- а) про порядок організації роботи у відповідному колгоспі чи радгоспі;
- б) про кількість потрібної землі у відповідному колгоспі чи радгоспі;
- в) про кількість потрібної худоби у відповідному колгоспі чи радгоспі;
- г) про потрібне помешкання, робочу силу, реманент та ін.;
- д) про умови проведення досвідної роботи;

8. Орієнтовні умови нарада визначає такі:

а) колгосп чи радгосп відпускає потрібну площу землі, забезпечує робочою худобою, реманентом та людською робочою силою досвідну роботу;

б) основних робітників для досвідної роботи (спостерігачі, доглядачі, нарядчики та ін.) колектив і радгосп виділяє із своїх членів та робітників на час робіт або постійно закріплює їх за даною роботою;

в) відпускає необхідне помешкання для потреб дослідної роботи, а також помешкання для житла та роботи фахівців станції і видаються по нормах на законних підставах продукти харчування;

г) як правило, організації колгоспів повинні приймати в досвідній роботі матеріальну участь, але станція, в разі потреби в окремих випадках виплачує колективу за фактично витрачену робочу людську і тяглову силу на досвідну роботу, по розцінках, що встановлені в даному колективі (обробіток, оранка, збирання, поління, сапування та ін.); строки і порядок виплати встановлюються по згоді обох сторін; що ж до радгоспів, то такі повинні повністю за свої кошти та своїми силами і засобами забезпечити досвідну роботу;

д) продукція рільництва, скотарства та ін. залишається в розпорядженні колективу та радгоспу, крім тієї частини, що потрібна для досвідної роботи станції;

е) асигнування станції, призначені на будівництво та обладнання, що пов'язане з досвідною роботою, що проводитиметься в колективі, можуть витрачати на будівництво в цьому колективі, але з умовою матеріальної участі в цьому будівництві системи колгоспів. Розмір участі визначається окремою угодою.

7. Зазначені орієнтовні умови можуть бути змінені, залежно від місцевих умов та певної домовленості сторін.

8. Станція на сезон досвідної роботи прикріплює за певним розподілом всіх своїх фахівців, асистентів, лаборантів і техніків, по відповідних колективах або радгоспах, або зовсім відряджає їх на час роботи в зазначені господарства.

9. Постійний догляд, керівництво роботою в колективах і радгоспах проводять наукові керівники станції певних розділів роботи, періодично відвідуючи господарства.

10. Після закінчення сезонної досвідної роботи, відкомандирований у колективи персонал станції – повертається на станції, опрацьовує відповідні матеріали і наслідки досвідної роботи доповідає по тих колективах і радгоспах, в яких проходила робота.

Окрім того, наслідки роботи (наукові відчити) друкуються для широкого ознайомлення.

11. На підставі зазначених постанов, Досвідний відділ повинен в тижневий термін, в погодженні з Укрколгоспом та УРГО, розробити інструкцію про порядок переносу досвідної роботи в умови практичного господарства, а також розробити основні питання по методиці досвідної роботи в колгоспах і радгоспах і надіслати для керівництва досвідним станціям.

12. Довести до відому Колегії НКЗС про негативне ставлення, що і до цього часу спостерігається з боку УРГО до організації досвідної роботи в радгоспах. Прохати дати з приводу цього відповідні вказівки.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 121–124. Машинопис.

№ 71

ЗАУВАЖЕННЯ СЕКТОРУ НАУКОВИХ УСТАНОВ НКЗС УСРР ДО ПРОЕКТУ МЕРЕЖІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

20 березня 1930 р.

Спеціалізація сільськогосподарських ВИШів та їх територіальне розміщення, на думку сектора наукових установ, мусить задовольняти такі вимоги: а) забезпечення ув'язки з відповідними науково-дослідними осередками (інститутами, зональними станціями); б) наближення до виробничих баз.

Виходячи з цього погляду, треба зробити в проєкті мережі такі корективи:

1. Інститут селекції та насінництва – перенести в Одесу, де міститься УГСІ.
2. Інститут буряківництва – перенести в Київ, де має міститися Всесоюзний інститут цукробурякового господарства та цукродайних рослин.
3. Інститут прядивних та технічних культур – розчленити на такі інститути:
 - а) Інститут прядивних культур (коноплі, льон) – Чернігові;

- б) Інститут картопляного господарства з відділом хмільництва – в Житомирі або в Києві;
в) Інститут технічних культур (лікарські рослини, тютюн, каучукодаїні рослини та ін.) – у Києві.
4. Інститут агрохімії, ґрунтознавства і боротьби зі шкідниками розчленити на 2 інститути: а) ґрунтознавства та агрохімії – в Харкові; б) захисту рослин – в Харкові.
 5. До Інституту зоотехнічного в Полтаві – додати і кролівництво, а в Вінниці залишити тільки шовківництво та бджільництво.
 6. Інститут рибництва та рибних промислів – перенести в Київ, де має бути Всесоюзний науково-дослідний інститут рибництва та рибних промислів.
 7. Інститут механізації та електрифікації сільського господарства організувати в Харкові.
 8. Інститут меліорації – в Харкові, де буде і науково-дослідний інститут сільськогосподарських меліорацій.
 9. Інститут індустріалізації (на базі скотарської сировини) – в Полтаві.
- Окрема мотивація цих зауважень в частині Інституту захисту рослин та Інституту механізації – додається.

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАУКОВОЇ РАДИ

[Підпис]

ПЕТРЕНКО

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 87. Машинопис.

№ 72

НАКАЗ

**ПО НАРОДНОМУ КОМІСАРІАТУ ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВ УСРР
ПРО РЕОРГАНІЗАЦІЮ АПАРАТУ СЕКТОРУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ
УСТАНОВ ВІД 5 КВІТНЯ 1930 РОКУ**

5 квітня 1930 р.

У зв'язку з новими завданнями, що стоять перед Сектором науково-дослідних установ НКЗС у справі реконструкції мережі науково-дослідних установ, визнати за потрібне реорганізувати апарат Сектора на таких засадах:

№1.

Виконання термінових доручень Колегії НКЗС та Президії Наукової Ради спеціального характеру, а також і поточне обслуговування НКЗС в спеціальних наукових питаннях покласти на відповідні існуючі науково-дослідні інститути та на відповідні Оргкомітети нових науково-дослідних інститутів.

№2.

У зв'язку з тим спеціалістів-референтів Сектора науково-дослідних установ перевести з 1-го липня майбутнього року в розпорядження відповідних науково-дослідних інститутів, а саме:

В.Г. Аверіна – в Інститут захисту рослин; Д.О. Джіовані – в Інститут сільськогосподарської меліорації; І.Ф. Шамраєва – до Оргкомітету науково-дослідного Інституту механізації та електрифікації, з оплатою їх із сум на відповідні інститути.

№3.

Звільнені таким чином посади референтів Сектора науково-дослідних установ (Наукової ради) НКЗС використати для підсилення науково-організаційного керівного апарату Наукової Ради.

№4.

Апарат Сектора науково-дослідних установ (Наукової Ради) НКЗС реорганізувати, виділивши в його складі, в межах передбаченого штату, такі структурні частини:

а)	Президія	4 штатні одиниці
б)	Секретаріат	4 штатні одиниці
в)	Бюро реконструкції та організації сільськогосподарських науково-дослідних установ	6 штатних одиниць
г)	Планово-Методологічне Бюро	4 штатні одиниці
г)	Бюро наукових кадрів	3 штатні одиниці
д)	Бюро масового дослідництва та винахідництва	3 штатні одиниці
е)	Бюро ефективності та пристосування сільськогосподарських наукових досягнень	3 штатні одиниці
е)	Бюро наукових сільськогосподарських публікацій	3 штатні одиниці
ж)	Комітет стандартизації	1 штатна одиниця
з)	Комітет державного сільськогосподарського контролю	1 штатна одиниця
і)	Комітет охорони природи	1 штатна одиниця
Всього		33 штатні одиниці

№5.

Призначити з 25 червня майбутнього року т.т. Сліпанського А.М. – на керівника Бюро Планово-Методологічного; Полонського Ф.Г. – на Керівника Бюро Реконструкції та організації сільськогосподарських наукових установ; Чорного І. – на керівника Бюро Наукових кадрів; Лимаренка Д.С. – на керівника Бюро ефективності та пристосування сільськогосподарських наукових досягнень, усіх на правах членів президії Наукової Ради.

Заступник Наркома земельних Справ [Без підпису]

Завідувач Адмінтехсектору [Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1324, арк. 53–54. Машинопис.

№ 73

**ПРОЕКТ
МЕРЕЖІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ
УСТАНОВ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УСРР**

6 квітня 1930 р.

Сектор кадрів НКЗС

№	Напрямок інститутів	Відділи	Місце	Термін навчання	За ким треба закріпити
1	Агроіндустріальна академія	1. Зернового господарства 2. Садів, городів 3. Техкультур 4. Птахівництва 5. Скотарства	Харків	2	НКЗС

2	Агроінститут підвищення кваліфікації й перекваліфікації спеціалістів сільського, лісового і водного господарства	1. Агроекономічний 2. Скотарства 3. Техкультур 4. Зернового господарства 5. Садів, городів 6. Меліорації 7. Лісового господарства	Харків	2	НКЗС
3	Інститут зерна	1. Зерновий 2. Кормовий	Харків	3	Зерноцентр
4	Інститут зерна	1. Зерновий (кукурудза, соняшник, боби)	Дніпропетровськ (Ерастівська, Криворізька)	3	Зерноцентр
5	Лісовий інститут	1. Лісового господарства 2. Лісової технології	Київ	3	Укрдержліс
6	Ветеринарний інститут	1. Ветклінічний 2. Санітарно епізоотичний 3. Зоотехнічний	Київ Харків Дніпропетровськ	3,5 3,5 3,5	НКЗС НКЗС УРГО
7	Інститут насінництва і селекції	1. Насінництва 2. Селекції	Одеса	3	Насінневий союз
8	Інститут буряків		Київ	3	Цукротрест
9	Інститут технічних культур	1. Картоплі 2. Хмелю	Житомир	3	Трест льнових рослин та техсировини

10	Інститут технічних культур	1. Лікрослин 2. Тютюну	Київ	3	Трест льнових рослин та техсировини
11	Інститут технічних культур	1. Конопель 2. Льону	Чернігів	3	Трест льнових рослин та техсировини
12	Інститут технічних культур	1. Кенаф-кондиру 2. Хлопчатодайних 3. Сої	Херсон	3	Трест льнових рослин та техсировини
13	Інститут агрохімії і ґрунтознавства	1. Агрономії 2. Ґрунтознавства	Київ	3	НКЗС
14	Інститут захисту рослин	1. Ентомології 2. Фітопатології	Харків	3	Трест боротьби з шкідниками
15	Інститут садівництва і городництва	1. Садовий 2. Городній 3. Ягідний	Умань	3	Плодоспілка
16	Інститут виноградарства і садівництва	1. Виноградарства і виноробства 2. Садовий 3. Городній 4. Декоративного садівництва 5. Садівництва	Одеса	3	Виноградний трест
17	Агroeкономічний інститут	1. Планування	Харків	3,5	НКЗС

		2. Рационалізації й нормування праці 3. Бухгалтерії 4. Статистики 5. Організації території			
18	Інститут бджільництва і шовківництва	1. Бджільництва 2. Шовківництва	Вінниця	3	Шовкотрест
19	Інститут рибальства	1. Рибальського господарства 2. Рибальської технології	Київ	3	Рибтрест
20	Молочарський інститут	1. Молочарський 2. Маслоробний 3. Сироварний	Харків	3	Добробут
21	Зоотехнічний інститут	1. Великої рогатої худоби 2. Свинарства 3. Вівчарства 4. Кормоздобування 5. Кролівництва	Полтава	3	Укрм'ясотрести «Свиновод», «Скотар»
22	Інститут меліорації	1. Гідротехнічний 2. Меліорації 3. Культуртехнічний 4. Торф'яників	Київ	3,5	Укрмеліотрест
23	Інститут механізації	1. Механічний	Харків	3,5	НКЗС

	сільського господарства	2. Монтажу й ремонту			
24	Інститут електрифікації	1. Електрифікації	Запоріжжя	3,5	Дніпросел ькомб.
25	Інститут сільськогоспод арської технології	1. Переробки м'ясних продуктів	Полтава	3,5	Укрм'ясот рест
26	Інститут сільськогоспод арської технології	1. Переробки рослинних продуктів	Одеса	3,5	Укрм'ясот рест
27	Будівничий інститут	1. Шляховий 2. Житловий 3. Господарський	Луганськ	3,5	Укрсельбу д
28	Інститут птахівництва	1. Годівлі птиці 2. Догляду 3. Ветеринарний 4. Яечний	Кам'янець- Подільський	3,5	Кооптах.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 95–97. Машинопис.

№ 74

СТАТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МЕРЕЖІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОРТІВ КУЛЬТУРНИХ РОСЛИН

10 вересня 1930 р.

І. МЕТА І ЗАВДАННЯ

1. З метою вивчення сортів культурних рослин, їх всебічної оцінки, районування сортів і стандартизації їх, а також з метою систематизування всіх

матеріалів пізнання сортів і динаміки посівних площ під ними утворюється єдина по всій Україні «Державна Сітка вивчення сортів культурних рослин» НКЗС і СНУ Цукротресту.

2. Утворюється вона шляхом злиття Української Сортосітки НКЗС і Відділу Сортоспоби СНУ ЦУКРОТРЕСТУ.

3. Українська Сітка вивчення сортів культурних рослин знаходиться у віданні НКЗС України.

4. В основному завдання Сітки є:

а) Організація і проведення широкого колективного сортовипробування на Досвідних установах, радгоспах, колгоспах і господарствах сільськогосподарських шкіл України.

б) Наукове керівництво роботами сортовипробування в колективних (масових) досвідах.

в) Всебічне вивчення сортів культурних рослин щодо їх технічних властивостей, ринкових і експортних особливостей.

г) Районування сортів і систематизування всіх матеріалів для стандартизації сортів.

д) Географічне дослідження сортового складу культурних рослин.

е) Систематизування матеріалів з апробації і динаміки посівних площ стандартних і припустимих сортів.

ж) Розробка питань методики сортовипробування.

II. СТРУКТУРА СІТКИ І ЗАВДАННЯ ЇЇ ВІДДІЛІВ

I. Відповідно до завдань, що сформульовані у розділі I «Українська Сітка вивчення сортів культурних рослин» складається з:

1. Відділу сортовивчення;

2. Відділу Племінної книги;

3. Загального відділу;

Робота здійснюється:

а) Через науково-дослідні установи різних відомств України і Союзу (в частині технічної оцінки сортів, вивчення їх хімічного складу та ін.);

б) Через агрономічний персонал України.

III. УПРАВЛІННЯ «СІТКОЮ»

1. Відповідальний керівник всієї науково-практичної, адміністративної, фінансової і господарської діяльності Української «Сітки» є Директор, якого призначає НКЗС України за згодою СНУ Цукротресту.

2. Директор керує «Сіткою» і репрезентує її сам або через своїх співробітників перед державними, кооперативним і громадськими установами й порядкує всім майном і коштами «Сітки».

3. Для розробки питань, пов'язаних з науково-практичною діяльністю «Сітки», при директорі функціонує наукова колегія співробітників-спеціалістів.

4. Спеціалістів «Сітки» обирає наукова колегія й після репрезентування директора затверджує НКЗС.

5. Решта персоналу запрошується і звільняється Директором «Сітки».

IV. ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ «СІТКИ»

Українській «Сітці» вивчення сортів культурних рослин надається право:

1. Володіти майном.
2. Входити в договірні стосунки з різними державами, кооперативними і громадськими організаціями, а також з окремими особами.
3. Скликати наради, щодо питань своєї діяльності.
4. Командувати своїх співробітників на з'їзди наради.
5. Видавати свої звіти, труди та інші друковані видання своєї спеціальності.
6. Добувати і ввозити під контролем органів НКТ з-за кордону насіння, літературу тощо.
7. Мінятися з чужоземними науковими установами літературою, насінням та ін.
8. Користуватися всіма привілеями наукових установ в частині пересилання кореспонденції та ін.
9. Користуватися для своїх спеціалістів щодо військової повинності всіма правами персоналу наукових установ.
10. Мати свою печатку.

V. КОШТИ «СІТКИ»

Кошти «Сітки» складаються з:

1. Кошторисних асигнувань НКЗС.

2. З асигнувань НСУ Цукротресту, Всесоюзного інституту прикладної ботаніки, Українського насінневого союзу, Укррадгоспоб'єднання, Укрколгоспцентру та інших установ, організацій, що фінансують роботу «Сітки».
3. Прибутків від продажу видань, насіння та ін.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 70–73. Машинопис.

№ 75

ЗАВДАННЯ З ОРГАНІЗАЦІЇ КОН'ЮНКТУРНОЇ РОБОТИ НКЗС УСРР

Вересень 1930 р.

1. В умовах соціалістичної реконструкції сільського господарства, корінного ламання соціальних і виробничих устоїв на селі, кон'юнктура сільського господарства набуває суцього важливого значення. Своєчасно ловити соціальні процеси, перебої, труднощі, що назривають, - сигналізувати про це, щоби своєчасно організовано діяти в бік направлення й попередження подальших заглиблень цих труднощів, а цим самим зриву намічених планів, - є основне завдання кон'юнктурної роботи в галузі сільського господарства, як і всього народного господарства.

2. Кон'юнктура сільського господарства зараз повинна радикально переключитись від спостереження й вивчення ринкових процесів, що було головним до цього часу, на спостереження й вивчення соціальних процесів і моментів продуктообміну (колективізація, розвиток великих господарств, спеціалізація, стан і організація праці, контрактація тощо). Причому, особлива увага має приділятися якісним моментам (використання живого й мертвого реманенту, продуктивність праці, урожайність і продуктивність худоби, зниження собівартості тощо).

3. Завданням кон'юнктури сільського господарства в період реорганізації колгоспно-кооперативної системи, розгорненої організації державного сектора, є спостереження за перебігом організаційного й матеріального будівництва (організація кооперативної мережі, великих колективних господарств,

організація спеціальних радгоспів й комплектування поголів'я тощо) і в першу чергу спостереження, як виконуються намічені плани щодо кадрів.

4. Цілком зрозуміло, що поруч вузлових моментів, за які говорилося вище, кон'юнктура сільського господарства повинна відбивати фінансовий стан соціалістичного сектору сільського господарства і перебіг мобілізації внутрішніх ресурсів і коштів населення не згадуючи вже про те, що процеси відновлення й розвитку скотарства, кормової бази будуть в центрі уваги кон'юнктурного спостереження.

5. Велике значення, якого тепер набуває механізація, хімізація сільського господарства, щільний зв'язок розвитку цих процесів з відповідними галузями промисловості висуває потребу включати в кон'юнктуру сільського господарства спостереження за перебігом виконання планів, що їх було погоджено з НКЗС, в галузі виробництва тракторів, сільськогосподарських машин, тракторного і кінного реманенту, мінеральних угноєнь тощо. Особливу увагу потрібно приділити кон'юктурі капітального і сільськогосподарського будівництва, підприємствам, що дають місцеві будівельні матеріали (цегельні тощо).

6. Основна частина в галузі кон'юнктурних спостережень є облік того, як виконуються контрольні цифри в окремих галузях сільського господарства, а також оперативні плани (місячні, кварталні) і окремі кампанії (оскільки вони охоплюються звітним кон'юнктурним періодом).

7. Кон'юнктурна робота в галузі сільського господарства, як і всього народного господарства, не обмежується самим лише констатуванням явищ, фактографією (що звичайно має посідати значне місце), але й повинна давати аналіз процесів і явищ, що є й констатувати їх, намічати на найближчий час (квартал, півріччя) перспективи, а особливо – приділяти увагу заходам, як зживати труднощі й зриви, що виявляються й наростають в процесі будівництва.

8. Здійснення великих і складних завдань, що стоять в кон'юнктурній роботі в галузі сільського господарства можливе лише за умов, якщо вона виконуватиметься апаратом кон'юнктурної секції НКЗСправ при активній підтримці всіх секторів НКЗему і організацій, що є у відділенні НКЗСправ. Тому стає необхідним, щоб в апараті Укрколгоспу, великих кооперативних центрах, трестах виділено спеціального робітника для кон'юнктурної роботи, а в крайньому разі, кон'юнктурна робота була б обов'язковою частиною роботи певного робітника – плановика.

9. Враховуючи надзвичайну складність кон'юнктурної роботи, нестачу кваліфікованих робітників, а також потребу обмінюватись досвідом, стає

доцільним організувати при Плановому Секторі НКЗСправ Кон'юнктурної Народи, в склад якої входили б робітники підвідомчих НКЗему організацій і представники оперативних відділів НКЗему. Кон'юнктурна Народа регулярно слухає доповіді й спорадичні доповіді з окремих проблем кон'юнктури та методології.

10. Коли на початку в основу кон'юнктурної роботи будуть братись матеріали центральних організацій і оперативних відділів НКЗему, то надалі треба широко використати матеріали з місць (Райзо), що регулярно мають надсилатись по спеціально розробленій програмі.

11. Облік соціальних і виробничих процесів на селі особливо в період ломки «переходовий» не може будуватись на самих лише статистичних даних. Велику роль повинні відігравати експертні матеріали, особливо «живі» матеріали з місць. Тому стає потрібним організація кореспондентської мережі. За кореспондентів мають бути великі колгоспи, МТС, радгоспи. Організацію такої кореспондентської мережі має проводити Інститут економічних досліджень Укрдержплану за нашої активної участі.

КОН'ЮНКТУРНА СЕКЦІЯ

[*Без підпису*]

(Капітановський)

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 17–18. Машинопис.

№ 76

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ В УСРР НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ
РОБОТИ З ТЮТЮНОМ**

Жовтень 1930 р.

З тим, щоб якнайшвидше розв'язати кризу з сировиною в тютюновій промисловості в Україні, а надто в продуктах жовтих тютюнів та з метою широкого розвитку експорту тютюну і його виробів, Український інститут прикладної ботаніки вважає за потрібне негайно приступити до створення в Україні міцної наукової бази, здатної піднести до належної технічної висоти українське тютюнництво на засадах великого механізованого й раціонально побудованого виробництва.

В Україні, як ніде інде в Союзі, поширені в культурі майже всі основні види й гатунки тютюну: махорка, бакуни, папіросні й сигарові тютюни. Але тільки культура махорки, завдяки праці Лохвицької та Переволочанської дослідних станцій більш менш забезпечена науковим вивченням її та й то лише переважно в частині агротехніки.

Значно менше забезпечено вивчення бакунів і зовсім залишаються без будь-якого систематичного дослідження тютюни папіросні й сигарові, які зрештою ближчим часом, як культури перспективні, матимуть в українській тютюновій промисловості велике актуальне значення.

Останніми роками справи з науковою роботою по тютюнах, внаслідок проведених Українським інститутом прикладної ботаніки експедиційних комплексних обстежень махоркового тютюнництва на Лівобережжі України й жовтого тютюнництва на Придністрянщині – зрушила з мертвого стану й почала жваво розгортатись.

Самі експедиції своїми матеріалами яскраво доводять про велике багатство сортового складу українських тютюнів та про широкі природно-історичні й економічні можливості розвитку тютюнництва в Україні.

На основі здобутків від проведених експедицій Український інститут прикладної ботаніки з весни 1930 р. приступив до розгортання широкої систематичної і планової роботи з тютюнами і в першу чергу з папіросними й сигаровими, що досі найменше вивчалися. Було закладено, по згоді з Державним інститутом тютюнознавства в Краснодарі, до 22 тютюнових дослідних ділянок рівномірно в різних місцях України з метою:

- 1) виявлення нових районів, можливих для культури жовтих тютюнів;
- 2) використання малоцінних і бросових земель, як от – піски, схили, заплавіни тощо;
- 3) визначення найпридатніших для цих нових районів гатунків тютюну.

Ця робота ведеться в супроводі детального анатомічного, фізіологічного, цитологічного й технологічного вивчення тютюнів, покладаючи цим самим підвалини серйозної наукової праці з жовтими тютюнами. Одержані матеріали по цій роботі, що правда одного року, переконливо доводять, що жовте тютюнництво в Україні має всі підстави для його інтенсивного поширення і якісного поліпшення, одночасно даючи можливість накреслити райони для розташування великого тютюнового виробництва.

За останній рік у зв'язку з реорганізацією науково-дослідної системи в сільському господарстві новоутворений Всесоюзний інститут махоркознавства (Ленінград, Детское село) та державний інститут тютюнознавства в Краснодарі,

відповідно до схеми розташування своїх периферійних науково-дослідних закладів, розпочали утворювати в Україні свої дослідні осередки в формі спеціальних філіалів з дуже обмеженими переважно технічними правами. Філіал Весоюзного махоркового інституту вже існує в Києві з весни 1930 року. Державний інститут тютюництва (в Краснодарі) так само працює.

Функціонують відділи систематики, фізіології, гітогенетики, анатомії та ін. Всі ці можливості діють цілковиту певність, що наукова робота з тютюнами відділом наркотичних рослин буде поставлена на належній височині.

Відповідно до основних наукових завдань і засад роботи й діяльності Українського інституту прикладної ботаніки відділ наркотичних рослин, як частина інституту, зосереджуватиме сою найбільшу увагу на вивчення природи тютюну, як певного рослинного організму й тих його головних моментів, що створюють обстановку в житті й культурі тютюну, з сучасних продукційних завдань і промислових вимог. Зокрема, відділ наркотичних рослин має в основному зосередити свою роботу над вивченням і дослідженням тютюну з боку:

1. Систематики;
2. Морфології;
3. Анатомії і цитології;
4. Фізіології;
5. Селекції;
6. Фітопатології;
7. Агротехніки;
8. Хімії тютюну;
9. Апробації сировини.

Свою роботу, відповідно до поставлених задач, відділ проводитиме шляхом організації спеціальних кабінетів, лабораторій і музеїв, де об'єднуюватиметься й концентруватиметься поглиблена робота та шляхом організації мережі науково-дослідних закладів для розв'язання питань практичного порядку та для обслуговування тютюнового виробництва по окремих природно-історичних районах.

Старі тютюнові заклади, як от Лохвицька дослідна станція, так само мають бути підпорядковані Відділу наркотичних рослин Українського інституту прикладної ботаніки.

Робота відділу, як і його мережі науково-дослідних закладів забезпечується в основному коштами по Держбюджету, а для підсилення коштів

і засобів відділу мають бути визначені постійні дотації з боку «СОЮЗ ТАБАК»а та Українського тресту Промтехкультур.

В. О. ДИРЕКТОРА

[Підпис]

Д. ЛИМАРЕНКО

КЕРІВНИК ВІДДІЛУ
ТЕХКУЛЬТУР, проф.

[Підпис]

Я. САВЧЕНКО

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1327, арк. 12–14. Машинопис.

№ 77

**ВИПСКА З ПРОТОКОЛУ №19
ЗАСІДАННЯ МАЛОЇ ПРЕЗИДІЇ ВСЕСОЮЗНОЇ АКАДЕМІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК ІМ. В.І. ЛЕНІНА**

29 листопада 1930 р.

Москва, Б. Златоустинск, 6

Председательствовал т. ГАЙСТЕР А.

Присутствовали:

Члены Президиума – тт. АЗАТЯН Г.Н., БУШИНСКИЙ В.П.,
КУДРЯВЦЕВ А.И., МАТЮХИН В.В., ПОПОВ П.И.

По п. II-му тт. АДРИАНОВ (Институт защиты растений)

БЕРЗИН (Южный институт молочного хозяйства)

ЕРОВЧЕНКОВ (НКЗ РСФСР)

КОВАЛЕВ (Институт защиты растений)

По п. IV-му – тт. МАСЛОВ, ПОЗДНЯКОВ (Бюро кадров)

Заведующий Бюро Массового опытного хозяйства т. РУМЯНЦЕВ

Начало заседания в 2 ч. 15 м.

Конец заседания в 6 ч. 30 м.

СЛУШАЛИ – ПОСТАНОВИЛИ

**IV. О ПРИЕМЕ АСПИРАНТОВ В 1930 Г. И О ПОДГОТОВКЕ К ПРИЕМУ НА
1931 Г.**

(докл. Т. МАСЛОВ)

1. Констатировать, что план набора аспирантов в количественном отношении выполнен полностью (110%).

2. а) отсутствие достаточного руководства со стороны Бюро Кадров привело к тому, что в некоторых Институтах явно недостаточен процент партийцев и рабочих;

б) до настоящего времени еще нет единой программы для институтов Аспирантуры по специальным предметам и политэкономии, а также отсутствует изучение аспирантов прошлых приемов;

в) считать недопустимым медленную подготовку со стороны Бюро Кадров к набору аспирантов январского приема.

3. Поручить Бюро Кадров в срочном порядке произвести проверку и изучение всех аспирантов прошлых приемов. Организовать в Институтах учет академических работ аспирантов. Согласовать со специальными Институтами специальности, выявив дефицитные, по которым в первую очередь необходимо готовить аспирантов.

4. Поручить т. ПОЗДНЯКОВУ до 15.XII закончить проработку программы по специальным предметам и политэкономии.

5. Считать необходимым выяснить работу Харьковского института Аспирантуры.

Установить контингент набора аспирантов в январе 1931 г. в количестве 650 человек.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 5. Машинопис.

№ 78

**ПРОЕКТ ПОСТАНОВИ
КОЛЕГІЇ НКЗС УСРР НА ДОПОВІДЬ СЕКТОРУ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ «ПРО СТАН МЕРЕЖІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ
УСТАНОВ ТА РОБОТУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СЕКТОРУ НКЗС»**

Грудень 1930 р.

Заслухавши доповідь про стан мережі н/д установ та роботу Науково-технічного сектора, Колегія НКЗС в додаток як часткову зміну своєї постанови від 6.XI.1930 р. /прот. № 51 п.2/ ухвалює:

1. Констатувати, що реорганізація мережі н/д установ НКЗС УСРР як частина єдиного плану реконструкції с.-г. науково-дослідної справи в цілому СРСР, побудованої на принципі єдності системи і внутрішньої ув'язки досі не закінчена, як не закінчена ця робота і в цілому по СРСР, бо лише 22.XII.1930 р. Колегія НКЗ СРСР затвердила останній варіант нової мережі н/д установ по всьому СРСР. Такий стан справи, а також і нез'ясовність до останнього часу джерел і розмірів фінансування н/д установ на Україні, що ось мало не рік перебувають в стані безперебійної організації та реорганізації.

2. Визнати, Науково-технічний сектор як керівний центр н/д установ, з роботою і завданнями, що ставили і стоять перед ним у зв'язку з реконструкцією н/д роботи, не впорався і не може бути за дійсний авторитетний керівний, науково-методологічний і організаційний осередок н/д роботи бо науково-дослідна робота в нинішніх її формах та напрямках переросла нині в організаційні форми колишнього «Досвідного відділу», а тепер – Науково-Технічного Сектора НКЗС.

3. Визнати, що такий стан справ з керуванням н/д роботи, в умовах спеціалізації і розпорошеності установ та нез'ясованості багатьох організаційних моментів, не гарантує чіткої роботи н/д установ в напрямку обслуговування чергових проблем соціалістичної реконструкції сільського господарства та створює передумови не лише для плутання, а й для виявлення шкідливих тенденцій тих класово ворожих елементів, що залишились іще в системі н/д установ, прикриваючись гаслами «чистої науки» або «аполітичності с.-г. науки» тощо. У світлі викриття шкідництва в н/д роботі потреба нещадної боротьби з такими елементами і потреба правильного, марксистсько-ленінського керівництва роботою н/д установ набирає тепер особливої актуальності.

4. Ураховуючи усе вищесказане та беручи до уваги:

а/ що спеціалізація і розпорошеність різних н/д установ вимагають як найщільнішої ув'язки поміж установами різних систем та з виробництвом;

б/ що новій мережі н/д установ, покликаних працювати над актуальними питаннями соціалістичної перебудови сільського господарства, треба забезпечити авторитетне марксистсько-ленінське ідеологічне керівництво, що в свою чергу забезпечило б на практиці ув'язку і поєднання марксистсько-ленінської науки з технікою виробництва;

в/ що перед НКЗС та н/д установами стоїть невідкладна проблема підготовки наукових нових кадрів, раціонального розміщення та використання належних кадрів, їх перекваліфікація та перевиховування, просунення молодих робітників та ін.;

г/ що всієї цієї роботи не можна як слід організувати і провадити через апарат НКЗС з огляду на перегруженість оперативними завданнями в галузі реконструкції сільського господарства, що не дає можливості йому /апарату/ приділити належну увагу такій важливій ділянці, якою є н/д робота.

Визнати за потрібне прискорити організацію Української Академії Наук Сільськогосподарських. Доручити тов. ДЕМЧЕКОВІ протягом декадного терміну оформити склад Президії Академії та не пізніше 15/І-1931 р. провести і закінчити реорганізацію Науково-Технічного Сектора НКЗС в апарат Академії.

5. Для налагодження систематичної праці н/д установ над справою соціалістичної реконструкції сільського господарства вважати за потрібне встановити мережу н/д установ, виходячи з таких настановлень:

а/ розгортання в першу чергу науково-дослідних установ, покликаних розв'язати завдання, що їх поставила партія та Радянська Влада перед сільським господарством /поширення соціалістичного сектора сільського господарства шляхом будівництва радгоспів та методом суцільної колективізації і ліквідації, на цій базі глитайні, як кляси; здійснення принципу спеціалізації сільськогосподарського виробництва; подальше розв'язання питань зернової проблеми, що в основному вже вирішена та проблеми скотарства і технічних культур/;

б/ усунення паралелізму в роботі науково-дослідних установ;

в/ раціонального використання наявних наукових кадрів та науково-технічного обладнання;

г/ найдоцільнішого використання коштів, що їх відпускається на н/д роботи на 1931 рік, ураховуючи конечну потребу забезпечити кредитами в першу чергу спеціалізовані Інститути, як основну ланку науково-дослідної системи.

6. З цього погляду на першому місці слід поставити спеціалізовані Інститути як установи, що безпосередньо мають впливати на процес соціалістичної реконструкції сільського господарства. Загальні Інститути мають підпорядковувати свою роботу завданням обслуговування спеціальних інститутів, тому розгортання загальних Інститутів мусить відбуватися в міру задоволення потреб та забезпечення праці спеціальних н/д Інститутів з таким розрахунком, щоб забезпечити відповідну підготовку кадрів та науково-методологічне озброєння спеціальних н/д установ.

7. З постановою Колегії НКЗС СРСР від 22.XII-1930 р. щодо мережі н/д установ на Україні в основному погодитися за винятком таких установ та окремих моментів:

а/ Укр. н/д Інститут Організації Праці вважати за недоцільне зливати його з Інститутом Організації та Економіки;

б/ По лінії Всесоюзного н/д Інституту с.-г. Будівництва вважати за потрібне організувати на Україні Зональну станцію цього Інституту в Харкові, у віданні Дніпросільбуду; доручити Сектору н/д Установ, у зв'язку з цим порозумітись з НТУ ВРНГ про передачу у відання НКЗС та об'єднання з цією станцією с/г відділу Інституту Споруджень при ВРНГ;

в/ По лінії Всесоюзного Інституту Кормів вважати за потрібне організувати на Україні Зональну Станцію Кормових Культур на базі Полтавської с.-г. досвідної станції.

г/ По лінії Інституту Аспірантури вважати, що Інститут [.....] у віданні та на бюджеті не лише Ленінської Академії, а й НКЗС УСРР.

г/ По лінії Всесоюзного Інституту Зернового Господарства вважати, що Український філіал цього має зватися «Українським Інститутом Зернового Господарства» /а не «Філіялом»/ й бути ув'язаний в систему Всесоюзного Інституту Зернового Господарства на загальних підставах, як і інші, приміром – загальні республіканські Інститути по відношенню до одноіменних Всесоюзних Інститутів.

д/ По лінії Інституту сої визнати за недоцільне і нічим не виправдане залишення Інституту сої в Москві, одірвано від виробничої бази. Вважати, що Інститут сої слід перенести в Дніпропетровськ, об'єднавши його з Інститутом Кукурудзи в один «Всесоюзний Н/Д Інститут Кукурудзи та Сої».

е/ По лінії Інституту Овочево-Ягідного Господарства вважати за потрібне Зональну станцію Овочево-Ягідного Господарства в Тирасполі /АМСРР/ залишити.

е/ По лінії Інституту Тютюнництва та Інституту Махорки вважати за недоцільне існування двох Всесоюзних систем для обслуговування тютюнництва. Поставити питання перед НКЗС СРСР про перетворення всесоюзного Інституту Махорки в Києві на Укр. Інститут Тютюнництва в Краснодарі і обслуговував би на Україні всі тютюни в частині махорки, охоплював би науковою роботою й інші райони СРСР, крім України.

ж/ По лінії Інституту Конярства вважати за потрібне організувати на Україні Зональну станцію Конярства на базі групи Бідоводських Кінзаводів.

8. Погоджуючись з рештою постанов Колегії НКЗС СРСР щодо мережі Н/Д Установ на Україні, вважати за потрібне:

а/ Одеської філії Українського Н/Д Інституту Організації Соціалістичного с.г. Виробництва та с.-г. Економіки не утворювати; запропонувати Інститутові

наявні кадри наукових робітників в Одесі використати різними іншими способами /доручення темових завдань, зачислення частини робітників у штат Інституту, притягнення їх до експедиційної роботи на загальних підставах комплектування експедиційних партій і т.і.)

б/ Самостійної периферії для Українського Інституту Механізації та Електрифікації не організовувати, крім Якимівської станції та Станції Електрифікації в Запоріжжі, запропонувавши Інституту свою роботу вести через відділи механізації спеціальних н/д інститутів та Зональних станцій, а також використовуючи механізовані радгоспи, МТС, колгоспи тощо. У зв'язку з цим Київську станцію /філію/ Інституту передати до Інституту Цукро-Бурякового Господарства, а решту станцій ліквідувати, використавши кадри і устаткування в першу чергу для підсилення самого Інституту, а потім відділів механізації спеціалізованих Установ.

в/ Інститут Ґрунтознавства /Харків/ об'єднати з Інститутом Хемізації Сільського Господарства /Київ/ та утворити один Інститут Агроґрунтознавства, з місцем перебування його у Києві, беручи до уваги існування у Києві відповідних ВИШ'ів, з цієї галузі та наявність реальної мешкальної бази /центр. Агротехнічна лабораторія та ін. приміщення по вул. Леніна 46/. Не відмовляючись від ідеї створення в майбутньому окремого Інституту Хемізації, передбачити в структурі Інститут Агроґрунтознавства спеціальну частину, що забезпечила б розроблення різних питань хемізації сільського господарства.

г/ Погодитись з перенесенням Артемівської і Одеської Зональних станцій у нові місця /в великі зернорадгоспи/, але з умовою що обидві станції будуть на терені України у віданні Укр. Інституту Зернового Господарства.

ґ/ Українського Н/Д Інститут Зоотехнії не розгортати, обмежитись утворенням при Академії спеціального Бюра Тваринництва, що має об'єднати кадри кол. Н/Д кафедр Зоотехнії та продовжити розпочату раніше роботу. Усі вільні кадри Інституту Зоотехнії передати в розпорядження Південного Інституту Молочарського Господарства.

д/ Казаровицьку Зональну Станцію Луків та Пасовищ підпорядкувати Полтавській Станції Кормових Культур, як її опорний пункт.

е/ Замість Зональної станції Городництва в Луганському організувати там опорний пункт поширеного типу, у віданні Харківської Зональної станції городництва.

є/ Замість Зональних Станцій Молочного Господарства в Чернігові та Одесі організувати там поширені опорні пункти, крім того, утворити додатковий

опорний пункт такого ж поширеного типу в одному з молочних господарств на Мелітопольщині або в південно-східній частині України.

ж/ Полтавську зональну станцію Вівчарства реорганізувати в опорний пункт Смушково-Молочного Вівчарства Зоотехнічної станції при Інституті-Заповіднику «Чаплі».

з/ Погодитись на передачу Київської Зональної Станції Зернового Господарства до відання і розпорядження Цукротресту, а саме Українському Інституту Цукро-Бурякового Господарства в Києві.

9. Доручити Сектору Н/Д Установ не пізніше 1.ІІ.1931 року розробити низову мережу Н/Д Установ /опорні пункти, дослідні господарства і т.і. та проробити прядок ув'язання роботи та взаємовідношення між Загальними та Спеціальними Н/Д Інститутами і станціями, поклавши в основу той принцип, що Зональні Інститути, як правило, своєї власної мережі не мають, а працюють через мережу спеціальних установ, а спеціальні Н/Д Установи, як правило організують свою периферію безпосередньо на виробництві.

[Без підпису]

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 10, спр. 498, арк. 18–21. Машинопис.

№ 79

**ПРОЕКТ ПОЛОЖЕННЯ
ПРО УКРАЇНСЬКУ ЗОНАЛЬНУ СТАНЦІЮ
ІНСТИТУТУ КАРТОПЛЯНОГО ГОСПОДАРСТВА**

1930 р.

І. Общие основания

Задачи зональной станции картофельного хозяйства

1. Основной задачей Украинской (бывшей Полесской) зональной станции картофельного хозяйства является всестороннее обслуживание в опытно-исследовательском отношении запросов Полесья УССР и РСФСР и Лесостепи

УССР в целях максимального повышения валовой продукции основной отрасли при наименьшей себестоимости и при обеспечении повышенной товарности.

2. В основу своей научно-исследовательской деятельности Украинская зональная станция кладет изучение хозяйств картофельного типа всех возможных направлений, т. е. имеющих целью производить: 1) картофель заводского направления для крахмально-паточного и винокуренного производства; 2) кормовой картофель для скотоводства; 3) столовый картофель для обеспечения спроса густонаселенных промышленных центров и 4) семенной материал.

ПРИМЕЧАНИЕ: Общие вопросы размежевания отдельных производственных типов (картофельного, зернового, молочного и др.) в пределах зоны разрешают органы Госплана и Институт социалистической реконструкции сельского хозяйства.

Направление опытно исследовательской работы

3. В круг работы Станции входит изучение:

- а) культура картофеля,
- б) вопросы биологии и селекции,
- в) вопросы переработки сырья,
- г) сбыта основной продукции хозяйства,
- д) вопросы механизации и энергетики картофельного хозяйства,
- е) вопросы экономики и организации хозяйства.

В отношении вопросов биологии и техники основным объектом изучения является картофель, наряду с которым Станция ведет вспомогательную работу и с другими главнейшими культурами и отраслями картофельного хозяйства, максимально используя данные соответствующих зональных станций.

По линии остальных вопросов и в частности по вопросам механизации и организации хозяйства Станция охватывает целиком весь комплекс картофельного хозяйства.

Увязка с производством и организацией работы.

4. Научно-исследовательская работа Станции организационно увязывается с крупным картофельным хозяйством, содействуя наилучшему развитию и рационализации его. Органическая увязка работы Станции с производством оформляется через проведение лабораторного исследования при заводах,

полевых опытов на полях хозяйственных севооборотов и на опытных участках опорной сети коллективных хозяйств, а также исследований по механизации и организации картофельных хозяйств (колхозов и совхозов).

5. Научно-лабораторный центр Станции помещается в г. Киеве вблизи железнодорожной станции Ирив на базе Полесской областной опытной станции. Свою работу Станция проводит всеми современными научными методами исследования, включая стационарное исследование, как на территории Станции, так и в сети опорных коллективных и советских хозяйств (и заводов на картофельном сырье) и широкой сети социалистического сектора.

Наряду с этим отдельные вопросы культуры картофеля выносятся на разрешение в полевые условия других опытных учреждений зоны станции и в условия ближайших соседних опытных учреждений, в районах которых картофель имеет заметное хозяйственное значение.

6. Участвуя в осуществлении плана развития специального картофельного хозяйства данной зоны, Станция свою исследовательскую работу по программе, разработанной совместно с представителями хозяйств социалистического сектора (колхозы, совхозы, заводы), согласованной с соответствующими трестами (Спирто-трест, Харчо-трест, Свиновод и др.), с Институтом картофельного хозяйства и НКЗ. Кроме того, для всестороннего разрешения основных задач программы Станции увязывается с соответственными Научно-исследовательскими учреждениями СССР.

Увязка с ВУЗАМИ.

7. Научные отделы Украинской зональной станции картофельного хозяйства увязываются с соответствующими кафедрами Киевского сельскохозяйственного института, согласовывая вопросы научно-учебного и научно-исследовательского значения с вопросами подготовки кадров, в том числе и кадров опытников из среды колхозников.

8. В условиях планового хозяйства наискорейшее продвижение всех научно-исследовательских достижений в производстве требует тесной увязки опытного дела не только с производством и ВУЗами, но и с плановыми органами через представительство в них сотрудников Станции. В связи с этим Станция и соответствующие ВУЗы выделяют представителей кафедр, секторов и отделов для сотрудничества в плановых органах через представительство в них сотрудников Станции. В связи с этим Станция и соответствующие ВУЗы

выделяют представителей кафедр, секторов и отделов для сотрудничества в плановых органах, обслуживающих зону деятельности Станции.

Структура зональной опытной станции картофельного хозяйства

9. Из перечисленных выше задач Зональной опытной станции картофельного хозяйства логически вытекает (см. п. 3) структура ее в виде следующих 5 секторов с соответствующими отделами, подотделами и секциями:

I. Сектор Полеводства с отделами: 1) агротехники, 2) агрохимии, 3) агрометеорологии.

II. Сектор Биологии с отделами: 1) селекции, 2) физиологии.

III. Сектор защиты растений с отделами: 1) фитопатологии, 2) энтомологии.

IV. Сектор индустриализации и переработки сельскохозяйственного сырья с отделами: 1) винокуренного производства, 2) крахмально-паточного производства, 3) картофелесушки и консервирования продуктов.

V. Сектор экономики, организации и рационализации социалистического хозяйства.

Права и обязанности

10. Права и обязанности Станции определяются особым положением, которое должно быть составлено при участии представителей зональных станций картофельного хозяйства, Института картофельного хозяйства, соответствующих трестов (картофель-трест, спирто-трест, пище-трест, свиновод и др.), колхозцентра и плановых органов и утверждено НКЗ СССР.

11. Научное руководство работами станции в целом осуществляется Директором Станции и Научным Советом («большой»). Для решения текущих вопросов научного значения в пределах одного или нескольких секторов, периодически созывается Научный Совет («малый») в составе Директора Станции или его заместителя, соответствующих заведующих секторами и заведующих отделами и специалистов.

12. Оперативными работами отдельного сектора руководит заведующий сектором, который в то же время является и заведующим отделом сектора.

ПРИМЕЧАНИЕ: Права и обязанности большого и малого Научных Советов определяются дополнительными Положениями.

13. Для правильної постановки фінансово-хозяйственої частини періодически созываються совещання в складі директора или его замістителя и по одньому представителю от кожного сектора.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1264, арк. 2–3. Машинопис.

№ 80

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АГРОМІНІМУМ ДЛЯ ПОСІВУ СОНЯШНИКА ВОСЕНИ

1930 р.

1. Засів провадити на площах, де соняшник не сіяли 3–4 роки.
2. Засів провадити на ранній зяблевій оранці, зробленій на глибину 12–15 см (2,5–3 вершка).
3. Перед засівом соняшнику ріллю розпушувати важкою бороною або культиватором або іншим відповідним знаряддям.
4. Висівати треба рядковою сівалкою, перецищеним кращим насінням, обов'язкового врожаю 1930 р., кількістю 17 кг на 1 га, на глибину 4–6 см (на важких ґрунтах мільче, на легших – глибше).
5. Рядок від рядка повинен бути на відстані 65 см (14 верш.).
6. Час засіву вибирати з таким розрахунком, щоб насіння не проросло восени; сіяти лише після того, як температура повітря знизиться й протягом тижня не буде вище за 5 – 6 градусів Цельсія і не передбачається повернення тепла (почувається наближення зими). Сіяти можна до замерзання ґрунту, коли ж несподівано ґрунту замерзне, а потім знову відтане, посів провадити можна.
7. Після посіву боронування не провадиться.
8. З початку весни, як ґрунт лише протряхне, соняшник треба як слід проборонувати попереk рядків, щоб знищити кірку та полегшити сходи.
9. Коли добре визначаться рядки сходів, просапати міжряддя.
10. Другу просапку провадити разом із проривкою, коли з'являється друга пара справжніх листків, залишаючи в рядку рослину від рослини на 40–50 см.
11. На випадок з'явлення бур'янів, особливо вовчка, знищувати їх, провадячи додаткову полку в потрібній кількості.

12. Протягом літа провадити боротьбу зі шкідниками за вказівками агрономів.

13. Вибирати на насіння кращі шапки соняшника та сортувати насіння зібране від урожаю.

14. Зібраний та обмолочений врожай зберігати в сухому приміщенні, не припускаючи зігрівання та псування.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 6. Машинопис.

№ 81

П'ЯТИРІЧНИЙ ПЛАН РОБОТИ ДОНЕЦЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ

1930 р.

У п'ятирічному плані розвитку своїх робіт Донецька біологічна станція передбачає: 1) Основні завдання, що до них стосується вся науково-дослідна робота, включаючи й підготовку наукових кадрів; 2) Завдання додаткові, до яких входить праця щодо організації музею місцевої природи, а також популяризаційно-освітня робота.

I. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

Основні завдання в її частині, що стосуються науково-дослідної роботи, мають на меті:

а) Комплексне вивчення природи місцевого краю, переважно у гідробіологічному та іхтіологічному відношенні, шляхом організації стаціонарних робіт.

б) вивчення району, що охоплює басейн р. Дінця та його припливи, з боку його флори, фауни (зокрема іхтіології), гідробіології, гідрології і гідрометрії, шляхом переведення низки експедицій, що повинні бути зорганізовані в плановому порядку.

Обидва завдання спрямовані на те, щоб сприяти розвитку нашої країни у сільськогосподарському та індустріальному відношенні.

Конкретизуючи ці завдання, станція протягом п'ятирічки має на меті проробити такі теми:

1-ша тема. Раціональне використання водоймищ пойми річної долини з метою рибництва та рибальства. Вирішення цього питання в свою чергу ґрунтуються на розробці низки більш обмежених питань, а саме:

- а) Причини гибелі риби в водоймищах пойми та засоби до усунення цього явища.
- б) Водойми пойми, як басейни для виховування рибної молоді.

2-га тема. Загальне становище рибного господарств в басейні р. Дінця.

- 1) Розподіл рибних масивів у зв'язку з місцевими природними умовами;
- 2) Умови нересту проходних та напівпроходних.

3-тя тема. Вивчення впливу джерел органічного та неорганічного забруднення на флору і фауну річок.

Ця тема по суті ставить питання про заглиблену проробку та удосконалення методів так званого «Біологічного аналізу води». Остання проблема має надзвичайно важливе значення для оцінки якості питтєвих та брудних вод; при розвитку промисловості України і в зв'язку з тим із забрудненням водоймищ загального користування з одного боку, та при збільшенні потреби у воді для водопостачання і технічних вимог з другого, цілком зрозуміло, що це питання слід визначити як одне з найбільш актуальних.

Як вже вказано, до основної роботи Донецької біологічної станції повинна бути пристосована також підготовка аспірантів, що працюють в галузі вивчення гідробіології, з метою поширення кадрів згаданого фаху. До цього часу Донецька біологічна станція виконувала переважно науково-дослідну роботу і користувалась лише штатним апаратом наукових робітників станції; щодо підготовки наукових кадрів, то діяльність у цьому напрямку полягала в сприянні та частковому керівництві біологів, що приїздили на станцію з метою ознайомлення та практичного вивчення методів дослідження. При дальшому рості станції та поширенні її задач до цього слід ввести корективи щодо підготовки аспірантури. З боку станції вже кілька років було порушено це питання, причому станція клопотала про призначення 4-х стипендій для аспірантів, але це клопотання до цього часу ще не задоволено.

Нажаль, підготовка кадрів з аспірантів в галузі гідробіології взагалі має перешкоди тому, що серед Харківських ВИШів, гідробіологія, як окрема дисципліна ніде не викладається, так само як не вистачає і низки інших

дисциплін, що необхідні для роботи в Україні рибного господарства. Оскільки в майбутньому передбачається підготовка фахівців для рибної промисловості, пропонується з осені 1930 року відкрити рибно-господарський факультет в Києві, ця прогалина в Україні буде заповнена; висловлені побажання, аби і в Харкові в цьому відношенні були утворені умови для розвитку науково-дослідної праці, шляхом організації рибного відділу.

II. ДОДАТКОВІ ЗАВДАННЯ ДОНЕЦЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ

1) Організація музею місцевої природи. Об'єктами поповнення музею являються як демонстраційні колекції, так і суто науковий матеріал, що накопичується внаслідок наукових досліджень, експедицій фенологічних спостережень.

2) Популяризаційна робота серед місцевого населення. Ця робота, що спрямована до завдань загального значення, має також певну практичну цільову умову приблизити науку до народних лав села, зробити для них зрозумілими задачі вивчення природи і таким чином наслідувати і прищепити ідеї обережного відношення до природних ресурсів взагалі, та пам'ятників природи. Згадані завдання станція повинна виконати шляхом опрацювання низки прилюдних лекцій та бесід як в м. Зміїві, так і в окільних хуторах Донецької біологічної станції.

Виконання всіх завдань, що вище перелічені, наперед усього вжиття організаційних заходів, щоб наладити станцію, як наукову базу та поповнити її з метою відповідними спеціалістами та необхідними матеріальними ресурсами. Для цього станція має на увазі ув'язати свої плани із завданнями органів НКЗСправ, ВСНХ, Комгоспу та іншими, що зацікавлені в науковій розробці тем, які намітила станція.

Далі станція вважає за найважливіше координувати свої завдання з аналогічними установами в Україні, а саме Дніпровською та дніпропетровською біологічними станціями, а також Київським гідрологічним інститутом. Цей зв'язок дуже важливий для розробки загальних програмних завдань та організацій загальних обстежень Всеукраїнського масштабу.

ПОТРЕБИ ДОНЕЦЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ ПРИ ВИКОНАННІ П'ЯТИРІЧНОГО ПЛАНУ

В цей час весь науковий персонал станції складає: директор, 2 наукових співробітники і 1 асистент. Цей персонал, що його вистачало для початкового організаційного періоду (станція як установа НКО існує лише 2 роки), в наступний момент вже ніяк не може виконати тих складних завдань, що їх висунуло життя в цілком природному рості станції. Для задоволення наукових вимог станції необхідно поповнення наукового персоналу такими штатними посадами:

- 1) Науковий співробітник, фахівець по іхтіології;
- 2) Науковий співробітник, фахівець по зоопланктону;
- 3) Науковий співробітник, фахівець по гідрохімії;
- 4) Науковий співробітник, спостерігач для проведення метеорологічних та гідрометричних досліджень;
- 5) Препаратор для монтування музейних об'єктів.

Крім поповнення штатів, станція також вимагає виділення приміщень для квартир штатних робітників, аспірантів та наукових робітників, що приїжджають працювати, бо спеціального приміщення для цієї мети не надається. Поки таке приміщення буде відбудовано, зараз необхідно відшукати відповідне помешкання на орендних умовах.

Щодо основного приміщення самої біологічної станції, то воно вже не задовольняє вимоги, як не пристосоване для наукових завдань і тому відбудова спеціального корпусу з приміщеннями для лабораторії, бібліотеки та місць для наукової роботи – є також черговим завданням, від вирішення якого залежить нормальний темп діяльності станції.

ДОДАТКОВИЙ КОШТОРИС БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОШИРЕННЯМ ПЛАНІВ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОТЯГОМ П'ЯТИРІЧКИ

Враховуючи наукові потреби станції, що збільшуються щороку у зв'язку із загостренням її діяльності, станція вважає за необхідне поповнення сум, що її відпускає НКО (біля 13.000) за останній 1929/30 рік такими додатковими щорічними асигнуваннями:

<u>І. Поповнення штату Біостанції:</u>		
а)	П'ять наукових співробітників (спеціаліст-іхтіолог, спеціаліст-гідробіолог, спеціаліст по зоопланктону, спеціаліст по спірохемії та спеціаліст-спостерігач) по 145 карбованців на місяць, на рік	8 700 карбованців.
б)	Один препарат для монтування музейних об'єктів – 90 карбованців на місяць, на рік	1080 карбованців.
РАЗОМ на поповнення штатів		9780 карбованців.
2.	На наукові експедиції	2000 карбованців.
3.	На відрядження з метою удосконалення наукових співробітників	1000 карбованців.
4.	На видавництво	3000 карбованців.
5.	На утримання чотирьох аспірантів по 125 карбованців	5760 карбованців.
6.	Відрахування:	
а)	На утримання місцевому (1% додаткової зарплатні)	138 карбованців.
б)	На соцстрах 10,75% від додаткової зарплатні	1483 карбованці.
РАЗОМ додаткових щорічних асигнувань на суму:		23161 карбованець.

Таким чином, при повному розгортанні робіт Донецької біологічної станції та забезпеченні її прикладного ухилу в напрямі проробки питань рибного господарства, як це визначено у програму, річний бюджет Станції вимагатиме: крім 13000 карбованців, що одержується зараз, ще біля 23000 карбованців, цебто разом 36000 карбованців на рік, така сума й повинна бути забезпечена за допомогою зацікавлених установ.

ВИТРАТИ НА БУДІВНИЦТВО ТА КАПІТАЛЬНИЙ РЕМОНТ

Крім збільшення коштів, потрібних у зв'язку з поширенням штатів та операційних витрат, необхідні також одночасні витрати на відбудову нового приміщення Станції житлового будинку для службовців та практикантів і на капітальний ремонт приміщень, що існують, на загальну суму 96 600 карбованців, згідно розрахунку, що при цьому додається.

Проведення капітального ремонту та будівництва накреслюються за такою чергою:

- 1 рік – ремонт приміщень, що існують – 10 000 карбованців.
- 2 рік – відбудування нового корпусу для станції – 36 800 карбованців.
- 3 рік – відбудування житлового корпусу – 49 800 карбованців.
- РАЗОМ – 96 600 карбованців.

ДОДАТОК 1-й.

Розрахунок вартості нового корпусу для Станції:

Призначення кімнат:		Площа
1.	Біологічні кімнати (лабораторії) для штатних співробітників 3x30	90 кв. метрів
2.	Біологічна кімната для аспірантів	30 кв. метрів
3.	Загальна лабораторія для практикантів	45 кв. метрів
4.	Гідрохімічна лабораторія	45 кв. метрів
5.	Кабінет директора	15 кв. метрів
6.	Препарувальня (інструментальня)	15 кв. метрів
7.	Музей:	
а)	зала для виставкової частини музею	75 кв. метрів
б)	кімната для переховування основних наукових колекцій	30 кв. метрів
8.	Книгозбірня-читальня	30 кв. метрів
9.	Кладова	30 кв. метрів
Загальна корисна площа		405 кв. метрів
На коридори, стіни, печі тощо 30%		121 кв. метр
ЗАГАЛЬНА ПЛОЩА		526 кв. метрів
Загальна кубатура при вишині 3,5 метри		1 841 кв. метр
Загальна вартість при ціні 20 карбованців з куба		36 820 крб.

ДОДАТОК 2-й.

Розрахунок вартості житлового корпусу для Станції:

Призначення кімнат:		Площа
1.	Квартира для 10-ти постійних штатних співробітників: 20 кімнат по 15 кв. метрів	300 кв. метрів
2.	Приміщення для аспірантів (4 особи), 2 кімнати по 20 кв. метрів	40 кв. метрів
3.	Приміщення для практикантів (для тимчасових робіт) 4 кімнати по 20 кв. метрів	80 кв. метрів
4.	Зали для студентів екскурсантів 2х60 кв. метрів	120 кв. метрів
5.	Кухні	30 кв. метрів
Загальна корисна площа		570 кв. метрів
На коридори, стінки, печі тощо 30%		171 кв. метр
Загальна площа		741 кв. метр
Загальна кубатура при вишині 3,5 метри		24 935 кв. метрів
Загальна вартість при ціні 20 карбованців з куба		49870 крб.

ДИРЕКТОР ДОНЕЦЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ:

Професор

[Підпис]

(Л. ШКОРБАТОВ)

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 29–33. Машинопис.

№ 82

**ПРОЕКТ СХЕМИ
РЕОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ В УСРР**

1930 р.

№	Назва ВИШУ	Стара база	Кому буде передано
1.	Харківський інститут зернових культур. У	Факультет сільського господарства	У відання НКЗ СРСР.

	складі Інституту спеціальність – захист рослин.	Харківського сільськогосподарського інституту та Рільничий факультет Полтавського сільськогосподарського інституту.	
2.	Харківський інститут механізації та електрифікації сільськогосподарства.	Факультети механізації сільськогосподарства Харківського і Полтавського сільськогосподарських інститутів.	Трактороцентру.
3.	Харківський землеустрійний інститут.	Землеустрійні факультети Харківського землеустрійного та геодезичного Інституту, Київського та Одеського сільськогосподарських інститутів та із злиттям відділів землевлаштування технікумів Житомирського, Дніпропетровського, Полтавського, Чернігівського, Одеського та Київського.	НКЗС УСРР.
4.	Харківський інститут Молочар.	Харківський зоотехнічний інститут в Дергачах та відповідно спеціальні Харківського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.
5.	Харківський ветеринарний інститут	Харківський ветеринарний інститут.	НКЗС УСРР.
6.	Київський інститут буряківництва.	Київський сільськогосподарський інститут.	Союзцукру.

7.	Київський сільськогосподарський інститут:		
a)	Інженерно-меліоративний факультет (осушки та культуртехніки).	Відповідні відділи Інженерно-меліоративних факультетів Харківського та Київського сільськогосподарських інститутів.	НКЗС УСРР.
б)	факультет ґрунтознавства та агрохімії.	Культурно-технічний факультет Київського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.
в)	факультет механізації та електрифікації сільського господарства.	Факультет механізації Київського сільськогосподарського інституту та відповідного відділу КПІ.	Трактороцентру.
8.	Київський ветеринарний інститут.	Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут.	НКЗС УСРР.
9.	Київський інститут м'ясного скотарства.	Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут.	НКЗС УСРР.
10.	Одеський інститут зернових культур.	Одеський сільськогосподарський інститут.	Трактороцентру.
11.	Одеський інженерно-меліоративний інститут (зрошення та гідротехніки).	Відповідні відділи меліоративних факультетів Одеського, Харківського та київського сільськогосподарських інститутів.	НКЗС УСРР.
12.	Херсонський сільськогосподарський інститут з факультетами нових культур, виноградарства та	Херсонський сільськогосподарський інститут.	НКЗС УСРР.

	виноробства і садівництва та городництва.		
13.	Херсонський інститут рибаківництва.	Відповідні відділи Херсонського та Київського сільськогосподарських інститутів.	НКТ УСРР
14.	Полтавський зоотехнічний інститут, рибництва, скотарства (свиноводства).	Зоотехнічні факультети Полтавського інституту.	Всесоюзному тресту.
15.	Полтавський інститут сільськогосподарського будівництва.	Херсонський сільськогосподарський інститут та факультет індустріалізації сільського господарства Полтавського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.
16.	Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут:		
а)	Факультет техкультур.	Факультет організації Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.
б)	Факультет птахівництва.	Відповідний відділ Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.
17.	Уманський садово-городній інститут.	Уманський сільськогосподарський інститут та факультет інтенсивних культур Полтавського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.

18.	Маслівський інститут селекції та насінництва.	Маслівський інститут селекції та насінництва.	НКЗС УСРР.
19.	Житомирський інститут техкультур (хміль та картопля).	Рільничий факультет Житомирського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.
20.	Сумський інститут буряківництва.	Сумський сільськогосподарський інститут.	НКЗС УСРР.
21.	Луганський інститут садівництва та городництва.	Луганський сільськогосподарський інститут.	НКЗС УСРР.
22.	Вінницький інститут шовківництва та бджільництва.	Вінницький сільськогосподарський інститут.	НКЗС УСРР.
23.	Чернігівський інститут прядильних культур.	Чернігівський сільськогосподарський інститут.	НКЗС УСРР.
24.	Новополтавський інститут зернових культур (єврейський).	Новополтавський сільськогосподарський інститут (єврейський).	НКЗС УСРР.
25.	Ерастівський інститут зернових культур.	Ерастівський сільськогосподарський інститут (на Криворіжжі).	НКЗС УСРР.
26.	Київський лісовий інститут.	Лісові факультети Харківського та Київського сільськогосподарських інститутів.	УкрДержліс
27.	Харківський агроекономічний інститут.	Аграрний факультет Харківського землеустрійного геодезичного інституту та факультет колективізації Харківського сільськогосподарського інституту.	НКЗС УСРР.

28.	Харківський агроекономічний інститут.	Факультет сільськогосподарської кооперації Київського кооперативного інституту.	НКЗС УСРР.
-----	---------------------------------------	---	------------

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1289, арк. 77–78. Машинопис.

№ 83

МЕРЕЖА НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ, ЩО МАЮТЬ ФУНКЦІОНУВАТИ В УСРР З 1 ЖОВТНЯ 1931 РОКУ

1930 р.

а) Центральні установи

1.	Українська академія сільськогосподарських наук	Харків
2.	Центральна сільськогосподарська бібліотека	Харків

б) Загальні науково-дослідні інститути (республіканські)

1.	Український науково-дослідний інститут організації та економіки	Харків
2.	Український науково-дослідний інститут організації праці в сільському господарстві	Київ
3.	Український науково-дослідний інститут механізації та електрифікації сільського господарства	Харків
4.	Український науково-дослідний інститут сільськогосподарської меліорації	Харків – Одеса
5.	Український науково-дослідний інститут ґрунтознавства	Харків
6.	Український інститут прикладної ботаніки та фітотехнії	Харків
7.	Український генетично-селекційний інститут	Одеса
8.	Науково-дослідний інститут захисту рослин	Харків

9.	Український науково-дослідний інститут зоотехнії та прикладної зоології	Харків
10.	Державний інститут науково-практичної ветеринарії при НКЗС УСРР	Харків
11.	Бюро сільськогосподарської метеорології	Харків
12.	Центральна агрохімічна лабораторія	Київ

в) Спеціальні науково-дослідні інститути

1.	Український науково-дослідний інститут зернового господарства	Харків
2.	Всесоюзний науково-дослідний інститут кукурудзи	Дніпропетровськ
3.	Всесоюзний науково-дослідний інститут садівництва та ягідництва	Київ
4.	Всесоюзний науково-дослідний інститут свинарства	Полтава
5.	Південний науково-дослідний інститут молочного господарства	Харків
6.	Український інститут цукро-буякового господарства	Київ

г) Зональні станції

1.	Зональна станція зернового господарства	Харків (вона ж і дослідна база інституту)
2.	Зональна станція зернового господарства	Київ
3.	Зональна станція зернового господарства	Артемівське
4.	Зональна станція зернового господарства	Одеса
5.	Зональна станція кормових і польових культур	Полтава
6.	Зональна станція картопляного господарства	Полісся (ст. Ірші)
7.	Зональна станція городництва	Харків
8.	Зональна станція городництва	Луганськ
9.	Зональна станція садівництва та ягідництва	Мліївка (вона ж і дослідна база інституту)
10.	Зональна станція садівництва та ягідництва	Мелітополь

11.	Зональна станція садівництва та ягідництва	Тираспіль (АМСРР)
12.	Зональна станція виноградарства та виноробства	Одеса
13.	Зональна станція кукурудзяного господарства	Жеребково (АМСРР)
14.	Зональна станція конопляно-льняного волокна	Глухів
15.	Зональна станція бавовництва і нових прядивних рослин	Херсон
16.	Зональна станція тютюнництва	Лохвиця
17.	Зональна станція виробництва сої	Дніпропетровськ
18.	Зональна станція луків та пасовищ	Казаровичі (біля Києва)
91.	Зональна станція молочного господарства	Одеса
20.	Зональна станція м'ясного та молочного господарства	Біла Церква
21.	Зональна станція вівчарства	Полтава
22.	Зональна станція птахівництва	Кам'янець- Подільський
23.	Зональна станція кролівництва	Київ
24.	Зональна станція шовківництва	Київ
25.	Зональна станція бджільництва	Харків
26.	Зональна станція конярства	Харків
27.	Зональна станція бурякового господарства	Іванівка
28.	Зональна станція бурякового господарства	Миронівка
29.	Зональна станція лікарських та степових рослин	Дубни

д) Заповідники

1. Державний степовий інститут-заповідник «Чаплі» з такими установами:	к. Асканія-Нова
1. Науково-степова станція	
2. Фітотехнічна станція	
3. Зоотехнічна станція (вівці, свині, рогата худоба)	
4. Зоопарк	
5. Ботанічний сад	
6. Музей	
7. Бібліотека	

2. Державні надморські заповідники	м. Гола Пристань
3. Заповідник дніпровської пойми «Конча Заспа»	біля Києва
4. Лісостеповий заповідник ім. Шевченка	біля Канева

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1324, арк. 5–6. Машинопис.

№ 84

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО
ГЕНЕТИКО-СЕЛЕКЦІЙНОГО ІНСТИТУТУ**

1930 р.

Український генетико-селекційний інститут, утворений з метою розробки селекційної методології для найшвидшого одержання нових урожайних, високоякісних, тривалих проти вселяких негод та шкідників, селекційних сортів, через уважливе ставлення урядів СРСР і УРСР, за два роки свого існування почав розгортати й в значній мірі вже розгорнув свої генетико-селекційні праці в великому масштабі з яровизації, зимотривалості, посухотривалості, штучного утворення нових форм, одержання сортів нових технічних культур, визначення якості сортів і т. п.

Але в останній час для праці Інституту визначились загрозливі моменти дальший розвиток і здійснення яких неминуче приведе до значного скорочення масштабу, згортання багатьох робіт, невикористання закордонного обладнання та механізмів, що кінець кінцем буде затягувати одержання нових селекційних сортів.

Фахівці УСГІ вважають, що вони не мають права мовчати, коли постає загроза зменшення темпів будівництва на фронті сортозміни, повинні сигналізувати, і з такою сигналізацією звертаються до Вас, тов. Наркоме, щоб усунути ці загрозливі явища, доки вони ще не принесли великої шкоди. Таку загрозу збори ІТС вбачають у:

1) низьких контрольних числах кошторису, запроєктованого на 1931 р. За ними передбачено витратити на інститут 430 тис. крб., відраховуючи від цієї суми 250 тис. крб. зарплатні, одержимо лише 180 тис. крб., це б то на операційні та інші витрати і будівництво залишається сума менша суми, що Інститут

одержав у 1930 р. Тим часом, коштів, одержаних у цей рік, не вистачило, щоб навіть розпочати роботу з закальником та сушівником і закінчити розпочаті роботи з пізніми культурами та яровизацією. Отже, для того, щоб продовжувати праці цього року та ввести до праці нові механізми, треба збільшити кошти на Інститут. Але Інститут для здійснення поставлених йому урядом завдань, не має ще багато обладнання, а саме немає низки техноаналітичних устаткувань для маслинуватих, годувальних та прядивних рослин, хімічної лабораторії, спеціальних устаткувань для виведення тривалих проти шкідників сортів. Польова техніка селекціонерів ще до цього часу кустарна, сіють, збирають та обмолочують руками через відсутність спеціальних машин, що тепер, коли бракує робочої сили, загрожує нормальним масштабам роботи. Треба негайно створити відповідні умови для конструювання та вироблення відповідних машин. Далі відсутність житлових помешкань ставить під загрозу забезпечення належними кадрами роботи Інституту.

З другого боку, призначення 430 тис. крб. з загальної суми 15 мільйонів крб. на 14 загальних інститутів, ставить питання про специфічне ставлення апарату НКЗС до праці УСГП, а тим самим до проблеми сортозміни та селекції в УРСР.

Отже, збори просять Вас переглянути розподіл коштів, що зробив науково-технічний сектор НКЗС.

2) скасуванні посади молодшого техніка. Справа в тому, що Інститут має кадри технічного, висунутого в значній мірі громадськими організаціями, з кращих і свідоміших робітників, що мають великий стаж і пройшли спеціальні кваліфікаційні курси при інституті. Знизити цих техніків до кваліфікованих робітників, як це витікає з проєкту штатів, означає загубити цей персонал. А без такого персоналу не можна вести працю в належних масштабах. До того ж виконуючи низку відповідальних і складних робіт, цей персонал виконує таку працю, що по інших установах виконують техніки з вищою освітою. Також, таке рішення буде політично невірним, як об'єктивно скерована проти висуванців.

3) майже повній відсутності закордонної наукової й технічної літератури на наукових відряджень, навіть у межах СРСР. Цілком зрозуміло, що відсутність відряджень та, особливо, літератури зі свого фаху декваліфікує, робить технічно неписьменними, технічно обмеженими готових фахівців і не діє змоги належно кваліфікуватись молодим фахівцям. Фахівець, що не стежить, не знає досягнень закордонної науки, не може виконати гасло: наздогнати та випередити, а установа може працювати даремно над питаннями, які вже вирішені в інших краях.

4) у тому, що ще до цього часу не закінчена організація досвідної справи; це не закінчення організації веде фактично до дезорганізації й сіє в багатьох робітників непевність у своїй праці, коли фахівець не знає чи продовжувати йому свою роботу в цій установі, чи цю працю переводитиме інша і т. п. Таке затягування організаційної доби стає вже шкідливим, наприклад, вже є моменти неправильної організації селекції по спецінститутах та зональних станціях, куди, не зважаючи на постанову травневого пленуму Ленінської Академії, НКЗС не дає УСГІ змоги методологічно втрутитися.

До того ж, як Вам відомо, в Москві виникла думка про утворення УІР через злиття УСГІ з УІПБ, реалізація якої загальмує генетико-селекційну справу в УРСР та завдасть їй великої шкоди. Бо ж це є дві різні установи з неоднаковими завданнями, дві школи з різною методологією й логікою. Розмежувати програми УСГІ і УІПБ не важче, ніж між УІПБ й Інститутами з садових культур, кукурудзи, сої, зернових культур, буряків і т. п. Погоджувати програми всіх установ, яких праця стосується так чи інакше генетики та селекції, найкраще можна й слід у сільськогосподарській Академії, злити ж до купи ті або інші з цих установ, значить загальмувати всю справу, бо для господарювання, адміністрування темпів операційних функцій, штудіювання літератури, консультування, застосування здобутків до життя і т. п. Таке злиття накопичить лише низку всіляких перешкод. Особливо це стосується УСГІ, що міг вирости лише в умовах радянської влади й конкретизує собою найвищий рівень сучасної генетико-селекційної науки з її найвищою технічною базою, до якої тільки прагнуть в інших країнах, як то виявилось під час відвідувань УСГІ з боку європейських та американських наукових діячів.

Думаю про утворення УІР «про образу і подобію» ВІР є підхід бюрократичний, від безживної схеми, а не від конкретних обставин життя, як того вимагає діалектична логіка.

Зливши УІПБ з УСГІ зруйнуємо останній, тобто знищимо те, що здобуто для генетико-селекційного обслуговування УРСР, особливо степу за останні 13 років.

З деяких із зазначених питань УСГІ неодноразово звертався до НКЗС, але всі ці звернення не дали будь-якого ефекту. Через це фахівці УСГІ зі своєю сигналізацією й звертаються безпосередньо до Вас, товаришу Наркоме.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1327, арк. 2–3. Машинопис.

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
ДО КОЛЕГІЇ НКЗС УСРР ПРО КЕРІВНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЮ
ПОМОЛОГІЧНОЮ КНИГОЮ**

1930 р.

Організована у 1929 р. Українська помологічна книга НКЗС УСРР має такі складні завдання:

1) Обліково-реєстраційні (реєстрація сортів, їх назв, облік їх географічного поширення, облік типових насаджень і окремих дерев);

2) нормативні (встановлення єдиних назв сортів, опрацювання районних асортиментів овочевих дерев, встановлення стандартів посадкового матеріалу);

3) контрольні (апробації з маточних дерев, як вихідного матеріалу живців і посадкового матеріалу в розсадниках з помологічного та агротехнічного погляду);

4) консультаційні (визначення зразків овочів);

5) дослідні (вивчення товарних властивостей різних сортів, вивчення ринкових вимог до промислових асортиментів, вивчення комплексних морфологічних ознак овочевих щеп тощо).

Ясно, що для успішного здійснення такого складного і різноманітного комплексу завдань, Українська помологічна книга повинна була мати велику кількість різних фахівців. Тим часом, штат книги не перевищує 6–7 чоловік, і цілком зрозуміло, що вона не зможе самостійно впоратися як слід із поставленими перед нею вимогами.

Проте, Помологічну книгу конче потрібно зберегти, як обліково-контрольний та нормативний державний апарат. Цього вимагають життєві інтереси з радянського овочевого виробництва, що його треба в найкоротший час зробити більш товарним та взагалі раціоналізувати.

З другого боку, за нових метод своєї роботи, науково-дослідні садівничі установи надто зацікавлені в тісних зв'язках з виробництвом, а також в тому, щоб базувати свої наукові дослідження на численному цифровому та фактичному матеріалі, взятому безпосередньо з виробництва. Такий матеріал масового характеру може зібрати дуже легко Помологічна книга, одним із завдань якої збирання такого матеріалу і є.

Отже, виникає настирлива потреба об'єднати роботу Помологічної книги УСРР з одним із садівничих науково-дослідних закладів. За своїм значенням у державі, а також за складом своїх співробітників, найбільш придатним для такого об'єднання є Всесоюзний інститут овочево-ягідних культур в Києві. Науково-технологічний Сектор просить Колегію НКЗС винести відповідну ухвалу про передачу Української помологічної книги до відання згаданого інституту.

КЕРІВНИК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО
СЕКТОРУ НКЗС

[Підпис]

В.М. КУРЯТНІКОВ

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1327, арк. 8. Машинопис.

№ 86

**ВИТЯГ З ПРОЕКТУ
ПОСТАНОВИ КОЛЕГІЇ НКЗ СРСР У СПРАВІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ
МЕРЕЖІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ
УСТАНОВ КРАЇНИ**

1930 р.

(Розроблено Ленінською Академією)

I. ЗАГАЛЬНІ ІНСТИТУТИ

1. ІНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ И ОРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ЗЕМЛЕДЕЛИЯ – в Москве, в ведении и на бюджете Академии.

В качестве его республиканских, краевых, областных филиалов утвердить на 1931 год следующие институты:

а) Украинский институт экономики и организации социалистического земледелия – в Харькове, включив в него, в качестве специального отдела, Украинский институт организации труда в сельском хозяйстве, в Киеве, – на бюджете УССР.

2. ИНСТИТУТ МЕХАНИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА – в Москве в ведении и н бюджете Академии.

В качестве филиалов и опорной сети Института утвердить на 1931 год:

а) Украинский институт механизации сельского хозяйства – в Харькове, со включением в него Акимовской машиностроительной станции, – на бюджете НКЗ УССР.

6. ИНСТИТУТ МЕЛИОРАЦИИ И ГИДРОТЕХНИКИ – в ведении и на бюджете Академии:

В качестве филиалов и Зональных станций Института утвердить на 1931 год:

а) Украинский институт мелиорации в Киеве, на бюджете НКЗ УССР.

7. ИНСТИТУТ АГРОПОЧВОВЕДЕНИЯ – в Москве, в ведении и на бюджете Академии:

В качестве его филиала на 1931 год сохранить:

а) Украинский научно-исследовательский институт агропочвоведения, на бюджете НКЗ УССР.

9. ИНСТИТУТ РАСТЕНИЕВОДСТВА – в ведении и на бюджете Академии.

В качестве его филиалов, отделений и опорной сети на 1931 год утвердить:

а) Украинский институт растениеводства в Харькове, со включением в состав его Генетико-Селекционного института в Одессе и опытной станции в Огульцах, – на бюджете УССР.

10. ИНСТИТУТ ЗАЩИТЫ РАСТЕНИЙ – в ведении и на бюджете АБВ.

В качестве его филиалов и зональных станций на 1931 год утвердить:

а) Украинский институт защиты растений, в Харькове – на бюджете НКЗ УССР.

11) ИНСТИТУТ ВЕТЕРИНАРИИ И ЗООГИГИЕНЫ – в Москве, в ведении и на бюджете Академии.

В качестве его филиалов и Зональных станций оставить на 1931 год следующие ветеринарные научные учреждения:

а) Украинский институт научно-практической ветеринарии с зональными станциями:

1. В Днепропетровске;

2. В Киеве;

3. В Херсоне;

4. В Виннице.

Все учреждения на бюджете УССР.

Кроме того, утвердить на 1931 год в системе Государственного института экспериментальной ветеринарии следующие его специализированные институты:

б) Институт по свиным болезням в Москве со следующими его лабораториями:

1. ...

2. В Полтаве.

Все учреждения на бюджете Свиновода.

13. ИНСТИТУТ КОРМОВ – в Москве в ведении и на бюджете Академии.

16. ИНСТИТУТ АСПИРАНТУРЫ – в Москве, Ленинграде, Харькове, Саратове и Ташкенте – в ведении и на бюджете Академии.

II. СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ

1. ИНСТИТУТ ЗЕРНОВОГО ХОЗЯЙСТВА – в Саратове на базе Института борьбы с засухой, в ведении и на бюджете Зернотреста.

В качестве филиала этого института оставить на 1931 год Украинский филиал в Харькове, с отделением по сое на базе Харьковской опытной станции – на бюджете Зернотреста.

Утвердить следующую сеть основных зон станции по зерновому хозяйству – на бюджете Зернотреста:

а) ...

б) Зональную станцию в одном из крупных зерносовхозов в Юго-Восточной части УССР, с использованием для разворачивания этой станции Артемовской и Донецкой опытных станций.

в) Зональную станцию в одном из крупных совхозов Крыма или Южной части УССР, с использованием для ее разворачивания Крымской и Одесской опытных станций.

Работы Киевской станции по зерновым культурам передаются Институту Свеклосахарного хозяйства в Киеве.

2. БЮРО МАСЛИЧНЫХ КУЛЬТУР – в Москве в ведении и на бюджете Союзрасмасла.

Зональные станции: Воронеж (Орловка), Донская (Северный Кавказ).

3. ИНСТИТУТ КУКУРУЗНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Днепропетровске, в ведении и на бюджете Академии, со специальной при ней Соевой станцией – на бюджете НКЗС УССР.

4. ИНСТИТУТ СОИ – в Москве, в ведении и на бюджете Академии.

Для Институтов кукурузного хозяйства и сои создается единая периферия, в виде следующих зональных станций:

г) Кукурузная зональная станция – в АМССР – на бюджете УССР.

5. ИНСТИТУТ КАРТОФЕЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Москве на бюджете Молочноовощного Треста РСФСР, с привлечением средств Союзсеменовода и других заинтересованных хозорганизаций, со следующей сетью Зональных станций:

в) Харьковская – на бюджете НКЗ УССР.

7. ИНСТИТУТ ПЛОДОВО-ЯГОДНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Киеве на бюджете Садово-Виноградного Треста РСФСР, Наркомзема УССР и Академии.

Утвердить этому Институту следующую сеть Зональных станций:

в) Мелитопольская – на бюджете Укрсадовинтреста.

8. ИНСТИТУТ ХЛОПКОВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Ташкенте, с двумя филиалами:

а) Закавказский филиал для Закавказья, СРСР, в Гандже,

б) Краснодарский филиал – для новых районов Хлопководного хозяйства, с сетью следующих зональных станций:

з) Херсонская – в УССР.

Институт и его филиалы и Зональные станции – в ведении и на бюджете Главхлопкама.

9. ИНСТИТУТ ЛЬНОКОНОПЛЯНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Москве со следующей сетью зональных станций:

б) Мироновская – в УССР.

в) Ивановская – в УССР.

Институт и зональные станции на бюджете Союзасахара.

12. ИНСТИТУТ ВИНОГРАДНО-ВИНОДЕЛЬЧЕСКОГО ХОЗЯЙСТВА – в Тифлисе, на бюджете Садовинтреста, НКЗ ЗСФСР и Академии, со следующей сетью Зональных станций:

а) Одесская – на бюджете Укрсадовинтреста.

13. ИНСТИТУТ ТАБАКОВОДСТВА – в Краснодаре, со следующей сетью Зональных станций:

(В Украине нет).

На бюджете Союзтабака.

14. ИНСТИТУТ МАХОРКИ – в Киеве со следующей сетью Зональных станций:

а) Переволочанская – в УССР.

Институт и Зональная станция на бюджете Союзтабака.

17. НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ БЮРО ЛЕКАРСТВЕННЫХ И ДУШИСТЫХ РАСТЕНИЙ – в Москве, со следующей сетью Зональных станций:

в) Лубенская – в УССР, на бюджете Треста Промтехкультур УССР.

Бюро и Зональные станции, кроме Лубенской, на бюджете «Лектехсырье».

20. ИНСТИТУТ МЯСНОГО СКОТОВОДСТВА – в Харькове, на бюджете НКЗ УССР, со следующей сетью Зональных станций:

а) Бело-Церковская – на бюджете Укрмолокоотреста.

24. ИНСТИТУТ СВИНОВОДСТА – в Полтаве, с Белорусским филиалом в Минске, со следующей сетью зональных станций:

...

Институт и Зональные станции на бюджете Свиновода.

25. ИНСТИТУТ ОВЦЕВОДСТВА – в Алма-Ате, со следующей сетью Зональных станций:

г) Зональная станция в УССР (по договору с Асканией-Новой).

Институт и Зональные станции на бюджете Овцевода (за исключением каракулей).

26. ИНСТИТУТ ПТИЦЕВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Загорске, на бюджете Прицетреста ВСФСР, с сетью Зональных станций:

ж) Каменец-Подольская – на бюджете Укрптицетреста.

28. ИНСТИТУТ КОНЕВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Москве с сетью Зональных станций:

... (в Украине нет)

На бюджете Коневодсовхозтреста.

29. ИНСТИТУТ ПЧЕЛОВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Туле, на бюджете НКЗ РСФСР и Садогородтреста, с сетью Зональных станций:

ж) Харьковская – на бюджете НКЗ УССР.

30. ИНСТИТУТ ШЕЛКОВОДСТВА – в Ташкенте, на бюджете Туркшелка, с Зональными станциями:

...

31. ИНСТИТУТ ШЕЛКОВОДСТВА – в Тифлисе, на бюджете Закавказской ВСНХ, со следующей сетью Зональных станций:

...

32. МОСКОВСКАЯ ЦЕНТРАЛЬНАЯ ШЕЛКОВОДСТВЕННАЯ ПО НОВЫМ РАЙОНАМ СТАНЦИЯ – на бюджете НКЗ РСФСР, со следующей сетью Зональных станций:

а) Уманская – на бюджете НКЗ УССР.

33. ЦЕНТРАЛЬНАЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ СТАНЦИЯ КРОЛИКОВОДНОГО ХОЗЯЙСТВА – в Иваново-Вознесенске, на бюджете НКЗ РСФСР с привлечением средств Пушсиндиката.

Зональные станции:

А) Мариупольская – на бюджете НКЗ УССР.

ЦДАВО України, ф. 27, оп. 11, спр. 1351, арк. 27–30. Машинопис.

№ 87

КОЛЕКТИВНІ ДОСЛІДИ В КОЛГОСПАХ

1930 р.

Швидкий розріст колективних об'єднань і удосконалення організаційного їх оформлення, повинні призвести колгоспи до такого ж енергійного процесу вивчення техніки сільського господарства й здобуття досягнень с.-г. науки.

Цей похід за зрозумілу масам сільсько-господарську культуру, за широку практичну популяризацію наукових досягнень, за швидкий темп піднесення врожайності с.-г. культур у колгоспах, треба здійснювати через організацію й практичне переведення масових селянських колективних дослідів на ланах колективних об'єднань краю.

Успіх заходу залежить од масовості його переведення. Масовість же забезпечуватиметься участю в дослідній роботі всіх до одного колгоспів, починаючи од вищих їх форм і кінчаючи на найнижчих.

Ні одного колгоспу без колективних дослідів!

Таке організаційне наставлення в роботі залежить од:

- а) ідеї масового колективно-дослідного заходу;
- б) потреби в організації масового суспільного змагання за науку;
- в) вимог щодо широкої популяризації колдослідів.

Захід цей далі вимагає правильної організації й технічного переведення його в межах колективного господарства.

Така постава колективно-дослідної роботи в колгоспах може бути здійснена якщо:

- а) пляново переводити захід;
- б) забезпечити його постійною земельною ділянкою в колгоспі;

в) зорганізувати індивідуальну відповідальність членів колгоспу за наслідки дослідної роботи;

г) переводитимуть соцзмагання між колгоспами в колдослідах;

г) широко популяризуватимуть колдосліди серед всього складу колгоспа й ознайомлять його з метою й практичним завданням колективних дослідів;

д) улаштовуватимуть екскурсії членів колгоспів на ділянки сусідніх колдослідів;

е) переведуть у колгоспах курси з дослідної справи.

Які ж питання повинні ставити собі колгоспи, щоб розв'язувати їх в колдослідах на приділених для цього ділянках?

Перш за все колгоспи повинні заходитись коло сортовипробування головних наших продовольчих і хлібо-фуражних культур; подруге – вивчати нові для нашого краю технічні рослини: рицину, бавовну, кенафу, арахіс, сою, кунжуті т. ін.

Нарешті, важливе питання – це внесення мінеральних угноєнь під найцінніші зернові й технічні культури.

В межах зазначених трьох розділів намічваної програми колдослідів можна поставити низку важливіших питань, що їх практичне вирішення в колдослідах набуло вже своєї актуальности й потреби.

Наші сільсько – господарські дослідні станції тепер розгорнули в себе велику роботу над зазначеними питаннями, але роботи відповідних дослідних станцій в данім разі ще не досить: треба доповнити її дослідними ділянками в умовах колективного господарства місцевого ґрунту й підсоння.

Це одна засада відповідно до якої дослідну роботу треба переносити в селянські колгоспи.

Спільною роботою сільсько-господарських дослідних станцій та селянських колгоспів, що утворять на своїх ланах міцну, авторитетну мережу масових селянських колективних дослідів, наблизимо висновки с-г. науки, спрямовані до піднесення врожайности.

Апр. 3. Степаненко

Херсонська С.-Г. Дослідна Станція

Передрук з видання : Степове господарство. 1930. № 5-6. С. 20.

ПІДСУМКИ 1-ГО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО З'ЇЗДУ З МАСОВОГО ДОСЛІДНИЦТВА І ВИНАХІДНИЦТВА

1930 р.

На початку липня місяця (1–5 липня), цього року НКЗС скликав у м. Харкові перший Всеукраїнський З'їзд дослідників і винахідників, що працюють коло сільського господарства в колгоспах та радгоспах.

З'їзд мав за завдання підсумувати роботу в цьому напрямі та визначити як далі має йти ця робота.

Налад роботи з'їзду такий:

Наблизити с.-г. науку безпосередньо до виробництва, поєднати теорію з практикою, розгорнути масовий рух винахідництва й дослідництва в радгоспах та колгоспах. Залучити маси колгоспників і агрономів до на-укової праці, а творчу думку й ініціативу мас використати для колгоспного будівництва.

Точно визначити організаційну будову системи масового дослідництва, спрощуючи інстанції для винахідників.

Організувати роботу так, щоб дослідники працювали гуртом, бригадами, а не одноособово, як це було раніш.

Роботу над масовим дослідництвом розгорнути так, щоб втягнути до цієї роботи всі наукові установи й організації, щоб науково-дослідчу роботу налагодити на службу соціалістичній перебудові сільського господарства.

Для участі в роботі з'їзду запросили були більш як 200 осіб – переважно дослідників та винахідників із колгоспів і радгоспів. Крім того, на з'їзд прибули також і представники від науково-дослідних установ України та від Центр. організацій винахідництва.

На превеликий жаль, деякі Окрземвідділи не віддали цьому належної уваги і не надіслали відповідної кількості представників: замість 200 делегатів – приїхало близько 160 осіб.

На першому Всеукраїнському з'їзді масового дослідництва й винахідництва в сільському господарстві з великою промовою про соціалістичну перебудову села та масове дослідництво й винахідництво в сільському господарстві виступив заступник Наркому земельних справ України тов. Триліський.

– Цей перший з'їзд масового дослідництва й винахідництва – зазначив він

– має дуже велике значення. Партія віддає цьому питанню велику увагу. В наших умовах, в умовах радянського господарства, відкриваються безмежні можливості для розвитку масового дослідництва й винахідництва в сільському господарстві.

Ми маємо величезні скарби досвіду наших колгоспників, бідняків і середняків, і цей досвід треба якнайширше підхопити, вивчити, використати. Нам треба рішуче перебороти той бюрократизм, що часто-густо ще панує в нашому апараті щодо масового дослідництва й винахідництва в сільському господарстві.

– Нам треба спрямувати творчий процес найширших мас колгоспників, бідняків і середняків у річище соціалістичної перебудови села, на ті завдання, що тепер найважливіші, що на них треба скупчити щонайбільшу увагу.

– Великого значення в цій справі набирають організаційні форми роботи. Як її треба будувати?

За основний виробничий осередок має правити тут радгосп і колгосп. Наші дослідні заклади і станції досі часто-густо були відірвані від життя. Тепер ми перебудуємо нашу дослідчу роботу так, щоб за їхні опорні пункти були радгоспи і колгоспи, щоб дослідні заклади були зв'язані з життям, почували його. Треба, щоб не тільки дослідні станції, а й всі науково-дослідні установи щільно погодили свою роботу з масовим дослідництвом і винахідництвом. Треба щонайбільшу увагу віддати організаційному зв'язкові між винахідниками заводу і винахідниками в сільському господарстві.

Від науково-технічного сектору з відповіддю про організацію масового дослідництва й винахідництва в сільському господарстві виступав тов. Гомон. У тезах його доповіді зазначено також і стан дослідництва в сучасний момент. Цю доповідь взяли за основу і через це головні настановлення цієї доповіді ухвалили з'їзд.

Систему організації цієї справи побудовано так: роботу масового дослідництва й винахідництва в межах України треба зорганізувати об'єднати і керувати через центральне бюро масового дослідництва й винахідництва при НКЗС, а центральну селянську лабораторію с.-г. газети „Радянське Село“ прилучити до бюро масового дослідництва при НКЗС, захищаючи ті самі методи й форми роботи лабораторії і її існування при Всеукраїнській газеті „Радсело“.

При дослідних станціях та науково-дослідних інститутах утворити відповідні бюро сприяння, щоб зорганізувати проведення масово-дослідницької та винахідницької роботи в межах свого району діяльності.

Треба найщільніше погодити цю роботу і керувати роботою гуртків дослідників по колгоспах. Отже, всю масову роботу на місцях побудувати так, –

утворити в радгоспах і колгоспах осередки дослідників і винахідників, охоплюючи як колгоспницьку масу селянства та с.-г. пролетарів, так і неорганізованих одноосібників з незаможницько-середняцьких верств людности в межах залюднених пунктів колгоспу.

Крім цих головних доповідей з'їзд ще дуже зацікавлено вислухав доповідь представника селянської газети „Біднота“ тов. Терент'єва про стан масової дослідної роботи РСФРР, порівнюючи його до закордону.

Представник ВУК'у спілки СГЛР тов. Зісько зазначив, що з'їзд закладає первооснову організації важливої та систематичної роботи над винахідництвом. Досі тільки Союзцукр віддавав увагу винахідництву і останніми часами він має великі досягнення. Треба, щоб спілки на місцях були за перших організаторів винахідницької та дослідничої роботи в радгоспах та лісгоспах.

Агроном Т. Лисенко зробив доповідь про значення яровізації озимих культур і прискорення досягання ярих. Під час своєї доповіді демонстрував (показував) зразки рослин озимих хлібів та ярих культур, підтверджуючи ними свою методику.

Представник ЦЕБРИЗ'у¹¹⁾ поінформував (повідомив) про стан винахідництва в сучасний момент як у промисловості, так і в сільському господарстві.

У дискусіях на доповіді всі делегати-промовці, що виступали, підкреслювали, що масове дослідництво й винахідництво має становити один із головних засобів підняти та поліпшити сільське господарство на базі соціалістичної перебудови.

Під час роботи з'їзду центральна селянська лабораторія „Радсела“ організувала павільйон-виставку масового дослідництва в колгоспах, а ЦЕБРИЗ – виставку винахідництва (різні експонати машин, деталей та ін.). Всеукраїнський с.-г. музей декількома плякатами, якимось поперхово, дав картину становища дослідництва в селянських господарствах за останні роки. Всеукраїнський музей не досить добре наготувався до цієї важливої справи, щоб висвітлити як слід сучасний стан масового дослідництва як на Україні, так і в СРСР. Лабораторія на виставці запровадила дежурства агрономів, вони поясняли експонати та давали різні поради селянам-делегатам.

Центральна селянська лабораторія випустила до з'їзду „Пам'ятку досліднику-колгоспнику“, що робить дослідження за вказівками с.-г. лабораторії. Її роздано всім учасникам делегатам першого дня з'їзду.

Гурт дослідників делегатів, що закладають дослідження за вказівками

¹¹⁾ ЦЕБРИЗ – це Центральне Бюро Робітничого Винахідництва.

лябораторії „Радсела“, під час роботи з'їзду випускав дослідницьку стінну газету „Радянське Село“, де висвітлювали ті враження селян-дослідників, що на них справляли роботи з'їзду. Такі стінні газети виходили щодня під час роботи з'їзду.

Передрук з видання : Степове господарство. 1930. № 15–18. С. 48–53.

№ 89

**ЯК ОДЕСЬКА КРАЙОВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ ГАДАЄ
ЗОРГАНІЗУВАТИ МАСОВУ РОБОТУ З СЕЛЯНАМИ-ДОСЛІДНИКАМИ
ТА ВИНАХІДНИКАМИ. ОРГАНІЗАЦІЯ МАСОВОГО ДОСЛІДНИЦТВА
ТА ВИНАХІДНИЦТВА**

1930 р.

Питання, що його порушив НКЗС з приводу організації масового дослідництва та винахідництва серед широких мас колгоспників, бідняцько-середняцьких верств села та всієї громадськості, варте великої уваги.

Річ у тому, що прогрес у сільському господарстві можна здійснювати не тільки застосовуючи плянові науково-угрунтовані організаційні та технічні засоби виробництва, але також і робочою творчої дослідницької та винахідницької думки самого селянства.

Ось чому треба ідею НКЗС про організацію масового дослідництва та винахідництва підтримати й знайти якісь організаційні форми та методи роботи з ними.

I. Форма організаційної роботи

Організувати триступінну систему побудови цієї роботи

а) в центрі – сектор при НКЗС; б) в окрузі – окружні бюро винахідників та дослідників із представників таких установ: Земвідділу, колгоспної системи, науково-дослідчих установ, навчальних с.-г. установ, Наросвіти, селян дослідників (що їх обирають на окружній конференції), ВЛКСМ. Бюро має робочу трійку, вона виконує всю апаратну роботу. Бюро розподіляється на секції окремих галузей сільського господарства, ці секції мають об'єднувати селян винахідців і дослідників за фахами у формі членства, в) Філії Окргбюра

дослідників та винахідців при виробничих комісіях у колгоспах.

II. Методи організаційної роботи

1) Окружне бюро організовує і керує роботою винохідців та дослідників, розробляючи різні пляни постанови дослідів на місцях, широко оголошуючи пекучі теми для винахідників, інструктує та допомагає дослідникам, збирає та обробляє цифрові матеріали, друкує ці матеріали та ін.

2) Окружне бюро влаштовує: 1) окружні та районіві конференції селян-дослідників, де мають ставити питання про організацію дослідницької роботи й заслухувати доповіді селян дослідників та ін.

3) Соцмагання на краще переведення тих або інших дослідів, організовує відповідні виставки для широкого огляду експонатів і робіт селян дослідників, влаштовує екскурсії в краді МТС, колгоспи, радгоспи та Дослідні Станції, організовує курси, висовує кращих дослідників на навчання та ін.

4) Бюрові надається право преміювати кращих винахідців і дослідників різними нагородами, похвальними листами, нагрудними знаками, видавати гроші, відряджати тощо.

5) Виявляти серед колгоспів, радгоспів, бідняцько-середняцьких мас села, а також різних службовців (у галузі сільського господарства) винахідців та дослідників через пресу, через виїзди інструкторів різних фахів на місця, спеціальні виїзди співробітників станції в деякі райони, щоб проробляти це питання на місцях, через райземвідділи (їх агрономів).

6) На нашу думку, перш за все треба: скликати в Одесі й по округах конференції з селян дослідників, де поставити доповіді, а) про мету утворення окружного бюро, б) про роботу селян-дослідників на місцях, в) доповіді самих селян, г) зробити кілька екскурсій, г) комплектувати бюро, д) вибори на Всеукраїнську Наряду.

III. Програма роботи дослідників та винахідників (орієнтовно)

Рільничий Відділ

Досліджувальну роботу в галузі рільництва треба переважно скерувати на бік вивчання тих питань, що мають тепер за суцільної колективізації істотнішу вагу. До таких питань перш за все залічуємо.

1) Сортоспробу озимини, гушину посіву, строки посіву, глибину та спосіб посіву. Чисті, зайняті, кулісні пари та полезахисні смуги, як чинник, що убезпечує озимину від вимерзання. Вивчання агротехнічних способів нових технічних культур. Вивчання впливу різних угноєнь на підвищення врожайности

окремих с.-г. культур. Кормодобування. Вивчення попередників та сівообігів.

Машиноспробний Відділ

Машиноспробна робота:

а) Використання способів пристосовувати кінне знаряддя, як зчиплення до механічного тягла.

б) Вишування методи найкращого обробітку ґрунту, залежно від конструкції робочого органа знаряддя (культивування та плужна обробка).

в) Найкраще використання механічного тягла при роботі в умовах Степового Краю.

г) Тип та форма зчиплення для механічного знаряддя, що його можна пристосувати до тракторного тягла.

г) Раціоналізація обробітку парів, залежно від конструкції знаряддя.

д) Найкращі способи посіву культури бавовника та способи його збору.

е) Раціоналізація збирання стеблів кенафи як на волокно, так на насіння (механізація).

Теми, що їх пропонує Відділ Агрехемії

1. Досліди з угноєннями: мінеральним та органічним.

2. Питання про утилізацію соломи:

а) солома або попіл з неї, як угноєння, б) перероблення соломи на концентрованіші корми, в) солома, як сировина для технічного перероблення.

3. Досліди з використанням неродючих ґрунтів (засолені, болотисті, глина та ін.).

Теми, що їх пропонують Відділи Фітопатології та Ентомології

1. Протруєння насіння та оббризування різних культур, випробування речовин місцевого походження на протруєння і оббризування.

2. Сортоспробування на хвороби рослин.

3. Вплив ґрунтових чинників на пошкодженість різних культур.

4. Поліпшення боротьби з ховрашками та мишами з погляду технічного та організаційного, поліпшення системи пасток для ховрахів та мишей.

5. Випробування різних інсектицидів (яди для боротьби з шкідниками).

6. Дезінфекція та дезінсекція зернових комор.

Економічний Відділ

1. Структура керівного апарату с.-г. виробничих об'єднань.

2. Організація бригад та груп (постійні, тимчасові бригади та групи, розмір бригад).

3. Принципи регулювання праці (за спеціальністю, за соціально-

економічними ознаками тощо).

4. Система обліку праці (найпростіші та найзручніші способи реєстрації, показники продукційности та якості праці тощо).

5. Система поточних розрахунків з членами (форма записів для авансів грошми та натурою, марочна система тощо).

6. Система оплати, як спосіб, що сприяє збільшенню продукційности та якості праці (відрядна оплата праці, способи преміювання).

7. Раціоналізація робіт у рільництві (способи доглядати та вбирати окремі культури, способи тракторної оранки, сівби, комбіновані системи причепних знарядь до трактора тощо).

8. Раціоналізація прийомів окремих робіт в галузі інтенсивних культур.

9. Теж у скотарстві.

10. Організація громадського харчування під час польових робіт.

11. Раціоналізація рахівництва в колгоспах.

Б. Івановський

Передрук з видання : Степове господарство. 1930. № 15–18. С. 53–56.

№ 90

ВИСНОВКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОСЛІДНИХ СТАНЦІЙ В КОЛГОСПИ

1930 р.

Попередники гороху та квасолі.

На Білорцерківському Дослідному полі Київської Стації під горох вивчали в рамках 4 пільного сівозміну такі попередники: цукрові буряки, картоплю пізню, просо, ячмінь та чистий пар; під квасоллю – картоплю пізню, чистий пар та ячмінь. Сорт гороху – Фольгер, сорт квасолі – Бомба.

Після всіх попередників для гороху давали гній (360 центн. на га); під квасоллю гній давали на пару та після картоплі пізньої; на невгноєному фоні квасоллю сіяли після ячменю, а також і після картоплі пізньої.

Нижче в табл. 1 та 2 подаємо врожаї гороху та квасолі.

Врожаї гороху в центнерах на гектар

Попередники	Зерно					Солома				
	1926	1927	1928	1929	Перес. 26-29	1926	1927	1928	1929	Перес. 26-29
Ц. буряки + гній	9,4	2,9	31,0	13,6	18 0	25,5	31,2	36,8	28,4	30,5
Карт. пізня + „	7,8	2,1	31,3	11,9	17 3	29,0	25,5	37,6	29,2	30,0
Просо + „	5,6	3,0	31,7	12,1	16,5	27,4	25,0	43,4	28,5	31,1
Ячмінь + „	8,1	2,0	30,7	12,5	17,1	26,8	30,1	42,7	28,0	31,9
Чистий пар+ „	8,6	1,6	29,7	7,4	15,2	33,0	28,8	45,7	24,1	32,9

Врожаї квасолі в центнерах на гектар

Попередники	Зерно					Солома				
	1926	1927	1928	1929	Перес. 26-29	1926	1927	1928	1929	Перес. 26-29
Карт, пізня + гній	13,6		15,9	13,9	14,5	35,4	26,6	28,1	19,5	27,4
Пар ранній + „	18,4		12,2	13,7	14,8	46,5	36,5	39,0	17,4	34,9
Карт. пізня без угн.	9,8		7,7	13,5	10,3	17,6	18,4	17,8	7,5	15,3
Ячмінь	4,3		7,8	7,4	6,5	21,8	5,7	17,8		

Треба зауважити, що надто малі врожаї зерна гороху 1927 року були наслідком градобою перед жнивими.

Найкращий з усіх попередників для гороху є цукрові буряки. Дуже близько до буряків, як попередники, треба поставити картоплю, просо та ячмінь. Тільки чистий пар дає видиме зменшення врожаю зерна гороху.

Пересічно за три роки майже на 3 центнери горох дав менше зерна по чистому пару, рівняючи до засіву його по цукрових буряках.

Взагалі треба за цими даними визнати, що горох (порівнюючи до інших рослин мало чутлива до попередника рослина. Винятковим є також факт зменшення врожаю зерна (особливо ясне 1929 року) гороху від чистого пару. Врожай соломи, навпаки, на пару має тенденцію збільшуватись.

З таблиці 2 про вплив пару на квасолі ми не можемо зробити певного висновку. Але одного року 1928 і для квасолі констатовано чимале зменшення врожаю від засіву по чистому пару.

Пересічно за 3 роки врожаї зерна квасолі, як після картоплі пізньої так і

після чистого пару були однакові, але врожай соломи помітно (на 7–5 центнерів) був більший на чистому пару. Видимо на пару маємо надмірний розвиток вегетативних органів зернових бобових та зменшення виходу зерна.

На невгноєму фоні різниця врожаїв квасолі після картоплі та після ячменю була велика (в 1926 і 1929 році на 5–6 центнерів – майже на 100% врожаї квасолі збільшувалися після заміни ячменю, як попередника, на картоплю пізню).

Цікаво відзначити що цукрові буряки й на Гуманській дослідній станції посіли перше місце, як попередники гороху. Так пересічно за 7 років (1917–24 р.р.) маємо такі врожаї гороху.

<i>Попередники</i>	<i>цент. зерна</i>	<i>на гект. і соломи</i>
<i>Ц. буряки</i>	<i>14.7</i>	<i>35</i>
<i>Картопля</i>	<i>13.2</i>	<i>33.8</i>
<i>Просо</i>	<i>12.8</i>	<i>30.6</i>
<i>Ячмінь</i>	<i>11.8</i>	<i>23.2</i>

Отже, цукрові буряки й взагалі просапні культури можна вважати за найкращі попередники гороху та квасолі, гірші врожаї маємо після зернових культур; не вигідно сіяти зернові бобові на чистому пару.

Найдін П.

Попередники рослин просо, яра пшениця та ячмінь.

Даємо один надзвичайно цікавий дослід Харківської Досл. Станції, в якому можна порівняти вплив на низку рослин, як передпопередників: проса широкорядного, ярої пшениці та ячменю. Після кожної з цих рослин послідовно йшли 1) толока, 2) оз. жито, 3) яра пшениця 4) ячмінь.

Отже, власно кажучи, ми тут маємо зерновий 4-пільний сівозмін, але в 3-х варіантах: в першому – перед толокою було просо широкорядне, в другому – яра пшениця й у третьому – ячмінь. Розглянемо врожаї всіх культур в цих варіантах:

<i>ВАРІАНТИ:</i>	<i>Врожай зерна в пудах на десятину</i>		
	<i>(пересічно за 4 роки)</i>		
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>
	<i>(з просом)</i>	<i>(з яр. пшен.)</i>	<i>(з ячменем)</i>
<i>Жито (2-га рослина) (1921–24 р.р.)</i>	<i>120</i>	<i>105</i>	<i>101</i>
<i>Яр. пшен. (3-я „ (1922–25 р.р.)</i>	<i>57</i>	<i>51</i>	<i>46</i>
<i>Ячмінь (4-а „ (1923–25 р.р.)</i>	<i>93</i>	<i>70</i>	<i>76</i>

Для всіх культур II, III й IV клину перевага широкорядного проса, як передпопередника, виявилась цілком чітко. Сівозміни були всі зернові, фон перед тим також з засівів виключно зернових культур. Бур'янів, переважно вівсюгу в тому полі Харківської станції було взагалі надзвичайно багато, але як тільки замінили звичайну, ранню ярину (ячмінь або яру пшеницю) на широкорядне, пізно сіяне пресо – ми мали винятково великий ефект. Разом, наприклад, три культури (жито, яра пшениця, ячмінь) 3-го варіанту сівозміну дали на 47 пудів зерна менше, ніж у 1 варіанті.

Цим прикладом ми хочемо підкреслити що зернові сівозміни (а ми переважно маємо поки що зернові сівозміни) надзвичайно чутливо ставляться до всіх тих елементів сівозміну, які дають змогу зменшити бур'яни й тим самим збільшити врожайність всіх наступних культур.

П. Найденко.

Передрук з видання: За врожай. 1930. № 11–12 (27–28). С. 44–45.

№ 91

ДОСЛІДНА РОБОТА В КОЛГОСПІ

1930 р.

(Комуна ім. К. Лібкнехта в с. П'ятигорках на Білоцерківщині).

Винесення с.-г. дослідної роботи на виробництво в колгоспи та радгоспи П'ятигірська комуна ім. К. Лібкнехта на Білоцерківщині зустріла з особливим задоволенням. Справді ж бо, розв'язати ті чи ті питання в сільському господарстві можна тільки тоді, коли саме по дослідженню провадити в конкретних умовах даного колгоспу. Щоправда, здобуті висновки з дослідів в обставинах будь-якого колгоспу дадуть відповіді і на ті питання, що корисні Київська краєва сільськогосподарська дослідна станція, перебудовуючи свою роботу з тим, щоб перенести її з спеціальних стацій в колгоспи, – організувала на це 13 опорних пунктів, в число яких увійшла й комуна ім. К. Лібкнехта.

Коли вперше на засіданні ради комуни розглядали справу про організацію дослідного поля, та програму дослідів, заперечень від окремих членів не було

ніяких. Навпаки, всі одностайно висловились за те, що розвивати колективне господарство можна тільки на наукових підставах, що цілком своєчасно Наркомзем запровадив у життя перебудову дослідної роботи.

Розглядаючи програму дослідів на раді, дійшли того висновку, що всі питання, які запроваджено від Київської краєвої сільськогосподарської дослідної станції дослідити – потребують щонайшвидшого практичного розв’язання, як откормоздобування, залежність урожайности с.-г. культур від агротехнічних прийомів в рільництві та питання вгноєння.

Уже цього року зі всіх цих питань заклали досліди в комуні.

Попередні наслідки дослідів.

Хоч ще не маємо числових даних про урожайність, але вже можна наперед бачити наслідки різних дослідів. Члени комуні, дивлячись на дослідне комунське поле, надзвичайно задоволені з того ефекту, що виразно позначився на дослідних ділянках, і відразу ж висовують низку нових питань, які їм було б цікаво дослідити на своїх полях. Ми певні того, що коли приходитимуть на дослідне поле масові екскурсії колгоспників – вони „замовлятимуть” ще більше розв’язати практичних питань.

Зупинімося бодай коротенько на деяких дослідах, що вже оце тепер дають можливість наперед казати про наслідки. Приміром, угноєння, що було внесено за так званою схемою „Жорж Вілля” під овес та цукрові буряки, тепер уже показують чималий ефект.

За цією схемою досліди закладено так:

1	Ділянку – не вгноювали	
2	Ділянку вгноювали суперфосфатом з розрахунку на гектар.	60 клгр.
3	ділянку вгноювали чилійською салітраю з розр. на гектар . . .	60 „
4	ділянку вгноювали хлористим калієм	60 „
5	ділянку вгноювали суперфос. 60 кгр. та чил. салітраю	60 „
6	ділянку вгноювали суперфос. 60 кгр. та хлорист, калієм . . .	60 „
7	ділянку вгноювали чил. салітр. 60 кгр. та хлорист. калієм . .	60 „
8	ділянку вгноювали суперфос. 60 кгр., чил. салітр. 60 кгр. та хлор. калієм	60 „

Коли рівняти, як розвивається овес та цукрові буряки на окремих ділянках, то бачимо чималу різницю. Відразу гаразд видно, що на ґрунтах П’ятигірської комуні найкраще впливає подвійна комбінація фосфору й азоту та комбінація фосфору, азоту й калію (діл. 8). Трохи гірше впливає сам азот і зовсім небагато впливає окремо фосфор та калій. Очевидячки ґрунти Тетіївського району потребують азоту та фосфору.

Зауважуємо, що ці ґрунти ще не досліджували, але попереднє вивчення їх вказує на те, що це здебільшого деградована чорноземля.

З інших дослідів, що заслуговують на увагу – є вивчення способів підсіву конюшини під покривну рослину. Дослід заклали так: висіваючи овес сівалкою, водночас висівали й конюшину на площі 1 га. Решту площі засіяли руками тому, як засіяли овес. Як з'явилися сходи, то виявляється, що цілком безпечно можна сіяти конюшину (мабуть і інші трави) разом з насінням покривної рослини. За такого способу сіяння сходи навіть рівномірніші. При цьому треба тільки додержуватись такого правила: час від часу в сівалковій скринці перемішувати насіння. Засіваючи цим способом, набагато зменшимо витрати робочої сили на польові роботи.

Наприкінці ще скажімо, що зважаючи на велику зацікавленість членів комуни до дослідної роботи, надалі треба це організувати так, щоб широко популяризувати справу серед околичних колгоспів.

Надалі питання для дослідження по-винні висувати самі колгоспники. Саме вони мають давати „каз” бо найбільше знають болючі, нерозв'язані питання.

Бажано й те, щоб колгоспники самі проробляли досліди за вказівками фахівців Дослідної стації. Тоді ми швидше зможемо застосувати досягнення науки в велике колективне господарство.

Передрук з видання: За врожай. 1930. №11–12 (27–28). С. 47–48.

№ 92

ЩО КАЖУТЬ ПРО УКРАЇНУ ПО ІНШИХ ЖУРНАЛАХ

1930 р.

Поліпшене та штучне висушування сіна.

(„Восточно-Европейский Земледелец,” №5 1930 год).

З давніх давен заведений спосіб сушити сіно в покосах чи валках за кордоном майже не використовують. Цей спосіб надто непевний, щоб добути добре сіно, а через те там і добирають інших, кращих способів сушити сіно.

Справді бо, сіно, сушене в покосах, коли попадає під дощ, втрачає 20%, а

то й поверх того, своєї поживности. Навіть за невеликого дощику сіно втрачає чимало поживних речовин і зменшує перетравність. А що найгірше, так це те, що за дощової години сіно втрачає мало не половину найкоштовнішої речовини – перетравної білковини.

Окрім того, важно ще відзначити, що сіно, висушене на сонці в покосах і за гарної години, все ж втрачає чимало поживних речовин. Це походить мабуть від того, що, висушуючи сіно в покосах, від частого перевертання, згрібання й розтрюсування легко обсипається листя та квітки (надто з конюшини, люцерни тощо), цебто найпоживніші частини рослини.

Взагалі ж, зважаючи на всі причини, висушене сіно в покосах, хоч би й за найкращої години, втрачає 40–45% поживности.

Такі чималі втрати мимохіть примушують замислитись над питанням „Як же запобігти цих втрат?”. Зрозуміло, що треба добрати способів сушити сіно в найкоротший строк та з найменшим механічним ушкодженням.

Цього до якоїсь міри можна дійти, коли сушити траву на козлах, на плітах, на кілках, цебто сіно сушать, не даючи йому лежати на землі й не ворухити зайвий раз. Скошене сіно тільки якийсь час має пров'язати в покосі, а потому його відразу накидають на кілки чи що там, тоді воно добре провітрюється зі всіх боків і швидко просихає. При цьому й дощі менше шкодять сінові, бо дощова вода вільно стікає з його поверхні.

Численні спроби показали, що сушіння сіна на козлах, навіть за гарної години, підвищує його якість, порівнюючи з сіном, висушеним на землі. Незначні витрати на кілки цілком сплачуються так відносним поліпшенням якості сіна, як і скороченням робіт на сушіння при чому не треба затрачати робочу силу на ворухіння та згрібання сіна. Та воно й певніше, бо сіно не змарнується.

Але все ж мусимо сказати, що, висушуючи сіно на козлах, хоч і набагато зменшуємо втрати поживних речовин, проте втрати ці лишаються досить помітні, так відсотків з 30. Запобігти цій втраті остільки важливо, що в Америці, Англії, Швейцарії, а пізніше й у Німеччині вперто дошукують доброго бодай штучного способу сушити траву.

В Англії штучне висушування почали з 1926 року. Англійський спосіб досить простий: на луці чи на полі встатковують дротяну циліндричну камеру, що ніби до-гори звужується. Поверх цієї камери накладають зі всіх боків стіг сіна, а в середину камери напompовують трубою гаряче повітря.

Передрук з видання: За врожай. 1930. № 11–12 (27–28). С. 48.

ПЕРЕЛІК ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

Всеукропбюро	Всеукраїнське дослідне бюро
ВУЗ	Заклад вищої освіти
ВУОС	Всеукраїнське товариство насінництва
ВУЦИК	Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ГЗУ	Державне земельне управління
ГИК	Губернський виконавчий комітет
Госмедторгпром	Державний медичний торгово-промисловий союз
Госплемхоз	Державне племінне господарство
Губземотдел	Губернський земельний відділ
ДВУ	Державне видавництво України
Наркомос УСРР	Народний комісаріат освіти УСРР
Наркомпрод УСРР	Народний комісаріат продовольства УСРР
Наркомтруд УСРР	Народний комісаріат праці УСРР
НКЗ УСРР	Народний комісаріат землеробства УСРР
НКЗС УСРР	Народний комісаріат земельних справ УСРР
(Наркомзем УСРР)	
НКП УСРР	Народний комісаріат просвіти УСРР
НКСО УСРР	Народний комісаріат соціального забезпечення УСРР
Оп. ст.	дослідна станція
РКИ	Робітничо-селянська інспекція
РНК УСРР	Рада Народних Комісарів УСРР
(Раднарком УСРР)	
РЗУ	Районне земельне управління
РСФСР	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
Сахаротрест СССР	Об'єднання державної цукрової промисловості
ССУ	Сорто-насінницьке управління
С.-х.	Сільськогосподарський
СХИ	Сільськогосподарський інститут
СХНКУ (СГНКУ)	Сільськогосподарський науковий комітет України
УЭС	Українська економічна рада
Укрбюро	Українське бюро Всеросійського союзу робітників землі і лісу
Всеработземлеса УСРР	Українська Соціалістична Радянська Республіка
ЦДАВО України	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО (В. А. Вергунов).....	3
ВІД УКЛАДАЧІВ.....	6
АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ТА ПЕРЕДРУКИ.....	15

1926 р.

1. Зв'язок агронома з дослідною справою та праця відділів пристосування. <i>Лютий 1926 р.....</i>	15
2. З діяльності Сільськогосподарського Наукового Комітету України. <i>Лютий 1926 р.....</i>	20
3. Резолюція Харківської обласної наради з дослідної справи (20–24 січня 1926 р.) за доповіддю Б.М. Рожественського «Про напрям діяльності дослідних установ Харківської області». <i>18 березня 1926 р.....</i>	24
4. Резолюція Харківської обласної наради з дослідної справи (20–24 січня 1926 р.) за доповіддю П.Г. Найдіна «Оцінка результатів колективних дослідів за даними 1925 року». <i>18 березня 1926 р.....</i>	26
5. Резолюція Харківської обласної наради з дослідної справи (20–24 січня 1926 р.) щодо напряму роботи відділів застосування дослідних станцій Харківської області. <i>18 березня 1926 р.....</i>	28
6. Робота дослідних сільськогосподарських гуртків. <i>Червень 1926 р.....</i>	30
7. Найближчі завдання дослідних станцій з вивчення агроземлевпорядних питань. <i>Червень-Липень 1926 р.....</i>	33
8. Як уявляємо ми собі основні риси організації сільськогосподарської дослідної справи на Україні (початок).	

	<i>Червень-Липень 1926 р.....</i>	38
9.	Як уявляємо ми собі основні риси організації сільськогосподарської дослідної справи на Україні (<i>продовження</i>).	
	<i>Серпень-Вересень 1926 р.....</i>	47
10.	Основні справи сільськогосподарської політики на Україні.	
	<i>Вересень 1926 р.....</i>	56
11.	Готуйтеся до сільськогосподарських виставок.	
	<i>Листопад 1926 р.....</i>	60
12.	Пояснювальна записка до звіту Сумської сільськогосподарської дослідної станції за 1925/26 операційний рік.	
	<i>Листопад 1926 р.....</i>	63
13.	Робота III Сесії ВУЦВК в галузі сільського та лісового господарства.	
	<i>Грудень 1926 р.....</i>	66
14.	Резолюція Київського крайового з'їзду з сільськогосподарської дослідної справи за доповіддю О. Філіповського про стан дослідних установ краю.	
	<i>1926 р.....</i>	69
15.	Доповідь Д. Домрачова про організацію науково-дослідних інститутів у системі НКЗС УСРР, їх роль, завдання та зв'язок з дослідними установами.	
	<i>1926 р.....</i>	72
16.	Колективні досліді на селянських землях.	
	<i>1926 р.....</i>	77
17.	Одвідуйте сільськогосподарські музеї.	
	<i>1926 р.....</i>	80
18.	Херсонська дослідна станція.	
	<i>1926 р.....</i>	83

1927 р.

19. Современное состояние исследовательских работ по вопросам агрометеорологии на областных сельскохозяйственных опытных станциях Украины и перспективы развития их в будущем.

	<i>Січень 1927 р</i>	85
20.	Звернення до Укрголовнауки НКО щодо закордонних відряджень фахівців сільськогосподарської дослідної справи. <i>14 лютого 1927 р</i>	110
21.	Звернення Бюро дослідної справи до НКЗС УСРР. <i>27 квітня 1927 р</i>	114
22.	Виписка з оцінки існуючої мережі сільськогосподарських дослідних установ УСРР. <i>10 травня 1927 р</i>	114
23.	Науковий семінар громадської агрономії. <i>Травень 1927 р</i>	115
24.	Місцеві сільськогосподарські виставки, як метод агропропаганди висновків дослідних установ. <i>Травень 1927 р</i>	118
25.	Організація літнього практичного навчання в зимових селянських школах та сільськогосподарських гуртках. <i>Травень 1927 р</i>	125
26.	Чергові завдання наукового дослідження в галузі рільництва степової смуги України. <i>Липень 1927 р</i>	129
27.	Племінні книги великої рогатої худоби і їхня робота. <i>Липень 1927 р</i>	139
28.	Що зробили й роблять сільськогосподарські дослідні станції України для селянства. <i>Серпень 1927 р</i>	142
29.	Звернення НКЗС до РНК УСРР щодо скликання Всеукраїнської наради з дослідної справи. <i>9 вересня 1927 р</i>	145
30.	Журнал засідань Наради при Дослідному відділі НКЗС УСРР від 15–16 листопада 1927 року. <i>15–16 листопада 1927 р</i>	146
31.	Про темпи розвитку сільського господарства та про сільськогосподарську дослідну справу в Україні. <i>Грудень 1927 р</i>	161
32.	Досягнення в науці та практиці рільництва й наступні заходи щодо поліпшення селянського господарства. <i>Грудень 1927 р</i>	172

33.	Лист НКЗС до НКО УСРР щодо організації Українського інституту прикладної ботаніки. <i>1927 р</i>	181
34.	Скликання Всеукраїнської наради з сільськогосподарської дослідної справи (28 жовтня 1927 р.). <i>1927 р</i>	182
35.	Детальний огляд питомої ваги дослідної роботи з головних галузей сільського господарства і окремих розділів робіт. <i>1927 р</i>	184
36.	Коротка програма робіт і перші досягнення економічного відділу Київської обласної сільськогосподарської дослідної станції. <i>1927 р</i>	187
37.	Доповідь В.В. Устьянцева про організацію масових дослідів. <i>1927 р</i>	216
38.	Звітність НКЗС УСРР щодо проведення колективних дослідів у 1926 р. <i>1927 р</i>	220
39.	Звіт про діяльність Київської обласної насіннево-контрольної станції за роки радянської влади. <i>1927 р</i>	225
40.	Обґрунтування перспективного плану розвитку науково-дослідної роботи по Київській області у 1927–1932 рр. <i>1927 р</i>	229
41.	Мережа сільськогосподарських дослідних станцій Правобережного Лісостепу (Київської області). <i>1927 р</i>	231
42.	Перспективний план Носівської сільськогосподарської дослідної станції на 1927–1931 рр. <i>1927 р</i>	233
43.	Витяг з пояснювальної записки до проекту дослідних станцій. <i>1927 р</i>	234

1928 р.

44.	Про напрямки роботи відділів пристосування дослідних	
-----	--	--

	станцій України.	
	<i>Січень 1928 р</i>	235
45.	Селянська сільсько-господарська лабораторія «Радянського Села».	
	<i>Лютий 1928 р</i>	240
46.	Увагу сільськогосподарським гурткам. Сільськогосподарський гурток на селі – замісник агронома.	
	<i>Лютий 1928 р</i>	243
47.	Шляхи розвитку сільськогосподарської науки в Радянському Союзі.	
	<i>Лютий 1928 р</i>	246
48.	II Всеукраїнська професійна агрономічна конференція (16–18 березня 1928 року).	
	<i>Квітень 1928 р</i>	261
49.	Підсумки роботи II Всеукраїнської та II Всесоюзної агрономічних конференцій.	
	<i>Квітень 1928 р</i>	263
50.	До питання про організацію зоотехнічної науки на Україні.	
	<i>Квітень 1928 р</i>	269
51.	Протокол засідання Комісії щодо організації Українського інституту прикладної ботаніки та його ув'язки з іншими науковими установами.	
	<i>14 жовтня 1928 р</i>	275
52.	Положення про Інститут економіки та організації сільського господарства при НКЗС УСРР.	
	<i>1928 р</i>	277

1929 р.

53.	До 10-річчя Одеської крайової насіннево-контрольної станції.	
	<i>Березень 1929 р</i>	280
54.	Олешківська піщано-меліоративна дослідна станція.	
	<i>Червень 1929 р</i>	284
55.	Протокол Наукової Ради Одеської крайової сільськогосподарської дослідної станції від 14 серпня 1929 року.	

	<i>14 серпня 1929 р</i>	286
56.	Досліди в селянських господарствах. <i>Серпень 1929 р</i>	292
57.	Курси для колективів при Одеській крайовій сільськогосподарській дослідній станції. <i>Серпень 1929 р</i>	297
58.	Основні напрямки в роботі Херсонської Дослідної Станції. <i>Серпень 1929 р</i>	299
59.	Селянські колективні досліди з озимими хлібами (за програмою Херсонської сільськогосподарської дослідної станції). <i>Вересень 1929 р</i>	302
60.	За краще насіннєвиробництво (про організацію окружних насіннесоюзів). <i>Вересень 1929 р</i>	304
61.	Про утворення при журналі «Степове Господарство» німецького сільськогосподарського видання «Die Steppen Wirts Schaft». <i>Жовтень 1929 р</i>	306
62.	Із плану робіт Відділу застосування Одеської крайової сільськогосподарської дослідної станції. <i>Жовтень 1929 р</i>	308
63.	Доповідь Інституту селекції та насінництва на генетико- селекційному з'їзді (1929 р., м. Одеса). <i>Листопад 1929 р</i>	314
64.	Доповідна записка до Колегії Наркомосвіти щодо роботи Маслівського сортівничо-насінного технікуму. <i>10 грудня 1929 р</i>	317
65.	Ганжинська сільськогосподарська дослідна станція і роботи агронома Т.Д. Лисенка. <i>Грудень 1929 р</i>	323
66.	Про роботу Центральної науково-дослідної виноробної станції. <i>Грудень 1929 р</i>	326
67.	Нарис програми та плану робіт Відділу застосування Херсонської сільськогосподарської дослідної станції. <i>Грудень 1929 р</i>	329

68.	Довідка про організацію насінництва в УСРР. <i>1929 р.</i>	332
69.	Сільськогосподарська дослідна справа в Надчорноморському краю на 12-річчя жовтня. <i>1929 р.</i>	335

1930 р.

70.	Постанова Народи при НКЗС УСРР щодо доповіді тов. Машури «Про перенесення дослідної роботи у колгоспи та радгоспи» від 7–9 лютого 1930 р. <i>7–9 лютого 1930 р.</i>	337
71.	Зауваження сектору наукових установ НКЗС УСРР до проекту мережі сільськогосподарських науково-дослідних установ та закладів вищої освіти. <i>20 березня 1930 р.</i>	340
72.	Наказ по Народному Комісаріату Земельних Справ УСРР про реорганізацію Апарату Сектору науково-дослідних установ від 5 квітня 1930 р. <i>5 квітня 1930 р.</i>	341
73.	Проект мережі сільськогосподарських науково-дослідних установ та закладів вищої освіти в УСРР. <i>6 квітня 1930 р.</i>	343
74.	Статут Української мережі дослідження сортів культурних рослин. <i>10 вересня 1930 р.</i>	347
75.	Завдання з організації кон'юнктурної роботи НКЗС УСРР. <i>Вересень 1930 р.</i>	350
76.	Доповідна записка щодо організації в УСРР науково- дослідної роботи з тютюном. <i>Жовтень 1930 р.</i>	352
77.	Виписка з протоколу №19 засідання Малої Президії Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна. <i>29 листопада 1930 р.</i>	355
78.	Проект постанови Колегії НКЗС УСРР на доповідь Сектору науково-дослідних установ «Про стан мережі науково-	

	дослідних установ та роботу науково-технічного сектору НКЗС».	
	<i>Грудень 1930 р.....</i>	356
79.	Проект положення про Українську зональну станцію Інституту картопляного господарства.	
	<i>1930 р.....</i>	361
80.	Інформація про агромінімум для посіву соняшника восени.	
	<i>1930 р.....</i>	365
81.	П'ятирічний план роботи Донецької біологічної станції.	
	<i>1930 р.....</i>	366
82.	Проект схеми реорганізації сільськогосподарських науково-дослідних установ та закладів вищої освіти в УСРР.	
	<i>1930 р.....</i>	372
83.	Мережа науково-дослідних установ, що мають функціонувати в УСРР з 1 жовтня 1931 року.	
	<i>1930 р.....</i>	377
84.	Доповідна записка про діяльність Українського генетико-селекційного інституту.	
	<i>1930 р.....</i>	380
85.	Доповідна записка до Колегії НКЗС УСРР про керівництво Українською помологічною книгою.	
	<i>1930 р.....</i>	383
86.	Витяг з проекту постанови Колегії НКЗ СРСР у справі реорганізації мережі сільськогосподарських науково-дослідних установ країни.	
	<i>1930 р.....</i>	384
87.	Колективні дослідні в колгоспах.	
	<i>1930 р.....</i>	389
88.	Підсумки 1-го Всеукраїнського з'їзду з масового дослідництва і винахідництва.	
	<i>1930 р.....</i>	391
89.	Як Одеська крайова сільськогосподарська дослідна станція гадає зорганізувати масову роботу з селянами-дослідниками та винахідниками. Організація масового дослідництва та винахідництва.	
	<i>1930 р.....</i>	394

90.	Висновки сільськогосподарських дослідних станцій в колгоспи. 1930 р.....	397
91.	Дослідна робота в колгоспі. 1930 р.....	400
92.	Що кажуть про Україну по інших журналах. 1930 р.....	402
ПЕРЕЛІК ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ.....		404

Історико-бібліографічна серія
«Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»

Заснована ННСГБ НААН у 2001 р.

1. **Професор БУДРІН Петро Васильович (1857–1939)** : біобібліогр. покажч. / УААН, ЦНСГБ ; упоряд. В. А. Вергунов, С. Д. Коваленко ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2001. – 126 с. : портр. – (Кн. 1).
2. **Вергунов В. А. Коноплярство в Україні : іст. аспекти розвитку. Погляд у минуле. Проблеми сьогодення. Перспективи** : монографія / В. А. Вергунов, С. Б. Скорченко ; УААН, ЦНСГБ. – К. : Нора-Прінт, 2002. – 155 с. – (Кн. 2).
3. **Професор ЛИХВАР Данило Федорович (1902–1986)** : біобібліогр. покажч. / УААН, ЦНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Щиголь ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2002. – 258 с.– (Кн. 3).
4. **Професор ЯНАТА Олександр Алоїзович (1888–1938)** : [біобібліогр. покажч. до 115-річчя від дня народж.] / УААН, ЦНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, Т. Ф. Дерлеменко ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2003. – 223 с. : портр. – (Кн. 4).
5. **Професор ІВАНИЦЬКИЙ Борис Георгійович (1878–1953)** : [біобібліогр. покажч.]. До 125-річчя від дня народж. / УААН, ДНСГБ ; уклад. О. І. Фурдичко, В. А. Вергунов, О. П. Басун ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2004. – 184 с. : портр. – (Кн. 5).
6. **Вергунов В. А. Харківський сільськогосподарський науково-освітній центр з селекції і насінництва : становлення та діяльність (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)** : монографія. До 100-річчя Ін-ту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва УААН / В. А. Вергунов, О. Ф. Глоба ; УААН, ДНСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов, В. П. Петренко. – Х., 2004. – 175 с. : портр. – (Кн. 6).
7. **Академік КВАСНИЦЬКИЙ Олексій Володимирович (1900–1989)** : життєвий і творчий шлях / УААН, Ін-т свинарства ім. О. В. Квасницького, Полтав. держ. аграр. акад., ДНСГБ ; уклад. В. Ф. Коваленко, В. М. Нагаєвич, Т. П. Гармаш ; наук. ред. М. В. Зубець. – Полтава : Полтав. літератор, 2005. – 152 с. – (Кн. 7).
8. **Наукова школа академіка ВАСИЛЕНКА Петра Мефодійовича** : монографія. [До 105-річчя з дня народж.] / Д. Г. Войтюк, В. А. Вергунов, О. С. Мудрук, О. П. Деркач ; УААН, ДНСГБ, Нац. аграр. ун-т ; наук. ред. М. К. Лінник. – К. : Аграр. освіта, 2005. – 71 с. : портр. – (Кн. 8).
9. **Академік Микола Іванович ВАВИЛОВ і розвиток аграрної науки в Україні** : зб. іст.-наук. нарисів, документів, біобібліогр. матеріалів. До 75-річчя створення УААН / УААН, ДНСГБ ; уклад. М. В. Зубець, В. А. Вергунов, В. М. Самородов, Т. Ф. Дерлеменко ; наук. ред. В. А. Вергунов, В. М. Самородов. – К. : Аграр. наука, 2005. – 578 с. : портр. – (Кн. 9).
10. **Академік РЕМЕСЛЮ Василь Миколайович (1907–1983)** : біобібліогр. покажч. До 100-річчя від дня народж. / УААН, ДНСГБ, Мирон. ін-т пшениці ім. В. М. Ремесла ; уклад. В. А. Вергунов, О. О. Черниш, В. І. Дубовий, Г. Ю. Борсук ; наук. ред.

В. А. Вергунов ; авт. вступ. ст. Б. Є. Патон, М. В. Зубець. – К. : Колообіг, 2006. – 191 с. : портр. – (Кн. 10).

11. **Коломийській дослідній станції – 50 років : здобутки, перспективи** / УААН, Колумій. досл. ст. Івано-Франків. ін-ту агропром. вир-ва, ДНСГБ ; уклад. Д. В. Неміш, С. О. Яцик, Г. І. Куничак, О. Л. Моцок, В. Д. Карпанюк, Т. Ф. Дерлеменко ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2006. – 106 с. – (Кн. 11).

12. **Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки** / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К. : Аграр. наука, 2006. – 492 с. – (Кн. 12).

13. **Г. ВАЛЬТЕР та Ю. КЛЕОПОВ і Г. МАХОВ – забуті сторінки вітчизняної науки** / УААН, ДНСГБ, «Нікіт. ботан. сад – нац. наук. центр» ; уклад. В. А. Вергунов, В. І. Мельник ; під заг. ред. В. М. Єжова ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Сімферополь : Таврида, 2006. – 158 с. : портр. – (Кн. 13).

14. **Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.)** : зб. док. і матеріалів До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, Б. К. Супіханов, С. Д. Коваленко ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2006. – 526 с. : портр., фото. – (Кн. 14).

15. **Всеукраїнська Академія Сільськогосподарських Наук (1931–1935 рр.)** : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, І. В. Гриник, З. П. Кірпаль, Н. І. Семчук, О. П. Решетнік, О. М. Пильтій ; за заг. ред. Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2006. – 311 с. : портр., фото. – (Кн. 15).

16. **Українська академія сільськогосподарських наук (1956–1962 рр.)** : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення УААН / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Б. Щebetюк, Б. К. Супіханов, О. Б. Бакуменко ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2006. – 377 с. : портр., фото. – (Кн. 16).

17. **Вергунов В. А. Харківський науковий центр з селекції сільськогосподарських культур : історія і сьогодення** / В. А. Вергунов, В. П. Петренкова, В. М. Ожерельєва ; УААН, ДНСГБ, Ін-т рослинництва ім. В. Я. Юр'єва УААН ; наук. ред. В. В. Кириченко. – Х. : Магда «LTD», 2007. – 157 с. : портр. – (Кн. 17).

18. **Агрогрунтознавство в Україні (1930–1941 рр.)** : зб. док. і матеріалів / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, О. М. Пильтій ; за ред. В. А. Вергунова ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2007. – Ч. 1 : (1930–1935 рр.). – 200 с. – (Кн. 18).

19. **Вергунов В. А. Професор СЛЬОЗКІН Петро Родіонович (1862–1927 рр.)** / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ, Укр. держ. насіннева інспекція. – К. : Аграр. наука, 2007. – 180 с. – (Кн. 19). – До 110-річчя створення Укр. держ. насінневої інспекції та 145-річчя від дня народж. її фундатора П. Р. Сльозкіна.

20. **Вергунов В. А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН : історія і сьогодення**. До 75-річчя Держ. наук. с.-г. б-ки УААН як наук. установи / В. А. Вергунов. – К., 2007. – 480 с. – (Кн. 20).

21. **Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956)** : зб. док. і матеріалів / УААН, ДНСГБ, НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.

В. А. Вергунов, З. П. Кірпаль, Н. І. Семчук, В. М. Товмаченко, Л. Л. Ткач, О. П. Зайцева, О. С. Онищенко, Л. М. Яременко, В. А. Кучмаренко ; за наук. ред. М. В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2008. – 348 с. – (Кн. 21).

22. **Академік ЮР'ЄВ Василь Якович (1879–1962)** : [біобібліогр. покажч.]. До 100-річчя заснування Ін-ту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва УААН / УААН, ДНСГБ, Ін-т рослинництва ім. В. Я. Юр'єва ; уклад. В. А. Вергунов, В. П. Петренко, В. М. Ожерельєва ; наук. ред. В. В. Кириченко ; авт. вступ. ст. М. В. Зубець. – Х. : Магда «LTD», 2007. – 184 с. : портр. – (Кн. 22).

23. **Агрономічне ґрунтознавство в Україні (1918–1930 рр.)** : зб. док. і матеріалів / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, О. А. Пашківська ; за ред. В. А. Вергунова. – К., 2008. – 222 с. – (Кн. 23).

24. **Вергунов В. А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки** / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К. : Аграр. наука, 2008. – Ч. 2. – 563 с. – (Кн. 24).

25. **Супіханов Б. К. Олійні культури : історія, сорти, виробництво, торгівля** / Б. К. Супіханов, Н. І. Петренко ; УААН, ДНСГБ. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2008. – 124 с. – (Кн. 25).

26. **Вергунов В. А. Історія Української академії сільськогосподарських наук (1956–1962)**. До 110-річчя створення Нац. аграр. ун-ту / В. А. Вергунов, Н. Б. Щебетюк ; УААН, ДНСГБ ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – К. : Аграр. наука, 2008. – 300 с. – (Кн. 26).

27. **Мельник Ю. Ф. Сільське господарство України доби 1917–1920 рр.** : міністри землеробства / Ю. Ф. Мельник, В. А. Вергунов, Г. О. Глазунов ; М-во аграр. політики України, УААН, ДНСГБ ; під заг. ред. Ю. Ф. Мельника. – К., 2008. – 87 с. – (Кн. 27).

28. **Вергунов В. А. Полтавське дослідне поле : становлення і розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Україні (до 125-річчя державного дослідництва в агрономії та тваринництві)** / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К., 2009. – 220 с. – (Кн. 28).

29. **Супіханов Б. К. Продовольча безпека України : історія і сьогодення** / Б. К. Супіханов, О. П. Комарницька. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2009. – 116 с. – (Кн. 29).

30. **Супіханов Б. К. Зернові культури : історія сорти, виробництво** / Б. К. Супіханов, Н. П. Петренко. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2009. – 162 с. – (Кн. 30).

31. **Мельник Ю. Ф. Сільське господарство України доби 1920 років : народні комісари землеробства** / Ю. Ф. Мельник, В. А. Вергунов, Г. О. Глазунов ; М-во аграр. політики України, УААН, ДНСГБ ; за заг. ред. Ю. Ф. Мельника. – К., 2009. – 76 с. – (Кн. 31).

32. **Вергунов В. А. Академік К. К. ГЕДРОЙЦ і Україна : невідомі сторінки творчої біографії (1929–1930 рр.)** / В. А. Вергунов, О. В. Піщенко ; УААН, ДНСГБ ; під заг. ред. В. А. Вергунова. – К., 2009. – 35 с. – (Кн. 32).

33. **Вергунов В. А. Агрономія і становлення науки про тваринництво на теренах України та Франції (друга половина XVIII ст. – 1917 рік)** : [монографія] / В. А. Вергунов ; УААН, ДНСГБ. – К. : Аграр. наука, 2009. – 278 с. – (Кн. 33).

34. **Вергунов В. А. Сельскохозяйственное опытное дело в Украине : ист.-науч. анализ организационных основ** / В. А. Вергунов ; УААН, ГНСХБ. – К., 2009. – 96 с. – (Кн. 34).

35. **Вергунов В. А. Василий Николаевич РЕМЕСЛО – учёный-селекционер (1907–1983)** : (к 100-летию Мирон. ин-та пшеницы им. В. Н. Ремесло) / В. А. Вергунов,

- О. А. Черныш ; НААН, ГНСХБ ; отв. ред. М. В. Зубец. – К., 2010. – 140 с. : портр. – (Кн. 35).
36. **Вергунов В. А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки** / В. А. Вергунов ; НААН, ДНСГБ. – К., 2010. – Ч. 3. – 284 с. – (Кн. 36).
37. **Вергунов В. А. Еволюція наукових засад на шляху до природоохоронного адаптивно-ландшафтного меліоративного землеробства** / В. А. Вергунов ; НААН, ДНСГБ. – К., 2010. – 174 с. – (Кн. 37).
38. **Історія розвитку генетики та селекції : особистості і здобутки** / В. І. Глазко, В. А. Вергунов, Н. В. Лопатіна, В. І. Власов ; НААН, ДНСГБ. – К., 2010. – 279 с. – (Кн. 38).
39. **Сінченко В. М. Цукрові буряки : історія, сорти і гібриди, технологія, виробництво** / В. М. Сінченко ; НААН, ДНСГБ, Ін-т цукрових буряків. – К. : ІЦБ НААН, 2010. – 186 с. – (Кн. 39).
40. **Коваленко С. Д. Історія Ботанічної секції Сільськогосподарського наукового комітету України (1918–1927)** / С. Д. Коваленко, Г. М. Красніцька ; НААН, ДНСГБ ; відп. ред. В. А. Вергунов. – К., 2010. – 169 с. – (Кн. 40).
41. **Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.)** : зб. док. і матеріалів / НААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, О. О. Черниш, З. П. Кірпаль, А. С. Білоцерківська, Ю. О. Соколюк ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2010. – 600 с. : портр., фото. – (Кн. 41).
42. **Білоцерківська А. С. Сільське господарство України першої чверті ХХ століття та його науково-освітнє забезпечення в контексті діяльності професора А. Г. Терниченка** / А. С. Білоцерківська ; НААН, ДНСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – К., 2010. – 179 с. – (Кн. 42).
43. **Сільське господарство України 1930-х років : народні комісари землеробства** / Ю. Ф. Мельник, В. А. Вергунов, Г. О. Глазунов ; М-во аграр. політики України, НААН, ДНСГБ ; під заг. ред. Ю. Ф. Мельника. – К., 2010. – 78 с. – (Кн. 43).
44. **Приходько Ю. О. Становлення та діяльність Харківського науково-освітнього центру з ветеринарної паразитології кінець ХІХ – початок ХХІ століття** / Ю. О. Приходько, Т. М. Приходько. – Х. : NTMT, 2010. – 180 с. – (Кн. 44).
45. **Радченко Л. С. Академік І. І. ЛУКІНОВ – вчений, громадський діяч, організатор аграрно-економічної науки в Україні** : монографія / Л. С. Радченко ; НААН, ДНСГБ, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки» ; ред. кол. : В. А. Вергунов, В. В. Юрчишин. – К. : ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2011. – 215 с. – (Кн. 45).
46. **Герук С. М. Відновлення деталей сільськогосподарських машин зварюванням і наплавленням : становлення та розвиток** / С. М. Герук, О. М. Сукманюк ; НААН, ДНСГБ. – К., 2011. – 198 с. – (Кн. 46). – На тит. арк. помилково : кн. 43 (слід 46).
47. **Південне відділення ВАСГНІЛ (1969–1990)** : зб. док. і матеріалів. До 80-річчя створення НААН / НААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, З. П. Кірпаль, В. І. Кучер, В. С. Лоziцький, Н. І. Семчук, О. П. Зайцева ; наук. ред. М. Д. Безуглий. – К., 2011. – 544 с. : портр., фото. – (Кн. 47).
48. **Черныш О. А. Академик В. Н. РЕМЕСЛО – учёный и организатор сельскохозяйственной науки (1907–1983)** (к 100-летию Мироновского института пшеницы им. В. Н. Ремесло) / О. А. Черныш, В. А. Вергунов ; НААН, ГНСХБ ; науч. ред.

Н. Д. Безуглий. – К., 2011. – 262 с. : портр., фото. – (Кн. 48).

49. **Руда О. З. Олександр Гаврилович АЛЕШО (1890–1922) – вчений та організатор української науки** / О. З. Руда ; НААН, ДНСГБ ; за ред. В. А. Вергунова. – К., 2011. – 164 с. – (Кн. 49).

50. **Вергунов В. А. Історія аграрної науки, освіти і техніки в Україні** : ретросп. наук.-доп. бібліогр. показч. автореф. дис., вид. та публ., підготовлених у Центрі історії аграр. науки ДНСГБ НААН (2001–2011 рр.) / В. А. Вергунов ; НААН, ДНСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2011. – 384 с. – (Кн. 50). – До 80-річчя від дня заснування НААН та 10-річчя Центру історії аграр. науки ДНСГБ НААН.

51. **Корзун О. В. Становлення та розвиток сільськогосподарської дослідної справи на Поділлі (кінець XIX – початок XX ст.)** : [монографія] / О. В. Корзун ; НААН, ДНСГБ ; відп. ред. В. А. Вергунов. – К., 2011. – 252 с. – (Кн. 51).

52. **Вергунова І. М. Історія процесу інформатизації в агрономії України (60-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.)** / І. М. Вергунова, О. В. Мігульов ; НААН, ДНСГБ, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». – К., 2011. – 180 с. – (Кн. 52).

53. **Вергунов В. А. Передумови становлення та діяльність Миронівської селекційно-дослідної станції (1911–1968)**. До 100-річчя заснування Мирон. ін-ту пшениці ім. В. М. Ремесла НААН / В. А. Вергунов, П. П. Євич ; НААН, ДНСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – К., 2011. – 120 с. : портр., фото. – (Кн. 53).

54. **Присяжнюк М. В. Наукове забезпечення розвитку українського тваринництва у 20-х роках XX століття** / М. В. Присяжнюк ; НААН, ДНСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – К., 2011. – 81 с. – (Кн. 54).

55. **Присяжнюк М. В. Сорто-насіннєве управління Цукротресту (1921–1927)** : зб. док. та матеріалів / М. В. Присяжнюк ; НААН, ДНСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – К., 2011. – 259 с. – (Кн. 55).

56. **Радченко Л. С. Наукова школа академіка І. І. ЛУКІНОВА (1927–2004)** : монографія / Л. С. Радченко ; НААН, ДНСГБ, ННЦ «Ін-т аграр. економіки». – К., 2011. – 243 с. – (Кн. 56).

57. **Зубець М. М. Київська дослідна станція тваринництва «Терезине» : історія, здобутки, вчені** / М. М. Зубець, І. С. Бородай ; НААН, ДНСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця, 2011. – 208 с. – (Кн. 57).

58. **Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки** / В. А. Вергунов ; НААН, ДНСГБ. – К., 2012. – Ч. 4 : До 90-річчя від дня створення ДНСГБ НААН. – 324 с. : портр. – (Кн. 58).

59. **Бородай І. С. Теоретико-методологічні основи становлення та розвитку вітчизняної зоотехнічної науки** / І. С. Бородай ; НААН, ДНСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця, 2012. – 414 с. – (Кн. 59).

60. **Вергунова І. М. Математичні методи для вирішення наукових завдань вітчизняної агрономії першої половини XX ст.** / І. М. Вергунова, В. Й. Красніцький. – К. : ФОП Корзун Д. Ю., 2012. – 144 с. – (Кн. 60).

61. **Вергунов В. А. Передумови становлення та діяльність Миронівської селекційно-дослідної станції (1911–1968)**. До 100-річчя заснування Миронівського ін-ту

пшениці ім. В. М. Ремесла НААН / В. А. Вергунов, П. П. Євич ; НААН, ДНСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К., 2012. – 172 с. : портр., фото. – (Кн. 61).

62. **Сільське господарство УРСР та його наукове забезпечення у 1940–1946 роках** : зб. док. і матеріалів / НААН, ДНСГБ, Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України ; уклад. М. В. Присяжнюк, В. А. Вергунов, О. О. Черниш, В. І. Кучер, А. С. Білоцерківська, Н. П. Коваленко, Н. В. Маковська, О. В. Корзун ; під заг. ред. М. В. Присяжнюка ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2012. – 756 с. – (Кн. 62).

63. **Діденко О. М. Діяльність В. А. ГРИГОР'ІВА в контексті розвитку вітчизняного водного права** / О. Діденко ; НААН, ННСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – К., 2012. – 44 с. : портр. – (Кн. 63).

64. **Опара Н. М. С. Ф. ТРЕТЬЯКОВ (1872–1918) та його наукова агрономія** / Н. М. Опара ; НААН ННСГБ ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – Полтава : Полтав. літератор, 2012. – 192 с. : портр. – (Кн. 64).

65. **Войтюк В. Д. Мобільні засоби технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки в Україні (XX – початок XXI ст.)** / В. Д. Войтюк, С. І. Вечурко ; НААН, ННСГБ, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України ; за наук. ред. В. А. Вергунова. – К., 2013. – 140 с. – (Кн. 63). – На обкл., тит. арк., звороті тит. арк. і надвип. даних помилково : кн. 63 (слід 65).

66. **Присяжнюк М. В. Розвиток сільськогосподарської дослідної справи УСРР у 20-х рр. XX ст. : наук.-організац. засади** / М. В. Присяжнюк ; М-во аграр. політики та продовольства України, НААН, ДНСГБ. – К., 2012. – 158 с. – (Кн. 66).

67. **Сівозміни в системах землеробства України (1958–1984 рр.)** : зб. док. і матеріалів / уклад. Н. П. Коваленко ; НААН, ДНСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – 573 с. – (Кн. 67).

68. **Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування : організаційний аспект** / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – К. : Аграр. наука, 2012. – 416 с. – (Кн. 68).

69. **Піпан Х. М. Селекція озимої пшениці в Україні : історія та здобутки** / Х. М. Піпан ; НААН, ННСГБ ; за наук. ред. В. В. Шелепова. – К. : Нілан-ЛТД, 2013. – 200 с. – (Кн. 69). – На обкл. помилково : кн. 61 (слід 69).

70. **Гриценко Н. Ф. Історія наукової думки про класифікацію ґрунтів** / Н. Ф. Гриценко ; НААН, ННСГБ ; авт. вступ. слова В. А. Вергунов. – К. : ФОП Корзун Д. Ю., 2013. – 180 с. – (Кн. 70). – До 130-річчя виходу кн. проф. В. В. Докучаєва «Російський чорнозем».

71. **Агрогрунтознавство в Україні (1930–1941 рр.)** : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ ; уклад. та наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : ФОП Корзун Д. Ю., 2013. – Ч. 2 : 1936–1941 рр. – 368 с. : портр. ; фото. – (Кн. 71).

72. **Науково-організаційні засади розвитку аграрної науки та її управління в УРСР (1962–1969 рр.)** : зб. док. і матеріалів / НААН, ДНСГБ, ЦДАВО України ; уклад. В. А. Вергунов, О. О. Черниш, В. І. Кучер, А. С. Білоцерківська, Н. П. Коваленко, Н. В. Маковська ; за заг. ред. В. Ф. Петриченка ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 1464 с. – (Кн. 72).

73. **Волошук М. Д. Ерозія ґрунтів України : еволюція теорії та практики :** монографія / М. Д. Волошук, Н. І. Петренко, С. В. Яценко ; ННСГБ НААН, М-во освіти і науки України, Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – К., 2014. – 326 с. – (Кн. 73).

74. **Вергунов В. А. Професор ЄНКЕН Борис Карлович (1873–1943) : нарис життя та творчої діяльності /** В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – К. : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 432 с. : портр. – (Кн. 74).

75. **Організація наукового забезпечення сільськогосподарської галузі УРСР у 1946–1956 роках :** зб. док. і матеріалів / ННСГБ НААН, ЦДАВО України, ЦДАГО України ; уклад. В. А. Вергунов, В. І. Кучер, О. О. Черниш, А. С. Білоцерківська, Н. П. Коваленко, Н. В. Маковська, О. В. Бажан ; за заг. ред. Я. М. Гадзало ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 886 с. – (Кн. 75).

76. **Вергунов В. А. Полтавському товариству сільського господарства – 150 років : віхи видатних діянь на благо України /** В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – К. : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 52 с. – (Кн. 76).

77. **Вергунов В. А. Національному університету водного господарства та природокористування – 100 років : іст.-наук. аналіз передумов появи /** В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – К., 2015. – 48 с. – (Кн. 77).

78. **Полтавське товариство сільського господарства (журнали засідань з 5 серпня 1878 р. по 29 травня 1883 р.) /** ННСГБ НААН ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Ф. Гриценко, К. О. Черноколова, Н. М. Опара ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – Вип. 1. – 356 с. – (Кн. 78).

79. **Полтавське товариство сільського господарства (журнали засідань з 15 липня 1883 р. по 20 грудня 1887 р.) /** ННСГБ НААН ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Ф. Гриценко, К. О. Черноколова, Н. М. Опара ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – Вип. 2, ч. 1. – 492 с. – (Кн. 79).

Полтавське товариство сільського господарства (журнали засідань з 24 січня 1888 р. по 18 серпня 1893 р.) / ННСГБ НААН ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Ф. Гриценко, К. О. Черноколова, Н. М. Опара ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – Вип. 2, ч. 2. – 464 с. – (Кн. 79).

80. **Полтавське товариство сільського господарства (журнали засідань з 3 листопада 1893 р. по 7 березня 1901 р.) /** ННСГБ НААН ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Ф. Гриценко, Н. М. Опара ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – Вип. 3, ч. 1. – 418 с. – (Кн. 80).

Полтавське товариство сільського господарства (журнали засідань з 14 березня 1901 р. по 22 грудня 1910 р.) / ННСГБ НААН ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Ф. Гриценко, Н. М. Опара ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – Вип. 3, ч. 2. – 418 с. – (Кн. 80).

81. **Вергунов В. А. Професор А. К. СКОРОХОДЬКО – учений, педагог, організатор зоогігієнічної науки /** В. А. Вергунов, І. С. Бородай, Ю. Д. Липова ; НААН, ННСГБ. – К. : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 216 с. : портр. – (Кн. 81).

82. **Путівник по архівних установах України для дослідників історії аграрної**

науки / НААН, ННСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, С. В. Яценко, А. С. Білоцерківська, Т. П. Шепітко. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – 216 с. – (Кн. 82).

83. **Київське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (1876–1919)** : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Б. Шебетюк ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : ФОП Корзун Д. Ю., 2014. – 644 с. – (Кн. 83).

84. **Вергунов В. А. Полтавському товариству сільського господарства – 150 років : віхи видатних діянь на благо України** / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – 96 с. – (Кн. 84).

85. **Вергунов В. А. Від Погарського навчально-зразкового господарства до Гадацької сільськогосподарської дослідної станції, або історія подарунку купця В. В. Бойка полтавській громаді (до 150-річчя Полтавського товариства сільського господарства та 95-річчя Полтавської державної аграрної академії)** / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. – 112 с. – (Кн. 85).

86. **Павлушко Ю. І. Професор БУГУЦЬКИЙ Олексій Андрійович (1929–2000)** – інтелектуал аграрно-економічної науки / Ю. І. Павлушко ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т ННСГБ ; авт. вступ. ст. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 214 с. : портр. – (Кн. 86).

87. **Вергунов В. А. Науково-організаційна діяльність професора Д. Ф. Лихваря з розвитку селекції та акліматизації сільськогосподарських рослин в Україні (20-ті–80-ті рр. XX ст.)** : [монографія] / В. А. Вергунов, Л. К. Тараненко, Г. С. Щиголь ; НААН, ННСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : ФОП «Корзун Д. Ю.», 2015. – 160 с. : портр. – (Кн. 87).

88. **Державне регулювання сільськогосподарської науки в УСРР / УРСР у 1935–1940 роках** : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ЦДАВО України, ЦДАГО України ; уклад. В. А. Вергунов, В. І. Кучер, О. О. Черниш, А. С. Білоцерківська, Н. П. Коваленко, Н. В. Маковська, О. В. Бажан ; за заг. ред. Я. М. Гадзала ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 474 с. – (Кн. 88).

89. **Апостол М. В. Академік А. О. САПЄГІН – подвижник та корифей вітчизняного природознавства першої половини XX ст.** / М. В. Апостол ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов ; вступ. слово Я. М. Гадзала. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 186 с. – (Кн. 89).

90. **Бей Р. В. Еволюція наукової думки в механізації та автоматизації у тваринництві УРСР (20–80-ті рр. XX ст.)** / Р. В. Бей ; НААН, ННСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 380 с. – (Кн. 90).

91. **Нижник С. В. Нарис життя та творчої діяльності академіка УААН В. Ф. ПЕРЕСИПКІНА (1914–2004)** : монографія / С. В. Нижник. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2016. – 176 с. – (Кн. 91).

92. **Вергунов В. А. Культура боліт на Полтавщині : становлення та розвиток у світлі творчої спадщини П. В. Спесивцева** : [монографія] / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ, Ін-т іст. аграр. науки, освіти та техніки, Полтав. обл. краєзнав. музей ім. В. Кричевського. – К., 2016. – 160 с. – (Кн. 92).

93. **Апостол М.В.** Теоретико-методологічні та інституціональні основи розведення сільськогосподарських тварин в Україні другої половини 60-х років ХХ – початку ХХІ ст. : наукове середовище академіка М. В. Зубця : монографія / НААН, ННСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов – К. : Аграрна наука, 2016. – 446 с. – (Кн. 93).

94. **Вергунов В. А.** Інститут історії аграрної науки, освіти та техніки ННСГБ НААН : ретроспектива становлення та перспективи (до 15-річчя діяльності) / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 212 с. – (Кн. 94).

95. **С. Л. ФРАНКФУРТ та Україна (до 150-річчя від дня народження) :** [монографія] / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки. – К., 2016. – 260 с. : портр. – (Кн. 95).

96. **Колгоспна дослідна справа в УСРР/УРСР у 1934–1956 роках :** зб. док. і матеріалів / Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ННСГБ НААН, Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Центр. держ. архів громад. об'єднань України ; уклад. В. А. Вергунов, Н. П. Коваленко, В. І. Кучер, О. О. Черниш, А. С. Білоцерківська, М. М. Давиденко, Н. Б. Щебетюк, С. Д. Коваленко, Н. В. Маковська, О. В. Бажан ; за заг. ред. Я. М. Гадзала ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2016. – 461 с. – (Кн. 96).

97. **Щебетюк Н. Б.** Історія Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (1931–1935 рр.) / Н. Б. Щебетюк ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : НУБіП України, 2017. – 168 с. – (Кн. 97).

98. **Щебетюк Н.Б.** Розвиток аграрної науки України наприкінці 20-х – у 30-і рр. ХХ ст. : монографія / Н. Б. Щебетюк ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. – 380 с. – (Кн. 98).

99. **Євтушик Р. В.** Історія селекції одностигмих цукрових буряків на теренах України / Р. В. Євтушик ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. О. Є. Тарабрін ; вступ. слово В. А. Вергунова. – К. : ЦП «Компринт», 2017. – 159 с. – (Кн. 99).

100. **Вергунов В. А.** Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН : історія та сучасність. До 100-річчя від дня створення / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – К. : Аграр. наука, 2017. – 464 с. – (Кн. 100).

101. **Шульга В. П.** Творча спадщина професора М. А. Кравченка у системі селекційно-племінної справи в тваринництві УСРР / УРСР (30-ті – перша половина 80-х років ХХ століття) / В. П. Шульга ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Суми : ТОВ «ВПІ «Фабрика друку», 2018. – 468 с. – (Кн. 101).

102. **Організація науково-освітнього та інформаційно-бібліотечного забезпечення аграрної галузі у роки Української революції (1917–1921).** До 100-річчя Національної академії аграрних наук України : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. освіти, науки та техніки, ЦДАВО України, ДАКО ; уклад. : В.А. Вергунов, Н.П. Коваленко, В.І. Кучер, С.М. Клапчук, А.С. Білоцерківська, М.М. Давиденко, С.М. Живора, Н.В. Маковська, С.М. Каменева ; за заг. ред. Я.М. Гадзала ; наук. ред. В.А. Вергунов. – К., 2018. – 380 с. – (Кн. 102).

103. **Яцентій Б. Р.** Професор О.Т. Калачиков – учений, педагог та організатор

сільськогосподарської дослідної справи в Україні / Б. Р. Яцентій ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2018. – 162 с. – (Кн. 103).

104. **Апостол М. В. Теоретико-методологічні та інституціональні основи розведення сільськогосподарських тварин в Україні другої половини 60-х років ХХ – початку ХХІ ст. : наукове середовище академіка М.В. Зубця : монографія / НААН, ННСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – 2-ге вид., доп. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – 412 с. – (Кн. 104).**

105. **Демиденко Н.М. Петро Іванович Прокопович (1775-1850) – патріарх вітчизняної бджільницької науки, видатний педагог, богослов: новий погляд на долю і творчість: монографія / НААН, ННСГБ; за наук. ред. В.А. Вергунова. – Суми : Вид-во «МакДен», 2018. – 236 с. (Кн. 105).**

106. **Вергунов В. А. Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні. У 3 ч. / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ, Ін-т аграр. науки, освіти та техніки. – К. : Аграр. наука, 2018. – Ч. 1 : Творці та розбудовники (біографічні нариси). – 604 с. (Кн. 106).**

Вергунов В. А. Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні. У 3 ч. / НААН, ННСГБ. – К.: Аграр. наука, 2018. – Ч 2 : Науково-організаційні засади функціонування сільськогосподарської дослідної справи на теренах України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.). – 620 с. (Кн. 106).

Вергунов В. А . Історія сільськогосподарської дослідної справи в Україні. У 3 ч. / ННСГБ НААН. – К.: Аграр. наука, 2018. – Ч. 3 : Урядові постанови. Відомчі рішення. Архівні матеріали. – 504 с. – (Кн. 106).

107. **Вергунов В. А. Українські аграрні студії князя В. О. Кудашева : монографія / Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. с.-г. б-ка, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки. – К. : Аграр. наука, 2018. – 268 с. – (Кн. 107).**

108. **Вергунов В. А Член-кореспондент АН УРСР М. О. Тюленєв (1889–1969) – вчений, педагог та фундатор сільськогосподарської меліоративної дослідної справи в Україні (до 130-річчя від дня народження) / В.А. Вергунов ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, Ін-т вод. проблем і меліорації, ННЦ «Ін-т землеробства НААН», Панфільська досл. ст., НАН України, НБУ ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, МОН України, Нац. ун-т водн. госп-ва і природокористування України. – Рівне : НУВГП, 2019. – 123 с. – (Кн. 108).**

109. **Коваленко С. Д. Система організації впровадження наукових розробок усільське господарство України (друга половина ХІХ – 50-ті роки ХХ століття) : монографія / С. Д. Коваленко ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Київ, 2019. – 464 с. – (Кн. 109).**

110. **Мельник В. В. Науково-організаційні засади розвитку птахівництва в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст / ННСГБ НААН; наук. ред. В.А.Вергунов. – Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2019. – 345 с.–(Кн. 110).**

111. **Вергунов В. А., Мудрук О. С., Шквира З. А. Камілл Гаврилович Шиндлер (1869–1940) / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграрної науки, освіти та техніки ; відпов. ред. Є. М. Сенченкова ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : ФОП Ямчинський О. В., 2019. – 182 с.**

112. **Вергунов В. А., Белова О. І. Дорадництво в Україні : історія, здобутки, перспективи : монографія** / В. А. Вергунов, О. І. Белова ; ННСГБ НААН. – Київ : Аграрна наука, 2020. – 220 с. – (Кн. 112).

113. **Корзун О. В. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні в роки Другої світової війни (1939–1945) : монографія** / О. В. Корзун ; НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ» 2019. – 456 с. – (Кн. 113.).

114. **Чмирь С.М. Концептуальні засади оптимізації високопродуктивних агроєкосистем у Степу України : монографія.** – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. – 120 с. (Кн. 114).

115. **Чмирь С.М. Наукові основи альтернативних агрофітоценозів для виробництва органічної продукції у посушливих умовах Степу України** : наук. видання. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ». – 2019. – 30 с. – (Кн. 115).

116. **Вергунов В. А. Культура боліт та луківництва в українському Поліссі : професор Олексій Степанович Шкабара (1886–1959) / НААН, ННСГБ.** –Вінниця : ТВОРИ, 2020. – 88 с. – (Кн. 116).

117. **Кучер В. І. У пошуках радянської моделі аграрної науки (До 100-річчя Першого всеукраїнського аграрного з'їзду, 1920 рік / НААН, ННСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов.** – К. : Наук. столиця, 2020. – 93 с. – (Кн. 117).

118. **Таранцова Т. О. Київське агрономічне товариство (1909–1918) :** монографія / НААН, ННСГБ ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2020. – 192 с. – (Кн. 118).

119. **Вчений комітет Міністерства земельних справ (1918–1920) :** зб. док. і матер. / НААН, ННСГБ ; уклад. Т. Р. Грищенко. – К., 2020. – 160 с., фото. – (Кн. 119).

120. **Науково-організаційне забезпечення розвитку сільськогосподарської галузі в УСРР (1920–1930) :** зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ЦДАВО України ; уклад. В. А. Вергунов, Н.Б. Щebetюк, Н.П. Коваленко, В.І. Кучер, С.М. Живора, А. С. Зотова, Н. В. Маковська, О. В. Корзун, Д. Ю. Корзун ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. – Ч. 1 : (1920–1925). 312 с. – (Кн. 120).

Науково-організаційне забезпечення розвитку сільськогосподарської галузі в УСРР (1920–1930) : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ЦДАВО України ; уклад. : В. А. Вергунов, Н. Б. Щebetюк, Н. П. Коваленко, В. І. Кучер, С. М. Живора, О. О. Вісин, Н. В. Маковська, О. В. Корзун, Д. Ю. Корзун ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. – Ч. 2 : (1926–1930). – 426 с. – (Кн. 120).

121. **Професор Сергій Пантелеймонович Кулжинський (1880–1947) : нарис життя та вибрані праці / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, Носівська селекц.-досл. ст. Миронівського ін-ту пшениці ім. В. М. Ремесла ; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Зотова, Н. М. Буняк, Х. М. Дмитрієва ; наук. ред. В. А. Вергунов.** – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. – 432 с. – (Кн. 121).

Для нотаток

НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УСРР (1920–1930)

Збірник документів і матеріалів

Частина 2

(1926–1930)

Укладачі:

ВЕРГУНОВ Віктор Анатолійович – доктор сільськогосподарських наук, доктор історичних наук, професор, заслужений працівник сільського господарства України, академік НААН, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

ЩЕБЕТЮК Наталія Борисівна – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору наукознавства Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

КОВАЛЕНКО Наталія Петрівна – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник сектору наукознавства Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

КУЧЕР Володимир Іванович – доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник сектору наукознавства Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

ЖИВОРА Станіслав Михайлович – кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору наукознавства Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

ВІСИН Олена Олександрівна – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник сектору наукознавства Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

МАКОВСЬКА Наталія Василівна – кандидат історичних наук, директор Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України;

КОРЗУН Олена Вікторівна – доктор історичних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору наукознавства Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН;

КОРЗУН Дмитро Юрійович – старший науковий співробітник сектору наукової бібліографії та біографістики Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН.

Науковий редактор:

доктор сільськогосподарських наук, доктор історичних наук,
професор, заслужений працівник сільського господарства України, академік НААН,
директор ННСГБ НААН **ВЕРГУНОВ В. А.**

Комп'ютерний набір – **Коваленко Н. П., Щебетюк Н. Б., Вісин О. О.**

Комп'ютерне редагування – **Коваленко Н. П., Щебетюк Н. Б.**

Верстка – **Коваленко Н. П., Щебетюк Н. Б.**

Літературний редактор – **Ткач Л. Л.**

Бібліографічне редагування – **Кириленко Л. А.**

Підписано до друку 16.11.21

Формат 84x60/16. Папір офсетний.

Друк різнографічний. Гарнітура Times New Roman.

Друк. арк. 26,75. Умов. друк. арк. 24,88. Обл.-вид. арк. 22,96.

Наклад 300 прим. Зам. № 7238.

Віддруковано з оригіналів замовника.

ФОП Корзун Д.Ю.

Свідцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.

Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>